

LIIKUNTAPAIKKAPALVELUT JA VÄESTÖN TASA-ARVO

Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009

KIMMO SUOMI &

Kari Sjöholm & Pertti Matilainen

& Virva Glan & Laura Nuutinen & Susanna Myllylä & Béla Pavelka & Jouni Vettenranta & Kirsi Vehkakoski & Anna Lee

Opetus- ja kulttuuriministeriön veikkausvoittovaroista kustantama julkaisu

LIIKUNTAPAIKKAPALVELUT JA VÄESTÖN TASA-ARVO

Taitto
Jussi Jäppinen Ky

Valokuvat
Juho Jäppinen, Kokkola 2008

Painettu
Kopijyvä Oy 2012

Opetus- ja kulttuuriministeriön
veikkausvoittovaroista kustantama julkaisu

LIKUNTAPAIIKAPALVELUT JA VÄESTÖN TASA-ARVO

Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009

KIMMO SUOMI &

Kari Sjöholm & Pertti Matilainen

& Virva Glan & Laura Nuutinen & Susanna Myllylä & Béla Pavelka & Jouni Vettenranta & Kirsi Vehkakoski & Anna Lee

Esipuhe tasa-arvo- ja liikuntapolitiikkaan	7
1. JOHDANTO LIIKKUMISYMPÄRISTÖJEN SUUNNITTELUUN	17
2. VIIME VUOSIKYMMENTEN LIIKUNTA- JA LIIKUNTA-PAIKKAPOLITIikka	21
2.1. Liikuntalaki	21
2.2. Liikuntajärjestöt ja liikuntapaikat	23
2.3. Kunnat ja liikuntapolitiikka	24
2.4. Liikuntapolitiikka ja kansainvälisyys	25
2.5. Uuteen liikuntapolitiikkaan	25
2.6. Liikuntapolitiikka ja kansantalous	26
2.7. Liikuntapoliittiset ohjelmat	29
2.8. Uuteen liikuntakulttuuriin ja liikuntarakentamiseen	32
3. LIIKUNTA KUNNASSA, LAINSÄÄDÄNTÖ JA TASA-ARVO	36
3.1. Kunnat liikuntapalveluiden tuottajina	37
3.2. Liikunnan asema lainsäädännössä	38
3.3. Peruspalveluohjelma valtion ja kuntien välisenä neuvottelumenettelynä	39
3.4. Aluehallinnon uudistamista koskeva lainsäädäntö	49
3.5. Liikuntatoimen tasa-arvotyö Oulun kaupungissa	49
4. TUTKIMUKSEN TARKOITUKSET JA TUTKIMUSONGELMAT	54
4.1. Tutkimuksen tarkoitus	54
4.2. Tutkimusongelmat	54
4.3. Tutkimusmenettely	56
4.4. Postikyselyn suorittaminen	56
4.5. Vastausprosentti ja aineiston oikaisu	56
4.6. Vastaajien taustatiedot	58
4.7. Aineiston pätevyys	60
5. TUTKIMUKSEN TULOKSET	62
5.1. Liikuntatytytyväisyys	62
5.2. Liikunta-aktiivisuus	62
5.3. Liikuntaharrastuneisuus alueittain	65
5.4. Liikuntaharrastus sukupuolittain	66
5.5. Suosituimmat liikuntapaikat	71
5.6. Liikuntapaikkojen saavutettavuus	76
5.7. Liikkumisen esteet	77
5.8. Liikkumisen motiivit	79
5.9. Liikunta ja talous	80
5.9. Liikuntapaikkojen peittoprosentti Suomessa	81

6. KOULUJEN SISÄSALIT	94
7. LIIKUNTAHALLIT	95
8. JÄÄHALLIT	96
9. VOIMAILUSALIT	97
10. UIMAHALLIT	98
11. LASKETTELURINTEET	100
12. MAASTOHIIHTOKESKUKSET	101
13. AMPUMARADAT	102
14. ULKOILUREITIT	103
15. ULKOILUALUEET	104
16. KUNTORADAT JA PURURADAT	105
17. HIIHTOLADUT	106
18. GOLFKENTÄT	108
19. HEVOSURHEILUALUEET	109
20. LIIKUNTAPAIKAT JA TALOUS	110
20.1. Maksullisten liikuntapaikkojen käyttö	112
20.2. Liikuntapaikkamaksut	113
20.3. Rahan käyttö liikuntapaikoilla ja liikuntaan	115
20.4. Työnantajat ja liikunta	116
21. LASTEN JA NUORTEN LIIKUNTA	116
21.1. Lasten käyttämä aika liikuntapaikoilla	118
21.2. Lasten käyttämä aika matkoihin liikuntapaikoille	119
21.3. Lasten liikuntapaikkojen käytön esteet	120
21.4. Tyttöjen liikuntapaikkojen käyttö	121
21.5. Poikien liikuntapaikkojen käyttö	122
21.6. Tyttöjen liikuntalajit	123
21.7. Poikien liikuntalajit	124
22. JOHTOPÄÄTÖKSET	125
23. ENGLISH SUMMARY	129
Lähteet	132
Liite 1.	134

Esipuhe tasa-arvo- ja liikuntapolitiikkaan

Tasa-arvo on keskeinen käsite liikuntapolitiikassa, sen toteuttamisessa valtion ja kuntien tasolla sekä siihen liittyvässä tutkimuksessa. Jo ensimmäisen vuonna 1980 voimaan tulleen Liikuntalain keskeinen tavoite oli laaja tasa-arvokäsitys ja se on säilynyt keskeisenä tavoitteena myös viimeksi vuonna 1998 muutetussa liikuntalaissa (LiLa 11.12.1989).

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma (19.4.2007 Valtioneuvoston kanslia) vahvistaa myös käsityksen tästä ”Tasa-arvon toteuttaminen yleensä ...vaativat päättäväisiä toimia. Suvaitsevaisuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo ovat keskeisiä politiikan tavoitteita...

Matti Vanhasen II hallituksen ja Mari Kiviniemen hallituksen hallitusohjelma nimi oli ”Oikeudenmukaisen yhteiskunnan perusta”. Hallitus asettaa siis erääksi johtotähddekseen tasa-arvon, mikä näkyy monissa hallitusohjelman linjauksissa. Hallitusohjelmassa sanotaan mm.:

”Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikkaa kehitetään koko maassa tavoitteena alueellinen ja sukupuolten välinen tasa-arvoisuus ja hyvä saavutettavuus.”

Hallitusohjelma konkretisoi liikuntapolitiikkaa seuraavasti: ”Liikuntapolitiikalla edistetään väestön hyvinvointia, terveystä ja toimintakykyä elämänkaaren eri vaiheissa. Painopiste on lasten ja nuorten liikunnassa. Vahvistetaan liikunnan paikallisen tason toimintaedellytyksiä sekä liikunnan laaja-alaista tasa-arvoa kansallisessa liikuntaohjelmassa määriteltävien suuntaviivojen mukaisesti. Liikunnan asemaa kunnallisena peruspalveluna vahvistetaan ja arki liikunnan edellytyksiä parannetaan. Tuetaan eettisen ja yhteiskuntavastuullisen sekä kansainväliseen menestykseen tähtäävän huippu-urheilun edellytyksiä.” Jo ensimmäisessä liikuntalaissa 1980 oli sovittu työnjaoksi, että yhteiskunta (valtio ja kunnat) luovat edellytykset liikunnalle mm. tarjoamalla kansalaisille liikuntapaikat ja taloudellista tukea. Kansallisessa liikuntaohjelmassa nostetaan esille sekä tasa-arvo sukupuolispesifisesti että sukupolvien tasa-arvo: (Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla; Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta)

”Sukupuolten tasa-arvo on liikunnassa parantumassa. Liikunta oli pitkään erityisesti miesten toiminta-alueita. Viime vuosikymmeninä naisten harrastus on lisääntynyt ja ohittanut määrässä miesten harrastuksen. Lasten ja nuorten liikunta- ja urheiluharrastuksessa poikien osuus on hieman tyttöjä suurempi. Miehet ja pojat harrastavat liikuntaa naisia ja tyttöjä useammin liikunta- ja urheiluseuroissa sekä rakennetuilla liikuntapaikoilla. Naiset ovat enemmistönä omaehtoisen liikunnan alueella ja muualla kuin liikuntapaikoilla tapahtuvassa liikunnassa. Liikunnasta on välitöntä hyötyä ja iloa niin pienille lapsille kuin ikääntyneille. Muuttuva liikuntakulttuuri kiinnostaa kuitenkin eri lailla eri sukupolvia. Liikuntasuhde rakentuu paljolti oman kokemushistorian kautta... Vähän liikkuville välitön elinympäristö on merkittävä liikkumista säätelevä tekijä”.

Kansallisen liikuntaohjelmatoimikunnan (KLO) keskeisin esitys liikuntapaikkoihin liittyen on ”korotetaan valtionavustuksen osuutta laajoille käyttäjäryhmille tarkoitettujen liikuntapaikko-

jen avustamisessa". Tämä tarkoittaa käytännössä, että monikäyttöiset ja muuntojoustavat liikuntatilat tulisi asettaa keskeiseen rooliin kun myönnetään valtionsavutuksia liikuntapaikoille niin isojen (kustannusarvioltaan hankekohtaisesti hyväksyttävät menot 700 000 € ja kalliimmat liikuntapaikat + alv) liikuntapaikkojen osalta opetusministeriössä ja lääninhallituksissa pienten liikuntapaikkojen osalta (kustannusarvioltaan hankekohtaisesti hyväksyttävät menot 700 000 € ja halvemmat liikuntapaikat + alv).

Liikuntapaikkapalvelujen saatavuus on liikuntapoliittisessa päätöksenteossa ollut keskeisellä sijalla liikuntapaikkojen avustamisesta puhuttaessa. Kansallinen liikuntaohjelmatoimikunta KLO toteaa, että "Kevyen liikenteen yhtenäiset ja tasaiset reitit houkuttelevassa viherympäristössä ovat tärkeitä. Matalan kynnyksen lähiliikuntapaikat soveltuvat lähes koko väestölle... koska ne eivät edellytä sitoutumista jäsenyys-, osallistumis- tai tilamaksuihin ja tiettyihin harrastusaikeisiin. Arkiliikunnan edellytyksiä parantamalla on mahdollista edistää laaja-alaista tasa-arvoa sekä lisätä kansalaisryhmien ja kulttuurien välistä vuorovaikutusta". KLO toteaa, että "Päävastuu liikuntapaikkarakentamisesta on kunnilla ja kuntaliittymillä".

KLO:n yksittäisistä kehittämisohjelmista voidaan nostaa esille, että "Valtion liikuntapaikkarakentamisen avustus rajataan yli 50 000 € maksaviin rakentamiskohteisiin. Pienten liikuntapaikkojen tukeminen valtion liikuntamäärärahoista on jatkossakin mahdollista osana valtion liikuntapoliittista ohjelmatyötä erityisin perustein." Nykyisin alaraja on 15 000 €. Lisäksi KLO ehdottaa, että "Laajoille käyttäjäryhmille osoitettujen liikuntapaikkojen valtionavustuksen osuutta nostetaan vähintään 20 %:iin, ei kuitenkaan enempää kuin 700 000 €/hanke."

Keskeinen tasa-arvon lähtökohta pohjoismaisessa tarkastelussa on pohjoismainen hyvinvointivaltio, joka tarjoaa hyvät peruspalvelut – joihin myös liikunta kuuluu – kaikille kansalaisille. Pohjoismainen hyvinvointivaltio poikkeaa muista hyvinvointimalleista juuri siitä syystä, että palveluja tuotetaan kaikille – koko väestölle. Esim. anglosaksisen hyvinvointivaltion malli perustuu hyvin usein tarvepohjaiseen ja erityisryhmiin suuntautuvaan hyvinvointipolitiikkaan, jolloin usein puhutaan mahdollisuuksien tasa-arvosta; ts. tulee luoda tasa-arvoiset mahdollisuudet kaikille, mutta yksilöt ratkaisevat käyttäytymisellään ja valinnoillaan oman hyvinvointinsa. Perinteisessä Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa lähdetään sen sijaan siitä, että heikompiosaisia tuetaan enemmän vaikka esim. terveys- ja liikuntapolitiikan lähtökohtana on tukea koko väestöä. (Eichberg & Kosiewicz & Obodyski 2007)

Liikuntapaikkapalvelujen tasa-arvoista saatavuutta on ehkä eniten tutkittu Jyväskylän yliopiston Liikunnan kehittämiskeskuksessa (mm. Suomi, K. 2000). Tutkimuksessa "Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo" todetaan, että "Suomessa liikunnan tasa-arvo toteutuu laajasti ottaen varsin hyvin kaikkien tasa-arvotekijöiden suhteen. Keskeisin tasa-arvoon vaikuttava tekijä on koulutus, joka...entistä selvemmin jakaa väestöä koulutettuihin hyvin liikuntatietoiisiin liikuntapaikkojen aktiivisiin käyttäjiin ja vähemmän koulutettuihin passiivisiin harrastajiin".

Samantyyppiseen argumentointiin yhtyy myös sosiaali- ja terveysministeriön selvitys "Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus" (Fogelholm & Paronen & Miettinen 2006).

Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo -tutkimuksen mukaan alueelliset erot eivät ole kovin suuria, mutta Pohjois- ja Itä-Suomen alueilla on selvästi vähemmän valinnanmahdollisuuksia liikunnan harrastamiseen ja se yksipuolistaa liikuntakulttuuria maaseudulla. Eräs suurimmista ongelmista oli liikuntapaikkojen ja kotien välimatkan kokeminen ongelmaksi koko maassa erityisesti lasten kannalta. Sukupuolten väliset erot ovat tasoittumassa, sillä vain nuorimmassa ikäryhmässä...ovat miehet aktiivisempia kuin naiset. Ikätasa-arvo näkyy luonnollisena elinkaaren aktiivisuuden vähenemisenä, mutta...luontoon ja ulkoiluun liittyvässä liikunnassa ikääntyvät ovat aktiivisempia kuin nuorempi väestö.

Samansuuntaisia käsityksiä on luettavissa myös Eduskunnan kanslian v. 2007 tekemästä ”Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tulevaisuus – Tulevaisuusvaliokunnan kannanotto vuoden 2015 terveydenhuoltoon”.

Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksessa esitetään kaksi merkittävää johtopäätöstä; toinen liittyy kaavoitukseen eli väestön keskittyessä taajamiin tulisi kaavoituksessa tukea ratkaisuja, joilla edistetään aktiivista kulkutapaa (nyk. puhutaan arkiliikunnasta); toisaalta on syntynyt voimakas halua edistää lähiliikuntapaikkojen syntymistä ja toisaalta on syntynyt suhteellisen aktiivinen lähiliikuntapaikkapolitiikka, jolla on edistetty erityisesti lasten ja nuorten liikuntamahdollisuuksia. Ikätasa-arvoon liittyvä liikuntapolitiikka on lisännyt mm. terveyttä edistävää liikuntaa.

Toinen merkittävä huomio em. tutkimuksessa liittyy liikunnan talouteen ja liikunnan markkinoihin Suomessa. Tutkimuksessa todettiin, että liikuntapaikoilla on erittäin suuri taloudellinen vaikuttavuus. Jos lasketaan yhteen sekä investointi- että käyttökustannukset ja liikuntapaikalla aiheutettu taloudellinen muu toiminta kuten liikuntapaikoille suuntautuvat matkat, liikunnanohjauksen kustannukset liikuntapaikoilla, liikuntapaikoilla käytetyt rahat kahvioon yms. kaltaiseen toimintaan niin päädytään siihen, että v. 1999 liikuntapaikkojen taloudellinen vaikuttavuus yhden vuoden aikana oli hieman yli 1 miljardia euroa (n. 7.2 MDRmk). Taloudellisen tasa-arvon kannalta merkittävää oli, että 27 % väestöstä piti liikuntapaikkojen käyttömaksuja liian suurina, kun vastaava luku 1980-luvun lopussa oli 10 %.

Yhdenmukaisia käsityksiä esitetään mm. Opetusministeriön julkaisussa ”Liikunta valintojen virrassa” (2007). Eräs merkittävä tulos oli (Suomi 2000), että vaikka liikuntapaikkojen ”tarve (kysyntä) ja tarjonta vastasivat yleisesti ottaen hyvin toisiaan, niin ... Alueilla, joissa ei ole tarjontaa ja joissa varallisuus ei riitä laadukkaiden palvelujen hankintaan, ei myöskään väestö katso liikuntapalveluiden vastaavan odotuksiaan. Jos liikuntapolitiikan tavoitteena pidetään tasa-arvoa, tulee myös alueelliset tekijät ja avustuksen tarve ottaa selvemmin huomioon jaettaessa valtion rahoitusta liikuntarakentamiseen.”

Uuden Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma on kaavailtu liikunnan osalta neljäksi vuodeksi 2011–2015 eteenpäin ja liikunnasta hallituksella on vähemmän sanottavaa kuin edellisellä Vanhasen–Kiviniemen hallitusohjelmalla:

”Hallitus edistää koko elämänkaaren mittaista liikunnallista elämäntapaa. Tavoitteena on erityisesti liikkujien määrän ja osallisuuden lisääminen. Selvitetään syyt liikunnallisesta elämäntavasta syrjäytymiseen ja luodaan edellytyksiä, joilla liikuntaa voidaan eri väestöryhmissä lisätä. Parannetaan arkiliikunnan mahdollisuuksia yhdyskuntarakennetta kehittämällä ja laajoja käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen esteettömyyttä lisäämällä.

Harrastusmahdollisuuksien tasa-arvoon erityisesti lasten ja nuorten osalta kiinnitetään erityistä huomiota.

Liikkuva koulu -ohjelmaa jatketaan. Huolehditaan opiskelijaliikunnasta. Työyhteisöliikunnan hyviä käytäntöjä juurrutetaan pysyviksi ja kannustaviksi työelämän toiminnoiksi. Hallitus korostaa suomalaisen liikuntakulttuurin moniarvoisuutta ja keskinäistä kunnioitusta sekä sen roolia maahanmuuttajien kotoutumisessa. Jatketaan maahanmuuttajien kotouttamista liikunnan avulla kehittämisohjelman esityksiä huomioonottaen. Edistetään matalan kynnyksen seuratoiminnan kehittämistä ja toimenpiteitä, joilla seura- ja kansalaistoimintaa voidaan entistä paremmin paikallisesti tukea. Liikuntalain uudistamisella edistetään koko liikuntajärjestelmän rakennemuutosta. Turvataan eettisesti kestävän, yhdenvertaisen ja moniarvoisen huippu-urheilun toimintaedellytykset, mukaan lukien vammaisurheilu, ja mahdollistetaan urheilijan urapolku. Olympiastadionin peruskorjauksen luonne kansallisena hankkeena huomioidaan sen rahoituksessa.”

Yleensä hallitusohjelmat ovat niin yleisluontoisia, että yksittäisiä liikuntarakentamishankkeita ei mainita hallitusten ohjelmissa. Tämä hanke hallitusohjelmassa osoittanee käytännössä Kataisen hallituksen kilpaurheiluhakuisuuden ja yksittäisen liikuntarakentamishankkeen esille nostamista hallitusohjelmassa voi pitää kauneusvirheenä. Hankeen bruttokustannukset yli 250 M€ eivät saa vastakaikua maakunnissa, koska rakentamisrahan pelätään olevan pois muulta maasta vaikka hallituksessa kaavaillaan merkittävää rahoitusosuutta Veikkaus Oy:n säästövaroista. Ne kuitenkin on tarkoitettu tasaamaan veikkaajien rahoituksen mahdollista pienenemistä ja taloudellisen laman mahdollisia laskusuhdanteita Veikkauksen taloudellisessa tuessa opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntabudjettiin, jossa koko valtakunnallinen liikuntarakentamishankkeiden budjetti on n. 40 M€ vuodessa. Samalla veikkaajat pelkäävät veikkaajille tulevien maksuosuuksien pienenemistä, mikä entisestään vähentää veikkaamishalukkuutta ja osa veikkaajista voi siirtyä entistä enemmän kansainvälisten yksityisten veikkaus- ja pelifirmojen asiakkaiksi, jotka maksavat jo nyt suuremman osuuden pelaajille kuin yhteiskunnallinen Veikkaus Oy, joka "joutuu" rahoittamaan yleistä hyvää ja mitä yksityiset kansainväliset pelifirmat eivät joudu tekemään. Alkaako tästä hankkeesta Veikkaus Oy:n monopolin murtuminen, jää lähivuosina nähtäväksi – tällä tarkoitin hallitusohjelman "kauneusvirhettä".

Vuoden 2012 valtion tulo- ja menoarvion tavoitteiksi voidaan tiivistää seuraavaa (Opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokka v. 2012 valtion tulo- ja menoarvioon):

1. Liikunta on yhdenvertaisesti saavutettavissa

Liikunta kuuluu sivistyksellisiin perusoikeuksiin, jonka saavutettavuuden turvaamiseen vaikuttavat etenkin maassa tapahtuva muuttoliike, kuntarakenteen uudistuminen sekä liikuntahallinnossa ja -kulttuurissa tapahtuvat muutokset. Tavoitteena on turvata liikuntapalveluiden saavutettavuus koko maassa.

2. Liikunnallinen elämäntapa yleistyy

Liikunnalla on myönteisiä vaikutuksia ihmisen hyvinvoinnille, työkyvylle ja terveydelle. Tavoitteena on koko väestön liikuntaharrastuksen määrän ja liikuntaintensiteetin kasvu. Kohderyhmänä ovat etenkin lapset ja nuoret, joiden liikunta-aktiivisuuden tiedetään luovan perustan koko elämänkaaren mittaiselle liikunnalliselle elämäntavalle.

3. Liikunnan kansalaistoiminta lisää väestön osallistumista ja vahvistaa osallisuutta

Suomalaiset osallistuvat liikunta- ja urheiluseurojen toimintaan melko aktiivisesti. Seuratoimintaan osallistumisessa, sitoutumisessa ja liikunta-aktiivisuudessa on kuitenkin havaittu eroja eri väestöryhmien kesken. Tavoitteena on lisätä liikunnan kansalaistoiminnan laatua sekä kansalaistoimintaan osallistumista etenkin sellaisilla väestöryhmillä, joiden osallistumisen esteenä ovat sosiaaliset, taloudelliset tai kulttuuriset tekijät.

4. Eettinen ja yhteiskuntavastuullinen huippu-urheilutoiminta kasvattaa liikunnasta kiinnostuneiden määrää

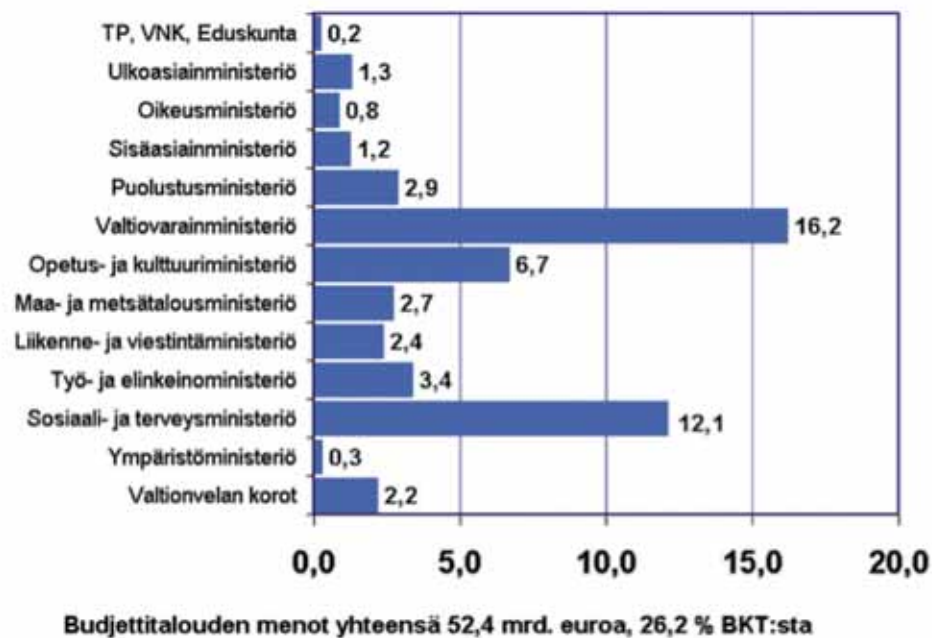
Huippu-urheilu on osa suomalaista kulttuuria. Se antaa elämyksiä ja myönteisiä esikuvia sekä lisää kiinnostusta oman liikuntaharrastuksen aloittamiseksi. Lisäksi huippu-urheilutoiminta vahvistaa etenkin suur tapahtumien järjestämisen myötä liikunnan ja urheilun merkitystä kansantaloudessa. Tavoitteena on lisätä suomalaisten urheilijoiden menestymistä huippu-urheilussa, vammaishuippu-urheilun integroitumista sekä parantaa Suomessa järjestettävien urheilun suur tapahtumien vaikuttavuutta.

Ratkaiseeko raha?

Seuraavalla sivulla olevasta taulukosta voidaan nähdä käytännössä miten päätöksentekijät arvottavat eri toiminnat. Hallitusohjelman mukaan jakosuhdelaki säilyy entisellään, jolloin liikunnan osuuden tulisi olla kaikista Veikkaus Oy:n taloudellisen tuloksen edunsaajista 25 %.

Oheissa kuviossa 1. voidaan nähdä asteittain miten valtio arvostaa eri toimialoja eli merkittävästi suurin ministeriö on valtiovarainministeriö, joka jakaa köyhyyttä tasaavat erät eli tasa-arvoerät, joita kutsutaan kunnan varallisuusasemaa kuvaaviksi valtionosuuksiksi kunnille, sosiaali- ja terveysministeriön osuus on suurin kuten Suomen kunnissakin, jossa se muodostaa n. ½ kuntien menoista. Opetus- ja kulttuuriministeriön osuus on 6.7 MRD€, josta kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön osuus on hieman vajaat 1.6 MRD€.

Budjettitalouden menot hallinnonaloittain vuonna 2012, miljardia euroa

Lähde: Valtiovarainministeriö TALOUSARVIOESITYS 2012

Kuvio 1. Valtion menot vuonna 2012

Liikunnanosuus kasvaa euromääräisesti 3 M€ vuonna 2012 ja suhteellisesti valtion tulo- ja menoarviossa 2 %. Ottaen huomioon rahanarvon muutos mm. inflaation johdosta, on valtion liikuntabudjetin ostoarvo pienempi n. 1.2 M€ vuonna 2012 verrattuna vuoteen 2011. Todellisuudessa Kataisen hallitus v. 2012 antaa vähemmän rahaa valtion liikuntabudjettiin kuin Kiviniemen hallitus v. 2011.

Valtion liikuntatoimen tehtävänä on liikunnan edistäminen. Valtio ja kunnat luovat edellytyksiä liikunnalle. Liikunnan järjestämisestä vastaavat pääasiassa liikuntajärjestöt. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa liikuntatoimen yleisestä johdosta, kehittämisestä ja yhteensovittamisesta valtionhallinnossa.

Taulukko 1. Valtion tulo- ja menoarvio vuodelle 2012

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala valtion vuoden 2012 talousarvioesityksessä	2011	2012	Muutos 2011	
	TA milj. €	TAE milj. €	talousarviosta milj. €	%
Päälukka yhteensä	6 730	6 663	-67	-1
Hallinto, kirkollisasiat ja toimialan yhteiset menot	115	117	3	2
Opetusministerin toimiala	5 043	4 963	-79	-2
Yleissivistävä koulutus	905	961	56	6
Ammatillinen koulutus	698	731	33	5
Aikuiskoulutus	513	515	2	0
Korkeakouluopetus ja tutkimus	2 927	2 756	-171	-6
Kulttuuri- ja urheiluministerin toimiala	1 572	1 582	10	1
Opintotuki	937	936	-1	0
Taide ja kulttuuri	426	429	3	1
Liikuntatoimi	144	147	3	2
Nuorisotyö	65	70	5	7

Toimialaa ohjaavat liikuntalaki ja -asetus, valtion talousarvio, valtioneuvoston tekemät periaatepäätökset, opetus- ja kulttuuriministeriön strategiat sekä toimialan kansainväliset yleis-sopimukset. EU:n liikuntapolitiikan vaikutus kansalliseen liikuntatoimeen on lisääntymässä erityisesti ammattilais- ja huippu-urheilun alalla. Liikunnan toimialan strateginen johtaminen ja ohjausjärjestelmät perustuvat tiedolla johtamisen periaatteelle sekä liikuntapolitiittisten toimenpiteiden vaikutusten jatkuvalle arvioinnille.

Liikunta-alan osaamisen ja asiantuntemuksen lisäämisessä sekä tiedolla johtamisessa painotetaan liikunta-alan tutkimuksen ja tiedonvälitystoiminnan avustamisessa liikuntapolitiittisen päätöksenteon tarpeita, tuetaan liikunnan koulutuskeskusten osaamisen ja laadun kehittämistä, vahvistetaan liikunta-alan tietoperustaa ja lisätään tiedon saavutettavuutta sekä kehitetään valtion liikuntaneuvoston liikuntapolitiikan vaikutusten arviointijärjestelmää. Liikunnan edistämiseksi ja liikunnan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteiden saavuttamiseksi liikuntapolitiikan eri tavoitealueilla toteutetaan toimenpiteitä, joille on yhteistä alan tietoperustan vahvistaminen ja osaamisen kehittäminen sekä yhdenvertaisuuden ja eettisyyden toteutuminen.

Kataisen hallitus hallitusohjelman mukaisesti pyrkii liikuntapolitiikan ja -suunnittelun alueella mm. seuraaviin tavoitteisiin vuoden 2012 valtion tulo- ja menoarvion perusteluissa:

Liikuntapolitiikan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteena on liikunnan edistäminen ja tämän myötä väestön hyvinvoinnin ja terveyden lisääminen. Liikunnan edistämässä huomioidaan läpileikkaavasti liikunnan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvonäkökulmat, erityistä tukea liikunnan parissa tarvitsevien henkilöiden tarpeet sekä urheilun integriteetti. Liikuntapolitiikan yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet ovat:

- Liikuntatoimen toiminnallisen tuloksellisuuden tavoitteet ja keskeiset toimenpiteet ovat: Liikunnan yhdenvertainen saavutettavuus, jolloin vahvistetaan paikallisen liikuntatoimen edellytyksiä osoittamalla liikuntatoiminnan valtiosuutta kunnille. Tämä merkitsee, että
- Liikuntapaikkarakentamisen avustamisessa painotetaan ensisijaisesti laadukkaita ja laajoille käyttäjäryhmille suunnattujen liikuntapaikkojen rakentamista ja peruskorjaamista,
 - Tuetaan tiedon tuotantoa liikuntapaikkarakentamisen ja liikuntaa suosivan yhdyskuntasuunnittelun kehittämiseksi.

Liikunnallinen elämäntapa tarkoittaa, että tuetaan lasten ja nuorten liikunnallisen elämäntavan edistämiseksi tähtääviä toimenpiteitä ja jatketaan Liikkuva Koulu -hanketta (joka on hallitusohjelmassa nostettu hankkeesta ohjelmatasolle), jolloin:

- Tuetaan liikunnasta syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden liikunta-aktiivisuutta lisääviä toimenpiteitä.
- Tuetaan arkiliikunnan lisäämisen toimenpiteitä ja
- Tuetaan työyhteisöliikunnan kehittämistoimenpiteitä.

Liikunnan kansalaistoiminta

- Tuetaan liikunnan kansalaisjärjestöjen toiminnan laadun kehittämistä sekä päällekkäisten rakenteiden purkamiseen tähtääviä toimenpiteitä, jolloin:
- Uudistetaan liikunnan kansalaisjärjestöjen valtionavustusjärjestelmä ja
- Tuetaan liikuntajärjestöjen kansainvälisiä yhteistyö- ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Eettinen ja yhteiskuntavastuullinen huippu-urheilu tarkoittaa, että:

- Tuetaan huippu-urheilun muutoksen toteuttamista, jolloin parannetaan urheilijoiden valmentautumismahdollisuuksia sekä etenkin nuorten urheilijoiden urheilu-uran ja opiskelun yhdistämisen edellytyksiä,
- Tuetaan urheilun integriteettiä monipuolisesti vahvistavia toimenpiteitä,
- Tuetaan kansallista dopinginvastaista toimintaa kansainvälisten sopimusten mukaisesti,
- Tuetaan kansainvälisten urheilun suur tapahtumien järjestämiseksi vaadittavien olosuhteiden rakentamista ja
- Vahvistetaan järjestöjen edellytyksiä hakea ja järjestää kansainvälisiä urheilun suur tapahtumia.

Perinteisesti Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot urheilun ja liikuntakasvatuksen edistämiseen, joka on arviomääräraha, ilmoitetaan valtion tulo- ja menoarviossa kokonaissumma, jonka sisällä voidaan antaa erilaisia sitovia määräyksiä eduskunnan vuotuisesti hyväksymässä valtion liikuntabudjetissa. Vuodelle 2012 on myönnetty rahaa 144 542 000 euroa.

Määrärahaa saa käyttää:

1) liikuntalakiin (1054/1998), opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun lakiin (1705/2009) ja vapaasta sivistystyöstä annettuun lakiin (632/1998) perustuvien valtionosuuksien ja -avustusten maksamiseen sekä muiden urheilun ja liikuntakasvatuksen edistämiseen tarkoitettujen avustusten maksamiseen valtioneuvoston asetuksen (688/2001) mukaisesti:

2) kokeilu-, kehittämis-, selvitys- ja ohjelmatoiminnan menoihin,

3) enintään 1 700 000 euroa urheilijoiden ja valmentajien avustusten ja apurahojen maksamiseen,

4) yhteisöjen ja valtionhallinnon kansainvälisen liikunta-alan yhteistyön, liikuntatieteellisen toiminnan, dopinginvastaisen toiminnan, testaustoiminnan ja dopingin vastaisen kasvatuksen tehostamisen menoihin, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja tutkijoiden liikuntatieteellisten tutkimushankkeiden sekä näiden kanssa yhteistyössä toteutettavien tietojärjestelmä- ja muiden hankkeiden rahoittamiseen,

5) enintään 290 000 euroa opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain mukaisen avustuksen maksamiseen Suomen Urheilumuseosäätiölle,

6) valtion liikuntaneuvoston ja sen jaostojen menoihin,

7) liikunnan ja urheilun tunnustus- ja tuloksellisuuspalkintojen maksamiseen,

8) liikunnan aluehallinnon toiminnan menoihin ja

9) enintään neljää henkilötyövuotta vastaavan henkilöstön palkkaamiseen.

Kunnan liikuntatoimen valtionosuuden perusteena käytettävä yksikköhinta on 12,00 euroa asukasta kohden, josta valtioneuvosto tekee esityksen jokaista vuosibudjettia varten erikseen valtiovarainministeriölle, joka laskee kokonaisvaltionosuuden kunnille jaettavaksi per capita-periaatteella.

Valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten (Vierumäki, Pajulahti, Lapin Urheiluopisto Rovaniemellä eli Santa Claus-urheiluopisto ja Solvallon urheiluopisto Espoossa) eli kansanomaisemmin urheiluopistojen valtionosuuden perusteena olevien opiskelijavuorokausien enimmäismäärä on 279 900 € ja alueellisten liikunnan koulutuskeskusten opiskelijapäivien enimmäismäärä on 53 000.

Mainittujen määrien estämättä määrärahaa saa käyttää valtionosuuksien oikaisupäätöksistä aiheutuviin menoihin. Alueellisten liikunnan koulutuskeskusten yksikköhinta on 16,60 euroa opiskelijapäivää kohden.

Määrärahan arvioitu käyttö esitetään nykyisessä budjetoinnissa otsikoittain, joihin määrärahaa voidaan kohdistaa:

1. Kuntien liikuntatoimintaan – 12 €/asukas, 10-luokkainen porrastus, jolloin köyhimmät kunnat saavat 100 %:sen valtionosuuden ja rikkaimmat kunnat vain 10 % osuuden eli 1 € 20 senttiä
2. Liikuntapaikkarakentamiseen yksittäisiin liikuntapaikkahankkeisiin
3. Liikunnan koulutuskeskuksille eli urheiluopistoille
4. Liikunnan kansalaistoimintaan eli valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille
5. Lasten ja nuorten liikunnan kehittäminen esim. Nuori Suomi -toimintaan
6. Terveysttä edistävän liikunnan hankkeisiin esim. Kunnossa Kaiken Ikää -projektiin (KKI)
7. Huippu-urheiluun esim. 2012 valmistuneen huippu-urheilun kehittämistoiminnan tukemiseen
8. Tiedolla johtamiseen ja tietopohjan vahvistamiseen eli erilaisten tietoprojektien toteuttamiseen
9. Antidopingtoimikunnalle liikunnan antidopingtoimintaan
10. Maahanmuuttajien kotoutuminen liikunnan avulla
11. Kansainväliseen yhteistyöhön
12. Liikunnan aluehallinnon toimintaan 6 alueelliselle liikunnan ELY-keskukselle ja niiden yhteydessä toimivien alueellisten liikuntaneuvostojen toimintaan: 1 Rovaniemi (Lapin alueellinen liikuntaneuvosto), 2 Oulu (Oulun alueellinen liikuntaneuvosto, johon kuuluvat Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnat), 3 Vaasa (Länsi- ja Sisä-Suomen alueellinen liikuntaneuvosto, johon kuuluvat: Keski-Pohjanmaan, Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Suomen ja Pirkanmaan maakunnat), 4 Kuopio (Itä-Suomen alueellinen liikuntaneuvosto, johon kuuluvat Pohjois-Savon, Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Karjalan maakunnat), Turku (Lounais-Suomen alueellinen liikuntaneuvosto, johon kuuluvat Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakunnat), Helsinki (Etelä-Suomen alueellinen liikuntaneuvosto, johon kuluvat Uudenmaan, Kymen, Päijät-Hämeen ja Kanta/Etelä-Hämeen maakunnat),
13. Valtion liikuntaneuvoston (VLN) toimintaan sekä sen jaostoille: Liikuntapolitiikan, Liikuntatieteen, Erityisryhmien liikunnan, jotka ovat lakisääteisiä ja vapaaehtoiselle kuten Liikuntarakentamisjaostolle sekä
14. Opetus- ja kulttuuriministeriön käytettäväksi ns. varautumattomiin ja pikaisiin menoihin, joita ei ole voitu ennakoida valtion tulo- ja menoarviossa.

Kaikki nämä menot ovat vuodelle:

- 2012 yhteensä 144 542 000 € veikkausvoittovaroista,
- 2011 yhteensä 143 286 000 € ja
- 2010 yhteensä 135 830 192 €.

Lisäksi budjettivaroista myönnetään urheiluopistoille (määrärahan mitoituksessa käytetty valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten arvonnalisäveroton keskimääräinen yksikköhinta on 87,64 euroa opiskelijavuorokautta kohden). Liikunnan koulutuskeskusten valtionosuuksiin on lisäksi myönnetty 2 700 000 euroa opetus- ja kulttuuriministeriön momentilta yleiskatteisista menoista. Määrärahaa saa käyttää vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998) mukaisten valtionosuuksien maksamiseen valtakunnallisille liikunnan koulutuskeskuksille.

Poliittinen miina

Helsingin olympiastadionin peruskorjauksen rahoitusta on urheiluministeri Paavo Arhinmäen vaikea perustella kun samaan aikaan useat tärkeät maakuntien liikuntarakentamishankkeet jäävät rahoituksen ulkopuolelle sekä esim. muille veikkausvoittovarojen edunsaajille (tieteelle, taiteelle, kulttuurille ja nuorisotyölle), jos yhteen liikuntarakentamishankkeeseen laitetaan enemmän kuin 3 kertaa valtion vuotuinen liikuntarakentamisbudjetti.

Helsingin olympiastadionin peruskorjauksesta onkin tulossa suuri poliittinen miina hallituksen liikuntarakentamispolitiikalle, jos stadionin peruskorjaukseen ei saada rahaa yleisistä ja yleiskatteellisista valtion budjettivaroista kuten on tapahtunut monen Helsinkiin sijoitetun valtakunnallisen kulttuuri- ja taidelaitoksen osalta, joiden rahoittamisesta on tehty jopa erillislakeja.

Stadionin mahdollisessa rahoituspäätöksessä myös hallituksen sitoutuminen ohjelmassaan ns. jakosuhdelain jatkamiseen vuoden 2011 jälkeenkin hallituksen kaudeksi saattaa jäädä kuolleeksi kirjaimeksi, koska stadionhankkeen rahoittaminen merkittävästi veikkausvoittovaroista murtaa jakosuhteen muihin veikkauksen edunsaajiin nähden, jolloin jakosuhdelain määräämä liikunnan osuus 25 % kasvaa muiden edunsaajien kustannuksella.

Veikkausvoittovarojen sijaan ja rinnalla olympiastadionin takana olevalta säätiöltä eli käytännössä Helsingin kaupungilta tulisi edellyttää samaa kuin maakunnan liikuntarakentamishankkeilta eli 75 – 80 % omaa panostusta olympiastadionhankkeeseen. Hankkeen tarpeellisuutta ei kiistä kukaan, koska jos väestöpohjaksi otetaan koko pääkaupunkiseutu niin alueella pitäisi olla eurooppalaisiin vastaaviin alueisiin verrattuna 2 olympiastadionin kokoista huippu-urheilustadionia esim. toinen jalkapallolle ja toinen yleisurheilulle, mutta meidän jalkapallon katsojakulttuurin kehittymättömyys mahtuu nykyisiinkin rakenteisiin.

Tämän arvioiminen tulee osittain esiin nyt tehdyssä tutkimuksessa. Tasa-arvokysymykset tulevat esiin seuraavissa kohdissa hallituksen ohjelmassa; Istuva hallitus haluaa tasa-arvokysymyksissä ottaa huomioon erityisesti lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien tasa-arvon, mutta vielä ei ole nähtävissä mitään toimenpiteitä tähän suuntaan. Hallituksen ohjelma painottaa myös etnistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisen huippu-urheilun toimintaedellytyksiä sekä vammaisurheilun yhdenvertaisuutta ja moniarvoisuutta. Hallitus haluaa kiinnittää huomiota urheiluseuratoiminnan entistä parempaan paikallistukeen vaikka se ei ole pääasiassa valtion tehtävä vaan kuntien. Tässä onkin suuri eriarvoisuus tällä hetkellä, koska kuntien urheiluseuraavustuksissa vallitsee suuri eriarvoisuus kun ne vaihtelevat useista kymmenistä euroista aina nolla (0 €) euroon asukasta kohden maamme kunnissa.

Ilmeisesti Helsingin olympiastadionin peruskorjaus on varteenotettava "huippu-urheilun tasa-arvoon" liittyvä konkreettinen anti, jolla viitataan selkeästi menneeseen maailmaan, jolloin olympialaiset olivat kansallinen hanke. Se on entisten mitalisateiden maailma, joka meni jo ja kansainvälinen huippu-urheilu kuuluu yhä enemmän globaalin kansainvälisen kaupallisen kilpailun piiriin.

31.1.2012 Säynäsalossa Päijänteen Hauhonselällä Muuratsalon saarella

Kimmo Suomi LitT
Liikuntasuunnittelun professori
Liikuntatieteiden laitos
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Johdanto liikkumisympäristöjen suunnitteluun

Modernin vapaan ajan kehitys syntyi käsi kädessä kapitalistisen tuotantotavan kanssa, jolloin muukin väestö kuin tuotantovälineitä omistavat saivat vapaa-aikaa. Työvoima tarvitsi uudistukseen myös vapaa-aikaa. (Marx 1967, Engels 1951)

Historiallisesti suunnitteluparadigma on aina käsitellyt dikotomiaa; kuinka paljon voidaan sallia individualismia kollektiivisuuden kustannuksella ja päinvastoin ja kuinka keskittyntä, hajakeskitettyä tai hajautettua suunnittelu ja siihen liittyvä päätöksenteko ovat (Mumford 1938).

Liikkumisympäristöjen suunnittelun juuria on etsittävä teollisuuden mukanaan tuomista epäkohdista; epähygieenisistä asuin- ja työympäristöistä ja niiden parantamisesta kiinnostuneista yhteiskunnallisista liikkeistä. Tunnetuimpia Euroopassa olivat englantilaisen Ebenezer Howardin kehittämä puutarhakaupunki-ideologia, joka parhaiten näyttäytyy Suomessa alkuperäisissä Espoon Tapiolassa, Jyväskylän Viitaniemen ja Rovaniemen Korkalovaaran kaupunginosissa. Suunnittelutavoitteena oli terveellinen elinympäristö ja riittävät virkistys- sekä ulkoilualueet hajautettuna asuinalueiden sisään tai niiden äärelle (Howard 1898). Saksassa Weimarin tasavallan aikana ennen Hitlerin nousua tunnetuin liike oli Natur Freunde -liike eli Luonnon Ystävät, joka oli osa kansainvälistä puistoliiikettä, jonka tavoitteena oli saada kaupungeille keuhkot, joissa voidaan virkistäytyä, uusintaa työvoimaa ja liikkua. (Wagner 1931)

Puistoliiikettä pidetään eräänä kevyenliikenteen väylien alullepanijana, joka synnytti kaupunkikeihin laajoja kaupunkipuistoalueita. Niihin oli päästävä aktiivisella kulkutavalla, joista nykyäänkin hyvin tunnettuja ovat mm. New Yorkin ja Chicagon keskuspuistot, joiden suunnitteluperinne näkyy tänä päivänä esim. Espoon kaupunkirakenteen keskeisenä osana: Espoon keskuspuisto alkaa pohjoisesta suojellulta ja metsäiseltä Nöykkiön järviylängöltä kulkien läpi kaupungin ulottuen aina merelliseen Suvisaaristoon. Tämä on n.1½ miljoonaisen pääkaupunkiseudun keskeisin suunniteltu ulkoilu- ja viheralue. (Vasankari & Puronaho & Suomi 1992) Helsingin keskuspuiston vihersormet puolestaan ulottuvat mereltä pohjoisen lähiökehän vyöhykkeelle.

Kevyen liikenteen väylistä on kehittynyt Suomen suurin ja käytetyin liikkumisympäristö. Suomalaiseen yhdyskuntasuunnitteluun on vaikuttanut voimakkaasti 1900-luvun alussa tehty Munkkiniemi–Haaga -suunnitelma v. 1915, jonka päätekijänä oli Eliel Saarinen ja häntä avustamassa olivat mm. Otto I. Meurman ja Gustaf Strengell. He ottivat ensikertaa käyttöön Suomessa tärkeät modernin yhdyskuntasuunnittelun välineet; 1) väestöennusteet, 2) yhdyskunnan kehityksen ja tonttipolitiikan, 3) elinkeinopolitiikan, 4) liikennesuunnittelun, 5) asumismuodon tarkastelun, 6) lähiöperiaatteen ja 7) yhdyskunnan esteettisyyden. Liikennesuunnittelu vaikutti mm. kevyenliikenteenväylien syntyyn, lähiöperiaate lähiliikuntapaikkojen syntyyn, tonttipolitiikka kiinteistökohtaisten leikki-, liikunta- ja luontopaikkojen syntyyn ensimmäisen kerran Suomessa. Saarinen esitti myöhemmin ns. Pro Helsingfors -suunnitelmassa sisällissotamme aikana yleiseksi suunnitteluperiaatteen, että 10 % kaavoitetusta alueesta olisi varattava puistoiksi ja 5 % asuntoalueiksi, mikä tarkoitti erittäin väljää kaupunkirakentamista. (Mikkola 1985)

Lähiöteorian suunnittelussa toi esille Clarence Perry vuonna 1929. Siinä oli paljon vaikutteita puutarhakaupunkiteoriasta, mutta oleellista oli, että se sopi hyvin yhteen myös uuden nousevan yhteiskunnallisen reformiliikkeen – funktionalismin suunnitteluteorian kanssa. Funktionalistit korostivat maa-alueiden käyttötarkoituksen tehostamista erottelemista toisistaan mm. teollisuuden, kaupan, liikenteen, asumisen, virkistyksen ja liikkumisen erikoistuneiksi alueiksi. (Keating & Krumholz 2000) Liikuntasuunnittelu meidän ymmärtämässä merkityksessä tuli esiin Suomessa v. 1947 ilmestyneessä Otto Iivari Meurmanin tekemässä maan ensimmäisessä Asemakaava -oppikirjassa, jossa suunnittelun lähtökohtana oli ihmisten hyvinvointi. Urheilualueille Meurman esitti omat periaatteensa, jotka perustuivat hänen lajoihin kansainvälisiin vertailututkimuksiin ja niistä laskettuihin kaavoihin, joista saatiin tehokkuuslukuja ja väljyyyslukuja siitä kuinka paljon urheilualueita, puistoalueita, jalkakäytäviä teiden varsilla ja puistoissa, leikkialueita per capita ja rakennustehokkuuden mukaan tulee olla. Tätä voi pitää hyvänä normatiivisen ja rationaalisen yhdyskuntasuunnittelun esimerkkinä. (Meurman 1947)

Autoistuminen edesauttoi sitä, että asuin-, työ-, koulutus- ja palveluiden alueet voitiin sijoittaa suhteellisen kauaksi toisistaan. Suomeen syntyi pääasiassa kahdenlaisia lähiöitä: metsälähiöitä ja peltolähiöitä. Edellisistä hyviä esimerkkejä ovat mm. Jyväskylän Keltinmäki ja Huhtasuo, jälkimmäistä peltolähiötyyppiä edustavat Pohjois-Helsingin radanvarren lähiöt mm. Malminkartano. Metsälähiöissä suunnittelijat ajattelivat, että väestö käyttää lähiöitä ympäröiviä virkistysalueita hyväkseen ja peltolähiöissä suunniteltiin liikkumis- ja virkistysalueet palvelukeskusten yhteyteen. Lähiöitä toteutettiin aluerakentamisperiaatteella, mikä merkitsi, että alueelle tehtiin samanaikaisesti tuhansia asuntoja teräsbetonelementeistä.

Lähiöiden ehkä merkittävin ongelma on ollut sosiaalinen vieraantuminen, kun kasvavat kaupungit tarvitsivat työvoimaa maaseudulta. Jalat olivat kaupungeissa, mutta sydämet maaseudulla. Alkuaikoina sosiaaliset ongelmat korostuivat ja palvelut tulivat vuosia asukkaiden jälkeen. Kritiikki lähiöitä kohtaan vaikutti siihen, että ruutukaava koki uusrenessanssin. Sillä pyrittiin Jyväskylän Kortepohjan arkkitehtikilpailun voittaneen Lundstenin sanoin ”pois muodottomasta metsäasutuksesta” ryhmäkorottelien ja yhteisten sisäpihojen avulla, joissa sosiaalista vieraantumista yritettiin ehkäistä pihojen leikki- ja liikuntapaikoilla. (Suomi 1989a)

Suomessa liikuntasuunnittelun kehittäminen oppiaineena ja tutkimusalana on varsin nuorta. Liikuntasuunnittelun ensimmäinen apulaisprofessori Pauli Vuolle, nyk. emeritus liikuntasosiologian professori, teki uraa uravaa työtä, koska lähti liikkeelle suunnittelukäsitteiden määrittelystä, hänen seuraajansa liikuntasuunnittelun professori Kalevi Olin jatkoi kehittämistyötä siten, että liikuntasuunnitteluteoriat tulisi johtaa yleisistä suunnitteluteorioista. Liikuntasuunnittelun omaa teorianmuodostusta ei pidetty tärkeänä. (Lagus 1981, Vuolle & Telama & Laakso 1986)

Itse aloin tehdä liikuntasuunnittelututkimusta tutkimalla väestön liikunnallisia käyttäytymiskehyksiä, elinpiirejä ja toimintamalleja, joista syntyi ns. elinpiireteoreettinen liikuntasuunnittelu. Sen taustalla olivat Kurt Lewinin klassinen käyttäytymisen yhtälö, jossa käyttäytyminen, ts. liikuntakäyttäytyminen on persoonan ja ympäröivän yhdyskunnan yhteisfunktio eli käyttäytyminen K on persoonallisuuden P ja ympäristön Y yhteisfunktio. Kyse oli teoreettisen ideaalin hakemisesta, koska monet teoreetikot korostivat ympäröivän yhteiskunnan tai yhdyskunnan vaikuttavan yksilöön eli kollektivistit, jotka uskoivat yksilön olevan *tabula rasa*, johon vaikuttamalla voidaan saada aikaan suunnittelun avulla halutunlaista käyttäytymistä. Toiset teoreetikot, jotka korostivat individualismia, uskoivat että yksilö pystyy vaikuttamaan omalla yksilöllisellä käyttäytymisellään ja muuttamaan yhdyskuntaa ja yhteiskuntaa. Elinpiireteoreettisessa liikuntasuunnittelussa syntyi siis teoreettinen kompromissi, jossa nähtiin interaktio yksilön ja yhteiskunnan välillä yhteiskunnallisessa kontekstissa.

Tätä alettiin kutsua liikunnan elinpiirisuunnitteluksi. Siinä korostettiin aikaisempaan verrattuna, että ihminen ei liiku yhteiskunnan mittakaavassa tai laajalla yhdyskunnan alueella esim. kaupungin tai kunnan mittakaavassa.

Liikunnallisia käyttäytymiskehyksiä tutkimalla havaitsin, että piha ja asunto muodostavat kotipiirin, jossa sosiaalisesti haetaan perheen tai yksilön yksilöllisyyttä, fyysisesti turvallista elinpiiriä ja toiminnallisesti leikkejä, oleilua ja kisailua. Kotipiiri on erityisesti lasten, perheiden ja vanhusten primääri liikkumisympäristö. Kotipiirin ympärille rakentuu maaseudulla naapurusto ja kaupungeissa korttelielinpiiri, joista haetaan sosiaalisesti yhteisöllisyyttä, fyysisesti hallittavaa ympäristöä ja toiminnallista monipuolisuutta.

Kortteli- ja naapurustoeelinpiiri on erityisesti varhaispuberteetin primääri liikkumisympäristö. Tämän elinpiirin ympärille rakentuu päivänpiiri, joka on aikuisväestölle primaari liikkumisympäristö asuinalue- ja kyläelinpiirissä.

Kaupunki- tai kuntaelinpiirissä liikuntaa harrastetaan ns. terminaalipaikoissa kuten uimahalleissa, jäähalleissa tai muissa suurissa terminaalipaikoissa kuten talviurheilukeskuksissa, jotka voivat olla myös seudullisia elinpiirejä reitteineen ja latuineen.

Elinpiiriteoreettinen liikuntasuunnittelu nojaa ihmisen kokemaan ympäristöön ja siihen vaikuttaa merkittävästi ympäristöpsykologia. Elinpiiriteoria tulee ymmärtää ideaalina suunnittelussa, jota kohti pyritään, mutta päätöksentekointressien moninaisuudesta johtuen tuskin koskaan voidaan sitä puhtaasti saavuttaa. (Suomi 1989)

Elinpiiriteoreettinen liikuntasuunnittelu ei ole suunnittelumetodina puhtaasti suunnitteluun liittyvä ratkaisu vaan se ottaa samanaikaisesti huomioon suunnittelun fyysisen, sosiaalisen, funktionaalisen ja psyykkisen kokemisen tilassa ja ajassa. Sen heikkous oli ja on suunnittelun vieminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Elinpiiriteoreettisessa suunnittelussa tutkija ja suunnittelija pesivät kätensä liian usein yhteiskunnallisesta ulottuvuudesta ja tekivät vain hyviä suunnitelmia, mutta jättivät niiden toteuttamisen yksin päätöksenteon armoille.

Suunnittelututkimuksessa pohditaan edelleen, että pitääkö suunnittelu ulottaa myös päätöksentekoon, arvioitiin ja seurantaan. Tätä suunnittelun kritiikkiä varten ryhdyttiin kehittämään osallistuvaa suunnittelua, jossa kaikki suunnitteluun osalliset ovat mukana suunnitteluprosessissa. Aikaisempaan verrattuna esim. liikuntapaikkojen käyttäjät otetaan mukaan suunnitteluprosessiin kuten myös ammattisuunnittelijat ja suunnitelmista päättävät päätöksentekijät.

Osallistuva suunnittelu sai aikaan erilaisia suuntauksia, joista merkittävin on ollut yhteissuunnittelu – collaborative planning. Sen yleinen yhteiskunnallinen merkitys on tukea yhteiskunnan osallisuusjärjestelmiä ja saada suunnittelun kohteessa toimivat ihmiset aktiivisemmiksi osallistujiksi yhteiskunnallisessa uudistustyössä. Osallistuvan suunnittelun teoriaan on vaikuttanut merkittävästi saksalainen sosiologi Jürgen Habermas. Habermasin mukaan suunnittelussa on ainakin kaksi maailmaa, jotka pitäisi yhdistää suunnitteluteoreettisesti; tavallisten ihmisten kokemusten ja elämysten maailma, joka ei välity riittävästi suunnittelupöydille ja systeeminen maailmaa, joka edustaa rationaalista suunnittelua kuten esim. julkinen suunnittelu- tai päätöksentekojärjestelmä. (Suomi 1998)

Jyväskylässä luotu suunnitteluteoreettinen ja metodologinen perinne nojautuu siis vahvasti elinpiiriteoreettiseen ja osallistuvaan suunnitteluun, jossa elinpiirit edustavat spatiaalista tilan ja ajan funktioihin sidottua sekä sosiaalisen rakenteen huomioon ottavaa suunnittelua. Osallistuvan suunnittelun kautta saadaan suunnittelumetodologinen perusratkaisu kytkettyä paremmin yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Managerialisen liikkumisympäristön tutkimuksessa on erottautunut omaksi tutkimussuuntaukseksi liiketoimintasuunnittelututkimus (business plan), jolla pyritään vastaamaan kasvavaan alan yksityisen sektorin tarpeisiin.

Liikuntalain voimassaoloaikana vuodesta 1980 lähtien on suhteellisesti liikuntapaikoista yksityistynyt n. 1 % vuodessa ja tällä hetkellä yksityisiä liikuntapaikkoja on yli neljännes maamme 30 000 liikuntapaikasta. Per capita mitattuna Suomi on maailman kärkimaa liikunnan fyysisistä ympäristöä arvioitaessa, sillä meillä on yksi liikuntapaikka jokaista 170 ihmistä varten. Väestötiheimmillä Keski-Euroopan alueilla on yksi liikuntapaikka jokaista 270 ihmistä varten. www.liikuntapaikat.fi

Viimeaikainen managerialinen ns. facility managementiin perustuva liikuntasuunnittelututkimus on hakenut yhtymäkohtia liikuntamaantieteestä sekä informaatio- ja kommunikaatioteknologian mukanaan tuomista teknologisista mahdollisuuksista.

Liikuntasuunnittelututkimusta varten on Liikuntatieteiden laitoksella rakennettu merkittävä liikuntapaikkojen Geographical Information Systemsiin eli GIS:ään perustuva paikkatietojärjestelmä, joka ulottuu jokaiseen suomalaiseen kuntaan ja pitää sisällään tiedot ja sijainnin yli 30 000 maamme liikuntapaikasta nk. LIPAS-järjestelmässä. Ympäristöministeriön, maa- ja metsätalousministeriön, Suomen ympäristökeskuksen ja Metsähallituksen kanssa yhteistyössä on lisäksi luotu järjestelmä, mikä mahdollistaa Jyväskylän yliopiston liikuntapaikkatietojärjestelmän ja ns. VIR-GIS virkistysalueiden ja – reittien paikkatietojärjestelmän yhdistämisen. Tämä laajin suomalaisen liikunnan tietopankki tarjoaa mitä parhaimmat edellytykset alan opetus- ja tutkimustoiminnalle kuten myös liikunta- ja virkistyspalveluja käyttäville kansalaisille sekä viranomais- ja yritystoiminnalle esim. matkailun tai rakennus- ja rakennusaineellisuuden parissa. (Suomi 2007)

Nykypäivänä liikuntasuunnittelulle on lakiin perustuva oikeutus ja velvollisuus, koska uusin liikuntalaki edellyttää, että liikuntapalvelut syntyisivät julkisen ja liikunnan kansalaistoiminnan yhteistyönä suunnitellusti, jolloin kuntien liikuntaviranomaisille on annettu uusi lakiin perustuva eri intressejä yhteen sovittava suunnittelutehtävä. Myös Maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttää eri käyttäjäryhmien kuulemista kaavoituksen osallisuussuunnitelmassa sekä vaatii terveellisen ympäristön suunnittelua. Liikuntasuunnittelu on siis merkittävä osa yleistä yhdyskuntasuunnittelua ja liikuntasuunnittelu on onnistuessaan myös hyvää ympäristön suojelua.

Liikuntasuunnittelututkimus on siis erittäin monitieteinen tutkimusalue osana yleistä yhdyskuntasuunnittelun tutkimusta ja pyrkii löytämään vastauksia kysymyksiin: millaisessa fyysisessä ympäristössä, miten sosiaalisesti organisoituneena, millaisin funktionaalisin muodoin, millaisessa manageriaalisessa eli hallinnollis-taloudellisessa ympäristössä ja miten koettuna voidaan järjestää sellaista liikunnallista toimintaa, että siitä olisi hyötyä koko ihmisen elämänculussa ja lisäksi ihmisten hyvinvointia, terveyttä ja onnellisuutta.

2. VIIME VUOSIKYMMENTEN LIIKUNTA- JA LIIKUNTA-PAIKKAPOLITIikka

Liikunta ilmiönä on kuin ”kiltti”, joka hallitsee laajojen massojen tajuntaa lähes kaikkialla. Avasipa minkä tahansa tiedotusvälineen, on liikunta aina läsnä halusipa sitä tai ei. Liikunnassa ylitetään yhteiskunnallisten luokkien ja kerrostumien, erilaisten sosiaali- ja ikäryhmien sekä sukupuolten rajoja. Liikuntapaikoilla tiloina on merkittävä sosiaalisen kumppanuuden funktio – saadaan aikaan tunnelmaa, että ollaan samassa liikunnan veneessä.

Kitillä on tunnetusti voimakas tartunta-, täyttö- ja kiinnipito-ominaisuus. Onko liikunnasta ja erityisesti kansainvälisestä huippu-urheilusta muodostunut lähes ainut kitti, joka pitää koossa suomalaista yhteiskuntaa EU:n talouskriisien ja ilmastopolitiikan sävyttämässä ilmapiirissä?

Liikuntapolitiikan tutkimuksessa on liikuntapolitiikka ymmärretty laajemman liikuntakulttuurin alakäsitteeksi siten, että sen toteuttajia ovat olleet lähinnä valtio, kunnat, järjestöt, moninaiset liikunnan ja urheilun intressiryhmät kuten liikuntajärjestöt ja poliittiset puolueet sekä tieteen alueella eri tutkimusyhteisöt. Keskeistä liikuntapoliittista vaikutusvaltaa käyttävät kansalliset valtakunnalliset urheilujärjestöt. Ns. liikunnan arki eli tavallisten kansalaisten liikuntapoliittiset valinnat ovat arkipäivän liikuntapolitiikan implementaatiota. Moninaisten liikuntapolitiikan toteuttajatahojen johdosta onkin vaikea luoda yksiselitteistä kuvaa suomalaisesta liikuntapolitiikasta yleensä. Liikuntapaikkapolitiikka rajautuu sen sijaan yksiselitteiseksi ja keskeiseksi julkisen sektorin tarjoamaksi palvelukokonaisuudeksi.

Vuonna 1980 lähtien liikuntapaikkojen omistus pohja on LIPAS-liikuntapaikkatietojärjestelmän mukaan muuttunut koko ajan yksityiseen suuntaan siten, että v. 1980 ensimmäisen liikuntalain astuessa voimaan lähes kaikki liikuntapaikat olivat yhteiskunnan ja ensisijaisesti kuntien omistamia kun tätä kirjoitettaessa n. 75 % on julkisen sektorin omistuksessa, josta 5 % on julkisenemmistöisiä liikuntapaikkoja ja 70 % suoraan kuntien omistamia. Liikuntapaikkapolitiikka sitoutuu siis voimakkaasti pohjoismaisen hyvinvointivaltion politiikkaan tuottaa ilmaisia tai edullisia liikuntapaikkapalveluita kaikille – koko väestölle.

Tutkimus liikuntapolitiikan alueella on ollut tyypillistä hyvinvointivaltion resurssienjakopolitiikkaan kohdistunutta selvitystyötä. Liikuntapoliittisessa tutkimuksessa voidaan löytää erilaisia alateemoja, joita ovat lähinnä liikunnan talouspolitiikka, liikunnan järjestöpolitiikka, liikunnan tiedepolitiikka, liikunnan kulttuuripolitiikka ja liikuntapoliittista päätöksentekoa palveleva liikuntasuunnittelu-tutkimus, johon liikuntapaikkapolitiikka perustuu.

2.1. Liikuntalaki

Valtion liikuntapolitiikan keskeisin toteuttamisväline on ollut siis vuonna 1980 voimaan astunut liikuntalaki. Liikuntalaki on ymmärrettävä lähinnä sosiaalivaltion keinoksi ohjailla väestön liikuntakäyttäytymistä haluamaansa suuntaan. Liikuntapolitiikan päämääräkeskustelu 1980-lu-

kuu varten huipentui eduskunnan hyväksymään lakiehdotukseen, jossa todetaan: ”liikuntapolitiikan keskeisimpänä yleistavoitteena voidaan pitää liikuntatottumusten herättämistä ja aktiivisen liikunnan harrastuksen kehittämistä päämääränä fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti hyvinvoiva terve yksilö sekä riittävien ja tarkoituksenmukaisten liikuntamahdollisuuksien luomista säilyttäen samalla liikuntakulttuurin kansallinen omaleimaisuus. Tavoitteina olivat myös ”kansojen välisen yhteisymmärryksen ja rauhan edistämistä liikuntapolitiisin toimenpitein, mistä sisältyy maininta myös ETYK:n päätösasiakirjaan”. Liikuntapaikkapolitiikka ohjaa sitä miten liikuntapaikkoja ja tilojen tarjotaan väestölle.

Liikuntasuunnittelu legitimoitiin liikuntalailla, koska liikunnan fyysisen ympäristön edellytysten tarjoaminen liikunnan käyttöön annetaan laissa vielä tänä päivänäkin erityisesti kuntien tehtäväksi. Tällöin liikuntapolitiittinen suunnittelu tulee osaksi laajempaa yhdyskuntasuunnittelua, jonka tarkoituksena on pitää huolta riittävien ja houkuttelevien liikkumisympäristöjen tarjoamista väestölle.

Liikuntalaki ei ole mikään poikkeus siinä ”päiväperhoslakien” kirjoissa, joita 1970- ja 1980- ja vielä 1990-luvullakin säädettiin. Päiväperhoslaeille on ominaista, että niitä voidaan muuttaa tarpeen mukaan suhteellisen usein ja näin tehdäänkin. Tällaiset lait poikkeavat esim. rikoslaista, avioliittolaista, vaalilaista jne., jotka ovat suhteellisen pysyviä. Viimeksi liikuntalaki on uudistettu vuonna 1997, jolloin mm. tehtiin uusi lääninjako maassamme ja vuonna 2010 läänien tultua lakkautetuksi Vanhasen -Kiviniemen hallituksen toimesta perustettiin kuusi liikunnan ELY-alueita maahan, jotka vastaavat valtion liikuntahallinnon alueellisista tehtävistä Lapissa (Rovaniemen ELY), Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa (Oulun ELY), Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa ja Pirkanmaalla (Vaasan ELY), Itä-Suomessa (Kuopion ELY) ja Etelä-Suomessa (Uudenmaan ELY). Alueellista liikuntapolitiikka toiminta-alueillaan toteuttavat alueelliset liikuntaneuvostot, joita nykyään on kuusi; Lapin liikuntaneuvosto, Oulun (Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu) liikuntaneuvosto, Länsi- ja Sisä-Suomen liikuntaneuvosto, Itä-Suomen liikuntaneuvosto ja Etelä-Suomen liikuntaneuvosto. Niiden pääasiallinen tehtävä on kustannusarvioltaan pienten liikuntapaikkojen avustaminen veikkausvoittovaroista valtion liikuntabudjetista.

Päiväperhoslaeilla tarkoitan sitä, että esim. kansanterveyslailla haluttiin ohjailta väestön terveyskäyttäytymistä, nuorisolailla nuorison käyttäytymistä, kulttuuritoimintalailla kulttuurikäyttäytymistä jne.

Lait ovat sektori- ja suunnitelmalakeja, jotka aiheuttivat paljon byrokratiaa sekä keskus- että kunnallishallintoon. Lait pilkkoivat sekä hallinnon että ihmisten arjen sektoreihin.

Liikuntalakikin on ymmärrettävää tällaisena puitelakina, jota tulisi voida muuttaa yhteiskunnan muuttuessa tai kumota se tarpeettomana, jos liikunta-asioita voidaan hoitaa muun lainsäädännön kautta tai jopa ilman lainsäädäntöä.

Liikuntalain juuret ulottuvat aina 1960-luvun lopulle, jolloin tehtiin ensimmäiset ehdotukset erillistä liikuntalainsäädäntöä varten.

Suomi oli vuonna 1969 liittynyt OECD:n jäseneksi. OECD:ssä oli vallitsevana käsityksenä ”taloudellisen kasvun doktriini”. Tällainen ajattelutapa sävytti koko liikuntalain säätämistä seurannutta keskustelua. Uskottiin taloudellisen kasvun tuovan hyvinvointia myös liikunnalle. Liikuntalaista tulikin rahoituslaki kuntia ja järjestöjä varten, mutta ennen kaikkea liikuntapaikkojen rahoituslaki, kuntien valtionosuuslaki sekä valtakunnallisten ja SLU:n alueellisten liikuntajärjestöjen valtionapulaki .

Vuoden 1980, mutta myös vuoden 2010 uusimman liikuntalain säätämisen jälkeen lähes kaikki liikuntapolitiittiset tahot toteavat, että taloudellinen kasvu ei ole ollut halutun kaltainen

ja valtion toimenpitein ei liikuntaa ole riittävästi pystytty tukemaan. Alun perin liikuntalailla vain legitimoitiin jo vallinnut vapaa-ehtoinen käytäntö niin kuntien kuin järjestöjenkin suhteen. Ensimmäisen liikuntalain säätämisen aikoihin urheilu sai Oy Veikkauksen Ab:n valtiolle opetusministeriön liikuntabudjettiin tulouttamasta rahasta n. 42 %, mutta tänä päivänä ns. jakosuhdelain ansiosta urheilu saa 25 % Veikkauksen tulouttamasta voitosta valtiolle. Välillä käytiin pohjalla lähellä 20 %, mutta nykyistä 25 % pidetään liikuntapoliitikkojen taholla hyvänä tuloksena. On kuitenkin muistutettava, että Veikkauksen voittorahoista urheilu sai II maailmansodan jälkeen 100 %.

Liikuntalaissa vahvistettiin ”liikuntakulttuurin hengeksi” periaate, jossa julkinen valta luo edellytykset liikuntatoiminnalle ja urheilujärjestöt ja seurat huolehtivat käytännön liikuntatoiminnasta.

Liikuntapolitiikan onnistumista voidaan arvioida tavoitteiden onnistumisen kautta. Onko Suomessa yhteisesti hyväksytyjä liikuntapolitiittisia yleistavoitteita? Tällaiset voidaan löytää liikuntalakikomitean mietinnöistä, hallituksen esityksestä liikuntalaiksi ja itse liikuntalaista.

2.2. Liikuntajärjestöt ja liikuntapaikat

Jos tarkastellaan ensimmäisen liikuntalain muovaaman liikuntapolitiikan ensimmäistä yleistavoitetta eli liikuntatottumusten herättämistä ja aktiivisen liikuntaharrastuksen kehittämistä, joka sisältää sen, että kaikilla kansalaisilla on mahdollisuus osallistua liikuntaan ikään, sukupuoleen, varallisuuteen ja asuinpaikkaan nähden tasa-arvoisesti, voidaan jo ”liikuntalain hengen” kautta havaita tämä tavoite vajavaisesti toteutuneeksi. Uusimmassa liikuntalaissa puhutaan kansalaisten sijasta väestöstä. Liikuntarakentamisen suunta-asiakirjat ovat ohjanneet nykyään opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapaikkapolitiikkaa, mutta alunperin liikuntalakikomitea siis edellytti, että liikuntapalveluita tulee taata kaikille kansalaisille tasapuolisesti. Ensimmäisen liikuntalain säätämisen aikoihin suomalaisista keskimäärin kuului n. 19 % jäsenenä urheiluseuroihin. 1980-luvun puolivälissä jäsenmääräksi useissa tutkimuksissa saatiin n. 17 %, mutta sen jälkeen meillä on urheiluseuroissa yli miljoona suomalaista. Voidaan siis sanoa, että liikuntalain alkuaikoina urheiluseurojen jäsenmäärät eivät kasvaneet – pikemminkin päinvastoin. Vasta viime vuosina järjestöjen jäsenyys on kasvanut yli 1/5 väestöstä. Lajit liitoissa ovat voimakkaasti lisääntyneet ja esim. vuosina 1980–1986 Suomeen perustettiin n. 2 700 uutta sellaista yhdistystä, joidenka pääasiallinen tarkoitus oli liikunta. Tästä määrästä on varsinaisia urheiluseuroja 1640 ja urheilujärjestöihin kuulumattomia rekisteröityjä yhdistyksiä 1060. Näillä luvuilla on huomattava merkitys, kun tarkastellaan miten kansalaiset sosiaalisesti organisoivat liikuntaansa. 1970-luvulla ja aikaisemmin lähes kaikki sellaiset yhdistykset, jotka ilmoittivat pääasialliseksi toimintatarkoitukseksi liikunnan, olivat urheiluseuroja. 1980-luvulla siis muutos ns. autonomisen liikuntakulttuurin suuntaan on ollut huomattava. Kun autonomiseen liikuntakulttuuriin lasketaan mukaan vielä ei-rekisteröidyt yhteisöt; erilaiset harrastus-, ammattiala-, toveri-, kaveri-, opiskelu- ja koululaisliikuntaryhmät, voidaan arvioida autonomisen liikuntakulttuurin sosiaalisen organisoitumisen olevan vähintään samaa luokkaa kuin urheiluseuraorganisoitumisen.

Jäsensitoutumisen kasvusta huolimatta sosiaalinen organisoituminen liikunnassa on tapahtunut viime vuosina urheilujärjestöjen ulkopuolella, johon on vaikuttanut voimakkaasti mm. sosiaalinen media ja muu verkostoituminen internet-yhteisöissä liikuntakulttuurissa verkko-ryhmien avulla, joissa isot ja hidasliikkeiset järjestöt eivät ole pysyneet mukana. Skeittaajista, hölkkääjistä, sählääjistä ja palloilusukupolvesta on tullut myös blokkajia mitä erilaisimmissa muodoissa.

Jos otetaan huomioon muutoksen suunta eli autonomisen liikuntakulttuurin mukaantulo liikuntakulttuurin kenttään voimaperäisesti nimenomaan 1980-luvulta lähtien, oli 1990-luku entistä voimakkaampi autonomisen liikuntakulttuurin vuosikymmen, mutta sitä seuranneet kaksi vuosikymmentä ovat sitä entistä selkeämmin ns. autonomisessa liikuntakulttuurissa. Urheiluseurat saivat siis rinnalleen huomattavan haastajan. Kun tähän lisätään vielä tutkimustulos, joka kertoo, että yli puolet 18–29-vuotiaista suomalaisista ilmoitti olevansa halukas liikkumaan muissa kuin urheiluseuroissa, voidaan urheiluseurojen odottaa muuttuvan todella paljon, jos ne haluavat pysyä liikuntakulttuurin voimatekijöinä. Kuntien avustamia urheiluseuroja oli vuonna 1988 5 496 ja noin 20 vuotta myöhemmin vuonna 2006 kuntien avustusta sai 7 800 urheiluseuraa. Urheilun keskusjärjestöt ilmoittavat valtionapuhakemuksissaan yhteiseksi seuramääräksi n. 7 000 vuonna 1988 ja lähes 20 vuotta myöhemmin n. 9 000 seuraa. Liikuntalain voimaantullessa 1980 valtion toiminnalliselle urheiluseurojen sektorille kanavoimat varat koskettavat n. 1/5 suomalaisista, koska l. liikuntalaissa oli määrätty kuntien valtionosuudesta muutama markka kohdennettavaksi paikallisten urheiluseurojen tukemiseen. Nyt tällaista velvoitetta ei ole, koska uudessa sivistys- ja kulttuuritoimen valtionosuuslaissa ei ole näin yksityiskohtaisia säädöksiä. Valtio ei siis tue lailla urheiluseurojen toimintaa Suomessa. Kuntien antama seura-avustus on rahallisesti kuntien vapaaehtoista toimintaa ja hajonta kuntien avustuksissa on valtava, keskiarvo n. 8 euroa, mutta Helsinki tukee urheiluseuroja suoraan parilla kymppillä, mutta Jyväskylä vain muutamalla eurolla per asukas.

2.3. Kunnat ja liikuntapolitiikka

Todellisuudessa kansalaiset ovat ottaneet itse liikunnan harjoittamisen ohjokset omiin käsiinsä, sillä vain viidennes kansalaisista ei harjoita liikuntaa laisinkaan ja yli 40 % aikuisväestöstä liikkuu vähintään kerran viikossa ½ tuntia kerrallaan hikeentymiseen/hengästymiseen saakka. Väestö lapsineen on jakautunut nykyään vähintään kahteen leiriin, jolloin hyväosaisemmat liikkuvat entistä enemmän, mutta heikossa sosiaalisessa ja ammatillisessa asemassa olevat liikkuvat entistä vähemmän.

Kun kuntien väestöstä esim. jopa 1/3–1/5 määritellään köyhiksi ja toimeentulotukeen sekä asumistukeen oikeuttaviksi, niin tämä osa väestöstä tarvitsisi eniten tukea liikkumiseen, koska siinä osassa väestöä on eniten liikkumattomia, liikunnasta ja liikuntapaikoilta syrjäytyneitä. Heidän hyvinvointinsa ja pahoinvointinsa aiheuttaa yhteiskunnalle sosiaali- ja terveysmenoina huomattavat kustannukset. Esim. Jyväskylässä, jossa on maamme korkeimmat liikuntapaikkamaksut julkisissa liikuntatiloissa ja kaupunki kerää suhteellisesti enemmän liikuntapaikkatuloja käyttäjiltä kuin mikään muu kunta Suomessa, niin sivistystoimen apulaiskaupunginjohtaja Arto Lepistö on vuonna 2011 arvioinut, että pahoinvoinnin kulut kaupunkiorganisaatiolle ovat n. 150 miljoonaa euroa vuodessa, kun kaupungin liikuntatoimen budjetti on 15 miljoonaa euroa samaan aikaan. Ei liene olisi vaikea päätellä mihin pitäisi satsata kaupungissa, mutta kunnan vapaaehtoista, ei-lakisääteistä toimintaa karsitaan samaan aikaan kun lakisääteiset sosiaali-, terveys- ja koulutusmenot kasvavat pahoinvoinnin seurauksena ja ovat n. 3/4 koko kaupungin budjetista, kun liikuntatoimen nettomenot ovat samaan aikaan 2 % kaikista kaupungin menoista. Tilanne on tyypillinen Suomen kaupungeille, joissa asustaa 4/5 koko väestöstämme.

Liikuntapolitiikan toinen yleistavoite on riittävien ja tarkoituksenmukaisten liikuntamahdollisuuksien luominen. Valtio ja kunnat ovat rakentaneet maahamme n. 30 000 liikuntapaikan palveluverkoston, liikuntalain aikana on tullut lisää n. 10 000 liikuntapaikkaa. Liikuntalain säätämisen ai-

koihin Suomessa oli yksi liikuntapaikka 270 asukasta kohden, kun niitä nyt on n. 170 asukasta kohden yksi liikuntapaikka. Liikunnan fyysisen ympäristön liikuntapaikkatiheydessä per capita Suomi onkin maailman johtava maa.

Tässä mielessä I Liikuntalain toista yleistavoitetta liikuntamahdollisuuksien luomisesta voidaan pitää erittäin onnistuneena vaikkakin liikkumisympäristöjä hyödyntävät enemmän hyvin toimeentulevat kuin huonossa sosio-ekonomisessa asemassa olevat.

2.4. Liikuntapolitiikka ja kansainvälisyys

Vuoden 1980 liikuntalain liikuntapolitiikan kolmatta yleistavoitetta kansojen välisen yhteisymmärryksen ja rauhan edistämisestä liikuntapoliittisin keinoin ei tietenkään voida pitää koskaan saavutettuna niin kauan kuin maailmassa soditaan.

Tässä kolmas yleistavoite pitää sisällään ajatuksia urheilun ulkopoliitiikan kehittämistä maan virallisen ulkopoliitiikan mukaisesti. Tämä tavoite näyttää urheilun ulkopoliitikassa toteutuneen niin kuin Suomen ulkopoliittikakin on toteutunut; Suomi on pysynyt suurten kansainvälisten liikuntapoliittisten selkkausten ulkopuolella esim. olympiakisojen boikoteissa Suomi ei boikotoi.

Merkittävin muutos maamme urheilun kansainvälisissä asioissa on tapahtunut vuoden 1995 jälkeen Suomen liittyttyä Euroopan Unionin jäseneksi. Tällä toisin ei ole suurta merkitystä, koska urheilussa EU:lla ei ole toimivaltaa. Uudessa EU:n perustuslakisopimuksessa liikunnalle ja urheilulle on kaavailtu ns. tukitoimivalta, jolla tarkoitetaan, että liikunta voi olla mukana erilaisissa esim. kasvatuksellisissa ja sosiaalisissa ohjelmissa merkittävänä tekijänä mm. syrjäytymisen ehkäisyssä. EU:n urheiluministerikokousten ja -konferenssien kautta Suomi on sitoutunut kansainvälisellä kentällä toimimaan kansainvälisten sopimusten velvoittamana mm. anti-dopingtyössä, katsomo- ja urheiluväkivallan vastustamisessa sekä maahanmuuttaja- ja pakolaisongelmissa liikunnan alueella. Keskeisin asiakirja EU:n liikuntapolitiikassa on EU White Paper of Sport, jonka merkitys on kuitenkin suositustenomainen ja liikunnalle jätetään merkittävä kansallisen politiikan rooli, johon onneksi Euroopan Unioni ei puutu. EU:n liikuntapolitiikka näyttäytyy merkittävimmin EU-vapauksien alueella, jolloin työvoima eli ammattilaisurheilu, palvelut (esim. TV-oikeudet), pääomat (urheilujoukkueiden omistus) on säädelty.

Myös Liikuntalakikomitean mainitsema liikuntatoiminnan kehitysaputoiminta ei ole poikunut kuin yhden urheilujärjestöjen valtion tuella toteuttaman kehitysyhteistyöprojektin Tansanian eteläisessä Mtwaran maakunnassa. Tämä on lähinnä hyvinvointivaltion huonon oman tunnon hoitamista vaikka kehitysapuprojektin toiminnan aikana saatiin hyviä tuloksia aikaan. Projektin loputtua on myös toiminta tässä Tansanian kehitysalueeksi luettavassa maakunnassa hiipunut.

Kehitysyhteistyöhön pitää lähteä laajalla rintamalla ja ottaa kohteiksi kaikki Suomen kehitysavun pääkohteet. Suurimmat saavutukset kolmannessa päätavoitteessa on kirjattava kuntien tiliin, sillä ystävyyuskuntatoiminnassa liikuntatoiminta on yleisin kansainvälisen vaihdon alue.

2.5. Uuteen liikuntapolitiikkaan

Urheilun järjestöjä eivät erottele enää toiminnan sisällöt. Erona on vain toiminnan muoto, ts. organisaattorinen muoto. Tutkimusten mukaan urheilun keskusjärjestöjä voimakkaammin toimintojen sisältöä erottelee mm. kaupunki- ja maaseutuyhdyskuntarakenne. Ts. maaseudun ja

kaupungin urheiluseurojen toimintojen sisällölliset erot ovat selvemmat kuin esim. TUL:n ja EI-TUL:n seurojen keskinäiset erot.

Järjestöjen toiminnan samankaltaistumiskehitystä arvioidessaan joutuu ainakin tutkija hakemaan selitykselle teoreettista pohjaa.

Käytännössä voidaan puhua tematiikasta – yksi vai monta valtakunnallista urheilun keskusjärjestöä. Jos asiaa tarkastellaan esim. Allardtin ristipainehypoteesin kautta, voidaan tehdä seuraavanlainen teoreettinen kehys; Sosiologisesti ristiriidattomassa, yhden vaihtoehdon mahdollisuudessa ihmisten normiristiriidat ovat pienimmillään ja toiminta-aktiivisuus korkeimmillaan. Mutta jos asiaa tarkastellaan konfliktiteoreettisesti, päädytään päinvastaiseen käsitykseen. Esim. Coserin (2010) mukaan useat, positiivisessa kilpailuasenteessa olevat vaihtoehdot saavat aikaan kokonaisuudessaan laajempaa aktiivisuutta ihmisjoukoissa kuin yhden ristiriidattoman vaihtoehdon vallitessa.

Normiristiriitahypoteesin mukaan tulisi Suomessa olla yksi valtakunnallinen urheilun keskus/kattojärjestö, josta tällä hetkellä kilpailevat Kansallinen olympiayhdistys, jota kutsutaan Olympiakomiteaksi ja Suomen Liikunta ja Urheilu SLU. Konfliktiteoreettisesti ajatellen taas sellainen tilanne, jossa on tarjolla useita positiivisesti kilpailevia vaihtoehtoja, saa aikaan enemmän liikunta-aktiivisuutta ja urheilujärjestökiinnittyneisyyttä; ts. jäseniä. Ilmeisesti Coserin konfliktiteoreettinen organisoitumismalli soveltuisi paremmin moniarvoiseen yhteiskuntaan juuri positiivisen konflikti-käsitteen johdosta. Tällainen malli kylläkin edellyttäisi todellisia vaihtoehtoja toteutuakseen. Nykyisessä liikuntapoliittisessa tilanteessa – samanlaistumisessa ja standardisoitumisessa sekä pirstoutuneisuudessa – esim. lajikirjossa – ei mallille ole löydettävissä kovin paljoa edellytyksiä, koska todelliset vaihtoehdot puuttuvat. Myös kilpaurheilun kehittämisen nimissä tapahtuva järjestöllinen keskittäminen ei palvele liikunnan etuja kokonaisuudessaan. On vaarana muodostua yhden totuuden liikunnan kolmas sektori, joka heikentää moniarvoista liikunnan kansalaisyhteiskuntaa.

2.6. Liikuntapolitiikka ja kansantalous

Liikuntalain säätämisen jälkeistä aikaa kokonaisuudessaan voidaan arvioida siten, että ajan-kohdan ensimmäiset 10 vuotta olivat voimakkaita normiohjauksen ja kontrollin vuosia, jotka tekivät sosiaali- ja hyvinvointivaltion liikuntapolitiikasta turvavaltion liikuntapolitiikkaa, joka ilmeni kunnallisella tasolla turvakuntien liikuntapolitiikkana. 1990-luvulla hyvinvointi- ja turvavaltiota alettiin purkaa luomalla vapaa-kunta- ja kunnallinen hallintokokeilu sekä toteuttamalla palvelukuntaideointia. Kokeiluissa kunnat saivat suhteellisen vapaasti järjestää hallintoaan; mm. liikuntahallintoa ja 33 eri hallintokuntiin kohdistunutta valtiosuuslakia koottiin kolmeksi valtiosuuslaiksi; 1) sosiaali- ja terveys, 2) sivistys- ja kulttuuritoimi sekä 3) yleinen valtiosuuslaki, jolla pyrittiin tasamaan varallisuuseroja ja köyhyyttä Suomen kunnissa. Näihin uudistuksiin otti osaa hieman yli 200 kuntaa maassamme. Nyt vastaavana ”kokeiluna” maassamme oli voimakas kuntarakenteen ja kuntien palvelurakenteen uudistusprosessi ns. PARAS-hanke vuoden 2011 loppuun saakka. Siinä liikunta määritellään kuitenkin paikalliseksi palveluksi, jonka järjestäminen tulisi tapahtua mahdollisimman lähellä ihmisiä. Palvelurakennemuutos aiheutti kuntien kesken yhteistoimintaa, jolloin esim. voidaan tehdä yhteisiä liikuntapaikkainvestointeja ja luoda yhteisiä palvelutuotantjärjestelmiä.

Vanhasen–Kiviniemen hallitus antoi uuden kuntien palvelurakennetta ja kuntarakennetta koskevan puitelain vuonna 2006, jonka toteutumisen jälkeen lain vaikutuksia liikuntaan ei

ole arvioitu. Kataisen hallituksen kuntauudistusta on ennen aikaista arvioida. Kuntien toiminnassa liikunta ei ole suuri toimiala, koska kuntien liikuntatoimien nettokäyttömehot kuntien budjeteissa v. 2005 olivat 1.5 % kaikista nettokäyttömehoista. Kunnat ovat kuitenkin liikunnan suurin julkinen rahoittaja, koska se käyttää laskutavasta riippuen n. 900 – 1000 miljoonaa € vuodessa liikuntaan (mukaan lukien liikunnanopetus, liikuntapaikkojen kunnallistekniset investoinnit), kun esim. valtion vuotuinen liikuntabudjetti on v. 2006 n. 95 miljoonaa € ja vuonna 2012 hieman alta 150 miljoonaa euroa.

Suomessa vuodessa tehtävän liikunnan kansalaistoiminnan vapaaehtoistyön arvoksi on arvioitu n. 1 500 miljoonaa – 2 000 miljoonaa euroa. Turvavaltiomaisuus on heijastanut urheilujärjestöihimme usealla tavalla, joista ehkä keskeisin piirre on käytännön liikuntatoimintojen – siis liikuntakulttuurin sisällöllisten tekijöiden – samankaltaistuminen; standardisoituminen.

Liikunnan kansantaloudessa valtion rooli on pienentynyt kokonaisuudessaan nettomääräisestä kasvusta huolimatta. 1980-luvulla tehtyjen tutkimusten (mm. Pekurinen) mukaan liikuntaan vuonna 1986 käyttivät varoja suuruusjärjestyksessä 1) yksittäiset kotitaloudet (500 miljoonaa €), 2) kunnat (400 miljoonaa €), 3) valtio (60 miljoonaa €), 4) urheiluseurat ilman vapaaehtoistyön arvoa (70 miljoonaa €), 5) urheilun keskus- ja piirijärjestöt ilman valtionosuuksia (40 miljoonaa €) ja 6) ulkomaankauppa 20 miljoonaa €.

Vapaaehtoistyön arvoksi on eri tutkimuksissa samansuuntaisesti arvioitu 1980-luvulla n. 750 miljoonaa €. Kaikki kustannukset huomioon ottaen (mm. liikunnanopetus 150 miljoonaa €) saadaan liikunnan kansantalouskakuksi vuonna 1986 n. 2 miljardia €. Luku on eumääräisesti kasvanut kahdessakymmenessä vuodessa arviolta lähes kaksinkertaiseksi n. 3.7 miljardiin euroon, mutta ottaen rahanarvon muutokset huomioon liikunnan kansantalouskaku, jolla tässä tarkoitetaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin liikuntaan käyttämiä varoja, ei ole kahdessakymmenessä vuodessa ostovoimaltaan lisääntynyt – pikemminkin päinvastoin. Luvuista on helppo huomata, että viimekädessä tavalliset kansalaiset ovat liikunnan kansantalouden maksumiehiä ja - naisia pääasiassa kunnallisveron, veikkaamisen ja urheilu- ja liikuntatuotteiden ostamisen kautta.

Liikuntapalveluiden tuottamisessa tärkeä sija on ohjaustoiminnalla. Erityisesti urheiluseurat kokevat ohjaajapulan keskeisenä ongelmana. Useissa eri yhteyksissä on ollut esillä, että valtion liikuntabudjettiin voitaisiin ottaa erityinen ohjaajamääräraha urheiluseuroille. Tämä esitys on edelleen ajankohtainen, jolloin valtio yrittää uuden ohjelman avulla saada aikaan parannusta liikunnan perustason toimintaan urheiluseurojen, kuntien liikuntatoimen ja koulujen liikunnassa. Nyt on jo kokeiltu liikuntaseurojen paikallistoiminnan tukea sekä valtion tukea seuroille muutaman sadan päätoimisen henkilön palkkaamiseen joko talousasiantuntijaksi, lasten ja nuorten liikuttajaksi tai terveyttä edistävän liikunnan tekijäksi. Rahaa on ollut tähän toimintaa pari miljoonaa euroa vuodessa. Esim. 10 miljoonaa € seuratoimintaan tarkoittaisi, että jokainen seura (n. 9 000 – 8 000 urheiluseuraa) saisi keskimäärin esim. yhden ohjatun viikkotunnin. Tämä tarkoittaisi myös n. 7 – 8 % rakenteellista muutosta valtion liikuntabudjettiin, mikä ei ole todennäköistä, koska nykyiset valtion liikuntabudjetin edunsaajat pitävät tiukasti kiinni ”omista” varoistaan – esim. urheilujärjestöt ja kunnat, jotka ovat valtion liikuntabudjetin suurimmat edunsaajat.

Ruotsissa on jo vuosia sitten toteutettu kampanja valtiojohtoisesti, johon SLU:ta vastaava organisaatio (RF) sitoutui. Kyseessä on ns. miljardin kruunun kampanja, jossa valtio sijoittaa urheiluun 500 miljoonaa kruunua, jos yritysten sijoitus liikuntaan yhteiskuntavastuiden periaatteella on sama. Nykyisen valtion liikuntabudjetin kautta ei perustasolle ole saatavissa rahaa kuin minimaalisia summia. Perustasoon olisi saatava rahaa varsinaisista budjetin yleiskatteel-

lisistä varoista – verovaroista, joka olisi uusi avaus liikuntapolitiikassa. Esim. terveyttä edistävään liikuntaan voitaisiin sijoittaa nykyistä huomattavasti enemmän rahaa sosiaali- ja terveysministeriön budjettimomentille sairauksia ennaltaehkäisevänä toimintana, joka kustannettaisiin yleiskatteellisesti budjetin verovaroista. Opetus- ja kulttuuriministeriön kautta jaettavasta pienestä 150 miljoonan euron vuosittaisesta liikuntabudjetista voidaan jakaa vain murusia terveyttä edistävään liikuntaan.

Seurojen paikallistuki onkin konkreettinen esimerkki siitä, että suurelta osin suhteelliset valtion liikuntabudjetin uudelleen muokkaukset eivät aiheuta liikunnan perustasolla suuria muutoksia.

Meidän kaikkien rahat pyörivät valtion, kuntien, urheilujärjestöjen ja erilaisten liikuntayritysten kassojen kautta poliitikkojen ja liikemiesten päätöksenteon alaisena kenenkään juuri enempiä paneutumatta asiaan. Suomessa ei ole juuri laisinkaan liikunnan talouden tutkimusalalla kulutuskäyttämisen kriittistä tutkimusta.

Keskeinen kiistakysymys liikunnan talouspolitiikassa on ollut rahoituslähde. Liikuntalain lisäksi valtion liikuntarahoitusta säätelivät mm. Arpajaislaki ja Asetus raha-arpa- ja veikkauspeliin ylijäämän käyttämisestä. Arvio veikkausvoittovarojen jakautumisesta vuonna 1989 oli, että urheilu saa 37.5 %, taide 39.1 %, tiede 11 % ja nuorisokasvatus 12.4 % noin miljardin markan kokonaisveikkaustuotosta. Nykyään Veikkaus Oy tulouttaa em. edunsaajille n. 500 M€/vuosi.

Prosenttiosuudet eivät kerro kuitenkaan koko totuutta esim. urheilun ja taiteen osuuksista. Molemmat rahoitettavat toimintalohtot ovat huomanneet jo aikoja sitten, että ei urheilun eikä taiteen kattoprosentteja voi nostaa vaan nyt eletään kattoprosenttien harjakorkeudessa. Saadakseen lisää varoja taidepuoli on panostanut voimakkaasti erillislainsäädäntöön, jolla urheilun ja taiteen välinen kUILU on jatkuvasti kasvanut taiteen hyväksi. Kun liikuntalain voimaantumisvuonna 1980 urheilun ja kulttuurin/taiteen erotus oli jälkimmäisen hyväksi n. 5 miljoonaa € niin vuonna 1989 tämä erotus oli kulttuurin ja taiteen hyväksi jo 41.5 miljoonaa € ja vuonna 2012 250 M€ vuodessa.

Liikuntapolitiikassa on uskottu liiaksi liikuntalain ”taloudellisen kasvun doktriiniin” ja veikkausvoittovaroihin eikä ole lähdetty taiteen tapaan erillislainsäädännön tielle. Esim. vuonna 1984 oopperatalo sai yli 20 miljoonan € lisärahoituksen vaikka muutoin urheilun ja taiteen punnikset olivat tasapainossa ja esim. vuonna 1985 oopperatalolle annettiin lisää ohi prosenttiosuuksien hieman alle 20 miljoonaa €, mikä oli lähes puolet kyseisen vuoden valtion liikuntabudjetista.

Liikuntaväki on lähes yksissä tuumin arvostellut liikunnan prosenttiosuuden laskua veikkauksen kokonaistuotosta. Vuonna 1952 urheilu sai 100 %, 1960 60 %, 1970 50 %, 1989 37.5 % ja vuonna 2000 käytiin lähellä 20 %. Tämän jälkeen säädettiin Veikkauksen edunsaajien välille ns. jakosuhdelaki, jolla seuraavan kymmenen vuoden aikana poistettiin kirjastojen saama tuki yleiskatteiseksi menoksi valtion budjettiin ja liikunnan osuudeksi turvattiin 25 % osuus Veikkauksen tulouttamasta voitosta opetus- ja kulttuuriministeriölle millä on päästy nykyisellään hieman alta 150 miljoonan euroon valtion liikuntabudjetin määrässä. Sataprosenttinen tuki on vähentynyt Veikkauksen alkuajoista neljännekseen. Samaan aikaan esim. kulttuuri- ja taidepuolen budjetti on veikkausvoittovaroista n. 200 miljoonaa euroa ja lisäksi toinen moka 200 miljoonaa euroa valtion yleiskatteellisista menoista valtion budjetissa. Näin ovat päätöksentekijät eduskunnassa liikuntaa ja kulttuuria arvottaneet keskenään. Todellisuudessa esim. omana elinaikanani veikkauksen tuoton jakosuhteen muutokset ovat olleet miljardeja tappiolliset liikunnalle ja tämä on ehkä tärkein asia liikuntapolitiikan epäonnistumisesta taloudellisessa mielessä.

Kiistely prosenttiosuuksista onkin tarpeetonta ja rahoituksessa tulisi siirtyä järjestelmään, jossa veikkausvoittovarojen lisäksi ohjataan liikunnalle ja muille ns. Veikkauksen tuoton edun-

saajille varoja valtion tulo- ja menoarvioon yleiskatteisina menoina, jolloin liikunnan, taiteen, tieteen ja nuorisokasvatuksen rahoitus järjestettäisiin osittain myös ns. normaalilta yleiskatteellisuuspohjalta. Liikunnan osalta varoja voisi olla entistä enemmän esim. sosiaali- ja terveysministeriön budjetissa varhaiskasvatuksen liikunnan, aikuisväestön terveysliikunnan ja ikääntyvien toimintakapasiteettia säilyttävän liikunnan tukemiseen, liikenneministeriössä Suomen suurimman ja käytetyimmän liikkumisympäristön eli kevyenliikenteen väylien kehittämiseen, ympäristöministeriössä Suomen toiseksi suurimman liikkumisympäristön eli luonnon virkistyskäytön tehostamiseen, puolustusbudjetissa puolustusvoimien liikuntakasvatustyöhön, opetus- ja kulttuuriministeriön opetusbudjeteissa perus- ja II asteen opetuksen sekä korkea-asteen opetuksen liikuntakasvatustyöhön. Tällöin välttyttäisiin liiallisesta sidonnaisuudesta veikkaustuottoon. Lisäksi suunnitelmallinen liikuntatoiminnan kehittäminen edellyttäisi luotettavaa ennustettavuutta ja liikunnan pääsemistä samaan kehitystahtiin muiden yhteiskunnan kehittämisaalueiden kanssa. Eräänä vaarana Euroopan Unionissa on paineita murtaa kansallisia monopoleja veikkauspeleissä. On kyllä myönnettävä, että valtion budjetin yleiskatteellisuus ei ole kasvanut yhtä hyvin kun veikkausvoittovarot.

2.7. Liikuntapoliittiset ohjelmat

1990–2000-luvut muodostuivat erilaisten liikuntapoliittisten ohjelmien vuosikymmeneksi. Hyvinvointivaltio yritti muuttaa profiiliaan siten, että norminannosta poliittisena ohjauksena luovuttiin.

Tilalle yritettiin saada aikaan pehmeämpää raameja ohjaavaa politiikkaa, jota kutsuttiin informaatio-ohjaukseksi. Tällöin käyttökelpoisiksi välineiksi nousivat erilaiset imago- ja profiointiohjelmat. Muilla yhteiskunnan sektoreilla on jo 1980-luvulla tehty lukuisa määrä tällaista ohjelmatyöskentelyä – esimerkiksi mm. Maatalouskomitea 2000 tai Teknologiakomitea 2000. 2000-luvulla on painotettu tiedolla ohjaamista ja informaatio-ohjausta keskeisimpinä valtion ohjauksena.

Muita keskeisiä ohjelmia 1990-luvulla olivat SLU:n tekemä koko Suomen urheilun strategia, TUL:n 90-luvun liikuntapoliittinen ohjelma, kasvattajapiirien puuhaama kaikkia ikäluokkia käsittelevä liikuntakasvatusohjelma, eettisin perustein tehtävä liikunnan turvallisuusohjelma ja ympäristökysymyksiin pureutuva liikunnan ympäristöohjelma. Keskeisiä ovat olleet mm. Kansallisen liikuntaohjelmatoimikunnan mietinnöt ja ensimmäistä kertaa tehty vuonna 2011 valmistunut valtion liikuntapoliittikka arvioinut Rambol Oy:n tekemä selvitys.

Koska tässä yhteydessä ei ole mahdollista ryhtyä käsittelemään kaikkia liikuntapoliittisia ohjelmia, käsittelen vain valtion liikuntapoliittista ohjelmaa laajemmin. Rajauksen teen lähinnä siksi, että tunnen asian parhaiten ollessani Valtion Liikuntakomitean jäsen ja valtion liikuntapoliittikka arvioineen ohjausryhmän jäsen.

Valtioneuvosto antoi silloiselle ministeri Ilkka Kanervan johtamalle Liikuntakomitealle kolme laajaa tehtävää 1990-luvun liikuntapoliittikka varten: 1) tulisi pohti, onko syytä tarkistaa liikuntalakikomitean määrittelemiä liikuntapoliittisia yleistavoitteita, 2) keskittyä erityisesti paikallistason liikunta- ja urheiluseurojen työn kehittämiseen sekä 3) laatia liikuntapoliittinen ohjelma ehdotuksiksi 1990-luvun valtion liikuntapoliittikka varten.

Yleisellä tasolla siis siirryttiin päiväperhoslaeista ohjelmatehtailuun. Keskeistä kaikista em. ohjelmista on syytä kysyä: miten ohjelmat vastasivat ”liikunnan arkea”, tavallisten ihmisten jokapäiväistä liikunnan harjoittamista?

Toinen keskeinen kysymys on: muodostuiko ohjelmista tai ohjelmasta markkinakriittinen vai markkinamyönteinen eli halutaanko liikunnan markkinoita säädellä vai annetaanko markkinavoimille laajat toimintavapaudet liikuntakulttuurin alueella. Liikuntalakikomiteassa jätettiin tarkastelun ulkopuolelle koko markkinaperusteinen liikunnan tuotantojärjestelmä. Liikuntakomiteassa henki oli markkinamyönteisempi, vaikka valtio pyrkii pitämään tavallisiin kansalaisiin nähden "robin hood"-roolin ainakin tavoitetasolla. Valtion liikuntapolitiikka arvioineen Rambolin selvitys suhtautui yksityisen sektorin merkittävään kasvuun laadukkaiden liikuntapalvelujen täydentäjänä, jolloin markkinamyönteisyys oli sallivaa; jopa kehoittavaa, jonka seurauksena meille on muodostumassa selkeät kahdet liikuntamarkkinat – yksityisen sektorin laadukkaat palvelut ja julkisen sektorin kapenevin voimavaroin tuotetut perusliikuntapalvelut, jotka maksavat käyttäjilleen entistä enemmän, koska erityisesti kunnat keskittyvät vain laakisääteisten palvelujen tuottamiseen vapaaehtoisen palvelutuotannon jäädessä vähemmälle huomiolle käytännössä. Kuntatasolla liikunnanopetus nousee arvoon arvaamattomaan, koska sen vaikuttavuus on suuri – käytännössä lasten ja nuorten liikuntakasvatukseen koululiikunnassa osallistuvat kaikki. Lisäksi koulujen välitunteja hyödynnetään entistä enemmän oppilaiden liikuntaan vaikka välituntiliikunta on vapaa- ja ennen kaikkea omaehtoista, johon kaikki koululapset eivät osallistu.

Käytännön liikuntatoimintojen toteuttamisessa valtion rooli on entiseen tapaan markkinamyönteinen, mutta edellytysten luomisessa markkinoita yritetään säädellä ennen kaikkea avustuspolitiikassa ja liikuntarakentamisessa. Mielenkiintoisen poikkeuksen tekee Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön (LIKES) Kunnossa Kaiken Ikää (KKI) -ohjelma, joka nykyisen toimikauden päättyessä tulee olleeksi 20 vuotta kestänyt toiminnallinen liikuntapolitiittinen ohjelma, jossa pyritään modernein keinoin toteuttamaan käytännön liikuntaa eri ikäryhmillä. Ohjelman modernit versiot kuten "Suomi Mies Liikkuu" -rekkakierros edustaa uusurbania liikuntaa, jossa tukkapalmikoiden tavoin ovat yhteen kietoutuneet julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin intressit tehdä hyvää liikuntaa kaikille halukkaille mahdollisuuksien tasavertoisuudessa. LIKES ja KKI ovatkin huomattavia liikuttajia maassa, koska niiden toiminnassa vuodessa käytännössä säännöllisesti liikkuu arviolta n. 100 000 ihmistä.

Kolmas tärkeä havaintoni 1990- ja 2000-lukuja varten on se, että liikuntapolitiikka näytti liikunnan funktionaalisessa ohjelmasuunnittelussa olevan voimakkaasti sidoksissa kaupunkikulttuuriin, kaupunkikehitykseen ja kaupunkipolitiikkaan. 1960-luvulla elettiin voimakasta yhdyskuntien urbanisoitumisen kasvun kautta. 1970-luvulle oli ominaista suburbanisaatio eli jaetut kaupungit, joissa kaupunkialueet eroteltiin voimakkaasti erilaisten toimintojen mukaan rationaalisesti ja tehokkaasti. 1980-luvulla yritettiin deurbanisaation kaudella tehdä uudistavaa kaupunkipolitiikkaa, jossa uusi urbaani maailma ekspansivisesti levittäytyy myös kaupunkien ympärille ja kaupunkien kehysalueita kuten asuinalueita järjesteltiin uudelleen.

1990- ja 2000-luvut näyttäytyivät meille reurbanisaationa, uudistavana ja integroivana kaupunkipolitiikkana, jossa pienet ja ainutkertaistiset lokaliteetit muodostivat yhdyskuntien dynaamisen eteenpäin vievän voiman kaupunkikeskusten laadullisen kehittämisen ohella.

Oliko tällaisen 1990- ja 2000-lukujen urbaanin restrukturaation kehittämiseksi avainasemassa massiiviset ja laajat liikuntapolitiittiset ohjelmat? Vastaus löytyy tietenkin ohjelmien sisällöstä, mutta vaikuttaa siltä, että isojen ohjelmien aika on taakse jäänyttä todellisuutta. Kansallisen liikuntaohjelmatoimikunnan kaksi mietintöä saattavat olla viimevuosikymmenten liikuntapolitiittisen ohjelmatehtailun viimeiset mietinnöt ja ohjelmat. Pieniä ainutkertaistaisia lokaliteetteja kehitetään liikkumisympäristöjen, -paikkojen ja -tilojen omista lähtökohdista ilman funktionaalista ohjelmasuunnittelua – ilman valtakunnallisia liikuntapaikkojen rahoitussuunnitelmia.

2000-luvulla tämä havaittiin ja alettiin kehittää rinnalle lähiliikuntapaikkoja suosivaa liikuntapolitiikkaa. Myös liikuntarakentamisen avustuspolitiikkaa uusittiin "Liikuntarakentamisen suunta 2004" asiakirjassa, jossa lähiliikuntapaikkojen valtionapu nostettiin 25 %:sta 50 %:iin ja sama liikuntapaikkapolitiikka on jatkunut myös "Liikuntarakentamisen suunta 2011" asiakirjassa, jossa nostetaan esille myös tavoiteryhmät, joita halutaan liikuntapaikkapolitiikalla hyödyntää: 1) lasten ja nuorten kasvun tukeminen, 2) terveyttä edistävä liikunta ja 3) ikääntyvien liikunta. Lasten ja nuorten sekä ikääntyvien tuella tarkoitetaan liikuntapaikkapolitiikassa esim. lähiliikuntapaikkojen tukea ja terveyttä edistävän liikunnan tukemisella esim. uimahallien ja luontoympäristöjen kehittämistä.

Valtioneuvosto oli periaatteessa oikeassa valtion liikuntakomitean tehtäväsiannossa kehittämällä keskittymään paikallistasoon ja siellä toimiviin liikunta- ja urheiluseuroihin, mutta todellisiin tuloksiin päästään vasta kun ihmiset ja heitä edustavat kansalaisjärjestöt alkavat itse kehittää omia liikkumisympäristöjään omaehtoisesti ja ehkäpä yhteistyössä systeemimaailman viranomaisten, päättäjien ja virkamiesten kanssa esim. osallistuvalla ja yhteissuunnittelulla.

Valtion liikuntakomitean vastaus 1990- ja 2000-lukujen liikuntapolitiiseen tilanteeseen on liikuntapolitiikan yleistasolla tavoitteiden määrittely vastaamaan yleiseurooppalaista tavoiteasettelua. Komitean määrittelemä yleistavoite on yksinkertaisuudessaan: "Hyvinvointia liikunnasta - liikuntaa kaikille". Tämä "Sport for all" -tavoite esiintyy sekä YK:n että EU:n tavoiteasettelussa. Suomessa englanninkielinen versio usein käännetään juuri "Liikuntaa kaikille" vaikka englanninkielien tarkoittamassa mielessä kyse on lähinnä kuntoliikunnasta. Ruotsin valtakunnan urheiluliiton tavoitteena oli sama tavoite "Idrott för alla" jo 1890-luvulla, josta se kopioitiin suoraan SVUL:n ensimmäisen ohjelman tavoitteeksi 1900-luvun alun Suomeen. Näin mentiin siis YK:ssa, Euroopassa ja Suomessa vanhoilla, koetelluilla tavoitteilla uuden vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen liikuntapolitiikkaan. Komitea täsmensi yleistavoitetta siten, että jokaiselle suomalaiselle tulisi turvata oikeus liikkumiseen päivittäisissä elinpiireissään kaikissa elämänkaaren eri vaiheissa.

Komiteaa arvosteltiin epämääräisyydestä ja epäkonkreettisuudesta julkisuudessa. Yhteiskuntakehitykseen komitean vastaus olikin jo hieman konkreettisempi. Painopistealueita ovat: 1) uusi yhteistyökulttuuri, joka liittyy liikuntatoimintaan ja liikuntapalveluiden tuottamiseen ja 2) asuinalueuudistus, joka liittyy liikuntaedellytysten luomiseen.

Yhteistyökulttuurilla tullaan nimenomaan perustasolla – asuinalueilla – luomaan uutta liikuntakulttuuria. Yhteistyökulttuuri tarjoaa useita eri vaihtoehtoja perustason liikuntatoiminnan toteuttamiseen:

- 1) Julkisyhteisöt tulevat huolehtimaan myös itse liikuntapalvelujen tuottamisesta kun aikaisemmin on lähdetty siitä, että urheiluseurat huolehtivat liikuntatoiminnan järjestämisestä.
- 2) Julkisyhteisöt tekevät keskinäisiä sopimuksia liikuntatoiminnan järjestämisestä. Eri hallintokunnat yhdessä ottavat osaa liikuntatoiminnan järjestämiseen, osallistuvat sen organisointiin ja kustannuksiin. Tällä on merkitystä jo sen kannalta, että liikunta saadaan läpysperiaatteella koskettamaan useita eri hallintokuntia ja nämä tulevat osallistumaan myös kustannustenjakoon. Sosiaali- ja terveystoimi voisi ottaa hoidettavakseen terveyskasvatuksen yhteydessä koko informaatio- ja tiedonvälityksen ja esim. erityisryhmien liikunnan. Ympäristöhallinto hoitaa ulkoilua, hyötyliikuntaa, retkeilyä jne. Koulujen nuoriso/iltapäivä/aamupäiväkerhot ja seurat järjestävät koulupiiriteittäin koululaitoksen kustantamaa liikuntatoimintaa alueen nuorille.
- 3) Sopimuksilla julkisyhteisö ostaa palveluja yksityiseltä sektorilta. Yksityistä sektoria voivat edustaa sekä seurat että liikuntapalveluja tuottavat yksityiset yritykset. Seura-avustusmomentin lisäksi kuntien budjeteissa on myös palvelujen ostomomentti.

- 4) Julkinen sektori tulee edellyttämään pätevyyttä osoittavat toimiluvat niiltä tahoilta, joilta palveluita ostetaan.
- 5) Yksityisiä palvelujen tuottajia voidaan tukea suoraan taloudellisesti.
- 6) Yksittäisiä kuluttajia voidaan tukea suoraan taloudellisesti.
- 7) Yhä kasvavana vaihtoehtona nähdään markkinaperusteinen liikuntapalveluiden tuottaminen.

Lisäksi vapaaehtoinen palveluiden tuottaminen ja omakohtainen liikunnanharrastaminen on jatkossakin suurin yksittäinen "kulutusmuoto" liikuntakulttuurissa.

Oleennaista on, että valtionapulainsäädännön uudistuessa kunnilla itsellään on täysi vapaus päättää miten se käyttää valtiolta saamansa varat, kuten kuntien palvelurakennemuutostuksena on tehty ns. PARAS-hankkeessa ja uusimmassa v. 2012 kuntauudistuksessa.

Kunta voi siis tukea autonomista liikuntakulttuuria, ostaa palveluita yksityiseltä sektorilta tai jatkaa samaan tapaan kuin ennenkin. Oleennaista on vapausasteiden lisääntyminen. Maahan tulisi perustaa useita erilaisia kokeilu- ja seurantaprojekteja yhteistyökulttuurin eri vaihtoehtoista. Näin saadaan tietoa siitä, millaiset vaihtoehdot erilaisille liikuntaryhmille ovat parhaimmat siten, että tavoite "Liikuntaa kaikille" voidaan edes osittain saavuttaa.

2.8. Uuteen liikuntakulttuuriin ja liikuntarakentamiseen

Toinen konkreettinen toimenpiteiden vyyhti liittyy liikuntaedellytysten luomiseen. Deurbanisaation eräs aikapommi on pääasiassa 70-luvulla syntynyt lähiöverkostomme. 1970-luvulla oli kiire rakentaa yhdyskunnan restukturaatiossa paljon asuntoja. "Metsälähiömäisen" tai "peltolähiömäisen" asuntotuotannon yhteydessä jätettiin muu ympäristö vähemmälle huomiolle, koska pääpaino oli määrällisessä asuntotuotannossa. Asuinympäristön laatu jäi lähiövyöhykkeessä liian vähälle huomiolle.

Lähiökysymys ainutkertaisena lokaliteettina on 2000-luvun ensimmäisten vuosikymmenten suuria yhteiskunnallisia kysymyksiä, koska lähiötyyppejä, betonielementtituotantoon perustuvia asuinalueita on yli 1 000 maassamme, joissa asuu yli 1/3 suomalaisista. Tämän tyyppinen fyysinen rakenne on suurin yhtenäinen yhdyskuntarakenne, jota tällä hetkellä maassamme esiintyy. Vielä 2000-luvun alussa ei ole ollut nähtävissä fyysistä slummiutumista, mutta sosiaalinen ja psyykinen slummiutuminen on varsin laajaa. Väestörakenteen muutokset ovat kyllä aiheuttaneet sen, että tyhjiä ja peruskunnostettavaksi tulevia yksittäisiä lähiöiden asuinrakennuksia on alettu purkamaan. Tämä osoittaa epäonnistunutta kerätyttöä rakentamista, kun rakennukset puretaan yhden sukupolven asumisen jälkeen. Ajaton tapa rakentaa on vain ihanne Välimeren pohjoisrannalta, jossa käymme ihastelemassa vanhaa rakennuskantaa. VTT on arvioinut, että lähiöiden perusparannustarve nelinker taistuu 2020 mennessä. Liikunnan kannalta tämän tulisi merkitä, että nyt vihdoinkin rakennetaan lähiöihin ne puuttuvat liikunta-, leikki- ja luontopaikat, jotka 70- ja 80-luvuilla sinne jätettiin rakentamatta. Tämä merkitsee kortteli- ja talokohtaisia epästandardeja perus- ja lähiliikuntapaikkoja, joiden suunnitteluun ja toteutukseen saneerattavien alueiden asukkaat voivat itse suoraan ottaa osaa.

Liikuntaedellytyksiin konkreettisesti liittyvä asia on liikuntapaikkarakentaminen laajemmin ymmärrettyä kuin kytkettyä pelkästään lähiöuudistukseen. Liikuntapaikkarakentamisesta käy-

ty keskustelu liittyy juuri edellä mainitsemaani ongelmakenttään, jossa ovat vastakkain myönteinen tai kielteinen suhtautuminen kaupalliseen liikuntarakentamiseen; ts. voidaanko myös liikuntarakentamisessa olla markkinakriittisiä vai markkinamyönteisiä.

Siirtyminen muodossa tai toisessa yksityiseen liikuntapaikkaomistukseen on ollut huomattava suhteellisesti viime vuosikymmeninä. Yksittäisistä liikuntapaikkaryhmistä mm. golfkentistä, laskettelurinteistä, tennis-, salibandy- ja squash-halleista on yksityisellä sektorilla enemmistö omistuksessaan. 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä on selvästi näköpiirissä yksityisen liikuntapaikkarakentamisen voimistuminen. Muutamana viime vuonna jopa 40 % Etelä-Suomen tulevista hakemuksista OKM:lle liikuntapaikkarakentamiseen ovat yksityisen sektorin hakemuksia. Liikuntalaki korostaa kuitenkin kuntien ensisijaisuutta liikuntarakentamisen valtionavuista päätettäessä.

Tärkein syy kehitykseen ei ole julkisen sektorin heikko panostus liikuntarakentamiseen vaan keskisuuren liikuntabisneksen omaehtoinen panostamien voittoa tuottavaan liiketoimintaan ja toiseksi suuryritysten omaehtoinen koko yhdyskuntarakenteen rakentaminen kunnallistekniikkaa, päiväkotia, viemäreitä, asuntoja ja liikuntapaikkoja myöten. Saatetaan puhua kokonaisvastuurakentamisesta (KVR), jolloin yksityinen tuottaa koko infran liikuntapaikat mukaan lukien seuraavaksi 30 vuodeksi private–public -periaatteella ja julkinen sektori maksaa koko infrastruktuurin vuosittaisilla maksuilla seuraavat vuosikymmenet.

Liikuntarakentamisesta onkin esitetty, että nykyinen liikuntarakentamisraha käytettäisiin täysimääräisenä asuinalueiden lähiliikuntapaikkojen rakentamiseen. Suuret erityisliikuntapaikat, jotka on tarkoitettu huippu-urheilun tarpeisiin, rakennettaisiin varsinaisen valtion liikuntabudjetin ulko-puolisella erillistuella kuten nyt Jyrki Kataisen hallitusohjelmaan merkitty yksittäinen liikuntapaikkahanke – Helsingin olympiastadionin peruskorjaus, jonka arvioidaan olevan todellisuudessa n. 250 miljoonaa euroa eli suurempi kuin valtion vuotuinen liikuntabudjetti. Se rahoitettaisiin ns. Veikkauksen säästövaroista, jotka on tarkoitettu tasaamaan Veikkauksen tuoton edunsaajien tarpeet taloudellisesti heikkoina aikoina.

Tällä on luonnollisesti sellainen vaikutus suurten huippu-urheilupaikkojen rakentamiseen, että vain keskeisimpiin ja valtakunnallista merkitystä omaaviin hankkeisiin saadaan tuntuvaa taloudellista tukea. Muussa liikuntapaikkarakentamisessa – esim. maakunnallisissa jäähalleissa rahoitusperusta haetaan kunnilta ja yksityiseltä sektorilta.

Liikuntarakentamisessa varsin suosittu malli on se, että enää ei kolkutella kunnantalon ovia avustusten saamiseksi. Isoissa liikuntarakennushankkeissa yrityksille annetaan kaavoituksessa poliittisessa päätöksenteossa muissa rakennusgrynderin toteuttamissa hankkeissa ”ylisuuria” rakennustehokkuuksia käyttöönsä samassa kunnassa. Kuntien kaavoitusmonopolia voidaan käyttää rakenteellisen korruption välineenä vaikka hankekohtaisesti toimittaisiin täysin laillisesti. Tällöin liikutaan eettisesti ja moraalisesti arveluttavilla pinnoilla, jolloin tarvittaisiin korruption vastaisen toiminnan tehostamista kaikilla tasoilla – erityisesti paikallispolitiikassa kunnissa.

Mymällä ylimääräiset kerrosneliömetrit, yritys saa rahaa, joilla se kustantaa suuren liikuntarakennuksen osittain tai kokonaan. Tehokkuuden lisäykset kohdistetaan pääasiassa liiketiloihin ja konttoreihin, jolloin asuntotuotannossa ei tarvitse mennä ylimassoitteluun ja näin voidaan ainakin osittain turvata ”human scale” suunnittelussa eli inhimillinen mittakaava.

Eräänä esimerkkinä jääkiekkoilu edustaa hyvin vanhakantaista bisnesajattelua, vaatimalla yhteiskunnan panostusta esim. Tampereella rautatieasemalle kaavailtuun jäähalliin, vaikka todellinen markkinavetoinen jääkiekkobisnes edellyttäisi yksityistä liikuntarakentamista ja omistusta. Usein käyttäjät itse tulevat myös tällaisen liikuntapaikan omistajiksi. Tällaisen private – public -mallin voi nähdä myös myönteisesti; kunta pääsee mukaan tällaisessa mallissa lähinnä

tekemällä kaavoitukseen liittyviä avoimia poliittisia päätöksiä. Samalla kunnalta vapautuu omia voimavarojaan perus- ja lähiliikuntapaikkoihin kuten esim. tekojään rakentamiseen.

Urheilujärjestöpolitiikka kytkeytyy voimakkaasti myös liikuntapaikkapolitiikkaan, koska järjestöjen toiminta vaikuttaa siihen minkälaista liikkumisympäristöä tarvitaan. Liikunnan järjestölliset muodotkin vaikuttavat siihen kuinka keskitettyjä huippu- ja kilpaurheilun paikkoja suositetaan vai rakennetaanko ihmismittakaavaisia lähiliikuntapaikkoja enemmän terveyttä edistävän liikunnan nimissä.

Pitemmälle aikavälille kurkottaminen ainakin tutkijan silmin näyttää siltä, että yhtenäiskulttuurin paineet, toimintojen samankaltaistuminen ja koko kulttuurinen akkulturaatio ovat todella vakavia haasteita koko järjestökenttää yhdenmukaistavaan suuntaan. Tämän kehityksen tuloksena onkin nähtävä Suomen Liikunnan ja Urheilun (SLU) perustaminen suomalaisen liikuntakulttuurin kattojärjestöksi. Nyt organisatorisesta hegemoniasta eivät kilpaile TUL ja SVUL vaan SLU ja kansallinen olympiakomitea SVUL:n tultua käytännössä lopetetuksi taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi.

Itse näen koko 1990–2000-lukujen liikuntapolitiikan juuri eri kulttuurin kenttien välisenä kilvoitteluna. Näitä kulttuurin kenttiä ovat:

- 1) kaupallisen liikuntakulttuurin kenttä, johon kuuluvat mm. urheilun mainostus, sponsorointi, markkinointi sekä kansainvälinen urheilubisnes, urheiluvälinekauppa ja erilaiset urheilujärjestöjen seuraliikuntayritykset jne.
- 2) eliittuurheilun kenttä, johon kuuluvat olympiakisat, erilaiset MM- ja EM-kisat, monet eliittikisat kutsuttuine urheilijoineen jne.
- 3) populaarin kansanliikuntakulttuurin kenttä, jolle on ominainen yhteisöllisyys, kunto- ja hyötyliikunta, luontoliikunta, oma- ja itsetoimivuus, vanha leikki-, peli- ja kisailuperinne jne.
- 4) vaihtoehtoinen liikuntakulttuurin kenttä, jolle on ominaista autonomisuus säännöistä, yhteiskunnasta ja organisaatioista, omaehtoinen pienelinpiirien toiminta.

Keskeistä on havaita miten eri kenttien välisessä kilvoittelussa 2000-luvulla tulee käymään. Kulttuurisessa akkulturaatiossa yleensä valtaliikuntakulttuuriin joko mukaudutaan tai se hyväksytään, jolloin hyväksymisvaihtoehdossa vasta- tai osaliikuntakulttuurit häviävät tai mukautumisvaihtoehdossa valta-, vasta- ja osaliikuntakulttuurit sulautuvat ja muuttuvat kokonaan uudeksi, mutta toimivaksi liikuntakulttuuriksi. Vasta- ja osaliikuntakulttuurit voivat ottaa vaihtoehtokseen myös valtaliikuntakulttuurin torjumisen, jolloin kaikki kulttuurin kentät ovat positiivisessa konfliktissa ja kaikkien itsenäisyys on turvattu.

Miltä kulttuurin kentät näyttävät 2000-luvulla? Lähes kaikki merkit viittaavat siihen, että kaksi ensin mainittua liikuntakulttuurin kenttää on vahvassa kaupallis-elitistisessä ekspansivisessa vaiheessa ja kaksi muuta kenttää – populaarikulttuurin vaihtoehtoinen kenttä – on jäämässä yhä vähäisemmäksi kulttuurikentäksi, juuri sen vuoksi, että sen linjana ei ole selvä torjunta akkulturaatiossa vaan joko hyväksyminen tai mukautuminen tai molemmat yhtä aikaa. Joachim Hirsch kutsuu tällaista kulttuurin vaihetta ”läpikapitalisoitumiseksi”.

Liikunnan tulevaisuus ratkaistaan siis 2000-luvulla erilaisten kulttuurien kenttien välisessä kilvoittelussa. Konfliktiteoreettisesti sanottuna vain tällaisessa hajautetussa kulttuurien kenttien jännitteisessä positiivisessa konfliktissa voidaan luoda voimakasta uutta liikuntakulttuuria kokonaisuudessaan. Muussa tapauksessa jokin kulttuurin kenttä, esim. kaupallinen liikuntakulttuuri voimistuu ja ekspansioltaan syö muut kulttuurikentät marginaalikulttuureiksi. Tällöin kulttuurien akkulturaatiossa tapahtuu juuri mukautumista ja sulautumista eri kulttuurikenttien välillä siten, että kaupallisesta liikuntakulttuurista tulee entistä selvemmin valtaliikuntakulttuuria.

Itse asiassa liikuntapolitiikan ja -kulttuurin tutkimuksen alueella olisikin hylättävä ”allardtmainen” normiristiriita-hypoteesi ja siirryttävä positiiviseen konfliktiteoreettiseen ajatteluun. Tällöin toistensa kanssa positiivisesti kilpailevat erilaiset vaihtoehdot tuottavat paremman tuloksen kuin yhden normiristiriidattoman vaihtoehdon tuottamat tulokset.

Historiasta voidaankin lopuksi ottaa loistavia esimerkkejä kuolemattoman kulttuurin luomisesta. Toivottavasti lukija peilaisi ajatuskulkujaan nimenomaan Suomen asemaan Euroopan integraatiokehityksessä.

Missä syntyi muutaman vuoden periodilla samassa paikassa esim. freudilainen psykoanalyysi, wittgensteiniläinen kielifilosofia, atonaalinen musiikki, Jugendstil tai monenlaiset virikkeet modernille maalaustaiteelle? Kyllä tämä paikka oli Wien, joka oli hajonneen Itävalta-Unkarin pääkaupunki, erilaisten vaikutteiden kohtauspaikka ja sulattamo. Siellä puhuttiin 15 virallista kieltä, siellä asui toistakymmentä virallista kansallisuutta, uskontokuntia ja poliittisia puolueita oli uskomaton määrä. Itä-Euroopasta muuttaneet juutalaiset muodostivat 10 % kaupungin väestöstä. Toisaalta kaupunkiin tulvi Länsi-Itävallasta talonpoikia. Kaupungeissa oli suuret sosiaaliset ja alueelliset erot, keskustassa asui aatelisto ja porvaristo, esikaupungeissa vähävaraiset ja työväestö. Tässä kulttuurien jännitteisessä kentässä syntyi kuolematonta kulttuuria.

3. LIIKUNTA KUNNASSA, LAINSÄÄDÄNTÖ JA TASA-ARVO

Liikunta kunnassa, lainsäädäntö ja tasa-arvo osiossa kuvataan kunnallisen liikuntatoimen tehtäviä lainsäädännön kannalta. Tarkastelu ei ole kaiken kattavaa, vaan pyrkii valottamaan kunnallisen liikuntatoimen perustehtävää ja olemusta liikuntaan liittyvän toimintalainsäädännön näkökulmasta. Tasa-arvolainsäädäntöä ja tasa-arvoon liittyvää muuta aineistoa kuvataan lähinnä kunnallisen liikuntatoimen palvelutarjonnan näkökulmasta. Liikunnan tasa-arvokysymysten toteutumista tarkastellaan myös maksu- ja taksapolitiikassa, koska liikunnan harrastamiseen liittyvät kustannukset nousevat joissakin tapauksissa esteeksi harrastamiselle. Laajan tutkimuksen yleisenä tarkoituksena on selvittää mitä liikuntapaikkapalvelujen tasa-arvoisessa saatavuudessa ja tarjonnassa on tapahtunut viimeisen 10 vuoden aikana Suomessa. Kysymys on oleellisen tärkeä kuntien kannalta, koska juuri kunnat omistavat, ylläpitävät ja hoitavat suurimman osan liikuntapaikoista.

Kuntatalous näyttää synkältä vuosina 2010–2012. Kuntien velkakierrettä katkaistaan purkamalla normeja ja mitä moninaisimmilla kuntatalouden pelastusohjelmilla valtiovallan ja kuntien yhteisillä ponnistuksilla. Yhteisö- ja kiinteistöverojen nostot ovat lähinnä ensiavun luonteista toimintaa kuntatalouden parantamiseksi. Tilannetta pahentaa vielä ikärakenteen muutos ja sen vaikutukset huoltosuhteeseen. Taloustilanteen vakavuus on laajasti yhteiskunnassa ymmärretty ja vastuulliset toimijat, kuten kunnallinen liikuntatoimi ovat myös osallistuneet säästötalkoisiin.

Kuntien nopeasti heikkenevä taloustilanne on kirvoittanut keskustelua myös kulttuuri- ja liikuntapalveluiden maksullisuudesta ja kunnan roolista näiden palveluiden tuottajana. On unohtettu, että jo nyt useimmat kulttuuriin ja liikuntaan liittyvät palvelut ovat maksullisia; hyvänä esimerkkinä uima- ja jäähallien käyttömaksut. Kahden pojan jääkiekkoharrastus maksaa helposti 500 euroa kuukaudessa ja vastaavia esimerkkejä löytyy tietysti muiltakin harrastusalueilta. Tasa-arvon näkökulmasta eri syistä perittävät korkeat maksut ovat ongelmallisia. Ne saattavat nousta esteeksi lapsen ja nuoren harrastamiselle, mikä missään olosuhteissa ei ole tavoiteltava tilanne.

Yhden syrjäytyneen nuoren elinkaaren kustannukset nousevat helposti miljoonaan euroon. Ennenaikainen eläkkeelle siirtyminen maksaa yhteiskunnalle eli meille kaikille huomattavia summia vuodessa. Ennaltaehkäisevällä työllä näitä summia ja inhimillisiä kärsimyksiä voidaan huomattavasti pienentää. Suomalaisten fyysisessä aktiivisuudessa, painossa ja kunnossa on tapahtunut viimeisen 30 vuoden aikana merkittäviä negatiivisia muutoksia. Ylipainoisten nuorten määrä on yli kolminkertaistunut ja nuorista arviolta vain 40–50 prosenttia liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Liikunnasta syrjäytyminen aiheuttaa vuosittain satojen miljoonien eurojen kustannukset yhteiskunnalle.

Mikä sitten on yhteiskunnan rooli ja tehtävä hyvinvointipalveluiden tuottajana. Kuntalain 1 § antaa tähän heti vastauksen: ”Kunta pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestäväää kehitystä alueellaan.” Hyvinvointiin liittyvien liikuntapalveluiden tasa-arvoisen saatavuuden turvaajana kunnan rooli on ratkaisevan tärkeä. Kunnalla on yhteiskuntavastuu myös kulttuuriin ja liikuntaan liittyvien palveluiden koordinoijana ja osin tuottajana.

Lama lisää selvästi myös kulttuuri- ja liikuntapalveluiden tarvetta. Kirjastojen, uimahallien ja muiden palveluiden kävijämäärät kasvavat. Järjestetään työttömien liikuntaa, tehostetaan nuorten työpajatoimintaa ja vastataan kuntalaisten kasvaviin palvelutarpeisiin. Ennaltaehkäisyyn ja hyvinvointiin panostaminen vaatii laajakatseisuutta ja vastuullista päätöksentekoa yhteiskunnassa. Yksilö on aina viimekädessä tietysti vastuussa omasta hyvinvoinnistaan ja elämästään. Tämä ei kuitenkaan poista yhteiskunnan sosiaalista vastuuta hyvinvointipalveluiden tasa-arvoisesta saatavuudesta.

Tasa-arvon valtavirtaistumiseen liittyviä esimerkkejä, suunnitelmia ja selvityksiä kuvataan tekstissä myös lyhyesti. Strategisen tason päätöksiä on jo tehty useissa kunnissa kuten esimerkiksi Vantaalla, Helsingissä, Hämeenlinnassa, Kauniaisissa ja Kokkolassa. Erityisesti kerrotaan Oulun kaupungin liikuntatoimen tasa-arvotyöstä, koska Oulussa ollaan asiassa edetty varsin monipuolisesti ja hyvällä menestyksellä. Oulun kaupunki on saanut myös lukusia tunnustuksia tasa-arvotyöstään. Oulun kaupungin liikuntastrategian mukaan ”liikuntatoimi huolehtii siitä, että liikuntapalvelut ovat käytettävissä iästä, sukupuolesta, varallisuudesta, taidoista tai liikunta-aktiivisuudesta riippumatta”.

3.1. Kunnat liikuntapalveluiden tuottajina

Suomen kunnat ovat merkittäviä liikuntapalvelujen tuottajia ja toimintaedellytysten luojia. Vuosittain kunnat ylläpitävät liikuntapalveluja noin 700 miljoonalla eurolla. Kuntien liikuntatoimi työllistää lähes 6 000 ihmistä. Liikuntapaikkoja on kaikkiaan yli 29 000, joista kuntien omistamia, ylläpitämiä ja hoitamia on noin 70 prosenttia. Kunnan ja muun julkisen hallinnon tärkeänä tehtävänä on turvata liikuntapalveluiden mahdollisimman tasa-arvoinen saatavuus kaikille kansalaisille. Liikunta on helppokäyttöinen ja toiminnallinen väline esimerkiksi maahanmuuttajien kotouttamisessa ja monessa muussa toiminnassa, jossa kuntalaisia pyritään aktivoimaan erilaisten harrastusten pariin.

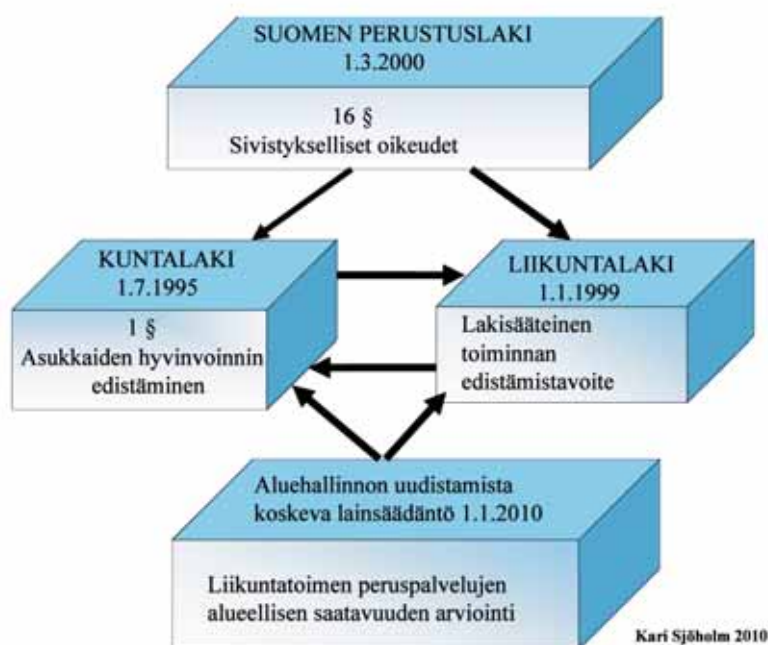
Kunnan liikuntatoimen keskeisenä tehtävänä on liikunnan ja muun terveyttä edistävän fyysisen aktiivisuuden edistäminen. Kunta tukee kuntalaisten liikkumista kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, avustamalla kansalaistoimintaa ja tarjoamalla liikuntapaikkoja. Liikuntalain nimenomaisena tarkoituksena on liikunnan avulla myös edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä tukea kulttuurien moninaisuutta ja ympäristön kestäväää kehitystä.

Hyvänä esimerkkinä tästä ajattelusta voidaan pitää erityisryhmien liikuntaa, jossa kunnilla on noin 90 päätoimista erityisliikunnanohjaajaa ja noin 300 tuntiohjaajaa. Kunnissa toimii yli 3 000 viikoittaista erityisliikunnan ryhmää, joissa on kaikkiaan noin 70 000 osallistujaa. Eniten ryhmiä on ikäihmisille, liikuntavammaisille ja kehitysvammaisille. Kunnat käyttävät erityisliikuntaan noin 5 miljoonaa euroa vuodessa. Toiminnan keskeisenä ajatuksena kunnissa on tietysti tarjota mahdollisimman tasapuoliset ja yhdenvertaiset liikuntapalvelut kaikille väestöryhmille.

3.2. Liikunnan asema lainsäädännössä

Liikunnan myönteisiä terveys- ja talousvaikutuksia osoittavat tutkimustulokset ovat vaikuttaneet myös lainsäädännön kehitykseen Suomessa. Eduskunta on pohtinut liikunnan merkitystä säätäessään eri toimialoja koskevia lakeja. Liikuntalaki tuli ensimmäisen kerran voimaan jo vuonna 1980. Lakia on tämän jälkeen muutettu moneen kertaan, mikä kuvaa hyvin suomalaisen liikuntakulttuurin jatkuvaa muutosta. Käsitys liikunnan toimialasta ja tehtävistä paikallistasolla on viime vuosina muuttunut varsin merkittävästi. Liikuntalain uusin muutos tulee voimaan vuonna 2011. Terveyttä edistävä liikunta ja hyvinvointipolitiikka korostuvat myös uudessa lainsäädännössä. Tämä antaa hyvän pohjan liikunnan edistämiseksi julkishallinnossa ja erityisesti paikallistasolla kunnissa.

Kuvio 2. Liikunnan lainsäädännöllinen asema

© Kari Sjöholm, Suomen Kuntaliitto.

Suomen perustuslaki. Perusoikeussäännökset uudistettiin kokonaisuudessaan vuonna 1995. Silloisen hallitusmuodon perusoikeudet siirrettiin sellaisenaan uuden perustuslain 2 lukuun. Uusi Suomen perustuslaki tuli voimaan 1.3.2000. Se edellyttää julkisen vallan turvaavan perusoikeudet. Perusoikeuksilla tarkoitetaan yleensä perustuslaissa kansalaisille säädetyt keskeisiä oikeuksia. Lainsäätäjän tehtävänä on täsmentää tätä yleisellä tasolla ilmaistua perusoikeutta sekä asian sisällön että laajuuden suhteen. Kunnan eri tehtäväalueiden tavoite- ja puitelaeissa kuten liikuntalaissa määritellään liikuntatoiminnan yleiset tavoitteet. Palveluiden järjestämistapa ja hallinnon organisointi on liikuntalaissa kuitenkin jätetty kuntien itsensä päättäväksi. Kuntalaissa esimerkiksi määritellään kunnan hallinnon ja toiminnan yleiset puitteet.

Suomen perustuslain 16 pykälässä säädetään sivistyksellisistä oikeuksista. Pykälän toinen momentti kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti: ”Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan

kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varallisuuden sitä estämättä.”

Pykälän yleisperusteluissa todetaan muun muassa: ”Itsensä kehittämisen mahdollisuus puolestaan viittaisi opetuksen ohella myös riittäviin kulttuuripalveluihin, kuten kirjastolaitokseen.” Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa puolestaan todetaan: ”Julkisen vallan toimet, joilla edistetään yksilön mahdollisuuksia kehittää itseään liittyvät paitsi opetukseen myös esimerkiksi tiedon hankintaan, tieteelliseen ja taiteelliseen toimintaan, taiteesta nauttimiseen sekä liikunnan ja muun ruumiinkulttuurin harjoittamiseen. Julkinen valta luo edellytyksiä yksilön mahdollisuudelle kehittää itseään siten, että se ylläpitää ja tukee kirjastoja, kansalais- ja työväenopistoja sekä kulttuuri- ja liikuntalaitoksia ja avustaa tieteiden, taiteen ja liikunnan harjoittamista.” Säännöksen velvoitteet kohdistuvat julkiseen valtaan eli myös kuntiin.

Perustuslain 19 pykälään on kirjattu oikeus sosiaaliturvaan. Pykälän mukaan julkisen vallan on muun muassa turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös turvattava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Lainvalmisteluasiakirjojen (HE 309/1993) mukaan julkisen vallan velvollisuudella edistää väestön terveyttä tarkoitetaan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ennaltaehkäisevää toimintaa että yhteiskunnan olosuhteiden kehittämistä julkisen vallan eri toimintaloikoilla väestön terveyttä edistävään suuntaan. Terveys sana ei Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnon (StVL 5/1994) mukaan ole terveyden edistämisen yhteydessä pelkästään lääketieteellisessä merkityksessään, vaan laajasti ihmisen hyvinvointia ja toimintakykyä kuvaavana käsitteenä.

Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen kirjoittaa Helsingin Sanomissa 3.9.2009, että ”perusoikeuksien toteuttaminen ei ole kustannus vaan investointi”. Terveyttä edistävässä liikunnassa on kyse nimenomaan juuri tästä ennaltaehkäisevästä toiminnasta, mikä on myös kokonaistaloudellisesti kannattavaa sekä kunnan että koko yhteiskunnan näkökulmasta. Mikko Puumalainen painottaa artikkelissaan, että ”perusoikeuksien tulee myös toteutua. Siksi muun muassa perustuslain säännös siitä, että kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava lakia, koskee mitä suurimmassa määrin myös perusoikeuksia.” Liikuntalain kunnille kohdistama toimintavelvoite saa eräänä ennaltaehkäisevän terveydenhuollon muotona näin tarkasteltuna uutta merkitystä ja syvyyttä.

3.3. Peruspalveluohjelma valtion ja kuntien välisenä neuvottelumenettelynä

Kunta- ja palvelurakenneuudistuksesta annetussa laissa (2007/169) säädetään peruspalveluohjelmasta osana valtion ja kuntien välistä neuvottelumenettelyä. Lain 11 pykälän mukaan ”kuntien tehtäviä ja niiden rahoitusta käsittelevää peruspalveluohjelmaa kehitetään ja se vakinaistetaan osaksi lakiin perustuvaa valtion ja kuntien neuvottelumenettelyä. Peruspalveluohjelman mukaisia taloudellisia ohjauskeinoja kehitetään nykyistä tehokkaammiksi.”

Kuntalain 8 a pykälässä (21.12.2007/1375) käsitellään peruspalveluohjelmamenettelyä, jolla ”tarkoitetaan peruspalveluohjelmaa sekä peruspalvelubudjettia. Peruspalveluohjelmamenettely on osa valtion ja kuntien neuvottelumenettelyä ja valtion talousarvion valmistelua. Peruspalveluohjelmassa arvioidaan kuntien toimintaympäristön ja palvelujen kysynnän muutokset, kuntatalouden kehitys ja kuntien tehtävien muutokset sekä tehdään ohjelma tulojen

ja menojen tasapainottamisen edellyttämistä toimenpiteistä. Kuntataloutta arvioidaan kokonaisuutena, osana julkista taloutta ja kuntaryhmittäin. Lisäksi peruspalveluohjelmassa arvioidaan kuntien lakisääteisten tehtävien rahoitustarvetta, kehittämistä ja tuottavuuden lisäämistä.

Peruspalvelubudjetissa arvioidaan kuntatalouden kehitys sekä valtion talousarvioesityksen vaikutukset kuntatalouteen. Peruspalvelubudjetti laaditaan valtion talousarvioesityksen yhteydessä. Peruspalveluohjelman ja -budjetin laatii valtiovarainministeriö yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön ja tarvittaessa muiden ministeriöiden kanssa. Suomen Kuntaliitto osallistuu pysyvänä asiantuntijana peruspalveluohjelmamenettelyyn.”

Valtiovarainministeriön peruspalvelujen tila -raportti on osa tätä lakisääteistä peruspalveluohjelmaa ja sen tarkoituksena on antaa päätöksentekijöille hallinnon eri tasoilla yleiskuva peruspalvelujen tilasta. Raportin laatii kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnan arviointijaosto. Raporttiin on koottu kuntien järjestämien peruspalvelujen arviointiaineistoa esimerkiksi kuntien liikunta- ja nuorisopalveluista. Tilastokeskuksen tuottamaa aineistoa kuntien taloudesta ja toiminnasta on myös käytetty hyväksi.

Ensimmäisessä peruspalvelujen tila raportissa (14/2008) todetaan muun muassa, että ”liikuntapalvelujen laatu ja monipuolisuus ovat lisääntyneet. Arvion mukaan kunnan liikuntatoimen ja terveystoimen yhteistyö on lisääntynyt terveyttä edistävien liikuntapalvelujen tarjonnassa.” Raportissa on liikuntapalveluiden saatavuuden välillisenä indikaattorina käytetty väestön liikunta-aktiivisuuden määrää ja laatua. Raportin mukaan liikuntapalveluiden saatavuustekijänä liikuntapaikkojen käyttömaksut ovat keskeisiä. Raportissa viitataan lääninhallitusten tekemään käyttömaksupolitiikan arviointiin, jossa todetaan maksujen vaihtelevan huomattavasti eri liikuntamuotojen kesken ja myös paikkakuntien välillä.

Peruspalvelujen tila raporttia tullaan edelleen kehittämään valtion ja kuntien yhteiseksi työvälineeksi. Peruspalveluohjelmasta on tulossa entistä tärkeämpi, lakisäätäinen menettely valtion ja kuntien välillä, jossa säännöllisin välein tarkastellaan peruspalvelujen tilaa ja toimivuutta kunnissa. Tarkasteltaviksi palveluiksi on raportin mukaan valittu suuren väestöryhmän tarvitsemia ja volyymiltaan merkittävimmät palvelut, joihin kunnat saavat valtion rahoitusta. Seuraavan kerran raportti tullaan laatimaan pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituskauden loppupuolella.

Liikunta on siis sivistyksellinen perusoikeus ja osa valtion peruspalveluohjelmaa ja peruspalvelubudjettia.

Terveyttä edistävä liikunta on muutoinkin merkittävä yhteistyökumppani kunnan eri viranomaisille ja muille toimijoille kuntalaisten hyvinvointipalveluita suunniteltaessa ja järjestettäessä. Poikkihallinnollinen hyvinvointiajattelu on yleistynyt kunnissa viime vuosina merkittävästi. Monet eri viranomaiset käyttävät terveyttä edistävää liikuntaa nyt välineenä ennaltaehkäisevässä työssä. Terveysviranomaiset kirjoittavat liikkumisreseptejä ja eräissä tapauksissa kunnan liikuntaviranomainen on hallinnollisesti organisoitu jopa kunnan terveystoimen yhteyteen. Kunnan liikunta- ja terveystoimen välisiä yhteistyömuotoja kehitetään nyt aktiivisesti eri puolilla Suomea.

Kuntalaki. Kuntalain ensimmäisen pykälän mukaan ”Kunta pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävästä kehitystä alueellaan.” Hyvinvointi on moniulotteinen käsite, jonka merkitys kuntalaisille ja eri ihmisille on yksilöllinen. Toimeentulo, turvallisuus, asuminen, rauha, terveys ja työ ovat varmasti asioita, jotka kiinteästi liittyvät ihmisen elämänlaatuun ja hyvinvointiin. Liikunta on selkeästi yhteydessä ihmisten työkykyyn, terveyteen ja sitä kautta myös koko yhteiskunnan hyvinvointiin. Liikunta on siten hyvinvointipolitiikan väline ja sillä on merkittävä rooli kuntalaisten työkyvyn ja terveyden ylläpidossa. Palveluiden tasa-arvoinen saata-

vuus on kunnan asukkaille merkittävä elämänlaatuun ja hyvinvointiin vaikuttava tekijä.

Kuntalain 18 pykälässä käsitellään kunnan eri toimielinten kokoonpanoa. Valtuusto voi pykälän mukaan muun muassa päättää, että kaksikielisen kunnan toimielimeen asetetaan jaosto kumpaakin kieliryhmää varten. Jaoston jäsenet on valittava asianomaiseen kieliryhmään kuuluvista henkilöistä. Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta pykälässä todetaan vain se, että siitä säädetään erikseen.

Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (8.8.1986/609) tuli voimaan vuoden 1987 alussa. Lain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Tasa-arvolain 4 a pykälän mukaan muun muassa kunnallisissa ja kuntien välisen yhteistoiminnan toimielimissä lukuun ottamatta kunnanvaltuustoja tulee olla sekä naisia että miehiä kumpiakin vähintään 40 prosenttia, jollei erityisistä syistä muuta johdu.

Eurooppalainen tasa-arvon peruskirja: Euroopan kuntaliittojen kattojärjestö CEMR (Council of European Municipalities and Regions) ja kunnat laativat yhteistyössä "Eurooppalaisen tasa-arvon peruskirjan" vuosina 2005–2006 EU:n rahoituksella. Asiakirja on eräänlainen sitoumus naisten ja miesten tasa-arvon toteuttamiseksi paikallishallinnossa. Tasa-arvon peruskirja on tarkoitettu kuntien ja maakuntien työvälineeksi. Asiakirjan keskeisenä tavoitteena on saada vapaaehtoisilla sitoumuksilla sekä lainsäädännössä että eri julistuksissa esitetyt naisten ja miesten tasa-arvon periaatteet toimimaan myös käytännössä.

Suomen Kuntaliiton hallitus hyväksyi peruskirjan syyskuussa vuonna 2006 ja suositti kunnille ja maakuntien liitoille sen hyväksymistä. Noin 900 paikallis- ja aluehallintoa Euroopassa on hyväksynyt asiakirjan muun muassa Pariisi, Wien, Ateena, Bryssel ja Tukholma. Suomesta asiakirjan hyväksyi ensimmäisenä Turun kaupunki ja sen jälkeen monet muut kunnat ja Uudenmaan liitto.

Peruskirjassa esitetään periaatteet, joilla kunnat ja aluehallinnot voivat edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Näistä monet periaatteet sisältyvät jo Suomen tasa-arvolakiin ja moniin muihin hyvinvointipalveluja, koulutusta, kulttuuria, nuorisotyötä ja liikuntaa koskeviin lakeihin. Eurooppalaisen tasa-arvon Peruskirjan peruseriaatteet:

1. Tasa-arvo on perusoikeus
2. Tasa-arvon varmistaminen edellyttää moninkertaisen syrjinnän ja heikomman aseman käsittelemistä.
3. Tasapuolinen osallistuminen päätöksentekoon on demokraattisen yhteiskunnan edellytys
4. Sukupuolistereotyyppien poistaminen on olennaista.
5. Tasa-arvonäkökohdat pitää ottaa mukaan kaikissa toiminnoissa.
6. Tasa-arvon edistämiseen tarvitaan asianmukaisesti resursoituja ohjelmia ja toimintasuunnitelmia.

Eurooppalainen tasa-arvon peruskirja artiklan 20 mukaan allekirjoittaja hyväksyy myös kaikkien oikeuden osallistua kulttuuri- ja liikuntaelämään sekä tunnustaa urheilun merkityksen yhteisön elämässä. Oleellista peruskirjan mukaan on se, että naisilla ja miehillä on oikeus yhtäläiseen pääsyyn kulttuuri-, virkistys- ja urheilutoimintaan sekä liikuntapaikkoihin. Sopimuksen allekirjoittajat sitoutuvat kulttuurin ja liikunnan osalta muun muassa seuraavaan;

1. Sen varmistamiseen niin pitkälle kuin on kohtuullista, naisilla ja miehillä, pojilla ja tytöillä on käytettävissään yhtäläinen tarjonta ja pääsy urheilu-, virkistys- ja kulttuuritoimintaan ja -tiloihin.
2. Naisten ja miesten, poikien ja tyttöjen kannustamiseen osallistumaan tasapuolisesti ur-

heilu- ja kulttuuritoimintaan, myös niihin toimintoihin, joita on perinteisesti pidetty ensisijaisesti naisten tai miesten toimintana.

3. Taitelijoiden ja kulttuuri- ja urheiluyhdistysten kannustamiseen edistämään kulttuuri- ja urheilutoimintaa, jossa haastetaan miehiä ja naisia koskevat stereotyyppiset käsitykset.

Eurooppalainen tasa-arvon peruskirja avaa tasa-arvoon liittyvien tekijöiden eri ulottuvuudet kunnille ja maakunnille. Se toimii myös hyvänä käytännön muistilistana päätöksenteossa ja päätösten vaikutusten arvioinnissa, suunnittelussa ja valmistelussa, käytännön toiminnan toteuttamisessa toteutuksen seurannassa ja arvioinnissa sekä eri muutosprosesseissa. Peruskirjan hyväksynyt kunta esimerkiksi sitoutuu myös laatimaan toimintasuunnitelman, joka on peruskirjan periaatteiden mukainen.

Tilastokeskuksen mukaan naisten osuus kuntavaaleissa on prosentuaalisesti lisääntynyt ehdokkaista, äänimääristä ja valituista vuodesta 1984 vuoteen 2008 verrattuna. Vuonna 1984 naisehdokkaita kuntavaaleissa oli 29 prosenttia ja vastaavasti vuonna 2008 jo 40 prosenttia. Vuoden 1984 vaaleissa valittiin 25 prosenttia naisvaltuutettuja ja vuonna 2008 jo 37 prosenttia. Vastaavana aikana naisten äänimäärä kuntavaaleissa on noussut 33 prosentista 42 prosenttiin. Naisten osuus kunnanvaltuutetuista on keskimäärin 36,7 prosenttia. Suurinta naisten osuus on yli 100 000 asukkaan kunnissa, joissa naisten osuus valtuutetuista nousee 48 prosenttiin. Vastaavasti pienin naisten osuus valtuutetuista oli kaikkein pienimmässä eli alle 3 000 asukkaan kunnissa, joissa naisvaltuutettuja oli ainoastaan 34 prosenttia. Asiassa on kuitenkin edetty, sillä vuonna 1968 naisten osuus kuntavaaliehdokkaista oli vaivaiset 13,6 prosenttia.

Naisten äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa on jo pitkään ollut kuitenkin korkeampi kuin miesten. Viime kuntavaaleissa naisten äänestysprosentti oli 63,1 ja miesten 59,4.

Suomen Kuntaliiton luottamushenkilöaineiston mukaan kuntien luottamuselinten johtavilla paikoilla on naisia kuitenkin edelleen varsin vähän. Naisten osuus kunnanhallitusten puheenjohtajista on vuonna 2009 keskimäärin 21,1 prosenttia. Tässäkin tapauksessa kuntakoolla on huomattava merkitys, sillä yli 100 000 asukkaan kunnissa 25 prosentissa nainen toimii hallituksen puheenjohtajistossa ja vastaavasti alle 3 000 asukkaan kunnissa vain 16 prosentissa nainen toimii puheenjohtajistossa. Kuntalain 20 pykälän mukaan toimieliin valitsee jäsenistään puheenjohtajan ja tarpeellisen määrän varapuheenjohtajia. Tasa-arvolain kiintiösäännös ei koske puheenjohtajien valintaa.

Kunnallinen liikuntakulttuuri, urheilu- ja liikunta-asioita hoitaneet viranomaiset sekä kuntien liikuntatoimesta vastaavat luottamushenkilöt ovat aiemmin olleet varsin miesvaltaisia. Tasa-arvolaki on parantanut ja tasapainottanut tilannetta tältä osin kunnissa. Liikuntaa käsittelevissä luottamuselimissä on nyt mukana huomattavasti enemmän naisia kuin aiemmin. Kuntaliiton tilastojen mukaan naisten osuus liikunta-, nuoriso- ja vapaa-ajanlautakuntien jäsenistä ja puheenjohtajista on lisääntynyt edelleen 2000-luvulla.

Naisten osuus liikunta-asioita hoitavien lautakuntien jäsenistä on vuodesta 2001 vuoteen 2009 noussut 47,6 prosentista 48,1 prosenttiin. Huomionarvoisempaa on kuitenkin se, että naisten osuus lautakuntien puheenjohtajien määrässä on vastaavana aikana noussut 30,1 prosentista 35,5 prosenttiin. Vuoden 2009 tieto on ennakkotieto, koska osasta kuntia tiedot tätä kirjoitettaessa puuttuvat.

Liikuntalaki. Liikuntalain tarkoituksena on lain 1 pykälän mukaan "edistää liikuntaa, kilpa- ja huippu-urheilua sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa, edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä liikunnan alueella. Lisäksi lain tarkoituk-

Taulukko 2. Sukupuolijakauma liikunta-, nuoriso- ja vapaa-aikalautakunnissa 2001–2009

Naisten osuus liikunta-, nuoriso- ja vapaa-ajanlautakuntien jäsenistä ja puheenjohtajista vuosina 2001, 2005 ja 2009*

LAUTAKUNTA	Lauta-	Jäsen-	Jäsenistä	P.J:stä	Lauta-	Jäsen-	Jäsenistä	P.J:stä	Lauta-	Jäsen-	Jäsenistä	P.J:stä
	kuntien	määrä	naisia	naisia	kuntien	määrä	naisia	naisia	kuntien	määrä	naisia 1)	naisia
	ikm	ikm	%	%	ikm	ikm	%	%	ikm	ikm	%	%
	v. 2001	v. 2001	v. 2001	v. 2001	v. 2005	v. 2005	v. 2005	v. 2005	v. 2009	v. 2009	v. 2009	v. 2009
Liikuntalautakunta	21	193	45,1	14,3	25	228	46,5	16,0	15	153	47,1	26,7
Nuorisolautakunta	14	123	51,2	42,9	14	123	52,0	42,9	7	69	52,2	42,9
Liikunta- ja nuorisolautak.	25	185	48,6	20,0	21	173	50,3	28,6	13	119	47,9	23,1
Nuoriso- ja kulttuurilautak.	-	-	-	-	4	44	47,7	50,0	4	44	45,5	50,0
Nuoriso- ja vapaa-aikalautak.	-	-	-	-	5	35	45,7	40,0	-	-	-	-
Vapaa-aikalautakunta	196	1460	47,3	29,1	152	1141	47,9	25,0	81	646	47,2	33,3
Kult.- ja vapaa-aikalautak.	27	236	48,7	44,4	32	241	50,2	34,4	21	179	51,4	52,4
Liikunta-, nuoriso- ja vapaa-aikaltk yhteensä	283	2197	47,6	30,1	253	1985	48,4	33,8	141	1210	48,1	35,5

1) ennakkotieto

sena on liikunnan avulla edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä tukea kulttuurien moninaisuutta ja ympäristön kestävästä kehitystä.”

Liikuntalain arvopohjassa on keskeistä liikunnan ja liikuntatoiminnan edistäminen, mutta myös yhteiskunnan hyvinvointipolitiikan sekä väestön terveyden ja toimintakyvyn tukeminen liikunnan avulla. Tavoitteena on selkeästi liikuntaharrastuksen laajentaminen myös uusiin ja liikunnallisesti passiivisiin väestöryhmiin. Liikuntalain perusteluissa todetaan, että oikeus liikuntaan on nähtävä osana kansalaisten peruspalveluja. Liikuntatoiminnan edistämisen rinnalle on liikuntalaissa nostettu myös liikunnan yhteiskunnalliset vaikutukset.

Aiemmin liikuntalaissa (984/1979) käytettiin käsitettä kansalainen. Nyt liikuntalaki puhuu väestön terveydestä ja hyvinvoinnista. Uudistus oli aikanaan tärkeä, koska väestö käsitteenä pitää sisällään myös Suomen kansalaisuutta vailla olevat maahanmuuttajat. Liikunta on usein toimiva ja tehokas väline maahanmuuttajien kotouttamisessa. Suomalaiseen liikuntakulttuuriin ja suomalaisiin on hyvä tutustua vaikka jalkapallon tai ”yökoriksen” merkeissä.

Tasa-arvon näkökulmasta vuonna 1999 voimaan tullut liikuntalaki oli varsin moderni. Liikuntalain tarkoituksena 2 momentissa säädetään varsinaisesti lain arvoperustasta. Laki ei käsittele pelkästään liikunnallista tasa-arvoa, vaan tasa-arvo nähdään laajasti sukupuolten, sukupolvien ja maan eri alueiden välisenä kielellisenä sekä sosiaalisena tasa-arvona. Lain tavoitteena on siis selkeästi edistää myös yleistä tasa-arvoa liikunnan avulla. Liikunnalliseen tasa-arvoon sisältyy tietysti myös erityisryhmien liikunta, mistä kunnissa on hyviä kokemuksia esimerkiksi Erityisliikuntaa kunnissa –projektin kautta. Kuntien liikuntaviranomaiset ovat olleet mukana myös monissa rasmin ehkäisyyn liittyvissä projekteissa yhteistyössä liikuntajärjestöjen kanssa.

Käsitellessään hallituksen esitystä liikuntalaiksi vuonna 1998 eduskunta otti lukuisia kannanottoja varsinkin lain tavoitteisiin ja arvopohjaan. Seuraavaan on koottu eräitä keskeisiä sivistysvaliokunnan kannanottoja (SiVM 11/1998 vp) hallituksen esityksen yleisperusteluihin:

”Liikunta on tärkeä osa suomalaista kulttuuria ja se koetaan selkeästi osaksi hyvinvointipolitiikkaa. Liikunnan merkitys lasten ja nuorten kasvatuksessa ja kehityksessä, kansalaisten terveyden, henkisen hyvinvoinnin ja työkykyisyyden edistäjänä on kiistaton.”

”Liikunnan ja terveyden myönteiset yhteydet on tiedetty jo pitkään. Uusin tieteellinen tutkimus

osoittaa, että säännöllinen liikunta on perustava edellytys yksilön terveydelle ja hyvinvoinnille kaikissa elämäntapa- ja elämäntilanteissa. Valiokunta katsoo, että yhteiskunnan kannalta tulevaisuuden haasteet ovat erityisesti terveys- ja kuntoliikunnan kehittämisessä.”

”Lain tarkoituksen toteuttamiseksi olisi varmistettava, että terveysliikunnan edistäminen ja tukeminen tapahtuu riittävän painokkaasti. Sen vuoksi valiokunta kannattaa erityisen terveysliikuntastrategian laatimista yhteistyössä eri hallinnonalojen kesken.”

”Uudistuvan liikuntalain tarkoituksena on luoda selkeä ja tavoitteellinen perusta liikunnan edistämiseksi ja yhteiskunnan kehittämiseksi liikunnan avulla.”

Eduskunta korosti aikanaan voimakkaasti terveyttä edistävän liikunnan merkitystä osana suomalaista hyvinvointipolitiikkaa. Sivistysvaliokunta jopa painotti mietinnössään sitä, että tiedot ja taidot sekä valmius oman terveyden ja työkykyisyyden ylläpitämiseksi tulee nähdä sekä yleissivistyksen osana että yleiseen ammatilliseen pätevyyskuuluvaan. Lainsäätäjät eli eduskunta oli siis hyvin tietoinen niistä tutkimustuloksista, joissa liikunnan terveysvaikutukset on kiistattomasti osoitettu.

Sivistysvaliokunnan esittämä toive terveysliikuntastrategiasta eri hallinnonalojen yhteistyönä on toteutunut valtioneuvoston periaatepäätöksinä. Valtioneuvosto on 2000-luvulla tehnyt jo kolme erillistä periaatepäätöstä terveyttä edistävän liikunnan kehittämiseksi maassamme. Tällä hetkellä voimassa ovat valtioneuvoston periaatepäätökset ”terveyttä edistävän liikunnan ja ravinnon kehittämissuunnitelmista” sekä kansallisen liikuntaohjelman pohjalta laadittu valtioneuvoston 11.12.2008 hyväksymä periaatepäätös ”liikunnan edistämisen linjoista”. Eri viranomaisista kootut laaja-alaiset neuvottelukunnat seuraavat nyt näiden periaatepäätösten toteutumista. Suomella on siis kansallisella tasolla selkeä, valtakunnallinen terveysliikuntastrategia, mikä lienee kansainvälisesti vielä melko harvinaista.

Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin toteaa valtioneuvoston periaatepäätöksen ”liikunnan edistämisen linjoista” alkusanoissaan: ”on tärkeää, että kaikilla on yhdenvertainen mahdollisuus liikunnalliseen elämäntapaan sekä elämysten ja yhteisöllisyyden kokemiseen liikunnan avulla – sanalla sanoen hyvinvointiin.” Periaatepäätöksen kansallisen liikuntapolitiikan vision mukaan ”Suomi on yhteiskunta, jossa kaikilla on yhdenvertainen mahdollisuus toteuttaa liikunnallista elämäntapaa ja kokea yhteisöllisyyttä liikunnan avulla. Liikunta ymmärretään olennaiseksi osaksi yksilön ja yhteiskunnan hyvinvointia. Liikunnan edellytykset turvataan kansalaisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan kestäväillä valinnoilla yhteisesti.”

Yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset liikunnan harrastamisen mahdollisuudet nähdään kansakunnan kannalta tärkeinä arvoina sekä lainsäädännössä että myös kaikissa keskeisissä suomalaisen liikuntapolitiikan kannalta merkittävissä asiakirjoissa ja valtioneuvoston päätöksissä.

Liikuntalaki antaa kunnille myös selkeän toimintavelvoitteen eli liikunnan yleisen edistämismääräyksen: ”Kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät.” Liikuntalain kokonaisuudistus toi aikanaan mukanaan myös uuden yhteistyövelvoitteen: ”Vastuu liikuntatoimen yleisestä johdosta, kehittämisestä ja yhteensovittamisesta on paikallistasolla kunnilla.” Liikuntalain mukaan yleisten edellytysten luominen liikunnalle on valtion ja kuntien lakisääteinen tehtävä.

Liikuntalakia muutettiin aluehallintouudistuksen yhteydessä vuoden 2010 alussa niin, että

lääninhallitusten sijasta alueellisella liikuntatoimella tarkoitetaan nyt elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusta ja maakunnan liittojen asettamia alueellisia liikuntaneuvostoja. Alueellisen liikuntatoimen ja alueellisten liikuntaneuvostojen tehtävistä säädetään erikseen valtioneuvoston asetuksella. Liikunta-asetuksen 4 §:n mukaan alueellisen liikuntatoimen tehtäviä ovat muun muassa:

1. peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi,
2. liikuntapaikkarakentamisen ohjaus ja tukeminen,
3. terveystoiminnan kehittäminen,
4. erityisryhmien liikunnan edistäminen,
5. kansainvälinen yhteistyö,
6. alueellisen kansalaistoiminnan tukeminen,
7. valtakunnallisten ohjelmien alueellinen toteuttaminen
8. alueellisen yhteistyön kehittäminen ja
9. muut opetusministeriön osoittamat tehtävät.

Liikunta-asetuksen uuden 4 b §:n mukaan alueellisen liikuntaneuvoston tehtävänä voi olla alueellisen liikunnan ja liikuntapolitiikan kannalta laajakantoisten ja periaatteellisesti tärkeiden asioiden käsittely kuten:

1. antaa lausunto elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle liikuntapaikkojen perustamishankkeiden avustushakemuksista,
2. antaa lausunto elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle liikuntapaikkojen perustamishankkeiden rahoitussuunnitelmaesityksestä,
3. tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja liikuntapolitiikkaa ja alueellisen liikuntatoimen edistämistä koskevissa asioissa,
4. osallistua ministeriön osoittamiin kansainväliseen liikuntayhteistyöhön liittyviin tehtäviin ja
5. suorittaa muut alueellisen liikuntaneuvoston toimialaan liittyvät tehtävät.

Liikuntalakiin tehtäen vuoden 2011 alussa lisäksi pienehkö muutos, joka koskee lähinnä valtion liikuntaneuvoston tehtäviä ja rakennetta sekä liikuntajärjestöjen avustamista. Kuntien tehtäviä ja asemaa koskevat muutosehdotukset liittyivät kansallisen liikuntaohjelman toimikunnan esitykseen numero 42 liikuntalain ja -asetuksen tarkistamisesta. Kuntien tehtäviä ei lainmuutoksen yhteydessä nyt tulla kuitenkaan muuttamaan.

Liikuntalakia valmistelleessa työryhmässä pohdittiin liikunnan asemaa myös kunnallisena peruspalveluna. Työryhmä totesi, että ”ottaen huomioon kunnan järjestämisvastuulla olevia palveluja koskevan lainsäädännön kokonaisuuden, lainsäädännön systematiikan ja peruspalvelukäsitteen selkiytymättömyyden, työryhmä katsoi, että yksittäisessä lainsäädännössä ei tule erikseen säätää palvelua kunnalliseksi peruspalveluksi. Liikuntaa arvioidaan nykyisen lääninhallituslain mukaan jo muutoinkin nyt peruspalveluna. Tehtävä sisältynee myös uusien aluehallintoviranomaisten tehtäviin.” Edellä esitetyn perusteella työryhmä totesi yksimielisesti, että muutosesityksiä kuntia koskevaan liikuntalain pykälään ei tehdä.

Lääninhallituslaki. Laki lääninhallituslain 2 ja 4 pykälän muuttamisesta tuli voimaan 15.4.2000. Lakia muutettiin aikanaan siten, että lääninhallitusten tehtävänä oli erikseen säädettyjen tehtävien lisäksi muun muassa toimialansa peruspalvelujen alueellinen arviointi asianomaisten ministeriöiden ohjauksessa.

Hallituksen esityksen perusteluissa todettiin, että ”läninhallitusten toimialalla myös eräät liikenneministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön toimialaan sekä opetusministeriön toimialalla liikunta- ja nuorisotoimeen kuuluvat palvelut kuuluvat ehdotetussa säännöksessä tarkoitettuihin peruspalveluihin. Peruspalveluilla yleisesti tarkoitetaan tässä yhteydessä palveluita, jotka pääasiassa koskevat suurta määrää ihmisiä ja vaikuttavat kansalaisten jokapäiväiseen elämään ja joiden puuttuminen aiheuttaa merkittäviä ongelmia.” Alueellisissa arvioinneissa kunnallisen liikuntatoimen palvelut arvioidaan nyt yhtenä kunnan tuottamana peruspalveluna. Lakiesityksen valmistelussa eduskunnan hallintovaliokunta korosti kuntien tuottamien peruspalvelujen arviointijärjestelmän ja -kriteeristön kehittämistä. Kunnan itsearviointi on peruspalvelujen arvioinnin ydin, jota lääninhallitusten suorittama arviointi hyödyntää (HaVM 8/2000).

Läninhallitusten arviot peruspalvelujen tilasta: Läninhallitukset ovat siis toteuttaneet vuosittain 2000-luvulla peruspalvelujen arviointia. Arviointi on ollut lääninhallitusten lakisääteinen tehtävä, josta on myös laadittu sekä läänikohtainen että valtakunnallinen arviointiraportti. Raporteissa on arvioitu peruspalvelujen tilaa ja saatavuutta. Tämä on antanut hyvää tietoa myös kuntien liikuntapalveluiden tasosta ja palveluiden saatavuudesta. Liikunnan osalta arvioinnin kohteina ovat olleet seuraavat asiat:

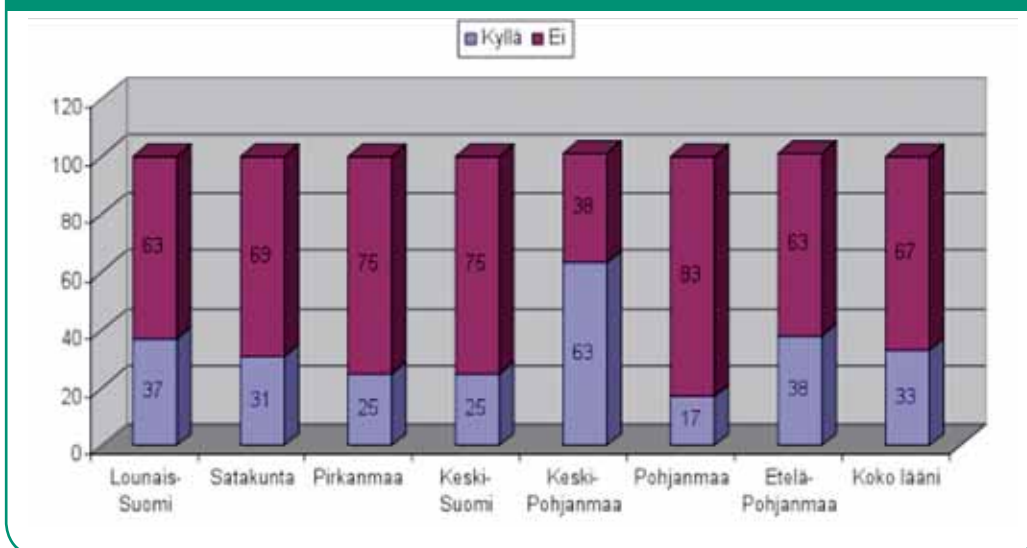
- 2000 Koulujen yhteydessä sijaitsevat monikäyttöiset sisäliikuntatilat
- 2001 Kuntien liikuntatoimen hallinto
- 2002 Uimahallit terveystoimintapalvelujen tarjoajina
- 2003 Lähiliikuntapaikat
- 2004 Kuntoradat
- 2005–2007 Kuntien käyttömaksupolitiikka lasten ja nuorten, aikuisten ja erityisryhmien liikunnan näkökulmasta
- 2008 Ikäihmisten liikuntapalvelut kunnissa

Vuonna 2009 peruspalvelujen arvioinnin sijasta lääninhallitukset ovat tehneet kuntien liikuntatoimen talous- ja henkilöstöresurssiselvityksen. Sama resurssiselvitys tehtiin erikseen myös vuonna 2006.

Läninhallitusten keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2007 raporttiin on koottu kuntien liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikkaa sekä maksuja ja taksoja koskevat tulokset lasten ja nuorten, aikuisten ja erityisryhmien osalta. Erityisryhmien liikunnan tuloksia täydennettiin myös vielä vuonna 2007. Vuoden 2007 arvioinnin keskeisenä tavoitteena oli muodostaa kokonaiskuva kuntien liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikasta. Tasa-arvoisten harrastusmahdollisuuksien ja kansalaisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta käyttömaksuilla ja taksoilla on suuri merkitys joko liikunnanharrastuksen mahdollistajana tai sen estäjänä.

Kuntien perimissä käyttömaksuissa oli suuria eroja esimerkiksi Länsi-Suomen läänissä eri käyttäjäryhmien ja liikuntapaikkojen välillä. Aikuisten uimahallikäynnin hinta vaihteli kahdesta eurosta 12 euroon. Kuntosalin maksu puolestaan vaihteli ilmaisesta 7 euroon käyntiä kohden ja jäähallin käyttötunnin hinta vaihteli aikuisilla 30 eurosta 103 euroon tunnilta. Uimahallin osalta hintojen suuret erot johtuvat osin siitä, että tuloksissa ei ole otettu huomioon palvelutarjonnan tasoa ja laatua, kun taas muiden liikuntapaikkojen osalta kansalaiset joutuivat usein maksamaan samantasoisesta palvelusta eri hinnan. Luvut antavat kuitenkin hyvän kuvan siitä miten paljon liikuntapaikkojen käyttömaksut saattavat kunnittain ja liikuntapaikoittain vaihdella.

Kuvio 3. Liikuntapaikkojen ilmaisuus lapsille ja nuorille maakunnittain entisessä Länsi-Suomen läänissä 2001–2009

Ovatko kuntanne kaikki liikuntapaikat ilmaisia lapsille ja nuorille Länsi-Suomen läänissä (%)?

Lääninhallitusten arvioinnin mukaan kokonaan ilmaiset liikuntapaikat kaikille erityisryhmille tarjosi 30 % vastanneista kunnista ja lapsille ja nuorille 39 % kunnista. Länsi-Suomen läänien kunnista 33 % tarjosi ilmaiset liikuntapaikat lapsille ja nuorille. Lapsilla ja nuorilla ilmaisen käytön yläikäraja oli yleensä 16–18 vuotta. Kyseiset luvut ovat kuntien ilmoittamia lukuja ja on hyvin todennäköistä, ettei tilanne kunnissa ole näin positiivinen ainakaan uimahallien osalta. Uimahalli saattaa hyvinkin olla ilmainen esimerkiksi urheiluseuran jäsenille harjoitusvuorojen aikana, mutta muille lapsille maksullinen. Näissä tapauksissa kunta on saattanut merkitä uimahallin ilmaiseksi liikuntapaikaksi, mikä osaltaan hieman vääristää tuloksia.

Taulukko 3. Liikuntapaikkojen käyttömaksun halvin ja kallein hinta (euroa) sekä läänin keskiarvo (euroa) käyttäjärhmittäin Länsi-Suomen läänissä vuonna 2007. Suluissa käyttömaksun ilmoittaneiden kuntien määrä (N).

	Aikuiset	Läänin ka	Lapset ja nuoret	Läänin ka	Eläkeläiset	Läänin ka
Uimahalli kertalippu	2-7 (N=44)	4	0-4,5 (N=41)	2	0-6 (N=41)	2
Kuntosali kertalippu	0-6 (N=72)	3	0-6 (N=60)	2	0-6 (N=59)	3
Iso liikuntasali yhdistyksen tuntihinta	0-51 (N=60)	13	0-51 (N=38)	11	0-51 (N=50)	11
Pieni liikuntasali yhdistyksen tuntihinta	0-22 (N=45)	6	0-22 (N=26)	5	0-22 (N=37)	6
Jäähalli yhdistyksen tuntihinta	0-100 (N=31)	40	0-100 (N=28)	37	0-100 (N=23)	41

Uimahallin kertalipun hinta vaihteli Länsi-Suomen läänissä lapsilla 0 eurosta 4,5 euroon ja eläkeläisillä 0 eurosta 6 euroon. Kuntosalin kertalippu vaihteli lapsilla ja eläkeläisillä 0 eurosta 6 euroon. Lasten ja nuorten jäähallin tuntihinta yhdistyksille puolestaan vaihteli 0 eurosta

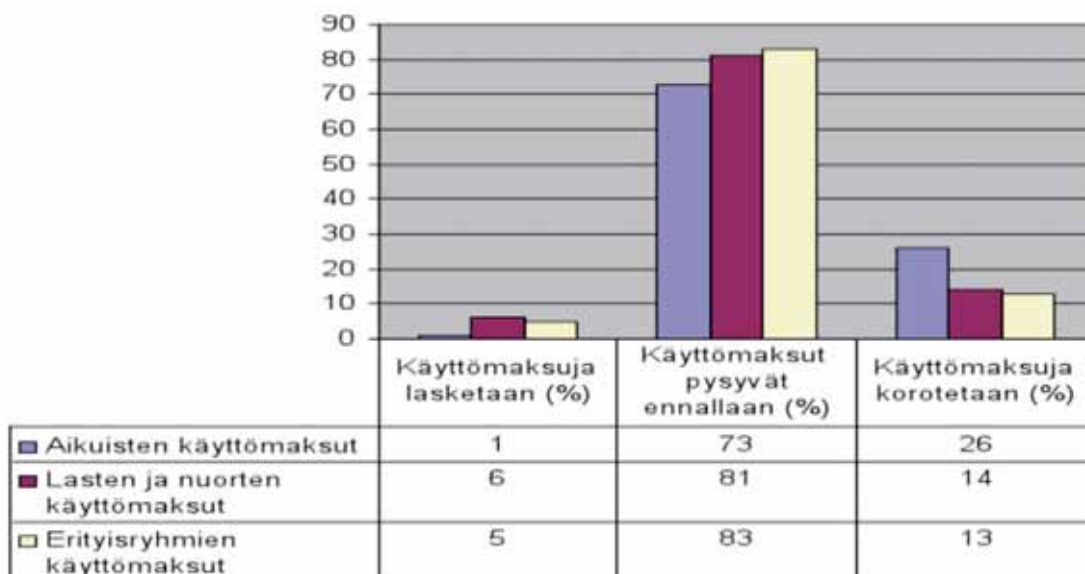
100 euroon. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmasta hintojen suuri vaihteluväli on tietysti ongelmallista.

Harrastamisen hintaan vaikuttavat toki monet muutkin tekijät kuten urheiluseurojen jäsenmaksut, varusteet, kilpailulisenssit, kuljetukset, valmentajapalkkiot, kilpailumatkat ulkomaille ja monet muut vastaavat tekijät. Liikuntapaikkojen maksu- ja taksapolitiikka on kuitenkin selkeästi se tekijä, johon kunta voi suoraan vaikuttaa. Jos uimahallin kertalipun hinnassa on esimerkiksi 10 euron ero, niin se vaikuttaa suoraan tämän perusliikuntapalvelun käyttöön epätasa-arvoa aiheuttavasti. On kuitenkin hyvä muistaa, että esimerkiksi Porissa uimalaitosten käyttäjät maksavat noin kolmanneksen käyntikertojen todellista kustannuksista ja muissa liikuntapaikoissa maksut ja vuokrat kattavat vain 0–25 prosenttia kaikista näihin liikuntapaikoihin kohdistuvista menoista.

Eräänä johtopäätöksenä lääninhallitusten arvioinneissa oli se, että samantasoisesta palvelusta kuntalainen joutui jo muutama vuosi sitten maksamaan eri hinnan asuinpaikkakunnasta riippuen. Kuntien taloustilanteen vaikeutuessa voi vain arvailla mihin suuntaan kehitys on tältä osin mennyt. Arvioinnin toimenpide-ehdotuksissa painotettiin sitä, että laajojen käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen, kuten koulujen liikuntasalien ja uimahallien tulee olla mahdollisimman edullisesti kuntalaisten käytettävissä. Korkeat käyttömaksut eivät saisi olla esteenä liikunnan harrastamiselle.

Näihin johtopäätöksiin ja toimenpide-ehdotuksiin on helppo yhtyä. Vaihtoehtoisia ratkaisuja tulee kuitenkin ennakkoluulottomasti etsiä ja nostaa vaikeat maksu- ja taksapolitiikan kysymykset yleiseen keskusteluun. Onko kunta ainut taho jolle lasku osoitetaan? Mikä on yritysten, kansalaistoiminnan ja yksityisten ihmisten oma vastuu asiassa? Pitääkö kaikkien kunnan liikuntapalveluiden ylipäätään olla ilmaisia ja jos pitää niin kenelle? Mitkä kuntien liikuntapalveluista tulee ehdottomasti olla ilmaisia ja millä perusteilla? Mitä ovat liikunnan peruspalvelut kunnassa? Keskustelu yksilön vastuusta ja verovaroin rahoitettavasta toiminnasta liikuntapalveluiden tuottamisessa tulee lisääntymään.

Kuvio 4. Onko kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksuissa odotettavissa muutoksia seuraavalle vuodelle ja mihin käyttäjäryhmiin mahdolliset muutokset kohdistuvat (%)

Lääninhallitusten arviointiraportin mukaan käyttömaksujen korotuspaineet kohdistuvat aikuisten käyttömaksuihin. Kunttien vaikeassa taloustilanteessa tämä tuntuu hyvinkin järkevältä. Miksi kunnan pitää subventoida hyvätuloisten aikuisten liikunnanharrastusta? Eikö paljon järkevämpää ole se, että tuetaan enemmän lasten ja nuorten sekä erityisryhmien liikunnan harrastamista? Myös urheiluseurojen tulisi siirtää ilmaisista tai halvoista liikuntapaikkojen käyttömaksuista koitua hyöty suoraan lapsille ja erityisryhmille.

Kunnat joutuvat pakon edessä pohtimaan omaa palvelutarjotinta myös liikunnassa. Kaikkea kaikille ilmaiseksi toimintafilosofia ei ole mahdollista tässä taloudellisessa tilanteessa. Kunnat joutuvat priorisoimaan sekä liikuntapalveluitaan että myös asettamaan eri kohderyhmiä eriarvoiseen asemaan. Erityisasemassa edellä mainittujen lasten ja nuorten sekä erityisryhmien lisäksi ovat vaikkapa työttömät ja varattomat vanhuksat. Oulun kaupunki esimerkiksi tukee erityisesti alle 18-vuotiaiden ja yli 70-vuotiaiden liikunnan harrastamista. Tämä suuntaus on havaittavissa myös eräissä muissa kunnissa.

3.4. Aluehallinnon uudistamista koskeva lainsäädäntö

Lääninhallitukset lakkautettiin vuoden 2009 lopussa ja aluehallinnon uudistamista koskeva lainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2010. Laissa aluehallintovirastoista todetaan aluehallintovirastojen toimialasta ja tehtävistä muun muassa se, että virastojen tehtävänä on peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi. Aluehallintovirastojen toiminta-ajatuksena on edistää alueellista yhdenvertaisuutta hoitamalla lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus-, ja valvontatehtäviä alueilla.

Laissa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista säädetään elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä niiden alaisista työ- ja elinkeinotoimistoista. Keskusten toiminta-ajatuksena on edistää alueellista kehittämistä hoitamalla valtiohallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueilla.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten toimialasta ja tehtävistä todetaan laissa esimerkiksi se, että ne hoitavat niille erikseen säädettyjä tehtäviä muun muassa kirjasto-, liikunta- ja nuorisotoimessa. Näiden toimialojen tehtäviksi todetaan edelleen lain 3 pykälässä valmistella liikenteen sekä kirjasto-, liikunta- ja nuorisotoimen peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointia. Peruspalvelujen arvioinnin luonne liikunnan osalta ei tule muuttumaan jatkossakaan oleellisesti, vaan liikuntaa ja liikuntapalveluiden saatavuutta arvioidaan edelleen muiden peruspalvelujen tapaan. Arviointiviranomaisen nimi ja aluejako on sen sijaan jo muuttunut.

3.5. Liikuntatoimen tasa-arvotyö Oulun kaupungissa

Oulun kaupunki on toiminnassaan ja koko kaupungin strategiassa jo pitkään korostanut tasa-arvon kehittämistä, suvaitsevuuksia ja moniarvoisuuden edistämistä. Tämä yleinen linjaus näkyy selvästi myös kaupungin liikuntatoimen strategiassa ja eri asiakirjoissa. Oulun esimerkiksi kertoo hyvin siitä, miten tasa-arvotyö on tullut normaaliksi ja jokapäiväiseksi arkirutiiniksi, jossa asioita ja päätöksiä pohditaan myös laaja-alaisesti tasa-arvon näkökulmasta. Oulussa pyritään tasa-arvoajattelua levittämään myös oman organisaation ulkopuolelle esimerkiksi urheiluseuratoimintaan ja muihin yhteistyökumppaneihin. Liikuntatoimen tasa-arvotyö Oulun kaupungissa osion ovat yhdessä kirjoittaneet vs. liikuntajohtaja Niina Epäily ja erityisasiantuntija Kari Sjöholm.

Oulun kaupungin liikuntatoimen strategiassa yhtenä päämääränä on, että liikuntapalvelut ovat kuntalaisten käytettävissä riippumatta iästä, sukupuolesta, varallisuudesta, taidoista tai liikunta-aktiivisuudesta. Samoin liikuntatoimi kehittää toimintaansa tarvelähtöisesti ja eettisesti kestäväen kehityksen periaatteita noudattaen. Näitä arvoja edellytetään myös yhteistyökumppaneilta. Tavoitteiden toteutuessa ne vaikuttavat myönteisesti tuotettujen palveluiden tasa-arvoiseen jakautumiseen ja tasa-arvoisen toimintakulttuurin lisääntymiseen. Lisäksi tavoitteisiin on nostettu julkisen sektorin ohjausmahdollisuus tasa-arvon valtavirtaistamiseksi myös yhteistyökumppaneiden kanssa. Liikuntatoimen yhtenä keskeisenä tavoitteena on tasa-arvon edistäminen niin liikuntaharrastusten tukemisessa kuin liikuntapaikkarakentamisessakin.

3.5.1. Tasa-arvoselvitys Oulun liikuntatoimessa

Asiakaslähtöisen toimintatavan kehittämiseksi Oulun kaupungissa toteutettiin vuonna 2006 tasa-arvoselvitys liikuntatoimen palveluista ja niiden käyttäjistä. Selvityksen tavoitteena oli selvittää Oulun kaupungin liikuntatoimen ylläpitämällä liikuntapaikoilla toteutuvaa tasa-arvoa sekä mahdollisuuksien tasa-arvoa asiakasnäkökulmasta. Hyvinä lähtökohtina tässä selvityksessä toimivat opetusministeriön sukupuolten välistä tasa-arvon edistämistä ja sukupuolivaikutusten arviointia liikunta-alalla koskevan muistion (Tasapeli) asettamat tavoitteet sekä Oulun kaupungin liikuntastrategia.

Selvityksessä karotoitettiin omatoimisten kuntoilijoiden ja ryhmäkävijöiden sukupuolen mukaista jakautumista liikuntapaikoilla, urheiluseuroille ja muille ryhmille jaettuun avustukseen, vuorojakoa liikuntalaitoksissa ja koulusaleilla, ohjattuja liikuntaryhmiä sekä hinnoittelua. Pääpaino selvityksessä on sukupuolten välisen sekä ikään perustuvan tasa-arvon tarkastelussa. Ulkoliikuntaliikuntapaikoilla kuntoilevien karotus jätettiin tämän selvityksen ulkopuolelle. Selvitys ei myöskään koskenut yksityisiä liikunta- ja urheilupaikkoja.

Tasa-arvoselvitys päivitettiin vuonna 2008, jossa seurattiin myös miten tasa-arvo edistäminen on toteutunut. Oulun kaupungin liikuntatoimessa laaditun selvityksen tavoitteena oli selvittää Oulun kaupungin liikuntatoimen ylläpitämällä liikuntapaikoilla toteutuvaa tasa-arvoa. Selvityksen tarkoituksena on ollut antaa välineitä ja pohjatietoa tasa-arvoa edistävälle liikuntapolitiikalle ja -suunnittelulle. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi määrärahojen suuntaamista, vuoro- ja hinnoittelupolitiikan muuttamista sekä liikuntapaikkarakentamista. Selvitys antaa myös läpileikkaavan näkökulman liikuntatoimen tämänhetkiseen tilanteeseen sukupuolivaikutusten arviointimenettelyn osalta.

Liikunnassa tasa-arvonäkökulman huomioon ottaminen lähtee jo liikuntapaikkasuunnittelusta ja rakentamisesta. Se minkälaisia liikuntatiloja on tarjolla, ohjaa pitkälti myös sitä ketkä niissä liikkuvat. Oulun kaupungin liikuntatoimen ylläpitämiä liikuntapaikkoja tarkasteltaessa on selvästi nähtävissä, että naiset suosivat ohjattuja liikuntaryhmiä ja miehet harrastavat liikuntaa enemmän omatoimisesti kuntosaleilla ja ryhmien varaamilla vakiovuoroilla. Liikuntatiloista voimistelu- ja peilisalit ovat erityisesti naisten suosiossa kun taas miehet harrastavat enemmän palloilusaleissa. Uimahallissa käyvät yhtä paljon sekä miehet että naiset. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös kansallisissa liikuntakäyttäytymistä kuvaavissa tutkimuksissa.

Oulun kaupungin liikuntatoimi tukee erityisesti alle 18-vuotiaiden ja yli 70-vuotiaiden liikunnan harrastamista. Liikuntapaikkojen harjoitus- ja kilpailukäyttö on maksutonta ryhmille, joiden jäsenet ovat alle 18-vuotiaita ja joiden vuorolla on täysi-ikäinen vastuuhenkilö. Lisäksi maksuttoman käytön piiriin kuuluvat koulut, oppilaitokset ja päiväkodit, jotka käyttävät liikuntapaikkoja opetussuunnitelman mukaisten liikuntatuntien aikana tai kilpailutoimintaan.

3.5.2. Oulun kaupungin uudet avaukset

Liikuntatoimi edistää Oulussa sukupuolten välistä tasa-arvoa ja sen toteutumista kehittämällä uusia, toimivia palvelukonsepteja. Nuorten liikkumista on edistetty Action-toiminnalla, jossa 13–18-vuotiaat tytöt ja pojat osallistuvat yhdessä nuorille suunnattuun ohjattuun liikuntaan. Action on maksutonta ja toimintaan voi osallistua viitenä päivänä viikossa harrastaen ja tutustuen eri liikuntalajeihin. Action-toiminnalla on ollut nuorten keskuudessa merkittävä sukupuolirooleja murtava, suvaitsevaisuutta lisäävä ja tasa-arvoisempaa liikuntakulttuuria muokkaava merkitys.

Oulussa ikääntyvien henkilöiden määrä kasvaa 65 vuotta täyttäneiden osalta 600–700 henkilön vuosivauhdilla. Tämä on asettaa haasteita ja palvelutarpeita eri hallintokunnille. Oulussa tehdään systemaattista ja aktiivista yhteistyötä eri tahojen kanssa kehittäen erilaisia toimintatapoja ja -malleja, joilla oululaisten senioreiden liikunta-aktiivisuutta on lisätty. Seniorikortti on 70+ palvelukonsepti, joka oikeuttaa 20 euron vuosimaksulla yli 70-vuotiaat käyttämään uimahallia ja kuntosalia yleisövuoroilla ilman erillisiä ker tamaksuja. Seniorikortilla on ollut ikääntyvälle väestölle keskeinen merkitys toimintakyvyn säilyttämistä tukevana palveluna, mutta myös sosiaalisen kanssakäymisen kannalta.

Oulussa toimivan Kunnan Lähde -toiminnan tarkoituksena on vertaisohjaajien avulla tuottaa erilaisia ohjattuja liikuntapalveluja yli 65-vuotiaille oululaisille. Vertaisohjaajat ovat itse aktiivisia 65 vuotta täyttäneitä naisia ja miehiä. Kunnan Lähde -toiminnassa naiset ja miehet harrastavat liikuntaa yhdessä kaupungin eri liikuntapaikoissa ja toimintaa osallistuu viikoittain noin 500 senioria. Liikuntatoimen hinnastossa yli 65-vuotiaiden ryhmien vuorot ovat maksuttomia arkisin klo 7–15 välisenä aikana. Tällä pyritään lisäämään yli 65-vuotiaiden liikkumista sekä yhteisöllisyyden kehittämistä.

Lasten ja perheiden liikunnan edistämistä tapahtuu ns. Kuperkeikka-toiminnassa, jossa, perheet pääsevät alle kouluikäisten lasten kanssa viikoittain ohjattuun liikunnanohjaukseen. Toiminnalla tuetaan koko perheen yhteistä liikunnan harrastamista ja haetaan muotoja sukupuoli- ja ikärajoja murtavaan liikkumiseen. Ohjattua Kuperkeikka-toimintaa järjestetään myös päiväkodeille, iltapäiväkerhoille ja erityistä tukea tarvitseville erityiskoulujen oppilaille. Tasa-arvon toteutuminen ja sen edistäminen on myös asennekasvatusta, jonka hedelmällisin maaperä on lapsissa ja nuorissa.

Oulussa on perinteitä myös verkostoyhteistyön osalta sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisessä. Vuodesta 1995 alkaen Oulun alueella on toiminut liikunnan eri alueilla toimivien naisten verkosto LiikunNaiset, jonka pyrkimyksenä on moni- ja tasa-arvoisen liikuntakulttuurin edistäminen. Käytännönläheisen toiminnan päämääränä on naisten harrastusliikunnan, lasten ja nuorten sekä erityisryhmien liikuntamahdollisuuksien ja olosuhteiden parantaminen. Vuodesta 1997 alkaen LiikunNaiset on toiminut Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ry:n tasa-arvotyön valiokuntana.

3.5.3. Tunnustuspalkinnot kiertämään

Opetusministeriö luovutti 1.12.2006 Oulun kaupungille 50.000 euron tunnustuspalkinnon sukupuolten tasa-arvotoiminnan edistämisestä liikunnassa. Kunnille tarkoitettu tunnustuspalkinto myönnettiin vuonna 2006 ensimmäistä kertaa. Opetusministeriön perustelujen mukaan Oulun valintaan tunnustuspalkinnon saajaksi vaikutti se, että Oulun kaupungin toimintaa voidaan pitää hyvänä esimerkkinä johdonmukaisesta työstä tasa-arvon edistämisestä liikunnassa. Oulussa on tehty kaupungin tasa-arvosuunnitelmaan integroituneena tietoisesti ja pitkäjännitteisesti työtä sukupuolten välisen tasa-arvon toteuttamiseksi liikunnassa. Ope-

tusministeriön mukaan erittäin ansiokkaana ja myös muille kunnille esimerkkinä voidaan pitää Oulun kaupungin tekemää tasa-arvoselvitystä liikuntatoimen palveluista ja niiden käytöstä. Oulun kaupungin liikuntatoimen tasa-arvotyötä luonnehtii myös laaja verkostotyö eri avaintahojen kanssa.

Oulun kaupungin liikuntalautakunta päätti 23.5.2007 esittää kaupunginhallitukselle, että opetusministeriön tunnustuspalkinto pannaan kiertämään. Vuosittain liikuntajohtajan päätöksellä jaetaan tunnustuspalkinto Oulun kaupungissa toimivalle urheiluseuralle tai muulle sellaiselle yhteisölle, taholle tai toimijoille, joka edistää ja toteuttaa liikuntastrategian mukaisia ja tasa-arvoiseen liikuntakulttuuriin tähtäävää toimintaa. Vuosittain jaettava palkintosumma on 5000 euroa. Tasa-arvoista liikuntakulttuuria edistävästä työstä myönnettävää palkintoa haetaan vapaamuotoisella hakemuksella. Hakemuksessa toivotaan esimerkkejä niistä jo toteutetuista ja toimiviksi osoitetuista käytännöistä, jotka edistävät tasa-arvoista liikuntakulttuuria Oulun seudulla.

3.5.4. Sukupuolivaikutusten arviointi talousarviossa

Oulun kaupunginhallitus hyväksyi 26.3.2007 Oulun kaupungin tasa-arvosuunnitelman päivityksen, joka sisältää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Tässä yhteydessä kaupunginhallitus päätti, että suvausta eli sukupuolisten vaikutusten arviointia käytetään vuoden 2008 talousarvion johonkin osaan esimerkiksi liikuntatoimeen. Oulun kaupungin liikuntatoimen vuoden 2008 talousarvioon on kyseinen arviointi tehty.

Arvioinnissa selvitettiin tasa-arvonäkökulmasta strategisia päämääriä sekä toimintasuunnitelman painopisteitä ja toimenpiteitä. Tarkastelussa olivat liikuntapaikkarakentamisen kohteet ja lajit, joita kohteissa voi harrastaa sekä rakentamishankkeiden johtoryhmien kokoonpano ja niissä käytettyjen asiantuntijoiden sukupuolijako. Suvauksessa tarkasteltiin myös urheiluseuroille jaettavia toiminta-avustuksia, urheiluseurojen lajitarjontaa ja jäsenistöä. Tarkastelussa oli lisäksi päätösvalan jakautuminen sukupuolen perusteella Oulun kaupungin liikuntatoimessa. Myös vuoden 2009 liikuntatoimen talousarvioon on Oulussa tehty sukupuolisten vaikutusten arviointi.

3.5.5. Tasa-arvo työelämässä

Tasa-arvolain (1986/609) mukaan jokaisen työnantajan tulee edistää työelämässä sukupuolten välistä tasa-arvoa suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Tämä tarkoittaa työnantajan velvollisuutta tasa-arvon edistämistrategioiden ja menetelmien kehittämiseen ja omaksumiseen ns. valtavirtaistamisperiaatteella. Oulun kaupungin liikuntaviraston tasa-arvosuunnitelma hyväksyttiin liikuntalautakunnassa 12.6.2008.

Työpaikoilla tasa-arvosuunnittelua ohjaavana työkaluna toimii työpaikan tasa-arvosuunnitelma. Suunnitelmasta selviää työpaikan tasa-arvotilanne ja sen osana naisten ja miesten sijoittuminen eri tehtäviin ja niiden palkkaus rakenne. Suunnitelmassa tulee ilmetä myös käynnistettäväksi tai toteutettaviksi suunnitellut tarpeelliset toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi ja palkkauksellisen tasa-arvon saavuttamiseksi sekä arvio toimenpiteiden toteutumisesta ja tuloksista. Tasa-arvosuunnitelmissa pyritään tarkastelemaan ja analysoimaan henkilöstöä koskeva tietoa sukupuolen mukaan eriteltyinä. Tarkastelussa voivat olla henkilöstösuunnitteluun ja -hankintaan liittyvät kysymykset, palkkaus, työolot, työn ja perheen yhteensovittaminen ja muut toimenpiteet, joilla edistetään naisten ja miesten tasa-arvon toteutumista työpaikalla.

3.5.6. Erityisryhmien liikunnalle tasa-arvoiset mahdollisuudet

Oulun kaupungin liikuntatoimi edistää moni- ja tasa-arvoista liikuntakulttuuria ottamalla huomioon myös erityisliikkujien tarpeet. Vuoden 2008 alussa liikuntatoimessa otettiin käyttöön liikunta-avustajakortti, joka mahdollistaa vammaisen tai pitkäaikaisen henkilön avustajan maksuttoman sisäänpääsyn liikuntaviraston ylläpitämiin liikuntapaikkoihin. Lisäksi erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden liikuntaan panostetaan soveltavan liikunnan välinelainauksilla, kehittämällä erityisliikunnan seudullisia palveluja, toteuttamalla erityisliikkujille suunnattuja ohjattuja liikuntaryhmiä sekä tukemalla erityisliikuntajärjestöjen toimintaa.

Tasa-arvon edistäminen on yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteen mukaista toimintaa. Oulussa tähän pyritään strategisilla linjauksilla ja niistä johdetuilla toimenpiteillä. Ne edistävät sekä tasa- että moniarvoisemman liikuntakulttuurin toteutumista. Tähän liittyy olennaisena sukupuolten välinen tasa-arvo ja myös eri-ikäisten oululaisten välinen tasa-arvo. Alueellinen tasa-arvo, eri liikuntalajien laaja kirjo ja eri liikuntamuotojen harrastamisen mahdollistaminen sekä tasa-arvon edistäminen myös taloudellisesta näkökulmasta esimerkiksi taksapolitiikan kautta ovat keskeisiä välineitä oululaista liikuntakulttuuria kehitettäessä.

Oulun kaupungin tasa-arvotoimikunta myöntää kerran valtuustokaudessa tasa-arvopalkinnon jollekin kaupungin hallintokunnalle tai liikelaitokselle. Tämä palkinto myönnettiin vuonna 2008 Oulun kaupungin liikuntatoimelle ansiokkaasta ja esimerkillisestä toiminnallisen tasa-arvon edistämisestä liikuntapalveluissa. Oulun kaupungin liikuntatoimen esimerkki tasa-arvon edistämisestä on valtakunnallisestikin poikkeuksellisen merkittävä, koska oululaisessa ajattelussa ja toiminnassa tasa-arvo on koko ajan ja kaikessa toiminnassa aina mukana.

4. TUTKIMUKSEN TARKOITUKSET JA TUTKIMUSONGELMAT

4.1. Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mitä liikuntapaikkapalvelujen tasa-arvoisessa saataavuudessa ja tarjonnassa on tapahtunut viimeisen 10 vuoden aikana Suomessa vuosina 1998–2009. Edellinen vastaava kartoitus tehtiin vuonna 1998–1999 Jyväskylän yliopiston Liikunnan Kehittämiskeskuksen toimesta. Vuonna 2000 julkaistiin Jyväskylän yliopiston Liikunnan kehittämiskeskuksen julkaisusarjassa n. 3 000 suomalaisen vastaajan aineistoon perustuva (Suomi, K. et al. 2000) ”Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo” -tutkimus, johon aineisto kerättiin postikyselyllä siis yli 10 vuotta sitten. Nyt tarkoituksena on samoilla mittareilla tutkia viimeaikaisinta kehitystä liikuntapalvelujen tarjonnassa ja saannissa tasa-arvon kannalta.

Tutkimuksessa toteutetaan myös fyysisen liikuntainfrastruktuurin eli liikuntapaikkojen vaikuttavuuden arviointifunktiota ja selvittämään, mikä on nykyisen liikunnan fyysisen rakennetun, muokatus ja luonnon muodostaman liikuntainfrastruktuurin vaikutus ihmisten liikuntaharrastuneisuuteen tasa-arvon kannalta tarkasteltuna. Näin tutkimuksen tarkoituksena on myös liikuntalaista annetun asetuksen määräämän Valtion liikuntaneuvoston ensimmäisen tehtävän toteuttaminen liikuntaympäristöjen osalta: ”arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikuntakulttuurin alueella”. (Liikuntalaki 18.12.1998)

Lisäksi pyritään osoittamaan keskeiset liikuntapaikkojen peitto prosentit liikunnan ELY-alueittain, jotta saadaan selville liikuntapaikkojen tarjonnan (LIPAS-liikuntapaikkatietojärjestelmän liikuntapaikat sijaintitietona) ja kysynnän (väestökyselyn vastaukset geokoodattuna paikkatietojärjestelmän ominaisuustietoina) välinen suhde eli missä on kysyntään nähden suurimmat aukot suomalaisessa liikuntapaikkainfrastruktuurin tarjonnassa.

4.2. Tutkimusongelmat

Tasa-arvo ymmärretään tässä tutkimuksessa vuoden 1998 liikuntalain tarkoittamassa laajas- merkityksessä, jolloin keskeisiä tasa-arvoon vaikuttavia tekijöitä ovat: alueellinen tasa-arvo, sukupuolien välinen tasa-arvo, ikään liittyvä sukupolvien tasa-arvo, taloudellinen tasa-arvo eri tuloerojen ja ammattiaseman mukaan tarkasteltuna, sivistyksellinen tasa-arvo eli koulutuksen vaikutus liikuntapaikkapalvelujen saantiin, liikuntapaikkapalvelujen tarjonnan ja kysynnän tarkastelu liikuntapaikkojen määrän ja niiden peiton suhteen suhteen. Lasten ja nuorten liikuntapaikkapalvelujen keskeisenä tavoitteena on ollut viimeisen 10 vuoden ai-

kana se, miten liikunnan avulla voidaan tukea lasten ja nuorten kasvua. Tasa-arvon kannalta on kyse siitä, kuinka liikuntapalvelujen tasa-arvoinen saaminen toteutuu lasten osalta.

Keskeinen iso kysymys on; **Miten liikuntapaikkapalvelujen tasa-arvoinen saatavuus on muuttunut 10 viime vuoden aikana Suomessa?** Tämä kysymys tulee tarkastelluksi jokaisen yksittäisen tutkimuskysymyksen osalta.

Yksittäiset tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten liikuntapaikkapalvelujen tarjonta ja kysyntä vastaavat toisiaan alueellisesti tarkasteltuna? Liikuntapaikkapalvelujen tarjonta saadaan Suomen Liikuntapaikkojen paikkatietojärjestelmästä (LIPAS) muodostettavasta liikuntapaikkojen tarjonnasta ja kysynnästä väestökyselyaineistosta, jolloin liikuntapaikkojen käyttö ilmaisee kysyntää. Tätä kysymystä tarkastellaan siis tarjonnan ja kysynnän välisenä suhteena, jolloin tarkastellaan peittoprosentteja eri liikuntapaikkaryhmien osalta
2. Miten liikuntapaikkojen tarjonta ja kysyntä vastaavat toisiaan sukupuolittain (miehet, naiset, tytöt ja pojat) liikunnan ELY-alueilla?
3. Miten liikuntapaikkojen tarjonta ja kysyntä vastaavat toisiaan sukupolvittain eli iän mukaan tarkasteltuna?
4. Miten taloudellinen tasa-arvo toteutuu liikuntapaikkapalvelujen tarjonnassa ja kysynnässä tarkasteltuna ammattiaseman ja tulotason mukaan tarkasteltuna?
5. Kuinka laajat ovat ihmisten muodostamat liikunnan markkinat euromääräisesti henkilöä kohden euroina Suomessa ja mikä osa liikunnan markkinoilla on liikuntapaikoilla ja niistä aiheutuvista menoista sekä kuinka paljon ihmiset laittavat rahaa liikuntavarusteisiin ja välineisiin? Kysymyksessä yhtyvät liikuntapalvelujen ostaminen (sport services) ja liikuntavarusteet ja välineet, jolloin saadaan selville kokonaiskulutus liikuntaan.
6. Miten lasten ja nuorten liikuntapaikkapalveluiden kysyntä voidaan tyydyttää tarjonnalla? Miten käytettävissä olevat liikuntapaikat vastaavat lasten ja nuorten liikuntaharrastuneisuuteen eli kysyntään?

4.3. TUTKIMUSMENETTELY

4.4. Postikyselyn suorittaminen

Ensimmäinen tiedonhankinta toteutettiin lokakuussa 1998 (palautus 21.11.1998 mennessä) ja uusintakysely suoritettiin joulukuussa 1998 (palautus 31.12.1998 mennessä). Tutkimusta varten postitettiin kyselylomake 6000 18–74-vuotiaalle suomessa asuvalle henkilölle. Tutkimuslomakkeessa oli erilliset kysymykset lasten (0–17 vuotta) liikuntapaikkojen käytölle, jotka oli tarkoitus täyttää yhdessä perheeseen kuuluvien lasten kanssa. Kyselylomakkeet tehtiin 4:llä eri kielellä (suomi, ruotsi, venäjä ja englanti), koska pyrittiin käyttämään jokaisen vastaajan omaa äidinkieltä. Postikyselyn suorittamista varten hankittiin väestötietojärjestelmästä yhteensä 6 000:n satunnaisotannalla valitun 18–74-vuotiaan henkilön nimi ja osoite (tarrat). Todellisuudessa satunnaisotantaa stratifioitin eli kiintiöitiin alueellisuuden mukaan eli että postikyselyyn vastaajat olisivat jakaantuvat siten kuin väestökin on jakaantunut Suomeen. Toinen stratifioitu muuttuja oli sukupuoli, jolloin aineistoon pyrittiin saamaan samanlainen jakauma sukupuolen mukaan kuin se on Manner-Suomen väestössä. Lisäksi kiintiöitiin lapsiperheiden osuus, jotta saadaan alle 18-vuotiasta väestöä lapsina ja nuorina mukaan kuten he ovat edustettuna koko väestössä.

Toinen postikysely suoritettiin kuudessa 1000 lomakkeen erässä, ensimmäinen syyskuussa 2008 ja viimeinen elokuussa 2009. Aineistoa kerättiin siis 12 kuukautta, jotta saataisiin mahdollisimman luotettava kuva väestön liikuntakäyttytymisestä eri vuodenaikoina.

4.5. Vastausprosentti ja aineiston oikaisu

Ensimmäisen kyselyn (1998) vastausprosentti oli 49 %, joista 18–74-vuotiaita on 2 773 ja toiseen kyselyyn (2009) vastauksia tuli 2 194, mikä tarkoittaa 37 % vastausprosenttia. Koska vastausprosentti jäi suhteellisen matalaksi toisen kyselyn osalta ja aineisto oli samalla vino sukupuolen ja iän suhteen, päätettiin molemmat aineistot oikaista vastaamaan koko maan arvoja iän ja sukupuolen suhteen. Kyselyaineiston jokaiselle havainnolle laskettiin painokerroin, joka oikaisi aineistossa olleen vinouden. Oikaisun tekemiseen käytettiin Tilastokeskuksen tietopalvelua, taulukoissa 1 ja 2 on esitetty molempien aineistojen jakaumat ennen ja jälkeen skaalauksen.

Taulukko 4. Väestöjakauma sukupuolen ja ikäryhmän mukaan vuoden 1998 otoksessa ja kohdeperusjoukon jakauman mukaan analyysipainolla skaalattuna

Sukupuoli ja ikä	Vastanneet		Skaalatut	
	Vastanneet	%	vastanneet	%
M 18–19	32	1,15	46	1,66
M 20–29	189	6,82	244	8,81
M 30–39	229	8,26	287	10,37
M 40–49	282	10,17	309	11,13
M 50–59	269	9,70	253	9,13
M 60–69	191	6,89	165	5,96
M 70–74	82	2,96	68	2,46
M 18–74	1274	45,94	1373	49,50
N 18–19	58	2,09	48	1,72
N 20–29	233	8,40	234	8,45
N 30–39	256	9,23	278	10,02
N 40–49	296	10,67	297	10,72
N 50–59	308	11,11	259	9,34
N 60–69	229	8,26	198	7,13
N 70–74	119	4,29	86	3,11
N 18–74	1499	54,06	1400	50,50
M+N 18–74	2773	100	2773	100

Taulukko 5. Väestöjakauma sukupuolen ja ikäryhmän mukaan vuoden 2009 otoksessa ja kohdeperusjoukon jakauman mukaan analyysipainolla skaalattuna

Sukupuoli ja ikä	Vastanneet		Skaalatut	
	Vastanneet	%	vastanneet	%
M 18–19	10	0,46	38	1,72
M 20–29	95	4,33	196	8,94
M 30–39	119	5,42	192	8,73
M 40–49	170	7,75	217	9,89
M 50–59	240	10,94	228	10,37
M 60–69	256	11,67	170	7,77
M 70–74	67	3,05	56	2,54
M 18–74	957	43,62	1096	49,95
N 18–19	22	1,00	34	1,53
N 20–29	145	6,61	188	8,56
N 30–39	143	6,52	182	8,30
N 40–49	203	9,25	215	9,80
N 50–59	317	14,45	226	10,28
N 60–69	312	14,22	186	8,48
N 70–74	95	4,33	68	3,08
N 18–74	1237	56,38	1098	50,05
M+N 18–74	2194	100	2194	100

Taulukko 6. Vastaukset maakunnittain 1998 ja 2009

	Kysely 1998–99	Suomi 1998	Kysely 2009–09	Suomi 2009
Uusimaa	18 %	25 %	26 %	27 %
Varsinais-Suomi	9 %	9 %	10 %	9 %
Satakunta	4 %	5 %	4 %	4 %
Kanta-Häme	3 %	3 %	2 %	3 %
Pirkanmaa	9 %	9 %	9 %	9 %
Päijät-Häme	4 %	4 %	4 %	4 %
Kymenlaakso	4 %	4 %	3 %	3 %
Etelä-Karjala	4 %	3 %	2 %	3 %
Etelä-Savo	4 %	3 %	3 %	3 %
Pohjois-Savo	5 %	5 %	5 %	5 %
Pohjois-Karjala	3 %	3 %	3 %	3 %
Keski-Suomi	6 %	5 %	6 %	5 %
Etelä-Pohjanmaa	3 %	4 %	4 %	4 %
Pohjanmaa	4 %	3 %	4 %	3 %
Keski-Pohjanmaa	4 %	1 %	1 %	1 %
Pohjois-Pohjanmaa	7 %	7 %	7 %	7 %
Kainuu	3 %	2 %	1 %	2 %
Lappi	4 %	4 %	3 %	3 %
Itä-Uusimaa	3 %	2 %	2 %	2 %

Taulukossa 6 on verrattu vastausten jakaumaa koko maan jakaumaan maakunnittain, varsinkin viimeisen kyselyn maakunnallinen jakauma vastaa erittäin hyvin koko maan viitearvoja, suurin poikkeama on vain 1 % luokkaa. Vuoden 1998 kyselyssä on 7 % aliedustus Uudenmaan kohdalla, muiden maakuntien kohdalla vastaus on suhteellisen hyvä verrattuna koko maan arvoihin.

4.6. Vastaajien taustatiedot

Vastaajista oli vuonna 1998 naisia 50,50 % ja miehiä 49,50 % vastaavasti vuonna 2009 naisia oli 50,05 % ja miehiä 49,95. Vastaajien ikäjakauma on esitetty taulukossa 4.

Vuonna 1999 suomenkielisiä vastaajista oli 95 %, ruotsinkielisiä 4,3 %, muiden kielten osuus oli 0,7 % ja vuonna 2009 suomenkielisiä oli 93,7 %, ruotsinkielisiä 5,3 %, muiden kielten osuus oli 1 %.

Valtaosalla vastaajista asumisympäristönä oli kaupunki 1998 (63 %) ja 2009 (69 %), maaseudulta tuli 35 % vastauksista 1998 ja 31 % vuonna 2009. Suosituin asumismuoto oli omako-

Taulukko 7. Kyselyyn vastanneet ikäluokittain

	1998	2009
18–19	3 %	3 %
20–29	17 %	18 %
30–39	20 %	17 %
40–49	22 %	20 %
50–59	18 %	21 %
60–69	13 %	16 %
70–74	6 %	6 %

titalo (1998 48 %, 2009 45 %), kerrostalossa asui 1998 32 % ja 2009 34 %. Rivitalo oli 17 % 1998 ja 16 % vuonna 2009. Asuntojen keskimääräiset asuinneliöt olivat nousseet 93 neliömetristä 101 neliömetriin. Taloudessa asui keskimäärin 2 aikuista ja 0,5 lasta (lapsiperheitä oli 824 vuonna 1998 ja 715 vuonna 2009).

Taulukossa 8 on esitetty vastanneiden tulotason muutos, pienituloisten määrä on selvästi vähentynyt ja vastaavasti suurituloisten prosenttiosuus kasvanut 10 prosentilla, toki 10 vuodessa keskimääräiset tulot ovat kasvaneet.

**Taulukko 8. Vastanneiden tulot verrattuna koko maan arvoihin
(Tilastokeskus 2000 ja 2009)**

Tulot	Kysely 1998	Suomi 2000	Kysely 2009	Suomi 2009
Alle 10 000 €	26 %	35 %	17 %	23 %
10 001- 20 000 €	28 %	31 %	22 %	26 %
20 001-30 000 €	26 %	18 %	26 %	22 %
30 001-40 000 €	11 %	10 %	17 %	15 %
yli 40 000 €	9 %	7 %	19 %	15 %

Perusasteen koulutus (kansa-, keski- ja peruskoulu) oli suoritettu 34 prosentilla, keskiaste 55 prosentilla ja korkea-aste 10 prosentilla vuonna 1998, 10 vuoden päästä perusasteen osuus oli vähentynyt 14 % ja akateemisen koulutuksen osuus kasvanut 8 % (taulukko 9).

Taulukko 9. Vastaajien koulutusaste vuosina 1998 ja 2009

	Kysely 1998	Kysely 2009
Perusaste	34 %	20 %
Ammattikoulu	18 %	19 %
Ammatillinen opistotutkinto	18 %	15 %
Ylioppilas	8 %	12 %
Ylioppilaspohjainen ammatillinen tutkinto	11 %	13 %
Akateeminen loppututkinto	10 %	18 %
Muu	2 %	4 %

Vuonna 1998 Ansiotyössä oli 50 % vastaajista, opiskelijoita oli 9,5 %, eläkeläisiä 15 % ja työttömiä 8,2 %, vastaavasti vuonna 2009 ansiotyössä oli 57 % vastaajista, opiskelijoita 8,5 %, eläkeläisiä 15,9 % ja työttömiä 4,3 %.

Vuonna 1998 13 % vastaajista ilmoitti itsellään olevan liikuntapaikkojen käyttöä ehkäisevä tai rajoittava vamma tai pitkäaikaissairaus, kymmenen vuoden kuluttua heitä oli 12 %. Loput vastaajista pystyivät mielestään käyttämään liikuntapalveluja täysipainoisesti.

4.7. Aineiston pätevyys

Vastaajien taustatiedot (ikä, sukupuoli, kieli, kansallisuus, asuinpaikka) vastaavat hyvin koko maan arvoja aineiston oikaisusta johtuen.

Alimassa tuloluokassa (alle 10 000 €/vuosi) on selvä vinouma (6–9 %), mikä tarkoittaa vastaavaa siirtymää keski- ja suurituloisiin päin. Tulojen osalta vertailua vaikeutti puuttuvan tiedon osuus, koska n. 4 prosenttia vastaajista ei ollut halunnut kertoa tulojaan kumpanakaan kertana ja vuonna 1998 oli käytössä markkaan perustuvat tilastot. Vastaajien ilmoittamat markkamääräiset vastaukset (2008–2009) on muutettu kertoimella 0,2027 vastaamaan vuoden 2009 euroja.

Taulukossa 10 on verrattu vastaajien elämäntilannetta koko maan arvoihin, ryhmät vastaavat suhteellisen hyvin toisiaan lukuun ottamatta eläkeläisiä ja työttömiä vuonna 2009, joiden välillä on 3 % siirtymä työttömistä eläkeläisiin.

Taulukko 10. Vastaajien elämäntilanne verrattuna koko maan arvoihin (Tilastokeskus 1999 ja 2009)

	Kysely 1998	Suomi 1998	Kysely 2009	Suomi 2009
Ansiotyö	53 %	56 %	59 %	57 %
Opiskelija	10 %	10 %	8 %	7 %
Eläkeläinen	21 %	22 %	21 %	24 %
Työtön	8 %	9 %	4 %	7 %
Muu	8 %	3 %	8 %	5 %

Kokonaisuudessa aineisto edustaa erittäin hyvin koko maan arvoja iän, sukupuolen, äidinkielen ja elämäntilanteen suhteen, ainoastaan tulotasossa on reilun 5 % "siirtymä" hyvätuloisiin päin. Tämä on hyvin tavallista kyselytutkimuksissa; ne vastaavat, jotka ovat kiinnostuneita aiheesta ja haluavat näin vaikuttaa liikkumisympäristöönsä – yleensä ns. parempiosaiset vastaavat paremmin kuin ns. heikompiosaiset.

Toisena metodisena ratkaisuna liikuntapaikkojen peittoprosentin laskennassa käytetään tilastoteemakarittoja. Niissä aluejakona noudatetaan Suomen opetus- ja kulttuuriministeriön noudattamaa liikunnan ELY-aluejakoa eli ministeriön liikuntaa varten muodostamia valtion aluehallinnon yksiköitä, jotka edustavat alueilla valtion liikuntapolitiikkaa. LIPAS-järjestelmän liikuntapaikat muodostavat tarjonnan ja ne ovat paikkatietojärjestelmässä koodattu kunta-kohtaisesti osoitteen perusteella eli **sijaintitietona** liikuntapaikoille ovat niiden sijainti kartakoordinaatistossa.

Vastaavasti väestön postikyselyvastaukset muodostavat paikkatietojärjestelmän **ominaisuustiedon**, jolloin väestö on geokoodattu postiosoitteiden perusteella samalla tavalla kuin liikuntapaikat, mutta väestökyselyn vastaukset muodostavat sijaintitiedon sijaan ominaisuustiedot. Näin paikkatietojärjestelmän tiedon kriteerit täyttyvät, koska järjestelmässä ovat sekä sijaintitieto LIPAS:ta (spatiaalinen tieto) ja ominaisuustieto väestökyselystä (**attribuuttitieto**). Väestö saadaan sijoitettua kartalle, koska tiedetään kunkin koehenkilön postiosoite.

Tutkimuksessa on käytetty **ARC-GIS -ohjelmistoa** liikuntapaikkojen peittoprosenttien laskemiseen, jolloin lähintä käytettävissä olevan liikuntapaikan sijaintitiedosta ja vastaajan ilmai-

semasta liikuntapaikan käyttöetäisyydestä tai vastaajan osoitteesta voidaan laskea kullekin liikuntapaikkaryhmälle käyttäjien keskimääräinen käyttöetäisyys. Peittoprosentti saadaan siten, että lasketaan väestöstä kuinka monta prosenttia liikuntapaikan käyttäjistä käyttää kutakin liikuntapaikkaa ja tällöin se suhteellinen väestönosa, joka käyttää kutakin liikuntapaikkaryhmää keskimääräisellä tai sitä lyhyemmällä käyttöetäisyydellä, muodostaa peittoprosentin eli kuinka suuri suhteellinen osa väestöstä pystyy käyttämään kutakin liikuntapaikkaryhmää keskimääräisellä tai lyhyemmällä käyttöetäisyydellä, muodostaa peittoprosenttiluvun.

Tämä peittoprosenttien tarkastelu muodostaa keskeisimmän aineiston liikuntapaikkojen saavutettavuuden tarkasteluun.

5. TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1. Yleinen liikuntatyytyväisyys

Kuvion 5. osoittamalla tavalla yleisesti tarkasteltaessa n. 2/3 aikuisväestöstä katsoo pystyvänsä liikkumaan siten kuin haluaa. Miehistä 70 % ja naisista 63 % on tyytyväisiä mahdollisuuksiinsa harrastaa liikuntaa niin paljon kuin haluavat.

Sukupuolittain tarkasteltaessa naiset ovat saavuttaneet miehiä lähes jokaisella tarkastelualueella ja tyytyväisyyskasvu on kaikilla muilla alueilla naisten keskuudessa paitsi Etelä-Suomessa. Miesten keskuudessa sen sijaan on tapahtunut tyytyväisyyden laskua muilla alueilla paitsi Oulun ja Länsi-Suomen alueella. Naiset ovat siis saavuttaneet tyytyväisyydessä miehiä, mikä tasoittaa jonkun verran sukupuolten välisiä eroja.

Suurin tyytyväisyyden lasku on tapahtunut Lapissa miesten keskuudessa 80 %:sta 61 %:iin, mikä on tilastollisesti merkittävä ja suurin muutos koko aineistossa. Lapissa työllisyystilanteen heikkeneminen, harrastusmahdollisuuksien kapeneminen, ikärakenteen ja väestökadun muutokset näkyvät näin selkeänä muutoksena, mitä on pidettävä selkeänä negatiivisena ilmapiirimuutoksena. Etelä-Suomen muutos on 1/10 osa siitä samaan negatiiviseen suuntaan kuin Lapissa.

Tyytymättömyyden kasvu on hyvä mittari osoittamaan alueellisen eriarvoisuuden kasvua Etelä- ja Pohjois-Suomen välillä vaikkakin tyytyväisyyden suunta on sama.

Kuvio 5. Pystyykö harrastamaan liikuntaa niin paljon kuin haluaa

	1998	2009
Pystyykö harrastamaan liikuntaa niin paljon kuin haluat?		
Kyllä	66 %	68 %
Ei	34 %	32 %
p-arvo		0,12

5.2. Liikunta-aktiivisuus

Taulukon 11a. osoittamalla tavalla liikuntaan käytettyä aikaa pidetään merkittävimpana liikunnan harrastuksen yleisenä kuvaajana ja jo kymmenen vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessa tämä muuttuja selitti tilastollisesti parhaiten liikunta-aktiivisuutta käytettävissä olleista muuttujista.

Taulukko 11a. Liikunnan harrastuksen muutos

Asema	N	1998	N	2009	Muutos
Työntekijä	843	3:19	690	3:42	0:23
Alempi toimihenkilö	335	3:13	237	3:27	0:14
Ylempi toimihenkilö	269	3:49	262	3:55	0:06
Johtaja	60	2:56	56	4:22	1:24
Yrittäjä	147	3:22	158	3:04	-0:18
Maanviljelijä	86	2:30	40	2:04	-0:26
Opiskelija	249	4:55	109	3:47	-1:02
Kotiäiti/isä	95	2:37	42	2:50	0:13
Eläkeläinen	418	3:26	532	3:51	0:25
Yhteensä	2692	3:29	2162	3:39	0:10

Taulukon 11a. mukaan tarkasteltaessa kokonaisarvion mukaisesti eniten liikkuvia ryhmiä, niin johtavassa sosioekonomisessa asemassa olevat ”johtajat” ovat lisänneet eniten liikuntaharrastuneisuutta lähes puolitoistatuntia kymmenen vuoden aikana verrattuna vuoden 1998 tilanteeseen ja heidän liikuntaharrastuneisuus on jo lähes päivittäisellä tasolla, koska johtajien liikuntaan käyttämä aika on lähes neljä ja puolituntia viikossa. Heidän pääsemälle tuntiluvulle ei yllä mikään muu sosioekonominen ryhmä. Osa johtajien liikunnan harrastuksen lisääntymisestä selittyy elämäntapaan liittyvillä vaatimuksilla eli johtavassa asemassa liikunnallista elämäntapaa pidetään lähes välttämättömyytenä jo karriäärin vaatimusten johdosta.

Toisaalta taulukon 11a. mukaan lähes ennakkohypoteesien vastaisesti liikkumistaan ovat myös kasvattaneet koko väestöaineistossa eläkeläiset ja työntekijät 23–25 minuuttia viikossa. Eläkeläisten liikunnan lisääntyminen on jo vuosikymmeniä ollut megatrendi, mutta työläisten liikuntaharrastuneisuusosuuden kasvu on poikkeama pitkään jatkuneeseen trendiin. Tuloksen taustalla on monet työyhteisöliikuntaan kohdistuneet kampanjat, Kunnossa Kaiken Ikää -toiminnot kuten Suomi Mies Seikkailee jne. Myös työnantajien liikkumiseen kiinnittämä huomio työntekijöiden hyvinvoinnin ja työkyvön parantajana on vaikuttanut myönteisellä tavalla.

Ajallisesti eniten ovat menettäneet liikuntaharrastustaan opiskelijat ja maanviljelijät. Opiskelijoiden kiristynyt läpivirtaus yliopistoissa on kiristänyt opiskelutahia, jolloin ”perinteinen” opiskelijaelämä on jäämässä vähemmälle. Samoin maatalouden työnteon toisaalta automatisoituminen erityisesti tilakokojen kasvaessa vähentää liikkumisaktiivisuutta ja toisaalta maatalouden tilakohtainen erikoistumiskehitys vaikuttaa maataloustyön pakkaehtoisuuteen ja pakkoehtoisuuteen. Pakkoehtoistuminen tulee esiin mm. monotonisina työliikkeinä, jolloin maanviljelijä ei liiku enää niin monipuolisesti kuin aikaisemmin. Tämä kuitenkin edellyttäisi, että maanviljelijöillä pitäisi olla samanlaista työ- ja elpymis- sekä palattavaa liikuntaan kuin on usein toimisto- ja tehdastyössä. Tällaisesta on saatu hyviä kokemuksia esim. metsureiden taukoliikunnasta savotoilla talvisaikaan.

Taulukko 11b. Liikuntaan käytetty aika
(alle 30 vuotta olevat opiskelijat ja työntekijät sekä lapsiperheet)

Nainen	työntekijä	opiskelija	lapsia	ei lapsia
1998	3:31	3:55	2:42	3:17
2009	4:06	3:38	3:22	3:44
muutos	0:35	-0:17	0:40	0:27
p-arvo	0,256	0,536	0,001	0,010
Mies	työntekijä	opiskelija	lapsia	ei lapsia
1998	4:15	5:53	3:07	4:03
2009	4:57	4:23	3:32	3:59
muutos	0:42	-1:34	0:25	-0:04
p-arvo	0,165	0,005	0,071	0,732

Taulukossa 11b. tutkimuksessa havaittiin eräs yksityiskohta, jossa oli tapahtunut huomattava muutos viimeisen 10 vuoden aikana, joka halutaan tuoda esiin tässä yhteydessä. Vaikuttaako lasten tulo ja miten eri sukupuolilla liikuntaan käytettyyn aikaan eri sosioekonomisessa asemassa alle 30-vuotiailla nuorilla? Jos verrataan opiskelevia nuoria samanikäisiin työssäkäyviin nuoriin niin työssäkäyvät liikkuvat nyt selkeästi enemmän kuin opiskelevat nuoret ja tilanne on kääntynyt pääläelleen siten, että 10 vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessa opiskelevat – erityisesti opiskelevat miehet olivat koko aineiston liikunnallisin yksittäinen ryhmä. Nyt vastaavan paikan ovat ottaneet työssäkäyvät nuoret sekä miesten että naisten keskuudessa. Lasten tuleminen nuoreen perheeseen ei vaikuta enää siinä määrin liikunnan väheneemiseen kuin aikaisemmin 10 vuotta sitten. Lasten tulon myötä työssäkäyvät miehet ja naiset ovat lisänneet liikuntaa. Opiskelevilla molemmilla sukupuolilla on tapahtunut liikunnan vähentämistä, mutta opiskelevat lapsiperheelliset ovat sitä vastoin lisänneet liikuntaa enemmän kuin lapsettomat. Kokonaisuutena lasten saaminen alle 30 vuotiaana ei vähennä liikkumiseen käytettyä aikaa viikossa työssäkäyvien eikä opiskelevien keskuudessa. Työssäkäyvien lapsettomien miesten liikunta on vain hieman vähentynyt – 4 minuuttia viikossa. Työssäkäynti antaa suuremmat vapaudet liikkumiseen kuin kymmenen vuotta sitten, jolloin opiskelijoiden elämä oli vapaampaa. Nyt kiristyneet opintojen suoritusajat vaikuttavat opiskelijoihin liikuntaa vähentävästi vaikka kokonaisuutena tämä ikäluokka liikkuu viikossa keskimäärin yli kolme tuntia, mutta kymmenen vuoden takaisin lukemiin ei enää päästä – silloin opiskeleva mies liikkui lähes 6 tuntia viikossa ja nyt noin neljä ja puoli tuntia viikossa. Kyseessä on pääasiallisesti kyse ensimmäisestä lapsesta lapsiperheiden osalta, koska suomalaiset naiset saavat ensimmäisen lapsen hieman yli 28-vuotiaana.

Taulukko 12. Liikunnan harrastuksen muutos liikunnan ELY-alueittain

**Liikunnan harrastus liikunnan ELY-alueittain
(t/viikko)**

Lappi = Lapin maakunta
Oulu = Pohjois-Pohjanmaa+Kainuu
Sisä-Suomi = Pohjanmaat+Keski-Suomi+Pirkanmaa
Itä-Suomi = Etelä- ja Pohjois-Savo+Pohjois- ja Etelä-Karjala
Länsi-Suomi = entinen Turun ja Porin läänin alue
Etelä-Suomi = entinen Etelä-Suomen läänin alue

Ely	1998	2009	Muutos
Lappi	3:10	3:12	0:02
Oulu	3:37	3:41	0:04
Sisä-Suomi	3:20	3:40	0:20
Itä-Suomi	3:20	3:32	0:12
Länsi-Suomi	3:18	3:23	0:05
Etelä-Suomi	3:38	3:47	0:09

TASAP2009
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Taulukossa 12. saattaa huomio kiinnittyä siihen, että vuonna 1998 on samanlaiset liikunnan ELY-alueet kuin vuonna 2009. Näin ei tietenkään ollut, mutta selvyiden vuoksi tässä tutkimuksessa käytetään tilastollisista syistä Suomen maan aluejakona liikunnan ELY-alueita, jotta muutoksiin voisivat reagoida esim. valtion eli opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan aluehallinto. Kun esim. Vanhasen 1. hallituksen aikana maassa oli 8 alueellista liikuntaneuvostoa koko maassa niin Vanhanen–Kivimäen hallitus pudotti määrän kuuteen alueelliseen liikuntaneuvostoon, jolloin liikunnan aluepolitiikka on kokenut haaksirikon, kun päättävä elin on esim. tamperelaisten osalta Vaasan ELY:ssä.

Taulukon 12. liikunnan aluejakoa käyttää siis opetus- ja kulttuuriministeriö omassa aluehallinnossaan. Samanlaiseen aluejakoon päädyttiin tässä tutkimuksessa, jossa käytetään kuitenkin selvyiden vuoksi hieman erilaisia nimikkeitä. Tämä ratkaisu mahdollisti tässä tutkimuksessa seurata opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan aluehallintoa, koska koehenkilöiden osoitteet ja vastaukset olivat geokoodattu kunnittain. Kunnista muodostettiin ns. historialliset maakunnat ja maakunnista muodostui liikunnan kuusi ELY-alueita. Sama ratkaisu tehtiin niin vuoden 1998 kuin vuoden 2009 aineistoissa eli:

1. **Lappi** on Lapin maakunta, entinen Lapin lääni,
2. **Oulu** on Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnat, entinen Oulun lääni,
3. **(Länsi- ja) Sisä-Suomi** on Keski-Pohjanmaan, Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Suomen ja Pirkanmaan maakunnat, entinen Länsi-Suomen lääni ilman Varsinais-Suomea ja satakuntaa
4. **Itä-Suomi** on Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan sekä Etelä-Savon ja Etelä-Karjalan maakunnat, entinen Itä-Suomen lääni,
5. **Lounais-Suomi** on Satakunnan ja Varsinais-Suomen maakunnat, entinen Turun ja Porin lääni

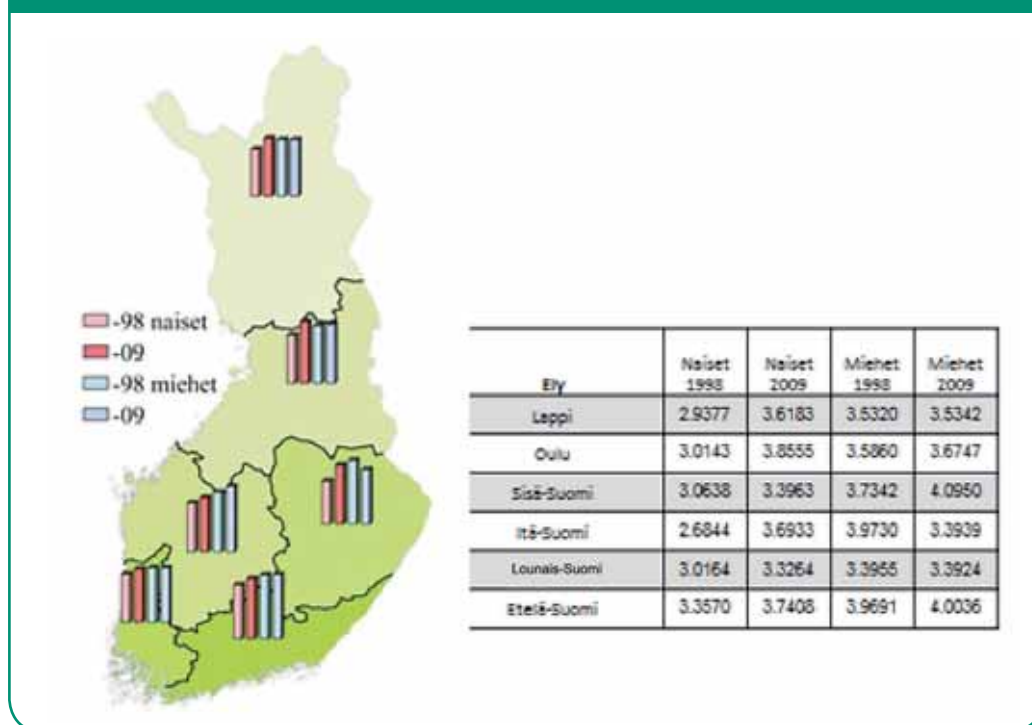
6. Etelä-Suomi on Uudenmaan maakunnat, Kymenlaakson maakunta, Päijät-Hämeen ja Etelä-Hämeen maakunta, entinen Etelä-Suomen lääni

Näitä **lihavoituja** nimityksiä käytetään, kun puhutaan jatkossa alueellisista tuloksista.

Alueittain tarkasteltuna liikuntaharrastuneisuutta voi sen sanoa noudattavan kaava, jossa Lapissa liikutaan vähiten ja Etelä-Suomessa eniten. Oulu, Sisä-Suomi ja Itä-Suomi tekevät kuitenkin tästä poikkeuksen, koska niitä vähemmän harrastetaan Länsi-Suomessa eli Turun ja Porin alueella. Alueelliset muutokset ovat 10 vuodessa vähäisiä – vain joitakin minuutteja per viikko – mutta Sisä-Suomessa liikuntaharrastusaktiivisuus on kasvanut poikkeuksellisesti eniten 20 minuuttia viikossa. Keskimäärin tarkasteltuna liikuntaharrastuneisuus on suhteellisen korkealla tasolla Lapissa vähän yli 3 tuntia, Turun ja Porin seudulla Länsi-Suomessa lähes 3 ja puolituntia ja muilla alueilla n. 3 tuntia 40 minuuttia viikossa.

5.4. Liikuntaharrastus sukupuolittain

Kuvio 6. Miesten ja naisten liikuntaharrastuneisuus ELY-alueittain (h/vk) vv. 1998–2009

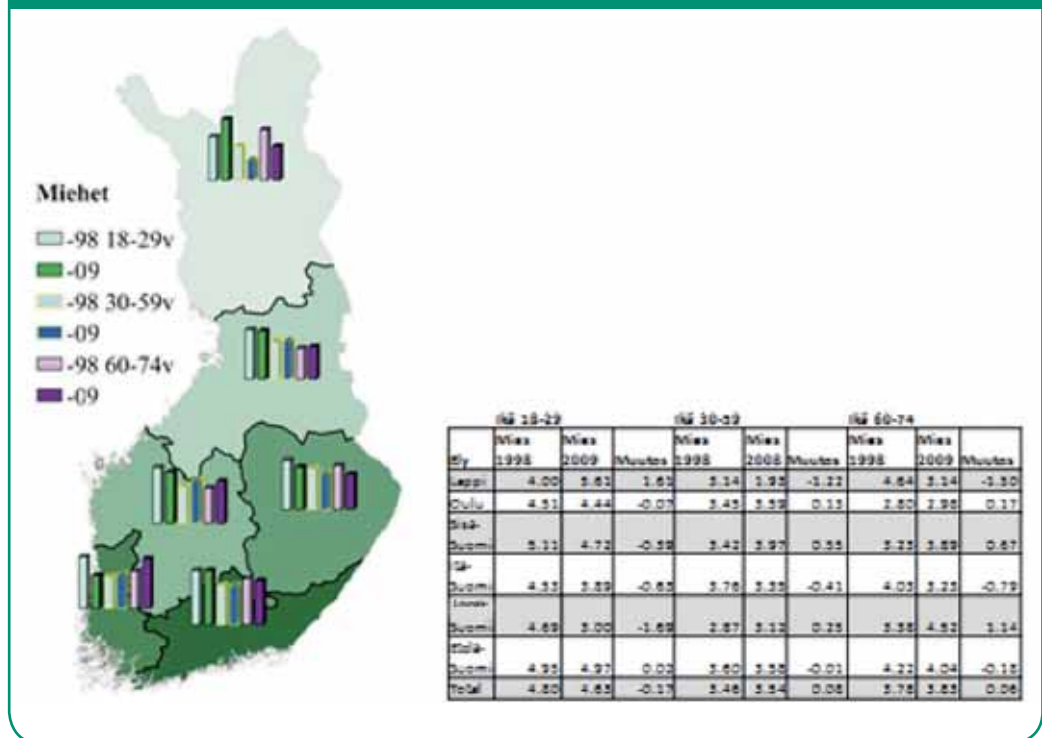

Kuvion 6. mukaan sukupuolittaiset erot miesten ja naisten välillä ovat merkittävät siten, että miehet ovat naisia aktiivisempia vain Sisä-Suomessa ja Etelä-Suomessa, Lounais-Suomessa molemmat sukupuolet harrastavat liikuntaa lähes yhtä paljon, mutta suurimmat erot naisten hyväksi on tapahtunut Lapissa, Oulussa ja Itä-Suomessa, joissa naiset ovat menneet miesten ohi. Naiset ovat kasvattaneet kaikilla tutkimusalueilla liikuntaharrastusaktiivisuuttaan, mutta miesten liikuntaharrastuneisuus on vähentynyt Itä-Suomessa, pysynyt ennallaan Lapissa ja Lounais-Suomessa sekä kasvanut Oulussa, eniten Sisä-Suomessa ja Etelä-Suomessa.

Liikuntapaikkapolitiikka on ollut sukupuolittain tarkasteltuna viimeisen 10 aikana naisia hyödyntävää yleensä heikkoina liikunta-alueina pidetyissä Lapissa ja Itä-Suomessa, mutta myös Oulussa.

5.4.1. Miesten liikuntaharrastus ikäryhmittäin ja alueittain

Kuvio 7. Miesten liikuntaharrastus ikäryhmittäin vv. 1998 – 2009 tuntia viikossa

Kuvion 7. mukaan liikuntaharrastuneisuus miesten osalta eri ikäryhmissä alueittain nuorten miesten 18–29 vuotiaiden osalta on selkeä ja hälyttävä; vain Lapissa on nuorten miesten osalta selkeää kasvua ja Etelä-Suomessa ja Oulussa liikuntaharrastuneisuus on pysynyt ennallaan, mutta laskenut kaikilla muilla alueilla – eniten Lounais-Suomen nuorten miesten osalta lähes 2 tuntia viikossa, Itä-Suomessa lähes tunnin ja Sisä-Suomessa hieman yli puoli tuntia. Kokonaisuudessaan keskimäärin näiden nuorten miesten liikuntaharrastuneisuus viikossa oli kymmenessä vuodessa vähentynyt 17 minuuttia viikossa.

Sen sijaan 30–59-vuotiaiden ikäluokassa merkittävin aleneminen liikuntaan käytetyssä ajassa on Lapissa ja Itä-Suomessa, jossa liikuntaharrastuneisuusluvut ovat muutoinkin olleet alhaisimmat koulutuksen vähäisyyden ja muun heikon sosioekonomisen aseman vuoksi. Eniten miesten liikuntaharrastuneisuus oli kasvanut Sisä- ja Lounais-Suomessa. Sisä-Suomessa lähes tunnin viikossa ja Lounais-Suomessa lähes puolituntia viikossa. Kokonaisuudessaan keskimäärin liikuntaharrastuneisuus oli pysynyt tässä miesten ikäluokassa 30–59-vuotta käytännössä ennallaan (+3 minuuttia viikossa).

Kuvion 7. mukaan käytännössä eläkeläismiesten keskuudessa Lapissa, Itä-Suomessa ja Etelä-Suomessa on tapahtunut liikuntaharrastuneisuuden vähenemistä; eniten Lapissa lähes 2 tuntia, Itä-Suomessa lähes tunnin ja Etelä-Suomessa lähes puolituntia. Suurin kasvu yli tunnin oli tapahtunut Lounais-Suomessa. Kokonaisuudessaan keskimäärin tämän miesikäryhmän liikuntaharrastuneisuus oli pysynyt ennallaan.

Taulukko 13. Liikunta ja tulot

Tulot	1998	2009	Muutos
Alle 10 000	3:34	3:15	-0:19
10 001- 20 000	3:27	3:49	0:22
20 001-30 000	3:27	3:30	0:03
30 001-40 000	3:24	3:52	0:28
40 001-50 000	3:48	3:39	-0:09
50 001-60 000		3:52	
60 001-70 000		3:39	
Yli 70 000		4:31	

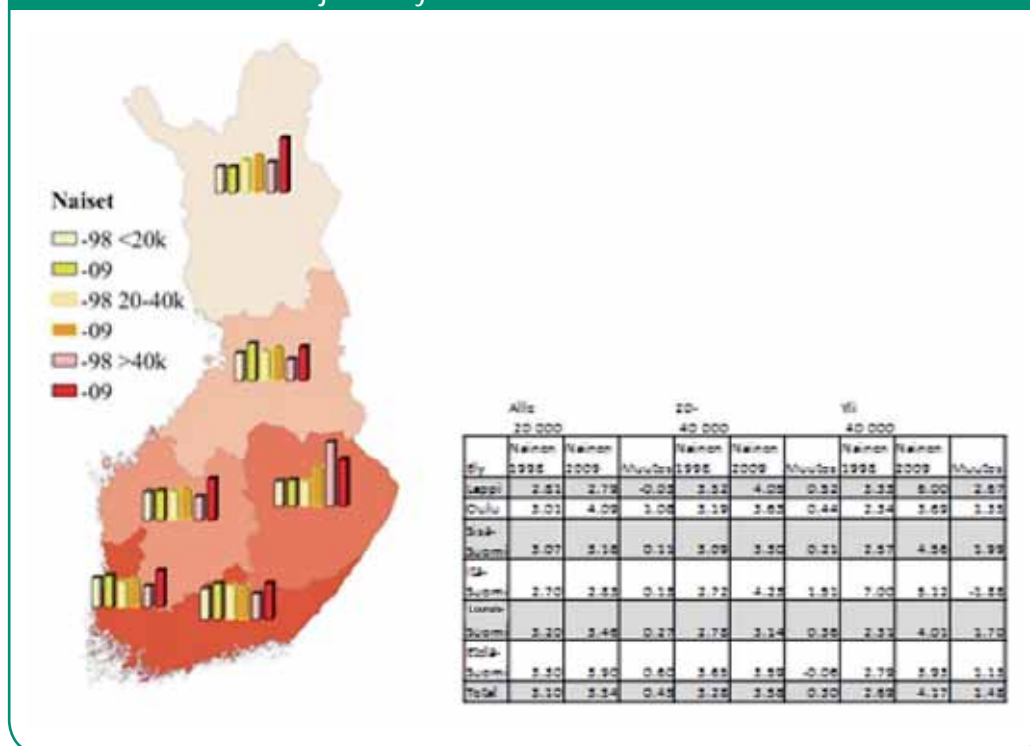
TASAR009
JYVÄSKYLÄN TILASTO

Taulukon 13. mukaan ihmisten tulot eivät suoraviivaisesti erottele liikuntaharrastusaktiivisuutta. Kuitenkin heikoimmin liikkuva tuloluokka käyttävät liikuntaan aikaa hieman yli 3 tuntia ja eniten yli 70 000 € vuodessa ansaitsevat käyttävät liikuntaan eniten eli yli 4 ja puoli tuntia viikossa. Eniten ja vähiten ansaitsevien välinen ero on huima; 1 tunti 16 minuuttia viikossa. Alle 10 000 €:a vuodessa ansaitsevien – usein kasvavassa määrin eläkeläisiä, mutta myös opiskelijoita – liikuntaharrastuneisuus oli vähentynyt 10 vuodessa 19 minuuttia viikossa, 10 000 € – 20 000 € vuodessa ansaitsevien liikuntaharrastuneisuus oli puolestaan kasvanut 22 minuuttia, 20 000 € – 30 000 € ansaitsevien liikuntaharrastuneisuus oli pysynyt ennallaan, mutta suurin kasvu oli tapahtunut 30 000 € – 40 000 € vuodessa ansaitsevien kohdalla lähes puolituntia viikossa. Sitä enemmän yli 40 000 € vuodessa ansaitsevien liikuntaharrastuneisuuteen käytetty aika oli laskenut hieman.

Karkeasti voi sanoa, että pienet tulot ovat merkittävästi yhteydessä heikompaan liikuntaharrastuneisuuteen ja kääntäen paljon ansaitsevat harrastavat liikuntaa eniten ajalla mitattuna. Eniten nykytilanteesta kärsii alempi keskiluokkainen 40 000 € – 50 000 € ansaitseva. Myös ylempi keskiluokka tulotasolla 60 000 € – 70 000 € liikkuu samalla tavalla kuin 40 000 € – 50 000 € ansaitsevat vaikka 50 000 € – 60 000 € ansaitsevat liikkuvat enemmän kuin sitä ylempi tuloluokka.

Tulot eivät siis suoraviivaisesti kerro tuloluokittain enemmästä tai vähemmästä liikuntaharrastuneisuudesta, mutta suunta on selkeä eli liikuntaharrastuneisuus kasvaa keskimäärin tulojen kasvaessa vaikka ylimmän tuloluokan n. neljän ja puolen tunnin liikuntaharrastuneisuus ei vielä kerro erityisestä USA-tyyppisen ”vapaa-aikaluokan” eli ”leisure class” olemassaolosta. Tulojen vaikutus vahvistaa jo aikaisempaa käsitystä, että suomalainen aikuisliikunnanharrastaja valitsee kukkarolleen sopivan liikuntamuodon, koska meillä on niin suuri aikuisliikkujien osuus, jotka käyttävät halpoja ”sport for all” -liikumismuotoja kuten liikkumista kevyenliikenteenväylillä tai luontoympäristössä.

Kuvio 8. Naisten liikuntaharrastuneisuus alueittain ja tuloryhmittäin tuntia viikossa

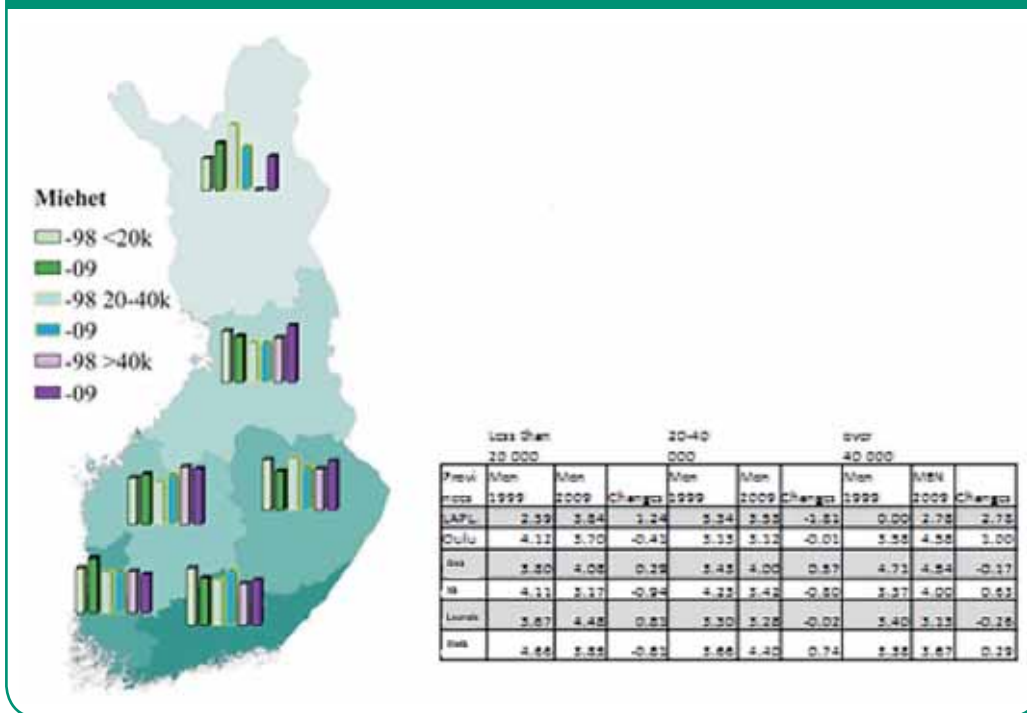

Kuvion 8. mukaan merkittävä havainto on, että vain kolmessa frekvenssiruudussa on laskeva trendi naisten liikuntaharrastuneisuudessa eli pienimmässä alle 20 000 € vuodessa ansaitsevat Lapissa asuvat naiset ja 20 000 € – 40 000 € vuodessa ansaitsevat naiset Etelä-Suomessa sekä yli 40 000 € vuodessa ansaitsevat naiset Itä-Suomessa. Niissäkin alenema on niin pieni että käytännössä näissä ryhmissä voitaisiin puhua muuttumattomasta tuloksesta kuitenkin niin, että Itä-Suomen yli 40 000 € ansaitsevilla muutos on todella merkittävä – lähes 2 tuntia. Kaikissa muissa tuloryhmissä ja alueilla on kasvava trendi liikuntaharrastuneisuudessa.

Tätä voi pitää kuvion pääasiallisena tulkintana. mutta vaikka trendi on selkeä, että tulot vaikuttavat positiivisesti liikuntaharrastuneisuuteen, niin suoraviivaisia yhteyksiä ei voida kuitenkaan tehdä. Suurimmat liikuntaharrastuneisuuden kasvulukemat löytyvät yli 40 000 € vuodessa ansaitsevien ryhmästä, jossa keskimääräinen kasvu liikuntaharrastuneisuudessa on 1 tunti 45 minuuttia, kun se vähintään ansaitsevien ryhmässä on keskimäärin 45 minuuttia.

Tässäkin keskiluokka näyttäisi jäävän ”väliinputoajan” asemaan, koska keskimäinen tulo luokka näyttää kasvattavan liikuntaharrastuneisuuttaan vain puoli tuntia.

Kuvio 9. Miesten liikintaharrastuksen muutos tuloryhmittäin tuntia viikossa vuosina 1998 – 2009

Kuviossa 9. huomio kiinnittyy siihen, että verrattuna naisten frekvenssiluokkien liikintaharrastuksen alenemiseen, voidaan miesten puolella nähdä liikintaharrastuksen väheneminen useissa tuloluokissa ja useilla tutkimusalueilla. Vähiten alle 20 000 € ansaitsevien viikoittainen liikintaharrastuneisuuden väheneminen on keskimäärin puoli tuntia, kun keskimmaisessä tuloluokassa vastaava luku on lähes 1 tunti 15 minuuttia suurempi kuin 10 vuotta sitten. Lisäksi isoimmassa tuloluokassa miehet lisäävät liikintaharrastuneisuuttaan yli 20 minuuttia. Tässäkin päätrendi on vakaa, jolloin voidaan miestenkin osalta sanoa kasvavien tulojen vaikuttavan pääasiassa lisäävästi liikintaharrastuneisuuteen. Miesten osalta keskituloisten liikintaharrastuneisuus on kasvanut eniten.

5.5. Suosituimmat liikuntapaikat

Taulukko 14. Liikuntapaikan käytön muutokset aikuisilla vuosina 2009–1998

Liikuntapaikka	2009		1998		Muutos- %
	Nainen	Mies	Nainen	Mies	
Kävelytie	71 %	54 %	67 %	50 %	4 %
Pyöräilytie	44 %	34 %	40 %	29 %	5 %
Lenkkeilytie	40 %	33 %	34 %	25 %	6 %
Ulkoilureitti	23 %	18 %	16 %	13 %	6 %
Ulkoilualue	22 %	17 %	14 %	13 %	6 %
Kuntoliikuntasali	25 %	13 %	19 %	6 %	7 %
Hiihtolatu	13 %	18 %	9 %	14 %	4 %
Uimahalli	19 %	10 %	10 %	8 %	6 %
Pururata	13 %	15 %	8 %	11 %	5 %
Koulun liikuntasali	13 %	7 %	15 %	10 %	- 3 %

Taulukon 14. mukaan tarkastelussa olivat kymmenen suosituinta liikuntapaikkaa. Ehdottomasti suosituimmat liikuntapaikat ovat kevyenliikenteen väylät, koska yli 2/3 ilmoittaa käyttävänsä niitä ja keskimääräinen kasvuprosentti kävelytien, pyöräilytien ja lenkkeilytien osalta on 5 %. Ulkoreiteissä ja ulkoilualueissa on kasvuprosentti vielä suurempi eli 6 %. Kuntoliikuntasalit ovat myös saavuttaneet merkittävän jalansijan harrastuspaikkojen keskuudessa ja se on niin naisten kuin miesten suosiossa. Naisten kasvuprosentti on 5 ja miesten peräti 7 %. Hiihtoladun suosio on paljolti kiinni hiihtolatuksen kunnosta ja ylipäätään onko lunta vai! Kymmenessä vuodessa suosio on kuitenkin ollut kasvussa keskimäärin 4 % ja molemmilla sukupuolilla. Uimahallit näyttävät olevan enenevässä määrin naisten suosiossa, koska sen kasvuprosentti on ollut peräti yhdeksän miesten jäädessä pariin prosenttiin. Pururatojen eli kuntoratojen suosio kesäaikaisin on ollut tasaista – kasvuprosentti on 5. Ainoa liikuntapaikka, joka tässä ”kymmenen kärjessä” sai alenevan suosion, olivat koulun liikuntasalit. Tähän on monta syytä, mutta eräs keskeisimmistä on niiden saavutettavuus, joka on heikentynyt erityisesti maaseudulla, mutta myös kaupungeissa, koska pieniä lähikouluja suljetaan kiihtyvään tahtiin taloudellisten tehokkuusvaatimusten ja isojen opetusryhmien tullessa yleisiksi. Koulun liikuntasali on useassa paikassa ainoa sisäliikuntatila pitkän, pimeän ja märän tai kylmän vuodenajan aikana. Kun lähikoulu lakkautetaan, menetetään samalla suosittu sisäliikuntapaikka.

5.5.1. Suosituimmat säännöllisesti käytetyt liikuntapaikat

Taulukon 15 mukaan edellisen kuvion tulosten vahvistukseksi suomalaisen aikuisväestön edelleen tärkeimmiksi liikuntapaikoiksi osoittautuvat kevyenliikenteenväylät (vajaa 2/3 aikuisväestöstä käyttää kerran viikossa) ja luontoympäristö ulkoilualueiden ja ulkoilureittien muodossa (n. 1/5 käyttää kerran viikossa). Seuraavaksi suosituimpia ovat hiihtoladut talvisin ja pururatat kesäisin sekä uimahallit.

On oikeastaan paradoksaalista, että suosituimmat liikuntapaikat ovat kokonaan tai osittain aktiivisen liikuntapolitiikan ulkopuolelle, jolloin kevyenliikenteenväylät ovat usein liikenneviranomaisten huomassa ja luontoympäristö, on usein ympäristöviranomaisen huolenpidon kohteena. Tosin monissa isoissa ja pienemmissäkin paikoissa sujuva ja hoidettu kevyenliikente-

Taulukko 15. Liikuntapaikkojen säännöllinen käyttö

Liikuntapaikkojen käyttö:
Käyttää säännöllisesti vähintään kerran viikossa

	2009	1998	Muutos-%
Tekojää	3 %	3 %	-0.2 %
Luonnonjää	4 %	4 %	-0.5 %
Uimahalli	16 %	9 %	6.8 %
Rinnehiihtokeskus	2 %	1 %	0.2 %
Hiihtolatu	16 %	11 %	4.9 %
Pururata	12 %	9 %	3.3 %
Ulkoilualue	18 %	13 %	5.3 %
Ulkoilureitti	21 %	14 %	7.2 %
Kävelytie	62 %	60 %	2.4 %
Lenkkeilytie	35 %	30 %	5.3 %
Pyöräilytie	37 %	36 %	0.6 %

TASA2009
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

teenväylä ja hyvin saavutettava luontoympäristö ovat liikuntaviranomaisten toimien pääkoh- teita, kuten ne ovat suurimmalle osalle aikuisväestöä.

Ainoat negatiiviset "10 kärjessä" liikuntapaikoilla on jääurheilun lievästi aleneva suosio, mut- ta käytännössä tekojäiden ja luonnonjäiden suosio on luonnollisesti kytköksissä jään esiin- tymiseen ylipäätään. Jos suurimmassa osassa maata ei ole käytettävissä useana vuonna pe- räkkin luonnonjäitä, ei jääurheilulle voi taata myönteistä tulevaisuutta. Vaikka lämmin sisäjää lisääntyy kasvavalla ja kiihtyvällä nopeudella, ei koskaan voida saada niin paljon ns. lämmintä ja suojaisaa sisäjää, että se voisi edes osittain korvata luonnonjäät.

5.5.2. Suosituimmat ja harrastetuimmat liikuntamuodot ja -lajit

Taulukko 16. on suosituimpien liikuntalajien osalta hyvin yhtäpitävä luonnollisesti suosituim- pien liikuntapaikkojen kanssa. Vaikka kävely-lenkkeily osoittaa laskua 8 %, sitä kompensoi sekä juoksulenkkeilyn 7 %:n että sauvakävelyn 9 %:n suosion kasvu eli liikkuminen kevyenliiken- teenväylillä on muuttunut sauvakävelyn osalta "pehmeämmäksi" ja juoksulenkkeilyn osalta "kovemmaksi" terveyttä edistäväksi liikunnaksi. Tämä asetelma jakaa liikkujia kahteen eri lei- rin; nautiskelijoihin ja "verta-hikeä-kyyneleitä" -porukkaan. Kolmas ryhmä on kokonaan lii- kuntaa harrastamattomat tai satunnaisesti liikkuvat

Pyöräilyn pieni laskuprosentti osoittaa pyöräilyn olevan edelleen suosittua kevyenliiken- teen liikkumista, mutta pyöräily on juuri liikuntamuoto, johon ilmasto (kylmyys, vesisade, liuk- kaus, väylän huono kunto ja hoitamattomuus) ja saavutettavuus vaikuttavat hyvin paljon. Viie vuosikymmenen lopulla lähes tuntemattomasta sauvakävelystä on tullut var teenotettava liikuntamuoto kymmenen viime vuoden aikana. Kuntosalin suosion kasvun taustalla on myös tarjonnan lisääntyminen erityisesti yksityisten kuntosalien muodossa.

Taulukko 16. Vähintään kerran viikossa harrastetut kolme suosituinta lajia

Kolme vähintään kerran viikossa harrastettua lajia

	2009	1998	Muutos-%
Kävelylenkkeily	57 %	65 %	-8 %
Pyöräily	38 %	40 %	-1 %
Kuntosali	19 %	11 %	8 %
Uinti	19 %	16 %	3 %
Juoksulenkkeily	17 %	11 %	7 %
Hiihto	13 %	15 %	-2 %
Kuntokoulu/-jumppa	13 %	11 %	2 %
Sauvakävely	9 %	1 %	9 %
Ulkoilu	6 %	6 %	0 %
Vesivoimistelu	3 %	1 %	2 %
Salibandy	3 %	6 %	-3 %
N	889	2318	

TASAP2009
JÄSEN YLIOPISTO

5.5.3. Harrastetuimmat lajit

Taulukko 17. Kolmen tärkeimmän liikuntaharrastuksen muutos vuosina 1998 – 2009

Kolme tärkeintä "lajia", joita harrastaa säännöllisesti

Laji	Naiset			Miehet		
	1998	2009	Muutos %	1998	2009	Muutos %
Kävelylenkkeily	75 %	55 %	-20 %	58 %	47 %	-11 %
Pyöräily	41 %	45 %	4 %	38 %	43 %	5 %
Uinti	18 %	20 %	2 %	14 %	16 %	2 %
Kuntokoulu/-jumppa	16 %	13 %	-3 %	4 %	3 %	-1 %
Aerobic	11 %	5 %	-7 %	0 %	0 %	0 %
Hiihto	11 %	9 %	-2 %	21 %	16 %	-5 %
Kuntosali	11 %	18 %	8 %	11 %	18 %	8 %
Juoksulenkkeily	9 %	23 %	15 %	13 %	24 %	11 %
Ulkoilu	6 %	5 %	-1 %	6 %	5 %	-1 %
N	1200	967		1071	764	

Taulukon 17. mukaan kysyttäessä kolmea tärkeintä liikuntaharrastamisen muotoa samanaikaisesti naisten osalta, näkökulma ja kuvio tuovat hieman muuttuvan tilanteen verrattuna aikaisempaan taulukkoon. Tässäkin pehmeämpi kävelylenkkeily (-20 %) korvaa kasvavaa juoksulenkkeilyä (+15 %). Näiden muutosten jälkeen suurimmat muutokset ovat aerobisin vä-

hentyminen yhdessä kuntokoulujen ja jumppien kanssa, miinusta yhteensä 10 %. Tässä tulokinnassa aerobic- ja kuntokoulujumppat voidaan laskea samantyyppiseksi liikunnaksi. Hiihdon väheneminen on tuttua jo ilmastollisten seikkojen vuoksi vaikkakin vähäinen.

Taulukossa 17 miesten osalta kehitys on samansuuntainen, koska suurimmat muutokset ovat tapahtuneet juuri kävelylenkkeilyn vähentymisenä (-11 %) ja juoksulenkkeilyn kasvuna (+11 %). Miesten osalta hiihdon aleneminen 5 % on vielä suurempi kuin naisilla.

Ulkoilun kasvun päättymisen ja sen kasvun kääntyminen laskuun ensimmäisen kerran on myös merkittävä käänne, koska ulkoilu on liittynyt nimenomaan luonnossa liikkumiseen ja kävelylenkkeily sekä juoksulenkkeily kevyenliikenteen välillä liikkumiseen tai muokatussa liikumisympäristössä liikkumiseen kuten kuntoradoilla eli kansanomaisemmin "pururadoilla".

Taulukko 18. Kolmen suosituimman liikuntamuodon muutokset vuosina 1998–2009

Kolme liikuntamuotoa, joita haluaa harrastaa tulevaisuudessa

Laji	Naiset			Miehet		
	1998	2009	Muutos %	1998	2009	Muutos %
Ulkoilu	37 %	35 %	-2 %	33 %	32 %	-1 %
Marjastus	31 %	27 %	-4 %	24 %	23 %	-1 %
Uinti	28 %	28 %	1 %	16 %	18 %	2 %
Hiihto	16 %	14 %	-2 %	16 %	13 %	-3 %
Pyöräily	14 %	17 %	3 %	15 %	18 %	3 %
Kuntosali	13 %	16 %	4 %	7 %	10 %	3 %
Kävelylenkkeily	12 %	10 %	-2 %	11 %	9 %	-2 %
Kuntokoulu/-jumppa	8 %	7 %	-1 %	1 %	1 %	0 %
Tanssi	5 %	8 %	3 %	1 %	1 %	0 %
N	1 058	924		831	641	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Taulukossa 18. arvioidaan tulevaisuuden liikkumista, jonka tulkinnoissa on paljon rajoittavia tekijöitä. Periaatteessa suomalaisessa hyvinvointivaltiossa isojen megatrendien pitäisi tuottaa kasvua lähes kaikilla liikuntaharrastuneisuuden alueille, koska koulutuksen on katsottu kasvavan eli pitenevän ja korkea-asteistuvan, jotka luovat jatkuvalla kasvulle hyvät edellytykset. Taloudelliset huolet tosin vaikuttavat negatiivisesti ainakin uusien lajien ja liikuntamuotojen käyttöönottoon. Talous megatrendinä on kuitenkin ollut suotuisa liikunnan harrastamiselle, koska bruttokansantuote on viimeisen 35 vuoden aikana seitsemänkertaistunut 5 000 €:sta 35 000 €:oon vuodesta 1975 asukasta kohti laskettuna.

Kansantuotteen jakautuminen epätasaisesti on ehkä suurempi trendi, joka vaikuttaa liikuntaharrastuneisuuteen kuin kansantalouden kasvutrendi. Käytännössä tuloerot ovat kasvaneet viime vuosikymmenet 1990-luvun alkupuolelta lähtien lukuun ottamatta vuosia 2008 ja 2009. Tuloerot alkoivat uudelleen kasvaa vuoden 2010 aikana ja kasvavat edelleen. Tätä jaksoa ennen 1960-luvun puolivälistä saakka Rafael Paasion 1. hallituksen ajoista saakka (vuodesta 1966) tuloerot kaventuivat Esko Ahon hallituskauden alkuun saakka vuoteen 1991. Viimeinen hallitus, jonka aikana tuloerot pienenevät selkeästi oli ennen vuosia 2008–2009 Harri Holke-

rin hallitus 1980– ja 1990-lukujen taitteessa. Paavo Lipposen molempien hallitusten aikana 1995–2003 tuloerot jatkoivat kasvuaan. Tuloerojen kasvulla oli vaikutusta liikuntaharrastajien jakaantumiseen paljon liikkuviin hyväosaisiin ja heikosti tai ei laisinkaan liikkuviin heikommin koulutettuihin ja heikommassa sosioekonomisessa asemassa oleviin. Lisäksi on muistettava aikaisempien tulosten perusteella, että suomalaiset poikkeuksellisesti moneen muuhun maahan, valitsevat kukkarolleen sopivan liikuntamuodon. Jyrki Kataisen hallituksen aikana vuodesta 2011 ovat tuloerot jatkaneet kasvuaan.

Taulukko 18. osoittaa ulkoilun harrastuneisuuden alenemista sekä miesten että naisten keskuudessa. Jos siihen lisätään vielä marjastuksen (marjastus – sienestys) aleneminen, kävelylenkkeilyn, kuntosalijumppien ja hiihdon aleneminen, niin iso tulkinta osoittaa sekä ulkona tapahtuvan liikkumisen vähenemistä ja kuntosalityyppisen liikunnan vähenemistä hiihdon tapaan. Väestön käsitys epävarmoista sääolosuhteista ja ilmastomuutoksesta vaikuttavat ulkoilutyypin liikunnan arvioituun vähenemiseen, kun tulevaisuuden sääennusteet ilmaston ääri-ilmioista, kesän kuumuudesta ja leudoista talvista valtaavat alaa tulevaisuuskäsityksissä.

Taulukko 19. Tulevaisuuden liikuntamuodot iän mukaan

Taulukon 19. mukaan ikäluokittain tarkasteltuna tulevaisuuden liikkumisesta havaitsee, että aktiivisessa elämänvaiheessa olevat yli 30 vuotiaat aina eläkeikäisiin saakka (eläköitymisen keskiarvovuosia 60 vuotta) ulkoilu on halutuinta tulevaisuuden liikuntaa erityisesti myöhäisemmän aikuisiän jälkeen eli 46-vuotiaat ja vanhemmat. Myös 31–45 vuotiaissa ulkoilu on toiseksi suosituinta liikuntaa, jota haluaa siitä ikäluokasta harrastaa yli ¼. marjastus–sienestys-tyyppinen hyötyliikunta on suosittua edelleen yli 46-vuotiaiden keskuudessa, mutta sen alle olevien ikäluokkien keskuudessa hyötyliikuntana marjastus–sienestys ei mainita laisinkaan tulevaisuuden liikkumismuotoina.

Taulukko 19. osoittaa, että liikuntaharrastuneisuuden muutokset sukupolvittain ovat hitaita, koska esim. palloilu ei näy juuri lainkaan tulevaisuuden liikuntamuotojen joukossa vaikka puhutaan joukkueurheilun syrjäyttäneen yksilöurheilun. Tennis, sulkapallo ja keilailu ovat aika

yksilöllisiä palloilulajeja, jotka ovat ylipäätään päässeet liikuntamuotojen suosituimmuuslistalle mukaan, mutta eivät esim. suuret joukkuepalloilulajit kuten jalkapallo tai lentopallo.

Kävelylenkkeilyn arvioidaan laskevan suosiotaan nykytilanteeseen verrattuna, mutta uinnin suosio on taattua kaikissa ikäluokissa myös tulevaisuudessa, mikä korostaa uimahallien merkitystä, koska meillä on kuitenkin lyhyt lämpimien luonnonvesien uintikausi 2.5 kk keskimäärin, johon ilmastonmuutos saattaa tuoda muutoksia siten, että lämpimän veden periodit siirtyvät ennusteiden mukaan loppukesään päin kesä–heinäkuusta.

Pyöräilyn vakaa suosio kaikissa ikäluokissa tulevaisuudessakin edellyttää kevyenliikenteen väylien tarpeellisuutta ja että niitä muuttuvissa luonnonolosuhteissa on pidettävä hyvässä kunnossa. Jos kevyenliikenteenväylät ovat olemassa, mutta hoitamattomat pitkän talvikauden, ei niistä ole hyötyä ympärivuotuisena liikuntapaikkana, jota ilmiselvästi väestö haluaa.

5.6. Liikuntapaikkojen saavutettavuus

Taulukko 20. Liikuntapaikan saavutettavuuden muutokset vuosina 1998 ja 2009

Kaikkien koehenkilöiden yksittäisen liikuntapaikan saavutettavuuden muutokset keskimäärin käytetyn matkan tarkastelussa

1998							2009						
KM	Jalka %	PP %	H-autokuljet %	Henkilöauton kyydissä %	LINJA %	MUU %	KM %	JALKA %	PP %	Henkilöautokuljet %	Henkilöauton kyydissä %	LINJA %	MUU %
<2.5	46	19	28	5	1	1	<2.5	36	13	40	6	3	2
2.5-5	8	21	53	11	6	1	2.5-5	6	9	68	13	3	1
5-7.5	4	10	62	9	12	3	5-7.5	2	1.5	79	12	4	1.5
>7.5	0	1	74	13	8	4	>7.5	0	1	77	14	7	1

Taulukko 20. selvittää muutosta liikuntapaikkojen saavutettavuudessa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tarkastelun kohteena ovat liikuntapaikoille tehdyt matkat kilometreinä (km) jalkaisin (jalka-sarake), polkupyöräisin (PP), henkilöautoin kuljettajana (H-autokuljet.), henkilöauton kyydissä, linja-autolla (LINJA) tai muuten.

2.5 km on otettu tässä taulukoinnissa sellaiseksi raja-arvoksi, jonka lähes kaikki liikuntapaikkoja käyttävät pystyvät saavuttamaan aktiivisella kulkutavalla. Jalkaisin ja polkupyörällä liikkuminen liikuntapaikoille on luonnollisesti aktiivisin ja ympäristöystävällisin tapa liikkua liikuntapaikoille. Vuonna 1998 aktiivisella tavalla liikuntapaikoille liikkui enemmistö kävijöistä eli yhteensä 65 %, mutta 2009 vain 49 % eli alle puolet väestöstä erityisesti alle 2.5 km:n matkan. Hypoteettisesti olisi olettanut, että esim. lähiliikuntapaikkapolitiikka olisi tuonut asunto-

jen lähelle aktiivisen kulkutavan ulottuvuuksiin enemmän väestöä, mutta hieman alta 1 000 lähiliikuntapaikkaa ei näy suurissa väestöaineistoissa ja niillä ei ole tässä mielessä väestötasolla merkitystä. Lähikoulujen vähentymisellä sen sijaan on merkittävä osuus tässä, koska pieniä lähikouluja ja samalla lähisisäsaleja on poistunut väestökäytöstä niin maaseudun kylissä kuin kaupunkien asuntoalueilla taloudellisin perustein. Vuonna 1998 vielä 29 % väestöstä kulki aktiivisella tavalla 2.5 km – 5 km, mutta 2009 enää 15 %. Vastaavan matkan teki henkilöautolla 64 % v. 1998, mutta 2009 yli 80 %.

Myös julkisen liikenteen käyttäminen linja-autoilla on vähentynyt. Kun vuonna 1998 linja-autoa käytti 27 % kaikista aikuisista, niin v. 2009 enää 17 % käytti linja-autoja. Pitkien yli 7.5 km matkojen suorittaminen on lisääntynyt henkilöautoilla, sillä v. 1998 henkilöautolla meni liikuntapaikalle 87 %, mutta v. 2009 91 %. Henkilöauton kuljettajana liikuntapaikalle kulku on merkittävästi kasvanut, sillä v. 1998 2.5 km tai pitemmät matkat enemmistö teki matkan kuljettajana henkilöautolla, mutta 2009 vastaava matkan teki henkilöauton kuljettajana yli 2/3 väestöstä.

Syynä voi olla vain asenteiden kasvaminen myönteisiksi henkilöautolla liikkumisen suuntaan, koska aikuisväestö pystyisi hyvin liikkumaan esim. alle 2.5 km matkat liikuntapaikoille ja takaisin, mutta vuoden 1998 1/3 autolla liikkuvista tämän lyhyen matkan on kasvanut lähes puoleen aikuisväestöstä (49 %) v. 2009. Asenteet suosivat passiivista liikkumistapaa. Luonnollisesti yli 7.5 km matkat tehdään lähes 100 %:sesti passiivisella tavalla. Linja-autolla liikkuminen on vähäistä, samoin henkilöauton kyydissä liikkuvien vähäisyys osoittaa esim. sen, että esim. kimppekyydit eivät ole kovin yleisiä, koska henkilöauton kyydissä liikuntapaikoille menevien henkilöiden osuus on pysynyt lähes ennallaan, sillä v. 1998 kyydissä oli matkasta riippuen 5–13 %, mutta vastaava luku oli 2009 6–14 %

5.7. Liikkumisen esteet

Vuonna 1998 tehdyn tutkimuksen mukaan ajanpuutteen koki esteeksi vain hieman yli 1/3 väestöstä ja ajanpuute oli merkittävin yhteiskunnallinen este liikunnan harrastamiselle. Vuosina 2008–2009 kerätystä aineistosta ajanpuute oli kasvanut 2010. Ajan puutteen noustua entistä suuremmaksi esteeksi, ei tähän arvoperusteiseen valintaan voida vaikuttaa yhteiskunnallisin keinoin muuten kuin arvoihin vaikuttamalla esim. informaatio-ohjauksella ja kampanjoinnilla.

Työ on sidoksissa osittain ajanpuutteeseen, mutta ei yksin selitä ajanpuutteen kasvua. Koko aineistossa itse asiassa työ liikkumisen esteenä oli vähentynyt 3–4 %, jolloin voidaan arvioida, että työesteet eivät ole väestötasolla suuria ajankäytöllisiä esteitä liikkumiselle.

Sairauden mukanaan tuomat esteet eivät ole muuttuneet paljoa viimeisen kymmenen vuoden aikana ja sairauden esteeksi kokee n. 30 % väestöstä. Samoin perheen aiheuttamat paineet ajankäyttöön liikunnan harrastamisen esteenä eivät ole muuttuneet juuri laisinkaan väestötasolla.

Välimatkojen vaikutus esteenä on vähentynyt 3 %, jolloin keskustaetäisyydet ja palvelujen käytön etäisyydet eivät yleisellä tasolla ole lisääntyneet. Tätä voi selittää koko aineistossa osittain lähiliikuntapaikkojen lisääntymisellä sekä sillä, että väestö ymmärtää entistä selvemmin liikuntaharrastuneisuudeksi myös omaan liikkumisen kevyenliikenteenväylillä ja luontoympäristössä.

Taulukko 21a. Esteet liikuntapaikkojen käytölle

ESTEET LIIKUNTAPAIKKOJEN KÄYTÖLLE 1998 - 2009			
Syy	1998	2009	Muutos %
Ajan puute	35 %	36 %	2 %
Sairaus/kivut	28 %	31 %	3 %
Työ/Opiskelu	30 %	27 %	-4 %
Perhesyyt/elämäntilanne	20 %	19 %	-1 %
Välimatkat	15 %	12 %	-3 %
Kalleus	12 %	11 %	-1 %
Laiskuus/saamattomuus	11 %	11 %	0 %
Sopivan liikuntalajin/-paikan puute	13 %	11 %	-2 %
Harjoitus/pelikaikojen puute	2 %	3 %	1 %
Seuran/pelikaverin puute	3 %	2 %	-1 %
Huono keli/sää	4 %	1 %	-2 %
Muu	9 %	7 %	-2 %
N	863	649	

Liikuntapaikkojen kalleus ei esteenä ole myöskään lisääntynyt. Tässä tulee muistaa, että kymmenen vuoden takainen aineisto kerättiin taloudellisessa 1990-luvun laman jälkeisessä noususuhdanteessa ja viimeisin aineisto selkeässä laskusuhdanteessa. Lamailmapiiristä huolimatta liikuntapaikkojen kalleus ei ole este muutoin kuin vajaalle n. kymmenelle prosentille väestöstä.

Sopivan liikuntalajin puutekaan esteenä ei ole muuttunut väestötasolla viimeisen kymmenen vuoden aikana ja se on 11 %:ssa. Lajien muutokset tiedetään aikaisemmista tutkimuksista vähäisiksi, koska lajimieltymyksen muutokset tulevat näkyviin vasta sukupolvittain ja tällöin 10 vuoden tarkasteluväli on liian lyhyt muutoksen tarkasteluun.

Laiskuus ja oma saamattomuus estemuuttujana ei ole muuttunut kymmenessä vuodessa, mutta se osoittaa samaa passiivisen elämänmuodon suuntaa kuin muistakin tutkimuksista saadaan selville. Todellisuudessa pitkällä aikavälillä esim. 1970-luvulla tehdyssä ns. VÄLI-tutkimuksessa (Vuolle, Telama & Laakso) Väestön liikuntakäyttötutkimuksen mukaan laiskuus ja oma saamattomuus oli yksi yleisimpiä esteitä väestön liikuntaharrastuneisuudelle, mutta nyt se on este enää 11 %:lle väestöstä.

Sään vaikutusta liikuntaan esteenä ei ole merkittävästi tutkittu Suomessa, koska sen merkitys on vähäinen. Tähän voidaan pitää syynä sitä, että väestö valitsee itselleen sopivan liikumisajankohdan säiden mukaan ja myös sen, että väestö osaa varustautua liikkumiseen sään mukaan. Sää esteenä on samanlainen kuin liikunnan kalleus, koska väestömme valitsee itselleen sopivan liikuntamuodon taloudellisen tilanteensa mukaan, jolloin talous ei ole este vaan haaste. Suomessa voidaan harrastaa liikuntaa erittäin halvalla kuten kevyenliikenteen väylillä ja luontoympäristössä, jolloin liikkuminen ei maksa suoranaisesti mitään harrastajalleen välittömästi ja kustannuksia tuovat enintään liikkumisjalkineet ja vaatteet.

Alueelliset erot ovat suuremmat kuin koko väestötasolla tapahtuneet muutokset esteitä tarkasteltaessa. Lapissa ajanpuute (10 %) on paljon vähäisempi este liikkumiseen kuin Sisä-Suomen alueella (25 %) tai Etelä-Suomen alueella (28 %). Tämä osoittaa, että väestötiheim-

millä alueilla on paljon tarjontaa ja useat muut harrastusmuodot kilpailevat liikunnan kanssa ajasta. Myös Etelä-, Sisä- ja Lounais-Suomen alueilla elämänrytmi työn aiheuttaman kiireellisyyden vuoksi tuottaa tulokseksi väestörikkaille alueilla suuremman puutteen ajasta suhteessa käytettävissä olevaan aikaan liikunnan harrastamisessa.

Alueellisessa tarkastelussa tarkasteltaessa kaikkia liikkumisen estemuutoksia, tärkein havainto on, että Lapissa, Oulussa ja Itä-Suomessa muutokset ovat suuremmat kuin Sisä-, Lounais- ja Etelä-Suomessa. Tämä osoittaa liikuntaelämän kokonaisuuden olevan stabiloidumpaa ja pysyvämpää väestötiheillä alueilla ja muutosherkempää väestömuutosalueilla väestörakenteen ja väestömäärän muutosten vuoksi.

Lapissa suurin liikkumisen esteiden muutos on tapahtunut liikunnan kalleuden arvioinnissa eli kymmenessä vuodessa kalleus liikkumisen esteenä on pienentynyt 10 %:sta 4 %:iin, jolloin muutos on tilastollisesti erittäin merkitsevä –6 %. Tämän arvioidaan johtuvan käyttäjilleen ilmaisten liikuntamahdollisuuksien lisääntymisen vuoksi. Oulun alueella suurin muutos on tapahtunut oman saamattomuuden ja laiskuuden lisääntymisenä, jolloin tämän esteen määrä on kasvanut 9 %:iin. Sisä-Suomessa suurin estemuutos on tapahtunut ajanpuutteen kasvussa 5 %:ia. Itä-Suomen suurin muutos on tapahtunut matkaesteen lisääntymisenä 5 %:ia, mikä aiheutuu suuressa määrin kylien liikuntapaikkojen vähentymisenä ja koulusalien hävikkinä kyläkoulujen lakkautusten yhteydessä LIPAS:sta saadun tiedon perusteella. Lounais-Suomen suurin muutos on tapahtunut työesteen vähentymisenä 20 %:sta 13 %:iin, koska työllisyystilanne tarkastelualueella on heikentynyt laskusuhdanteen alettua, jolloin työn kaikinpuolinen rasittavuus pienenee ja vaikuttaa myös liikkumiseesteeseen. Etelä-Suomen suurin estemuutos on tapahtunut ajanpuutteessa, joka johtuu kilpailevien harrastustarjonnan laajasta kirjosta. Kaikkia esteitä tarkasteltaessa estemuutokset ovat olleet vähäisiä Etelä-Suomessa.

5.8. Liikkumisen motiivit

Esteiden ohella tulee tarkastella myös liikuntapaikkojen käytön syiden eli motiivien muutoksia (taulukko 21b). Suosituimpia motiiveja edelleen ovat terveyden ylläpitoon ja kunnon kohentamiseen liittyvät motiivit. Myös virkistäytyminen on korkealla motiivihierarkiassa, mutta siinä on tapahtunut myös suurin muutos.

Taulukon 21b. mukaan muutos on tapahtunut lähinnä terveyden ylläpidon ja kunnon kohentamisen motiiveissa, joissa molempien sukupuolten osalta on tapahtunut näiden kasvua viimeisen 10 vuoden aikana naisilla 3–4 % ja miehillä 5–8 %.

Samaan aikaan ”pehmeämmät” motiivit kuten virkistäytyminen on laskenut naisilla 7 % ja miehillä 6 %. Työkyvyn ylläpito – motiivi on pysynyt entisellään. Pehmeissä motiiveissa esim. hyvän olon tunne on naisilla pysynyt ennallaan, mutta miehillä on lievää laskua tässä motiivissa vaikka hyvän olon tunne on kolmen tärkeimmän motiivin joukossa naisilla yli kolmanneksella ja miehillä hieman alle kolmanneksella. Vapaa-ajan vietto perheen ja ystävien kanssa on pysynyt ennallaan. Urheiluseuratoiminta tai kilpaurheilun harjoittaminen sekä liikuntataitojen kehittäminen eivät käytännössä ole aikuisia motivoivia tekijöitä nyt eivätkä myöskään 10 vuotta sitten. Urheiluseura liikuntapaikkojen käytön motiivina oli aikuisilla kasvanut 2 %:sta 3 %:iin.

Taulukko 21b. Kolme tärkeintä motiivia käyttää liikuntapaikkoja naisilla ja miehillä 1998 ja 2009

Motiivi kolmen tärkeimmän joukossa	Nainen 98	Nainen 09	Muutos	Mies 98	Mies 09	Muutos	1998	2009	Muutos
Terveysten ylläpito	84 %	88 %	4 %	74 %	81 %	8 %	77 %	85 %	7 %
Kunnon kohentaminen	54 %	57 %	3 %	55 %	60 %	5 %	54 %	58 %	5 %
Virkistäytyminen	62 %	55 %	- 7 %	57 %	51 %	- 6 %	59 %	53 %	- 6 %
Työkyvyn ylläpito	34 %	34 %	- 1 %	35 %	33 %	- 1 %	34 %	34 %	0 %
Hyvän olon tunne	37 %	38 %	1 %	27 %	24 %	- 4 %	32 %	31 %	- 1 %
Ajan vietto									
perheen kanssa	15 %	14 %	- 1 %	18 %	18 %	0 %	16 %	16 %	0 %
Ajan vietto									
ystävien kanssa	8 %	9 %	0 %	15 %	16 %	0 %	12 %	12 %	0 %
Urheiluseuratoiminta	1 %	1 %	0 %	4 %	5 %	2 %	2 %	3 %	1 %
Liikuntataitojen									
kehittäminen	1 %	2 %	1 %	4 %	4 %	0 %	3 %	3 %	1 %
Kilpaurheilun									
harjoittaminen	1 %	1 %	0 %	5 %	5 %	1 %	3 %	3 %	0 %

5.9. Liikunta ja talous

Taulukko 22. Rahan käyttö liikuntapaikoilla

Liikunnan harrastaminen ja rahan käyttö liikuntaan

	2009		1998		Muutos	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Liikunnan harrastus t/viikko	3:44	3:34	3:54	3:06	-0:10	0:38
Rahan käyttö liikuntapaikoilla €/kk	32	29	29	21	3	8

TYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Rahan käyttö liikuntapaikoilla muodostuu siten, että n. 1/2 rahasta menee liikunnanohjauksen kustannuksiin, 1/3 matkakuluihin, 1/4 liikuntapaikkamaksuun ja loput esim. kahvioon yms. virkistykseen. Muutokset tarkasteluvuosina ovat vähäisiä sillä miesten käyttämä rahamäärä oli kasvanut 29 €:sta 32 €:oon ja naisilla 21 €:sta 29 €:oon kuukaudessa. Samaan aikaan miesten

liikunta oli vähentynyt 10 minuuttia, mutta naisten liikunta oli kasvanut 38 minuuttia viikossa. Rahankäytölle liikuntapaikalla ja liikuntaharrastuneisuudelle ei voi esittää suoria yhtäläisyyksiä. Miesten ja naisten liikuntapaikoilla käyttämä aika oli lähes sama, sillä miehet käyttivät liikuntapaikoilla aikaa 10 minuuttia enemmän, mutta käytetty rahamäärä oli lähes yhtä suuri. Varsinaista liikunnan ja talouden suhdetta tarkastellaan myöhemmin kappaleessa 20.

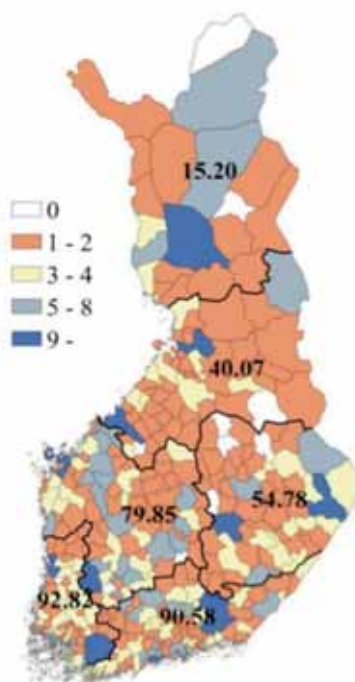
5.9. Liikuntapaikkojen peittoprosentti Suomessa

Tulokset on saatu sekä LIPAS-järjestelmän liikuntapaikkojen paikkatietomäärästä ja edellä olevasta kyselytutkimuksesta siten, että siitä on laskettu kaikille ulkoliikuntapaikkakäyttäjille keskiarvo, joka on otettu saavutettavuuden mitaksi eli luku Liikunnan ELY-aluekohtaisesti kertoo kuinka suuri osa väestöstä on tämän keskimääräisen saavutettavuuden sisällä. Tämän on mahdollistanut ns. geokoodaus eli paikkatietojärjestelmässä olevat liikuntapaikat on koodattu kunnittain karttakoordinaation perusteella liikuntapaikkojen osoitteen sijaintitiedoksi ja kyselytutkimuksessa olevan kunnassa asuvana henkilön liikuntapaikalle käyttämä matka on koodattu samaan kuntaan kun liikuntapaikat ominaisuustiedoksi eli käytetty liikuntapaikalle kulkumatka on paikkatietojärjestelmään syötettäessä ollut paikkatiedon ominaisuustieto, eli koehenkilön kotiosoitteen ja liikuntapaikan osoitteen välinen lyhyin matka tietä myöten.

Tätä voidaan ajatella myös siten, että LIPAS-liikuntapaikkatietojärjestelmän liikuntapaikat ovat tarjonta ja postikyselystä saadut liikuntapaikkojen kulkumatkat ovat kysyntä. Prosenttiluku ELY-alueilla ilmaisee siis kuinka paljon kysynnästä voidaan tyydyttää tietyllä liikuntapaikkaetäisyydellä eli kuljetulla matkalla kodin ja liikuntapaikan välillä.

5.9.1. Ulkoliikuntapaikat

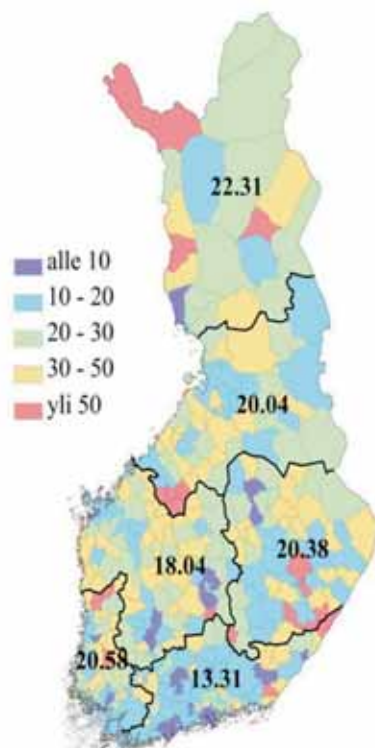
Kuvio 10. Ulkoliikuntapaikkojen peitto – % 10 km käyttöetäisyydellä Suomessa

Kuvio 10. kertoo, että parhaiten ulkoliikuntapaikkojen peitto toteutuu tällä hetkellä Lounais-Suomen liikunnan ELY-alueella Turun ja Porin seudulla, jossa keskimääräisellä peittoprosentilla arvioituna lähes 93 % väestöstä tulee tyydytetyksi ulkoliikuntapaikkojen kysynnässä. Etelä-Suomen ELY-alueella päästään lähes yhtä suureen peittoprosenttiin, mutta jo Länsi- ja Sisä-Suomen liikunnan ELY:ssä jäädyään alle 80 %:n. Itä-Suomen liikunnan ELY-alueellakin päästään peittoprosentissa tyydyttämään yli puolen väestön kysyntä. Pohjoiseen mentäessä Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin ELY:issä jäädyään selkeästi alle puoleen väestön kysynnän tyydyttämisessä ja jos pidetään tasa-arvoa edelleen liikuntalain osoittamalla tavalla liikuntapolitiikan tavoitteena, niin erityisesti Länsi- ja Sisä-Suomen, Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin liikunnan ELY-alueilla tulisi lisätä ulkoliikuntapaikkoja merkittävästi, koska nyt vallitsee kysynnän ja tarjonnan välillä suuri eriarvoisuus näillä alueilla verrattuna eteläisimpiin liikunnan ELY-alueisiin.

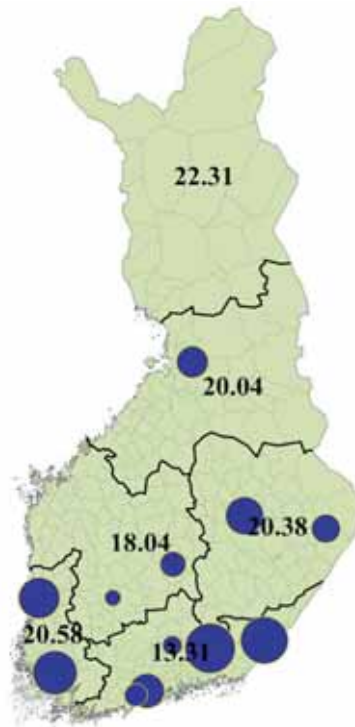
Seuraava kuvio 11. kertoo kuinka erilainen on vastaava tarkastelu tehtynä per capita -luvulla tarkasteltuna, jolloin vähäväkiset pohjoisen ja idän liikunnan ELY-alueet saavat korkeat luvut liikuntapaikkojen per capita tarkastelussa.

Kuvio 11. Ulkoliikuntapaikat liikunnan ELY-alueittain 10 000 asukasta kohden

Kuvioissa 12. voidaan nähdä kuinka toisenlainen kuva saadaan, jos tehdään per capita tarkastelu. Siinä siis lasketaan liikuntapaikkojen määrä suhteessa väestömäärään ja tässä tapauksessa kuinka monta ulkokenttää saadaan yli 70 000 asukkaan kaupungeissa 10 000 asukasta kohden liikunnan ELY-alueittain. Siniset pallot kuvaavat suhteessa toisiinsa liikunnan ELY-alueittain kuinka paljon suhteessa toisiin liikunnan ELY-alueisiin ulkokenttiä on. Suurimmat pallonkuvat piirtyvät luonnollisesti Etelä-Suomen liikunnan ELY-alueelle vaikka suhdeluku 13,31 ulkokenttää 10 000 asukasta kohden on tarkasteltavista liikunnan ELY-alueista pienin. Paras suhdeluku on Lapissa, toiseksi paras Lounais-Suomen liikunnan ELY-alueella ja kolmanneksi

Kuvio 12. Ulkokentät suurimmissa (yli 70 000 asukasta) kaupungeissa 10 000 asukasta kohti sekä vastaava tiheys liikunnan ELY-alueittain

paras suhdeluku on Itä-Suomen liikunnan ELY-alueella ja neljänneksi paras Länsi- ja Sisä-Suomen liikunnan ELY-alueella.

Tästä tarkastelusta voidaan ottaa oppia siten, että per capita tarkastelu ei ole kuvaavin tapa tarkastella liikuntapaikkojen tarvetta alueellisesti esim. sitä mihin olisi panostettava liikuntalain tasa-arvotarjontaan perustuen. Silloin aina esim. Lapin per capita -luvut ovat maan parhaat

Taulukko 23. Ulkokentät Suomen suurimmissa kaupungeissa v. 2009

Kaupunki	Asukas-luku	Ulkokentät	Kentät/10 000 as
Espoo	244330	183	7.49
Vantaa	197636	243	12.30
Joensuu	72704	77	10.59
Jyväskylä	129623	119	9.18
Kouvola	88174	148	16.78
Kuopio	92626	115	12.42
Lahti	100854	60	5.95
L:ranta	70414	106	15.05
Oulu	139133	150	10.78
Pori	76286	98	12.85
Tampere	211507	82	3.88
Turku	176087	228	12.95
Keskiarvo		134.08	10.85

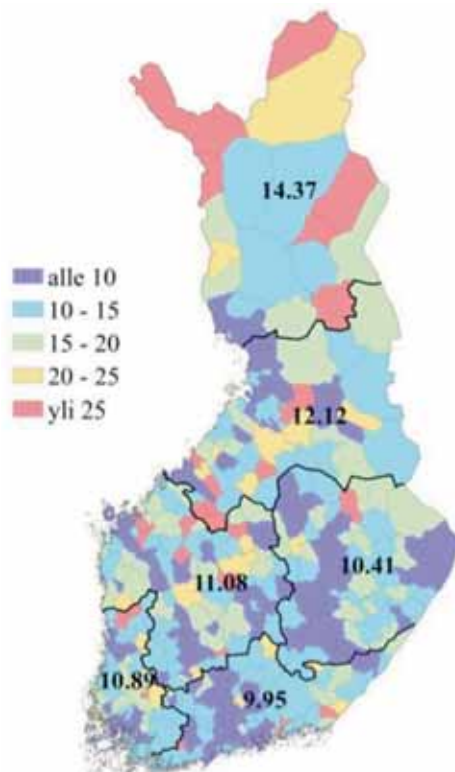
asukkaiden vähäisyydestä johtuen vaikka todellisuudessa Lapissa ei ole paras vaan huonoin tilanne lähes kaikissa liikuntapaikoissa erityisesti pitkien liikuntapaikkaetäisyyksien johdosta.

Taulukon 23. mukaan per capita tarkastelussa Suomen suurimmissa kaupungeissa on valtavat erot ulkokenttien suhteen eli Kouvola on selkeä ykkönen yli 16 per capita luvullaan, jolloin 10 000 asukasta kohden on siis yli 16 ulkokenttää, kun pienimmän luvun saa Tampere 3.88 ulkokenttää 10 000 asukasta kohden. Aivan isoimpien kaupunkien joukossa Turku ja Vantaa ovat ulkokenttämönteisimmät yli 12 kenttää 10 000 asukasta kohden. Kaupunkien väliset erot ovat siis suuria koska parhaimman eli Kouvolan ja heikoimman eli Tampereen välinen ero on yli 10 kenttää 10 000 asukasta kohden, jolla on jo suuri merkitys esim. kenttien käyttöön asuinalueilla. Kouvolan suuren per capita -luvun selittää suuri kuntaliitos, jossa useat kunnat ovat "tuoneet" kenttensä Kouvolan lukuun mukaan.

Kuvion 14. mukaisesti liikunnan ELY-alueiden välinen tarkastelu on tehty tilastoteemakartalla, mutta per capita -luvuilla Suomen sisäliikuntapaikoista 10 000 asukasta kohden kuten edellisessä taulukossakin tehtiin. Tällöin Lapin liikunnan ELY-alue saa korkeimman vertailuluvun eli yli 14 sisäliikuntapaikkaa 10 000 asukasta kohden. Etelä-Suomen liikunnan ELY-alue saa huonoimman vertailuluvun eli hieman alle 10 sisäliikuntapaikkaa 10 000 asukasta kohden. Pohjois-Pohjanmaan liikunnan ELY-alue saa toiseksi parhaimman vertailuluvun Länsi- ja Sisä-Suomen liikunnan ELY:n ollessa 3. vertailussa. Neljäntenä on Lounais-Suomen liikunnan ELY-alue (Turun ja Porin seutu). Itä-Suomen liikunnan ELY-alue on vertailuluvuissa viides.

5.9.2. Sisäsalit

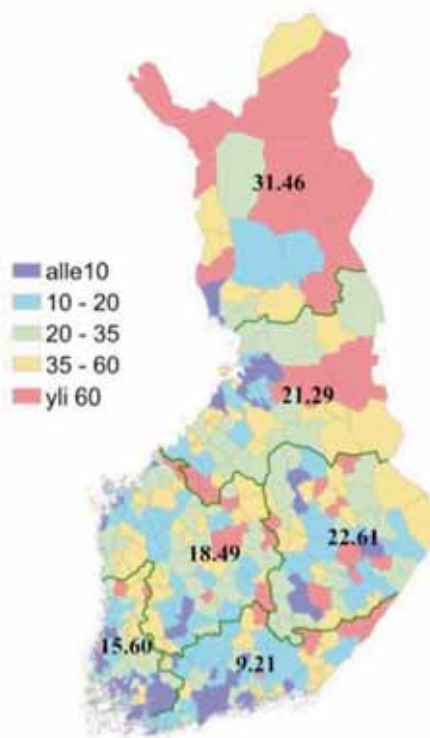
Kuvio 14. Sisäsalit 10 000 asukasta kohden liikunnan ELY-alueittain

Kuvion 14 osoittamalla tavalla sisäsaleissa vallitsee pienet poikkeamat eri liikunnan ELY-alueiden välillä useisiin muihin liikuntapaikkaryhmiin verrattuna, koska poikkeama on hieman alle 10 sisäsaliin hieman yli 14 sisäsaliin 10 000 asukasta kohden. Tämä pieni hajonta kertoo siitä, että meillä on varauduttu suhteellisen pitkään pimeään ajan jaksoon, joka on myös suhteellisen kylmä jolloin tarvitaan sisätiloja lajin harjoittamiseen.

Useasti tällainen on myös erittäin kallis liikuntarakennustapa, jolloin rakennusten perustukset jäätyvän ja routivan maan johdosta on rakennettava suhteellisen raskaalla perustuksella alle routarajan, joka pahimmillaan on useita metrejä. Lämmön eristämiseen tarvitaan lämpöerojen vaihtelua varten seinien, kattojen ja lattioiden eristämistä, jolloin seinän tai katon on pidettävä n. 60 Celsius asteen ero sisä- ja ulkotilan välillä, jos ajatellaan, että ulkona on – 40 Celsius pakkasta ja sisälle halutaan + 20 Celsiusen lämpötila. Tällainen rakentaminen on luonnollisesti kallista verrattuna moniin muihin maihin. Sisätilat vaativat luonnollisesti koneellisen ilmanvaihdon, lämmittämistä, siivousta jne., jolloin sisäliikuntatilamme aiheuttavat suuren hiilijalanjäljen ja paljon kasvihuonekaasupäästöjä verrattuna lämpimimpien maiden liikuntarakentamiseen. Voidaan esittää kaava, jolloin sisäliikuntatilan vuotuiset käyttökustannukset ovat n. 10 % perustamisinvestoinneista ja tällöin esim. keskiuuden uuden 30 M € maksavan jäähallin vuotuiset käyttökustannukset ovat vuodessa n. 3 M €. Tämä pitää muistaa erityisesti silloin kun investoidaan jatkuvasti. Samalla on pidettävä huolta, että kunnan ollessa kyseessä saadaan varaoja myös käyttökustannuksiin samaan tahtiin kuin investoinnit edellyttävät. Muutoin kunnan liikuntatoimesta voi tulla vain liikuntapaikkoja ylläpitävä organisaatio, jolla ei ole voimavaroja toimintaan ja henkilökunnalle riittävästi. Jos tällainen tilanne pääsee syntymään kuntaan, ollaan pahasti liikunnan ylläpitokulttuurissa sen sijaan että oltaisiin kehittämässä ihmisten liikuntaa.

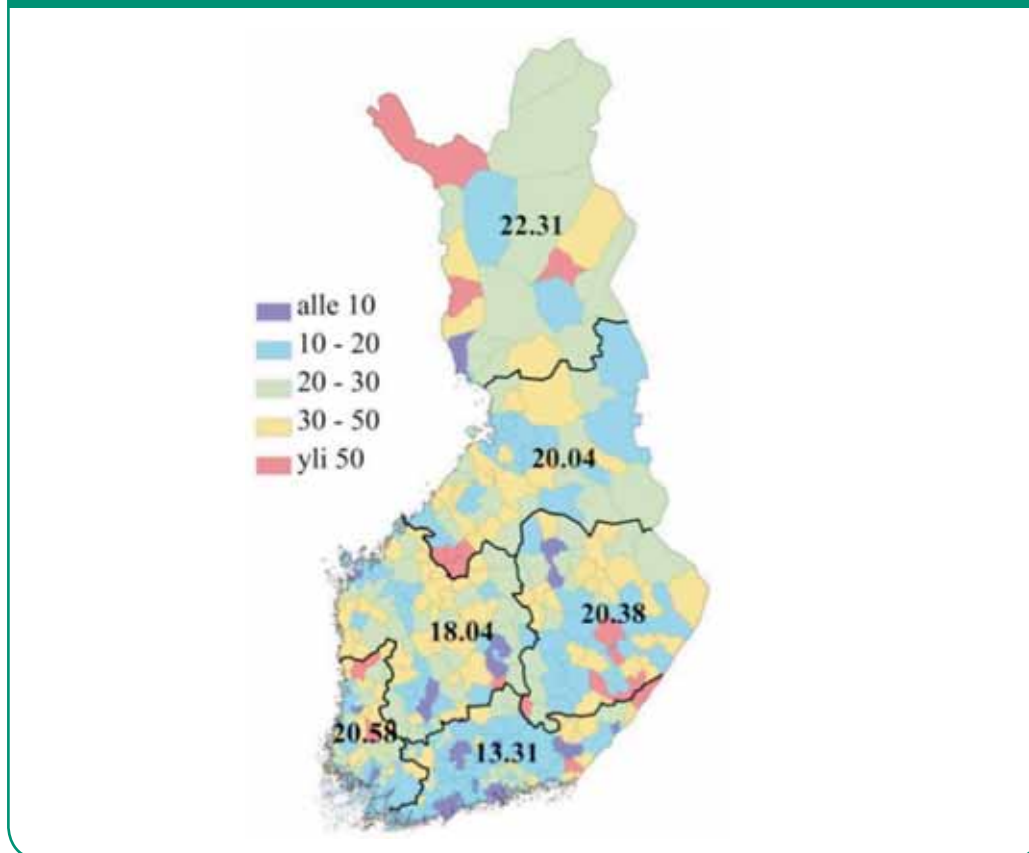
Kuvio 15. Maastoliikuntapaikkatiheys 10 000 asukasta kohden liikunnan ELY-aleittain

5.9.3. Maastoliikunta- ja ulkoliikuntapaikat

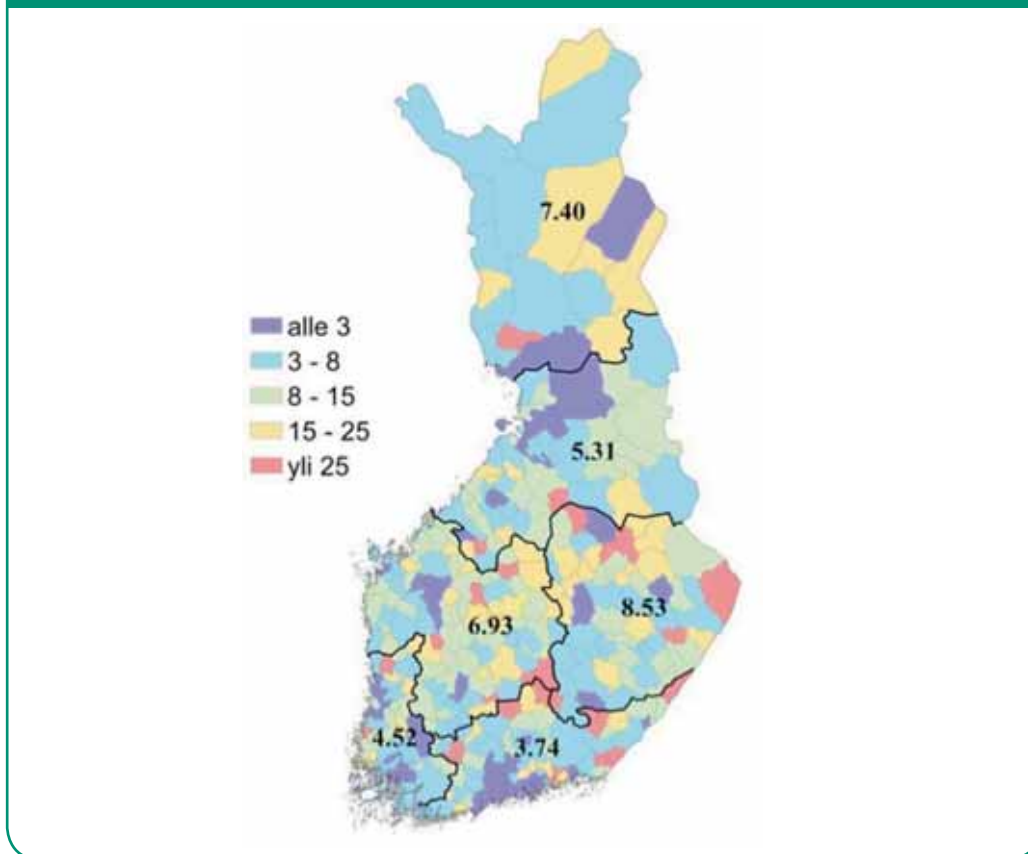
Kuvion 15. osoittamissa maastoliikuntapaikoissa Lappi saa per capita tarkastelussa korkeimmat luvut yli 30 maastoliikuntapaikkaa 10 000 asukasta kohden. Lapissa korkeaa lukua nostaa yksityisten omistajien talviurheilu- ja lomakeskukset, joissa tietenkin voi hyvinvointimatkaillun määritelmänkin mukaan käydä myös paikallinen väestö. Pohjois-Pohjanmaalla ja Itä-Suomessa päästään yli 20 liikuntapaikkaa 10 000 asukasta kohden. Länsi-, Sisä- ja Lounais-Suomessa jäädyään alle 20 liikuntapaikkaa 10 000 asukasta kohden ja Etelä-Suomessa alle 10 liikuntapaikkaa 10 000 asukasta kohden.

Kuvio 16. Ulkoliikuntapaikkatiheys 10 000 asukasta kohden kunnittain ja liikunnan ELY-alueittain

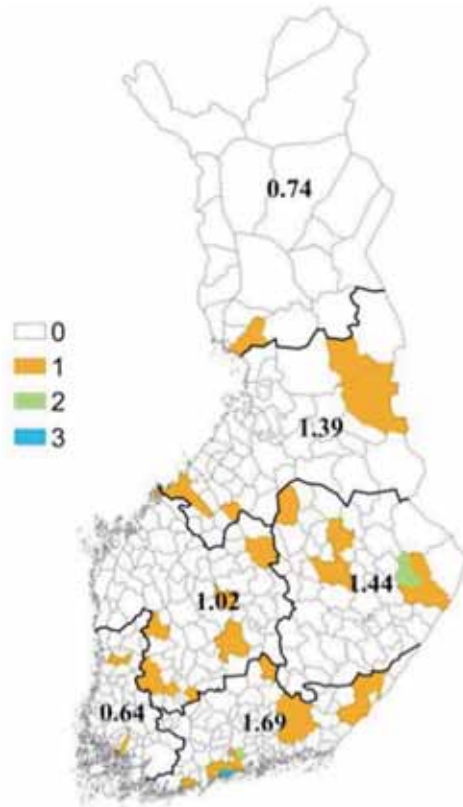
Kuvioon 16. on tehty vertailuluvut ulkoliikuntapaikoista 10 000 asukasta kohden. Liikunnan ELY-alueittain tarkasteltuna erot ovat suhteellisen suuria, koska hajonta on 13 liikuntapaikan ja yli 22 liikuntapaikan välillä 10 000 asukasta kohden koko maassa. Etelä-Suomen liikunnan ELY:n lukemat ovat lähes puolet vähemmän kuin Lapin liikunnan ELY:n luvut osoittavat. Muiden alueiden kesken vallitsee lähes tasa-paino, koska hajonta muiden liikunnan ELY-alueiden välillä on vain 4 liikuntapaikkaa 10 000 asukasta kohden välillä 18–22. Jos otetaan mukaan kolmen pohjoisimman liikunnan ELY-alueen tarkastelu niin hajonta on vielä pienempi luvun ollessa 20–22 välillä. Tällä tavoin tarkasteltuna ulkoliikuntapaikkatiheydessä suhteessa väestöön saadaan tasa-arvoinen kuva liikuntapaikkojen esiintymistiheydestä ulkoliikuntapaikkojen osalta Suomessa.

Kuvio 17. Uimapaikat kunnittain 10 000 asukasta kohden liikunnan ELY-alueittain

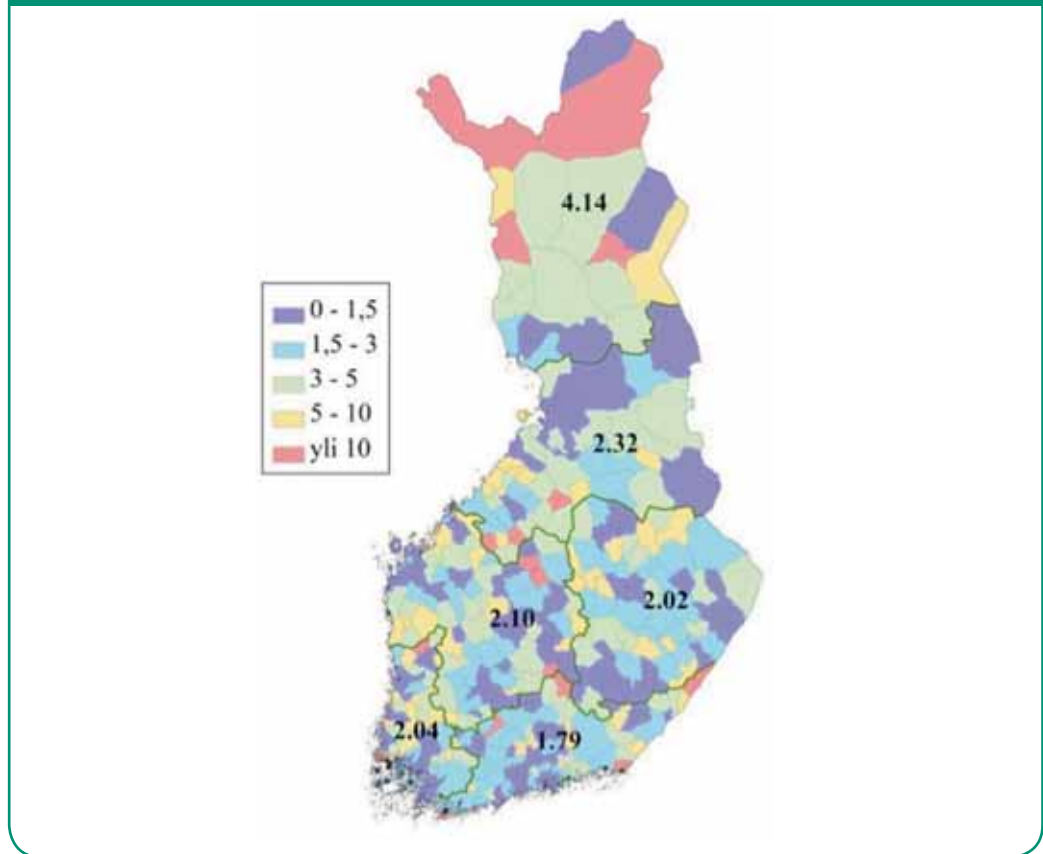
Kuvion 17. mukaisessa tarkastelussa maamme uimapaikat ovat luonnollisesti keskittyneet ns. järvi-Suomeen. Nyt tarkastelussa ovat uimapaikat, jotka eivät ole virallisia valvottuja ja siivottuja liikuntapaikkoja sekä viralliset uimarannat palveluineen ja maauimalat. Uimahalleista on oma tarkastelu jäljempänä. Itä-Suomen järvirikailla alueilla uimapaikkoja on eniten 10 000 asukasta kohden eli yli 8.5 uimapaikkaa. Lappi saa toiseksi korkeimman luvun eli 7.4, mutta on muistettava, että nykyisellään varsinkin Rovaniemen pohjoispuoliset luonnon vedet eivät usein nouse kuin pienimmissä järvissä ja vähemmän virtaavissa joissa uimalämpöiseksi. Itä-Suomen alueen suuret järvet kuten esim. Saimaa ja Pielinen tarjoavat hyvät edellytykset uimiselle. Kolmantena liikunnan ELY-alueena tulee Länsi- ja Sisä-Suomen liikunnan ELY-alue, jossa sijaitsee mm. Päijänne ja Keitele sekä Pohjanmaan joet ja laaja rannikko esim. Vaasan–Kokkolan alueella.

Kuvio 18. Viimeisen 10 vuoden aikana rakennettujen uimapaikkojen suhteellinen osuus 10 000 asukasta kohden liikunnan ELY-alueittain

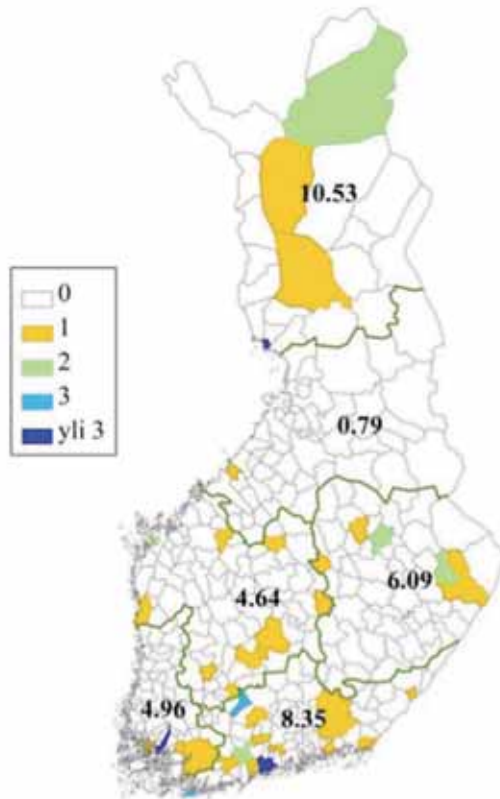
Kuvion 18. mukaan eniten uimapaikkoja on rakennettu 10 000 asukasta kohden juuri niillä alueilla, joilla muutenkin on paljon uimiseen tarkoitettuja liikuntapaikkoja eli ns. Järvi-Suomen alueella, mutta suurin vertailuluku on Etelä-Suomen liikunnan ELY-alueelle 1.67. Järvi-Suomessa poikki Suomen luvut vaihtelevat 1.02–1.44 välillä. Pohjois-Pohjanmaan liikunnan ELY-alueella ovat kolmanneksi korkeimmat luvut ja Lounais-Suomessa sekä Lapissa pienimmät rakentamisluvut. On tärkeää, että liikuntapaikat muodostuvat maantieteellisesti juuri sinne, missä on luontaisimmat edellytykset liikuntapaikkoja vastaavan liikunnan harjoittamiseen, joten tässä mielessä uusien paikkojen keskittyminen Järvi-Suomen ja Etelä-Suomen alueelle väestökeskittymän johdosta ovat johdonmukaisia ratkaisuja. Kunnittaiset vaihtelut ovat luonnostaan suuria ja niitäkin selostaa ainakin osittain maantieteelliset ja väestölliset seikat.

Kuvio 19. Kilpaurheilun erikoisliikuntapaikat kunnissa
10 000 asukasta kohden liikunnan ELY-alueittain

Kuvion 19. mukaan kilpaurheilun erikoisliikuntapaikat vaihtelevat vähäisesti juuri siitä syystä, että kyseessä on standardoiduimmat liikuntapaikat koko maassa johtuen kilpaurheilun universaaleista säännöistä ja ne ovat kaikkialla samanlaiset, jos kilpaurheilupaikkoja rakennetaan. Usein kansainväliset lajiliittojen säännöt määrittelevät liikuntapaikkojen ehdot erityisesti olympiaurheilun osalta. Tässä mielessä Lapin korkea lukema 4.14 liikuntapaikkaa 10 000 asukasta kohden ei paljoa poikkea Etelä-Suomen liikunnan ELY:n lukemasta 1.79 vaikka Lapin luku on yli kaksinkertainen.

Kuvio 20. Kilpaurheilun erityisliikuntapaikkojen osuus viimeisen 10 vuoden aikana rakennetuista kaikista liikuntapaikoista liikunnan ELY-alueittain

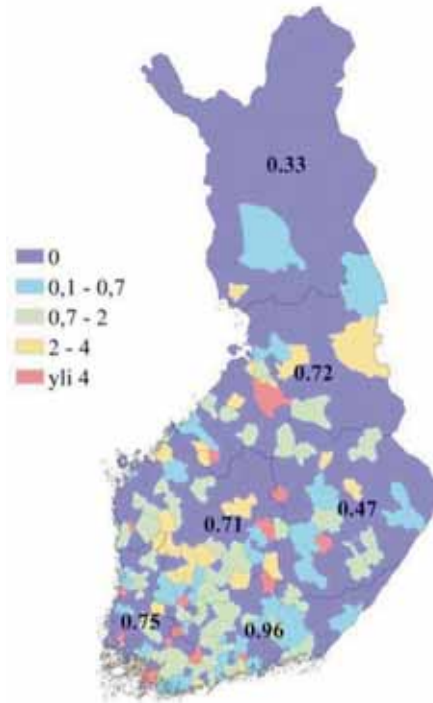
Kun katsotaan kilpa- ja huippu-urheilun rakentamisintoa, niin suurin aktiivisuus keskittyy juuri Lappiin ja Etelä-Suomen. Lapissa on suurimmat puutteet kilpaurheilun infrastruktuurissa ja Etelä-Suomen liikunnan ELY:n alueella suurimmat voimavarat isoissa kaupunkikunnissa. Erityisesti Etelä-Suomen alueella nousee Helsingin sininen väri esiin aktiivisena kilpa- ja huippu-urheilun rakentajana, koska pääkaupunkiin keskittyy useita valtakunnallisia ja kansainvälisiä kilpa- ja huippu-urheilun erikoispaikkoja kuten esim. Helsingin olympiastadion.

5.9.6. Eläinurheilualueet

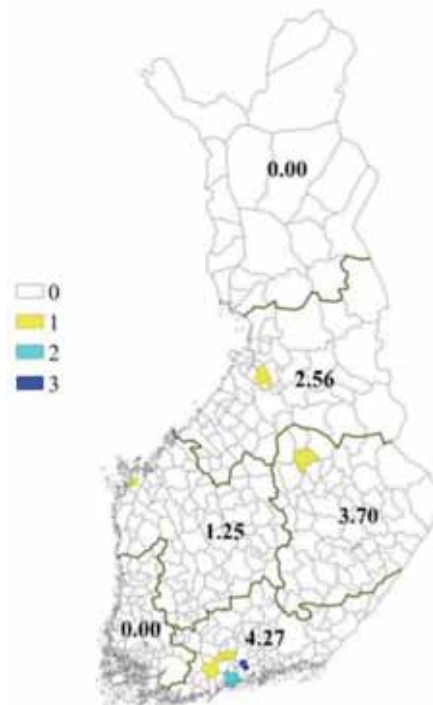
Kuvion 21. mukaan eläinurheilualueet eivät keskity maaseudulle vaan Etelä-Suomen liikunnan ELY saa korkeimmat lukemat eli siellä on eniten eläinurheilualueita suhteessa väestömäärään, mutta kuitenkin korkeimmat luvut kunnittain (punainen väri) ovat maaseudun isoja ja vauraita kuntia, jossa eläinurheiluharrastajia löytyy riittävästi. Tällaisia alueita ovat mm. raviharrastus- ja koira-alueet. Koira on merkittävä liikuttaja Suomessa, koska koiran kanssa säännöllisesti liikkuvia on n. 8 % aikuisväestöstä. Koirien lisääntyminen maassamme edellyttää lisää erikoistuneita liikuntapaikkoja koiraharrastajille, jotta eläinten ja liikkuvien ihmisten yhteentörmäyksiltä vältetään esim. kuntoradoilla, hiihtoladuilla ja pururadoilla. Näillä liikuntapaikoilla eläimet voivat tuottaa myös turvallisuutta liikkujille, jollei pelisäännöt ole selkeät ja eläimillä omat liikuntapaikat. Tässä mielessä eläinurheilu lisää liikuntapaikkojen erikostumista.

Eläinurheilualueisiin satsataan voimakkaasti uutena rakentamistoimintana, koska esim. Etelä-Suomen liikunnan ELY:n kaikista liikuntapaikoista eläinurheilualueet olivat vain alle 1 pro-

Kuvio 21. Eläinurheilualueet kaikista liikuntapaikoista 10 000 asukasta kohden ja niiden osuus ELY-alueilla

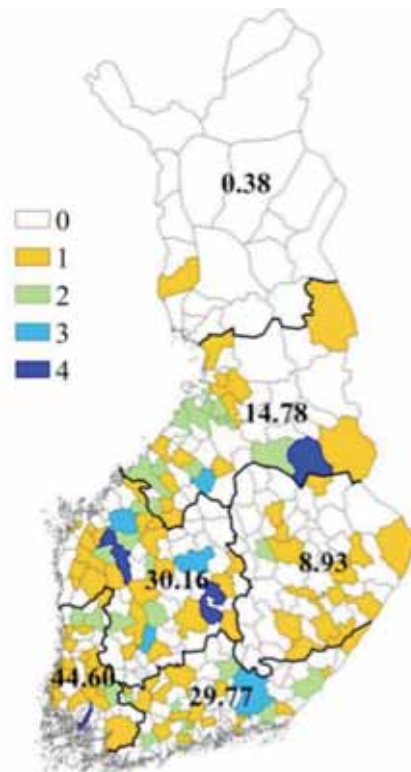
Kuvio 22. Viimeisen 10 vuoden aikana rakennettujen eläinurheilualueiden määrä ja näiden prosenttiosuus liikunnan ELY-aluekohtaisista uusista liikuntapaikoista

senttia, mutta uusista liikuntapaikoista viimeisen 10 vuoden aikana ovat eläinurheilualueet tällä tarkastelualueella jo yli 4 % kaikista uusista 10 vuoden aikana rakennetuista liikuntapaikoista. Itä-Suomessa on päästy samoihin lukemiin eli 3.7 % kaikista uusista liikuntapaikoista viimeisen 10 vuoden aikana. Eläinurheilun uusrakentaminen keskittyy sinne missä harrastus on suurinta sinne on keskitetty alueellista tai valtakunnallista toimintaa.

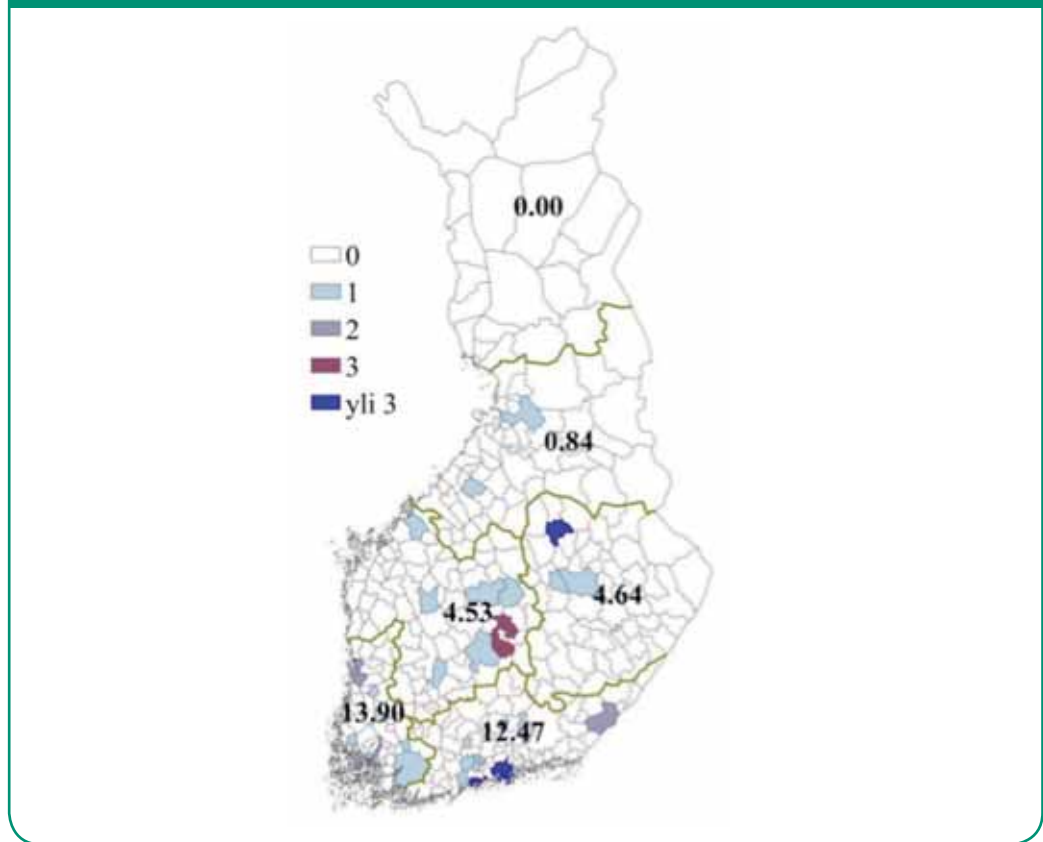
5.9.7. Pesäpallokentät

Kuvio 23. Pesäpallokenttien määrä kunnittain sekä suhteellinen alueellinen peittävyys (%) 10 km säteellä asuinpaikasta liikunnan ELY-alueittain

Kuvion 23 luvut on saatu taas LIPAS-tarjonnan ja väestökyselyn kysynnän perusteella, jolloin käyttöetäisyydeksi on otettu sellainen kilometrimäärä, jonka alle kaikista pesäpallokentän käyttäjistä sijoittuu yli puolet kyseisen liikuntapaikan käyttäjistä, jolloin 10 km matkaetäisyydelle sijoittuu lähes 45 % Lounais-Suomen pesäpallokenttien käyttäjistä. Toiseksi paras lukema on Länsi- ja Sisä-Suomen liikunnan ELY-alueella, johon siis sisältyvät Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi ja Pirkanmaa. Etelä-Suomen liikunnan ELY-alueella alle 30 % harrastajista pääsee käyttämään pesäpallokenttää 10 km käyttöetäisyydellä ja Pohjois-Pohjanmaallakin vain 14 %. Käyttöetäisyys -% osoittaa painopisteet liikuntarakentamiselle kyseiselle liikuntapaikalle ja tässä mielessä suurimmat tarpeet pesäpallokenttien rakentamiselle keskimääräisen käyttöetäisyyden saavuttamiseksi ovat Lapissa ja Itä-Suomessa.

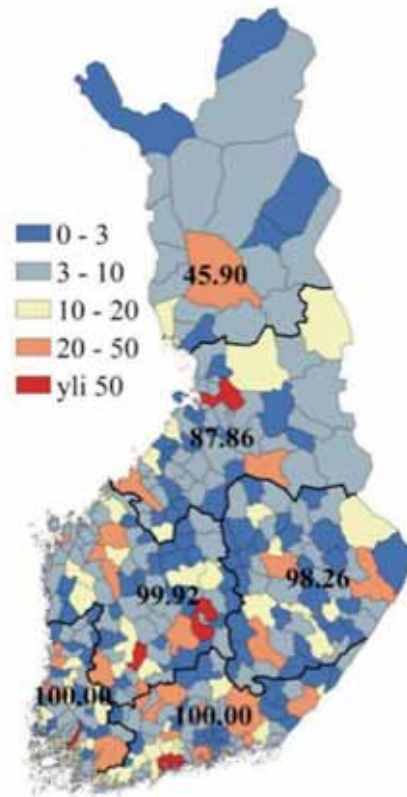
Kuvio 24. Vähintään 2-rataisten keinojäiden suhteellinen alueellinen peittävyys (%) 10 km säteellä asunpaikasta liikunnan ELY-alueittain

Kyse on siis 2- tai 1-rataisista keinojäistä eli kaukaloista, jonne on jäädytysteknologialla tehty keinotekoinen jää esim. putkistolla tuotettavalla ja ylläpidettävällä jäällä ja jäätä hoidetaan erityisillä jäänhoitokoneilla. Käyttöetäisyydeksi tässäkin määrättiin kysynnän ja tarjonnan perusteella 10 km. Paras peitto-% on Lounais-Suomessa Turun ja Porin seuduilla lähes 14 %. Etelä-Suomen liikunnan ELY:n alue tulee seuraavana n. 12.5 peittoprosentilla, mutta Länsi- ja Sisä-Suomessa sekä Itä-Suomen liikunnan ELY-alueella vain n. 4.5 % jään käyttäjistä pystyy käyttämään keinojäää 10 km etäisyydeltä. Pohjois-Pohjanmaan alueella alle 1 prosentti käyttäjistä voi käyttää mainitulta etäisyydeltä keinojäää. Tasa-arvon kannalta suurimmat puutteet kysynnän ja tarjonnan alueella ovat siis pohjoisilla liikunnan ELY-alueilla Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaalla.

6. Koulujen sisäsalit

Kuvio 25. (Koulujen) Liikuntasalien määrän suhteellinen peittävyys 10 km säteellä asuinpaikasta liikunnan ELY-alueittain

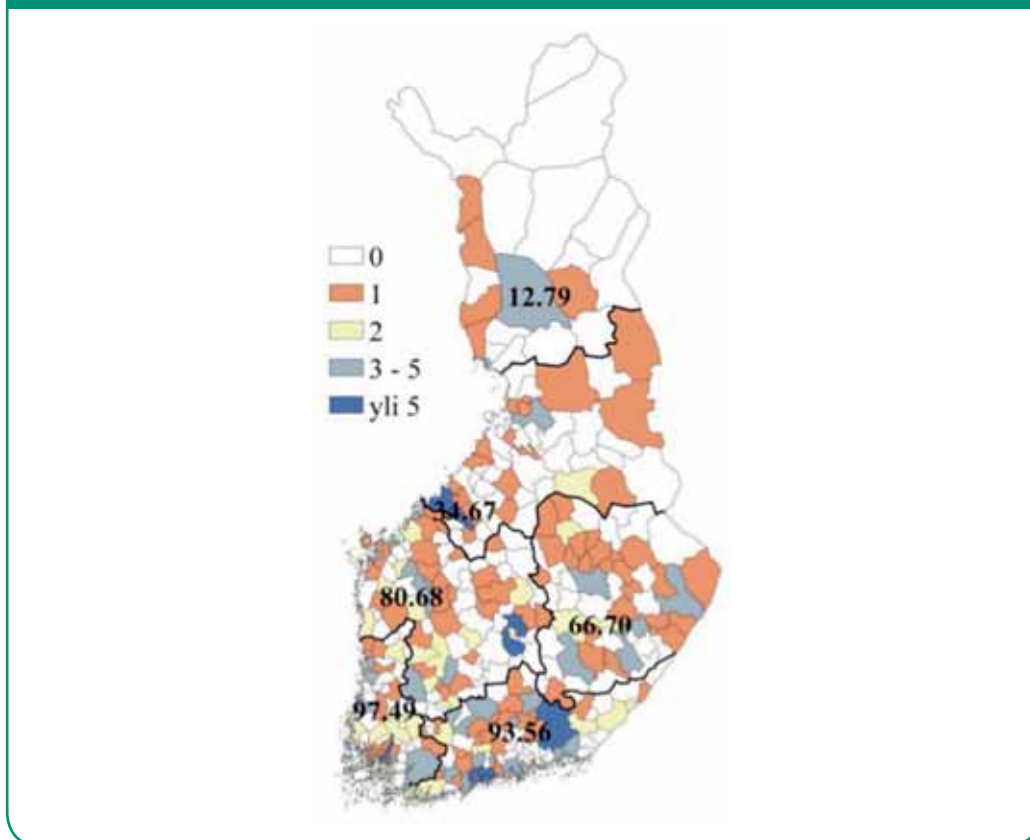
Tämä liikuntainfrastukturi luo lujimman perustan koko suomalaisen liikuntainfrastruktuuriin, koska se on yleinen ja sen peitto ja merkitys ovat suuria niin alueellisesti kuin kansallisesti katsottuna. Liikunnanopetus tapahtuu paljolti tämän infran varassa. Eteläisimpien liikunnan ELY:jen alueella Etelä- ja Lounais-Suomen liikunnan ELY-alueilla peittoprosentti on 100 % eli tämän peittävyys on erittäin hyvä eteläisimmillä maan alueilla. Länsi- ja Sisä-Suomen liikunnan ELY-alue yltää lähes samaan kuten myös Itä-Suomen liikunnan ELY-alue, koska vastaavat lukemat ovat 99 % –98 %. Tilanne kuitenkin heikkenee olennaisesti kun katsotaan Pohjois-Pohjanmaan liikunnan ELY-alueita, jossa peittoprosentti on n. 88 %. Kun mennään vielä pohjoisemmaksi Lappiin, niin peittoprosentti putoaa jo alle 50 %:n. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin lusedmat ovat selkeästi kytköksissä maaseudun kyläkoulujen lakkauttamisiin, jolloin ehkä pohjoisen maamme tärkein ja kallein liikuntainfrastrukstuuri menetetään aina kun koulu lakkautetaan – siitä on siis kaksinkertainen haitta koululaisille ja asukkailla, koska lakkautettu koulu on usein pois myös urheiluseurojen iltakäytöstä.

Perusopetuslaissa ei ole määräyksiä liikunnanopetuksen tiloille eikä perusopetuksen ryhmäkoolle, jolloin laukkautuksen alla olevat perheet ja koululaiset eivät ole minkään lain suojassa vaikka perusopetuksen tarkoituksena olisi antaa maan eri osissa mahdollisimman samanlaista opetusta kaikissa perusopetusaineissa – myös liikunnassa. Tähän eriarvoistavaan tekijään ei ehkä kiinnitetä tarpeeksi huomiota kun oppilasmäärältään vähäisillä alueilla tehdään koulujen laukkauttamispäätöksiä.

Toinen seikka mikä mikä liittyy tasa-arvoiseen liikkumiseen on esim. aamu- tai iltapäivätoiminta tai koulukerhotoiminta koulun sisäliikuntatiloissa. Mitä pohjoisemmaksi mennään Suomessa sitä enemmän vasustetaan aamu-iltapäivätoimintaa tai koulukerhotoimintaa, koska lasten kokonaisrasitus lisääntyy merkittävästi, jos kouluunkuljetus vie koulupäivästä jo pari tuntia. Tällöin ei enää ole intoa ja halukkuutta tai mahdollisuksiakaan jäädä varsinaisen koulupäivän jälkeiseen toimintaan mukaan mikä lisää entisestään pohjoisten alueiden epätasa-arvoisuutta Suomessa.

7. Liikuntahallit

Kuvio 26. Liikuntahallien suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
20 km säteellä liikunnan ELY-alueittain

Kuviossa 26. kerrotaan isommista liikuntahalleista kuin koululiikuntasalit, joita tarkasteltiin jo aikaisemmin. Tässä kuviossa havaitaan samantyyppinen tasa-arvotekijöihin liittyvä asetelma kuin koulujen liikuntasalien osalta. Keskimääräisen käyttöetäisyyden perusteella (keskimääräinen käyttöetäisyys 20 km) väestöstä sijoittuu säteen sisään Etelä-Suomen liikunnan ELY:n alueella yli 93 % ja Lounais-Suomen liikunnan ELY-alueella vielä enemmän – yli 97 %.

Isompien liikuntahallien osalta alueelliset erot ovat suurempia kuin koulujen liikuntasalien osalta. Lapissa vastaavalle käyttöetäisyydelle sijoittuu hieman vajaa 13 % väestöstä, johon vaikuttavat voimakkaasti luonnolliset pinta-alaltaan isot kunnat, joissa on yleensäkin pitkät käyt-

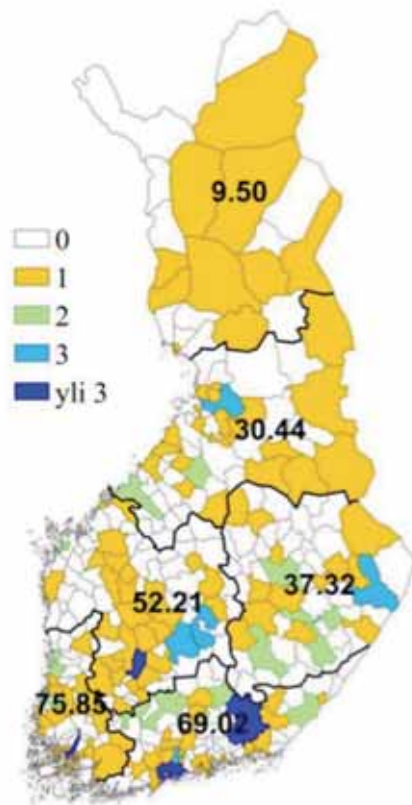
töetäisyydet. Erityispaikkojen osalta – kuten isommat liikuntahallit – käyttöetäisyydet vain kasvavat. Lisäksi pitkiin käyttöetäisyyksiin on viime vuosina vaikuttanut voimakkaasti kyläkoulujen laukkauttaminen, jolloin kylillä isoja liikuntahalleja vaativa liikuntatoiminta mm. aikuisväestön vapaa-aikanaan harrastama liikuntatoiminta kuten esim. kyläkuntien palloiluilat ovat siirtyneet kyliltä pitkien matkojen päähän kuntakeskuksiin isompiin liikuntahalleihin. Tällä tavalla myös elinvoimaisuus liikunnan osalta on köyhtynyt ja entisestään autioittaa maaseudun kyliä.

Sama ilmiö tulee esiin kuviossa 26. Pohjois-Pohjanmaan liikunnan ELY:n alueella, johon myös Kainuun maakunta kuuluu. Tällä liikunnan ELY-alueella vain hieman yli 1/3 väestöstä sijoittuu käyttöetäisyyden sisään. Länsi- ja Sisä-Suomen ELY:n alueella Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa ja Pirkanmaalla alle 20 % väestöstä ei mahdu käyttästeen sisälle. Itä-Suomenkin liikunnan ELY-alueella n. 2/3 väestöstä on käyttöetäisyyden sisällä.

Yhteenvedonomaaisesti oikeastaan vain Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin liikunnan ELY:jen alueilla huomattava osa väestöstä ei ole liikuntahallien piirissä kohtuullisella 20 km:n käyttöetäisyydellä.

8. Jäähallit

Kuvio 27. Jäähallien suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
20 km säteellä ELY-alueittain

Kuvio 27. käsittelee jäähalleja 20 km:n käyttösäteellä TASA-tutkimuksessa geokoodatun vastaajan kotiosoitteesta lähimmälle jäähallille. Oletuksena on, että käyttäjä käyttää lähintä jäähallia, mikä ei aina toteudu suurissa kaupungeissa, joissa on useita jäähalleja. Toisaalta pienem-

missä kunnissa on vain yksi jäähalli, jolloin matka on kiistaton. Tutkimustapa antaa täten suurimpien monihallisten kaupunkikuntien tilanteesta paremman kuvan kuin se todellisuudessa on. Jäähallien sijainnit on tarkistettu yhdessä Jääkiekkoliiton olosuhdevastaavien kanssa, jolloin LIPAS-järjestelmästä poiketen jääkiekkoliitolla oli erilainen tapa kirjata jäähalleja omaan rekistereihinsä. Jäähallien esiintyminen aineistossa siis edustaa tarjontaa ja postikyselyssä olevien vastaajien liikuntapaikan käyttö ilmaisee jäähallinkäyttöä, joka tässä tutkimuksessa on kirjattu kysynnäksi. Prosenttiluku kertoo kuinka monta prosenttia on jäähallipeitto 20 km:n säteellä vastaajien geokoodattujen postikyselyvastausten perusteella eli miten tarjonta vastaa kysyntään.

Jäähallien peittoprosenttien perusteella voi päätellä, että tasa-arvon kannalta jäähallien käyttö on suuressa määrin eteläisimpien liikunnan ELY-alueiden harrastusta. Kyseessä on siis jäähallipeitto ja jäähalleissa on usenlaista liikuntaa kuten jääkeikkoa, taitoluistelua, jääpallotarjoittelua ja kaukalopalloa sekä curlingia.

Kuvion 25. perusteella paras jäähallipeitto on Lounais-Suomen liikunnan ELY-alueella lähinnä Turun ja Porin seuduilla, joissa 75 % harrastajista pystyy käyttämään jäähalleja 20 km:n käytöetäisyydellä. Etelä-Suomen liikunnan ELY-alueellakin päästään lähes 70 %:n peittoon jäähalleissa. Länsi- ja Sisä-Suomen ELY-alueella päästään yli 50 %:n peittoon, mutta eriarvoisuus alueellisesti korostuu siinä, että Itä-Suomen liikunnan ELY-alueella vain hieman yli 37 % väestöstä pystyy käyttämään 20 km:n säteellä jäähalleja ja Pohjois-Pohjanmaan liikunnan ELY-alueella hieman yli 30 %. Lapin jäähallien käyttäjien eriarvoisuus tulee esiin siinä, että vajaa 10 % jäähallien käyttäjistä voi käyttää jäähalleja keskimääräisellä 20 km säteellä.

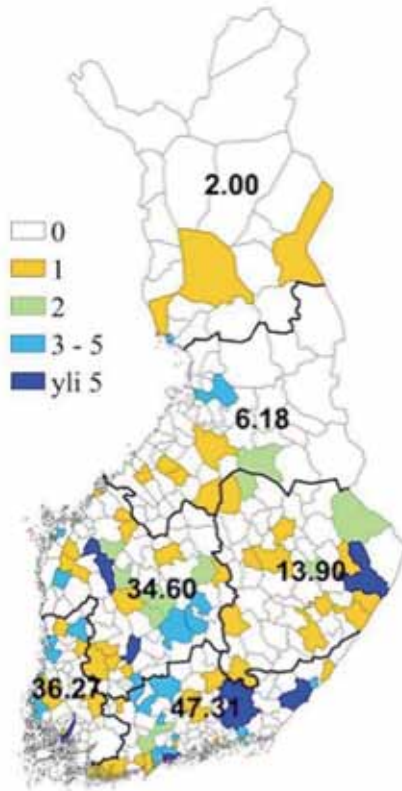
9. Voimailusalit

Kuvion 28. mukaan suhteellinen alueellinen peitto% kertoo siis kuinka paljon väestöstä sijoituu 10 km sisälle siten, että se voisi käyttää tältä keskimääräiseltä etäisyydeltä voimailusaleja.

Voimailusalit ovat tässä yleisnimitys kaikille sellaisille saleille, joissa on kuntosalilaitteet ja erilaisia voimailuvälineitä. Salit sijaitsevat usein muun liikuntapaikan yhteydessä kuten uimahallin yhteydessä tai läheisyydessä. Samalla tavalla mukana ovat sekä yksityiset voimailusalit kuten julkiset kuntien omistamat voimailusalit, jotka kuntien edustajat ovat kirjanneet LIPAS-liikuntapaikkojen paikkatietojärjestelmään.

Voimailusalien käytettävyydessä on paljon kehitettävää koko maassa. Parhaimmallakin liikunnan ELY-alueella Etelä-Suomessa peittoprosentti on alle puolet väestöstä eli hieman yli 47 %. Luvut Lounais-Suomen 36 % ja Länsi- ja Sisä-Suomen 34 % voimailusalien käyttäjistä osoittavat, että lähes 2/3 näillä eteläisillä ja läntisillä liikunnan ELY-alueilla jää keskimääräisen käyttöetäisyyden ulkopuolelle. Voimailusalien käyttöetäisyys Itä-Suomen, Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin liikunnan elyalueilla jää huomattavan pieneksi, mikä osoittaa merkittävää alueellista eriarvoisuutta liikunnan ELY-alueiden kesken, jolloin läntiset ja eteläiset liikunnan ELY-alueet omaavat huomattavasti suuremman voimailusalien peittoprosentin kuin itäisissä ja pohjoisissa liikunnan ELY-alueissa.

Kuvio 28. Voimailusalien suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
10 km säteellä asuinpaikasta liikunnan ELY-alueittain

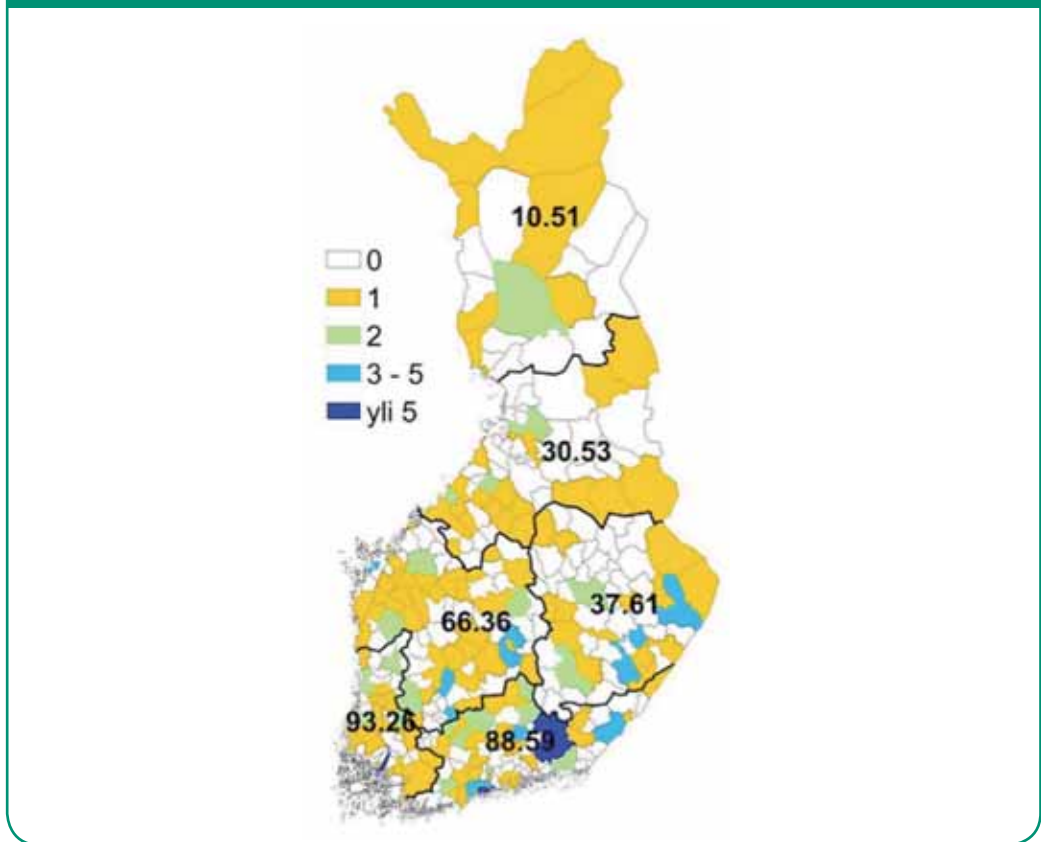
10. Uimahallit

Kuviossa 29. eritellään liikunnan ELY-alueittain uimahallien suhteellinen alueellinen peittävyys 18 km säteellä kotoa, joka saatiin geokoodauksessa keskimääräiseksi uimahallien käyttöetäisyydeksi TASA-väestökyselyn vastausten perusteella. LIPAS-liikuntapaikkojen paikkatietokannassa uimahallisijainnit vastaavat tietoja esim. Suomen uimaopetus- ja hengenpelastusliiton (SUH) uimahallitietojen kanssa.

Sama tasa-arvotrendi, joka näkyy ns. perusliikuntapaikkojen osalta lähes kaikissa liikuntapaikkojen peittoprosenteissa, tulee esille myös uimahallien osalta. Parhaaksi uimahallien liikunnan ELY-alueeksi sadaan Lounais-Suomen liikunnan ELY-alue, jossa peittoprosentti on maan korkein eli yli 93 %. Luku on jo perinteisesti niin suuri, koska alue on ollut pienkuntavaltainen erityisesti Satakunnassa, jonka kunnissa on pidetty kunnia-asiana rakentaa omat uimahallit. Tätäkin suurempi etäisyyskijä on, että pienkuntien alueella käyttöetäisyydet kokonaisuudessaan ovat lyhyet, mikä tuottaa suuren peittoprosentin.

Etelä-Suomessa päästään lähes 90 %:n peittoon, mikä merkitsee että lähes kaikki halukkaat voivat käyttää uimahalleja keskimääräisellä käyttöetäisyydellä. Etelä-Suomen alueella hyvät liikenneyhteydet edistävät uimahallien käyttöä.

Kuvio 29. Uimahallien suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
18 km säteellä liikunnan ELY-alueittain

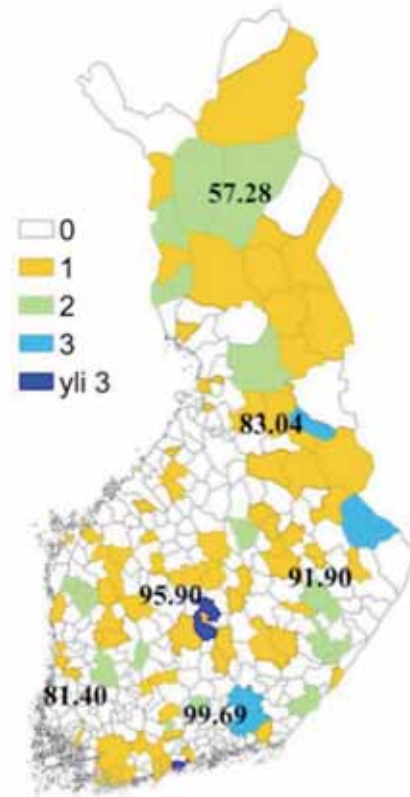

Länsi- ja Sisä-Suomen alueella peittoprosenttia yli 2/3 väestöstä on pidettävä erittäin hyvänä. Vaikka alueella on paljon pieniä kuntia, ne ovat kuitenkin rakentaneet omia uimahallejaan kiitettävästi. Itä-Suomen peittoprosenttiluvussa tulee esiin jo alueellinen eriarvoisuus, koska vain hieman yli 1/3 väestöstä voi käyttää haluamiaan palveluita keskimääräiseltä käyttöetäisyydeltä. Pohjois-Pohjanmaan liikunnan ELY-alueella päästään lähes samoihin lukuihin kuin Itä-Suomen alueella, mutta Lapin peittoprosentti hieman yli 10 % kuvastaa jo suurta eriarvoisuutta maan eri osien välillä – Lounais-Suomi 93.2 % ja Lappi 10.5 % – kuvastavat suuria eriarvoisuuslukuja, joita voidaan poistaa vaan suuntaamalla esim. Lappiin, Pohjois-Pohjanmaalle ja Kainuuseen suhteellisesti huomattavasti enemmän voimavaroja uimahallien rakentamiseen kuin eteläisimmille alueilla.

Todellisuudessa nykyvaltionapujärjestelmä ei pysty koskaan poistamaan alueellista eriarvoisuutta, ellei rahanjakoa suunnata enemmän suhteellisen peittoprosentin mukaisesti. Todellinen ongelma on, että pienet vähävaraiset kunnat eivät hae valtionavustuksia, koska niiden tulee panna omaa rahoitustaan hankkeisiin joka tapauksessa vähintään 20 – 25 %, mikä uimahallien osalta tarkoittaa miljoonia euroja. Toinen investointipäätasa-arvoa suurempi tasa-arvoeste on uimahallien käyttökustannusten saaminen vuotuisesti kokoon. Käyttökustannus on todellisuudessa suurempi investointi kuin varsinainen investointipääoma uimahallin elinkaarella. Pienehkön uimahallin (25:m altaalla) voi saada 10 miljoonalla eurolla, jossa on vuotuiset käyttökustannukset vähintään 1 miljoonaa euroa. Kun uimahalli on olemassa keskimäärin 40 vuotta niin 40 vuoden aikana käyttökustannukset ovat 40 M€, mikä on neljä kertaa enemmän kuin varsinainen investointikustannus – 10 M€.

11. Laskettelurinteet

Kuvio 30. Laskettelurinteiden/rinnehihtokeskusten suhteellinen alueellinen peittävyys (%) 40 km* säteellä liikunnan ELY-alueittain

Kuviossa 30. kerrotaan laskettelurinteiden käytöstä ja niiden saavutettavuudesta peitto-prosentilla. Tässä tarkastelussa on sellaiset liikuntapaikat, joissa on yksikin talvinen laskettelu-rinne tai isompi rinteiden keskittymä. Kysyntä tulee siis kyselylomakkeen kysymyksestä 21. (lii-te 1.), jossa vastaaja sai vapaasti itse kertoa mitä liikuntapaikkaa käyttää ja miltä etäisyydeltä viikottain säännöllisesti. Oletuksena on, että vastaajat ymmärsivät hiihtorinteitä käytettävän talvisaikaan. Hiihtorinteiden buumi oli LIPAS-tietokannan mukaan 1990-luvulla, jolloin raken-nettiin isot määrät hiihtorinteitä vähänkin korkeimmille mäille.

Esim. Keski-Suomi on tyypillinen keskittymä siten, että ennen Jyväskylää 9-tiellä pohjoiseen mentäessä ja Jyväskylästä pohjoiseen mentäessä 4-tietä myöten oli "parhaimmillaan" yhteen-sä 10 rinnehihtokeskusta, joista vain 3 oli merkittäviä kävijämäärältään eli Himos Jämsässä, Riihivuori Muuramessa ja Laajavuori Jyväskylässä. Monia hiihtorinteitä pidettiin/pidetään pys-tyssä kuntien tai niiden elinekinotuen turvin, joista aikaisemmin tyypillinen esimerkki 9-tiellä oli Häkärinteet Hankasalmella.

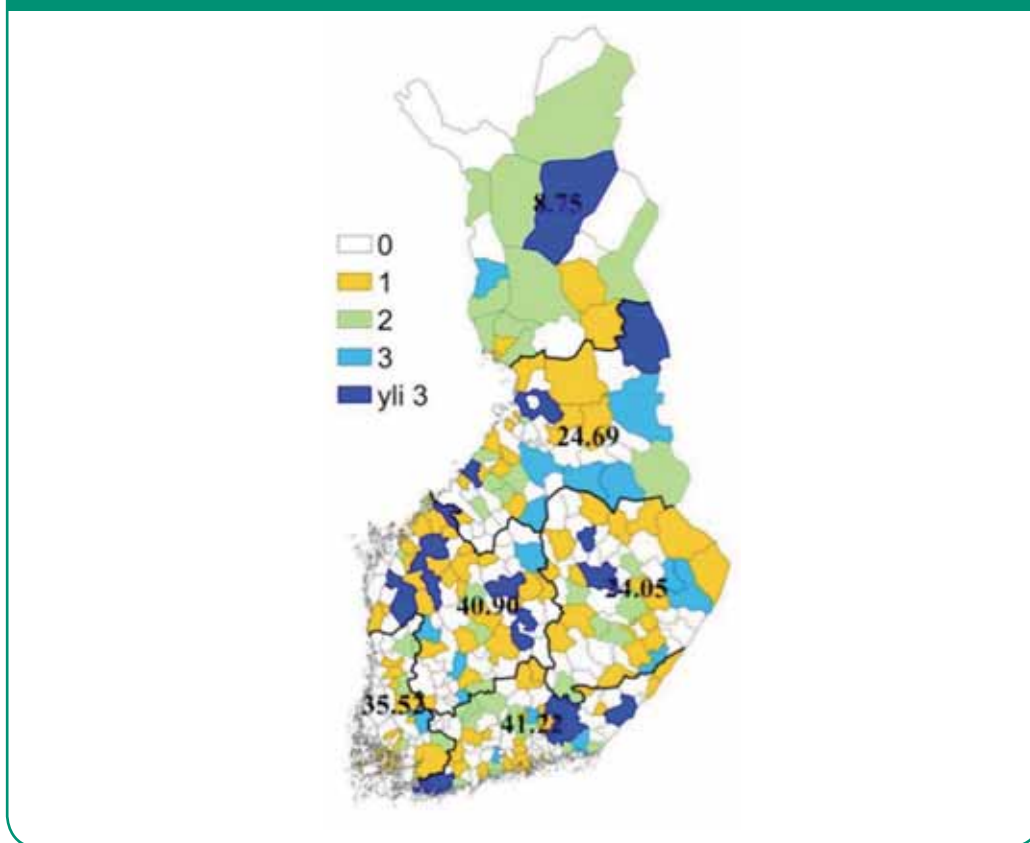
Paraiten rinnehihtokeskukset kohtaavat asiakkaan Etelä-Suomen liikunnan ELY:n alueella 40 km keskimääräisellä käyttöetäisyydellä. Suomen eteläisin hiihtorinne on Äminne Raase-porin alueella. Suomi on kokonaisuudessaan erittäin hyvin hiihtorinteistetty, sillä Lappia lu-kuunottamatta, mikä johtuu suurista kunnista ja suurista käyttöetäisyyksistä. Selkä tulos on, että Lapin paikallinen väestö jossain määrin käyttää myös turistikohteita, mutta tutkimukselli-sesti tulokset eivät näy, koska käyttöetäisyydet ovat niin suuria. Paras peittoprosentti tämän-

kin liikuntapaikkakokonaisuuden suhteen on Etelä-Suomen liikunnan ELY:n alueella – lähes 100 %. Länsi- ja Sisä-Suomen alueella sekä Itä-Suomen alueella päästään peittoprosentissa yli 90 %:n ja Lounais- sekä Pohjois-Pohjanmaan liikunnan ELY:ssä yli 80 %:n. Lapissa peittoprosentti on lähes 60 %. Rinnehihtokeskuksissa on lähes parhain peittoprosentti koko maassa ja siinä mielessä ainakaan väestön liikuntaharrastuneisuuden kannalta ei ole tarpeen rakentaa lisää rinnehihtokeskuksia.

Talviurheilukeskukset turisteja varten ovat eri asia, mutta ne ovat kovassa kilpailuasetelmassa Pohjois- ja Itä-Suomessa. Niiden kannattavuus väestön käytöstä tai käyttämättömyydestä johtuen joutuu kovalle koetukselle, koska Pohjoisen ja Idän rinnehihtokeskusten kanssa kilpailevat mm. kestävän kehityksen periaatteen ja hiilijalanjäljen vuoksi isoimmat Etelä- ja Keski-Suomessa olevat rinnehihtokeskukset kuten Himos Jämsässä, jonne pääkaupunkiseudulta ja lähempää tehdään päiväkäyntejä hiihtorinteisiin.

12. Maastohihtokeskukset

Kuvio 31. Maastohihtokeskusten suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
10 km säteellä ELY-alueittain

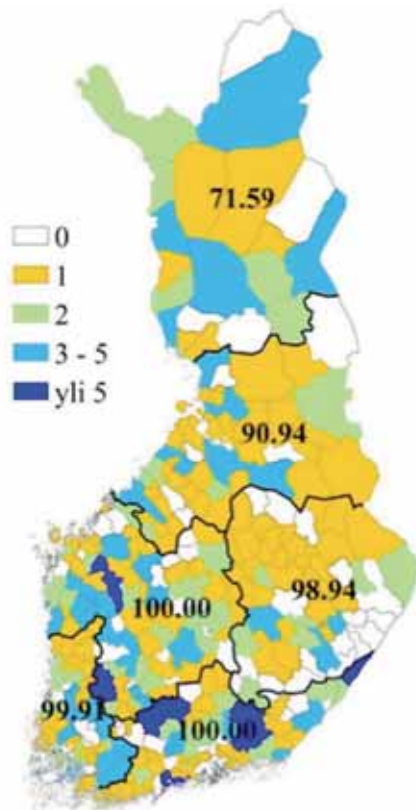
Kuviossa 31. maastohihtokeskuksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sellaisia liikuntapaikkakokonaisuuksia, joissa on vähintään hiihtokilpailujen lähtö- ja maalialue sekä niihin kytkeytyvä hiihtolatuverkosto. Kuviolla ei laisinkaan oteta kantaa siihen onko lunta saatavilla vai, mutta ns. maastohihtokeskuskysyntä tulee postikyselyaineistoista, jolloin vastaajat ovat ilmoittaneet

käyttävänsä maastohiihtopaikkoja tietyllä etäisyydellä kuten muissakin vastaavissa tilastoteknologia- ja tutkimus- ja kyselylomake kysymys 21).

Kuvio 31. ker too selkeästi, että tässäkin liikuntapaikkaryhmässä etelän väestörikkailta alueilta, jonne on rakennettu jo (ilmastomuutoksesta huolimatta) hiihtokeskukset on niiden peittoprosentti korkeampi kuin pohjoisilla alueilla. Korkeimmat peittoprosentit – yli 40 % – saadaan sekä Etelä-Suomen liikunnan ELY-alueella että Länsi- ja Sisä-Suomen liikunnan ELY-alueella Pohjanmaiden, Keski-Suomen ja Pirkanmaan maakunnissa. Lounais-Suomen ja Itä-Suomen liikunnan ELY-alueilla päästään peittoprosentissa yli 1/3 väestöstä ja Pohjois-Pohjanmaan liikunnan ELY-alueella n. 25 %:iin väestöstä, mutta Lapin peittoprosentti on alle 10 %. Lapin heikko peittoprosentti selittyy Lapin kuntien pitkällä kulkuetäisyyksillä sekä sillä, että talviurheilukeskuksissa Lapissa ei noudateta kestävän matkailun periaatetta siten, että paikallinen väestö ja talviurheiluturistikeskusten turistit käyttäisivät samoja tiloja kovin paljon tämän kyselytutkimuksen perusteella.

13. Ampumaradat

Kuvio 32. Ampumaratojen suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
35 km säteellä ELY-alueittain

Kuviossa 32. ampumaradoilla tarkoitetaan kaikkia ampumaratoja niin ulkona kuin sisällä sekä niin ruuti- kuin ilma-aseille. Ampumaratapeitto on yksi suurimpia peittoja mitä millään liikuntapaikalla Suomessa on. Tähän on runsaasti historiallista perinnevaikutusta. Metsästys on

ollut Suomessa laajalti lähes kaikkien kansanryhmien harrastus. Maa-, metsä- ja viljelysmaanomaisuus siirtyy perimisen kautta yhä suuremmassa määrin kaupunkilaisten haltuun. Tämä aiheuttaa lisätarvetta ampumaratojen käytölle. Kaupunkilaisomistajuus näkee yhä useammin myös metsien virkistyskäytön ensisijaisena, johon mm. metsästys kuuluu. Metsäteollisuuskäyttö on tulevaisuudessa rajallisempaa. Metsästys vaatii yhä tarkentuvia lupia ja apumaradat ovat siksi hyvin käytettyjä erilaisten lupien saamiseksi. Lisätarve tulee tiukentuvista ampumaurheilusäädöksistä. Osa ampumaradoista on myös varuskuntapaikkakunnilla sotilaallisessa käytössä ja jonkin verran metsästäjien, ampumaurheilijoiden ja armeijan yhteiskäytössä. Onkin siis muistettava että ampumaradoilla on usein varsin laaja käyttäjäkunta, koska tällä liikuntapaikalla on useita erilaisia käyttäjäryhmiä.

Uusin nouseva käyttäjäryhmä voidaan nimittää ”huviampumiseksi”, jolloin esim. osana hyvinvointipäivää yksityiset tai julkiset ja kolmannen sektorin toimijat tarjoavat ampumiselämyksiä osana hyvinvointipalveluita.

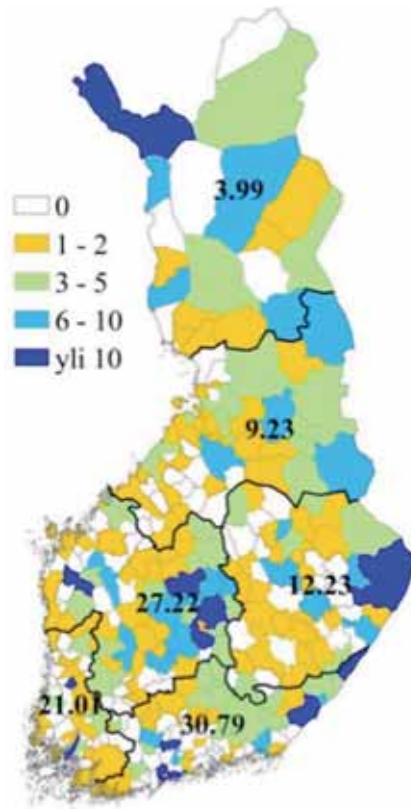
Koska peittoprosentti 35 km:n säteellä on lähes 100 % muualla paitsi Pohjois-Pohjanmaalla (91%) ja Lapissa (72 %) ei varsinaisesti uusia ampumaratoja tarvittaisi. Lisätarve ilmenee kuitenkin siinä, että yhdyskunnat ovat kasvaneet niin suuriksi, että ulkoampumaratojen haitat lähinnä häiritsevänä äänisaasteena aiheuttaa ulkoampumaratojen sijoittamista uudelleen asumisesta ja muusta primäärisemmästä toiminnasta kauemmas. Usein uudelleensijoittamisen yhteydessä kootaan seudun ampuradat yhteen hyvinvarustettuun ampumaratakokonaisuuteen, jolloin isoon keskukseen voidaan kerätä laajoja ja hyvin erilaisia käyttäjäryhmiä muuta yhteiskuntaa häiritsemättä. Tällöin voidaan ampuimaradan sijoitus tehdä myös pitemmällä aikavälillä siten, että sen hyvä saavutettavuus taataan hyvien palveluiden ohella vaikka käyttöetäisyydet kasvavat. Osa ampuradoista on ympäristön kannalta sijoitettava uudestaan, jos ne sijaitsevat ympäristön kestävyden kannalta haavoittuvilla alueilla kuten vedenottamoiden läheisyydessä tai pohjavesialueilla ja mahdollisesti vuosikymmeniä jatkunut ammunta on jätetty maastoon ampumajätettä esim. lyijyä ja muita metalleja.

14. Ulkoilureitit

Kuviossa 33. ulkoilurietiksi on määritelty sellaiset reitit maalla, lumella, vedessä ja jäällä, jotka on merkitty LIPAS-liikuntapaikkojen paikkatietokantaan ulkoilulain mukaisiksi ulkoilureiteiksi. Keskimääräinen käyttöetäisyys on saatu postikyselyvastauksista – 4.5 km. Usein kuulee mainostettavan asuinalueita sillä perusteella, että jokaisesta kiinteistöstä on pääsy luontoon. Tämä ei vielä takaa ulkoilureitin olemassaoloa läheisyydessä, mutta kylläkin luonnonläheisen asumisen ja viher- sekä virkistysalusiin panostamisen asuntotuotannossa. Luontoympäristö on meillä Suomessa toiseksi suosituin aikuisväestön liikkumisympäristö, kun kevyenliikenteen väylät ovat suosituin liikkumisympäristö.

Ulkoilureitit eivät selvästikään ole Suomessa suurelle osalle väestöä lähiliikuntapaikkoja, koska peittoprosentit jäävät alhaiselle tasolle suhteellisen pitkällä keskimääräisellä käyttöetäisyydellä. Etelä-Suomen liikunnan ELY-alueella päästään parhaaseen tulokseen yli 30 %:n peittoprosenttiin. Länsi- ja Sisä-Suomen alueella saavutetaan lähes 30 %:n ja Lounais-Suomen liikunnan ELY-alueella yli kahdenkymmenen prosentin. Heikoimmat ulkoilureittipeitot ovat Itä-Suomen (12 %), Pohjois-Pohjanmaan (9 %) ja Lapin (4 %) liikunnan ELY-alueilla.

Kuvio 33. Ulkoilureittien suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
4,5 km säteellä ELY-alueittain

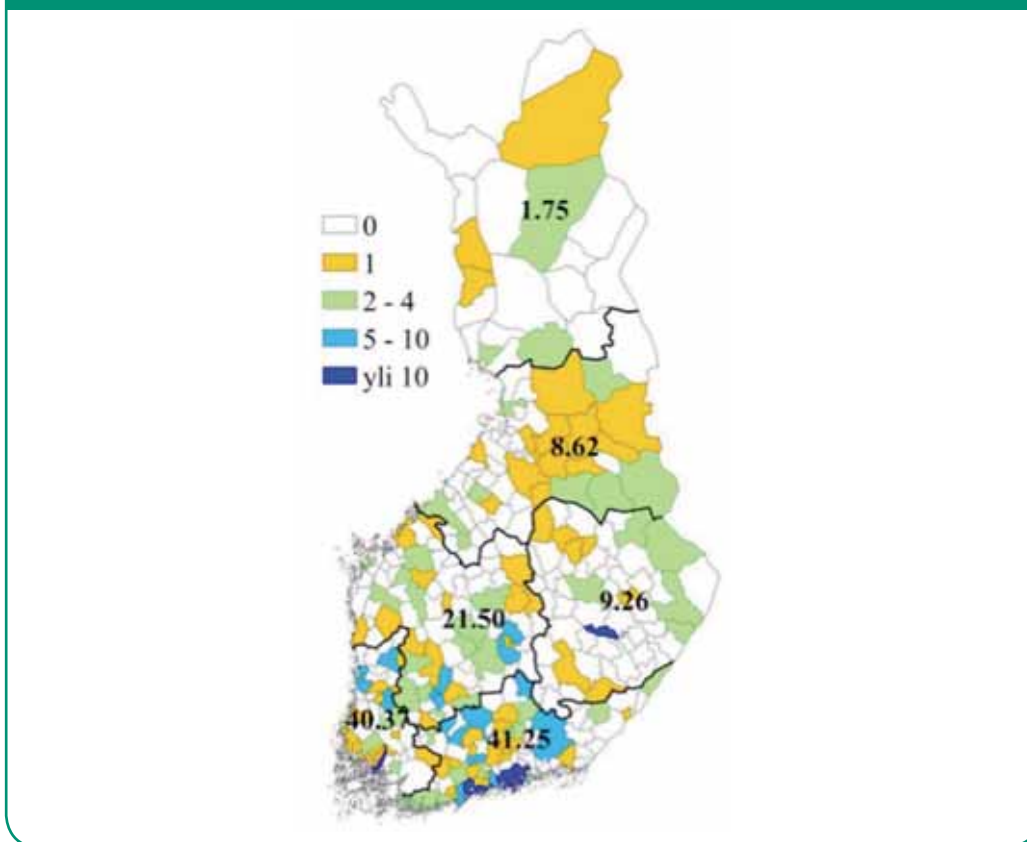
Koska kyseessä on aikuisten toiseksi suosituin liikuntapaikka, pitää kaikkialla Suomessa lisätä merkittävästi ulkoilureittejä maan osista riippumatta, koska kysyntä ja tarjontaa selkeästi suurempi peittoprosenttien mukaan.

15. Ulkoilualueet

Kuvion 34. mukaan ulkoilualueilla tarkoitetaan tässä yhteydessä alueita, jotka rakennettu ulkoilualueiksi ja sellaisiksi merkitty LIPAS-järjestelmässä. Kyseessä ei siis ole vain pelkkä kaavoitukseen perustuva varaus esim. VILI-kaavamerkinnällä vaan oikeasti ulkoilualueeksi merkitty liikunnan ja virkistykseen alue. Kyse on siis rakennetuista ja/tai luonnosta muokatuista ulkoilualueista maalla, vedessä, lumella ja jäällä eikä pelkästään aluevarauksista kaavoissa virkistyskäyttöön. Eteläisimmillä alueilla Etelä-Suomen liikunnan ELY-alueella ja Lounais-Suomen liikunnan ELY-alueella päästään suurimpiin peittoprosentteihin 7.5 km:n keskimääräisellä käyttöetäisyydellä. On otettava huomioon myös tämän "liikuntapaikan" merkittävyys aikuisten liikuntapaikkana, koska se on osa toiseksi suosituin liikuntapaikka eli luontoympäristö.

Vain eteläisimmillä liikunnan ELY-alueilla on merkittävästi väestöä hyödyntävää ulkoilualue-rakennetta. Idässä ja Pohjois-Pohjanmaalla jäätiin alle 10 %:n ja Lapissa alle 2 %:n peiton ulkoilualueissa. On tietenkin lisästävä, että Itä- ja Pohjois-Suomessa liikutaan paljon myös sel-

Kuvio 34. Ulkoilualueiden suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
7,5 km säteellä ELY-alueittain

laisilla ulkoilualueilla, jotka eivät ole valmiiksi rakennettuja ja merkittyjä ulkoilualueita, joita ei tässä tutkimuksessa ole voitu ottaa huomioon, koska on rajauduttu niihin liikuntapaikkoihin, joita on määritetty liikuntapaikoiksi LIPAS-liikuntapaikkatietojärjestelmässä.

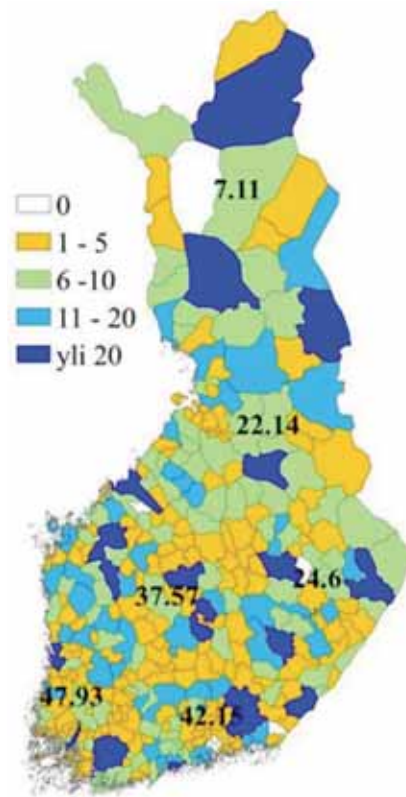
Tällaisia hyvin käytettyjä alueita ovat esim. kansallispuistot, luonnonpuistot, Natura-alueet, suojeluohjelmissa olevat alueet kuten esim. lintuvesien suojeluohjelmaan merkityt alueet ja tietenkin kaikista tärkeimpänä ulkoilulaissa säädelty jokamiehen oikeudella tapahtuva ulkoilu, marjastus ja sienestys sekä kalastus ja metsästys, joilla on suuri suosio aikuisväestön keskuudessa.

16. Kuntoradat ja pururadat

Kuviossa 35. käsitellään sellaista liikuntapaikkaa, joka on kuntoilutarkoitukseen pääosin maastoa muokkaamalla ja/tai rakentamalla saatu aikaan. Kuntorata voi olla päällystetty esim. purulla tai muulla pinnoitteella tai olla luonnonvarainen alusta ja siihen usein liittyy ulkona ympärivuotisesti olevia kuntoilulaitteita lihasvoiman lisäämiseen tai ylläpitoon. Usein kesäiset kuntoradat toimivat talvisin hiihtolatuina tai luisteluhiihtourina ja ne ovat usein valaistu, jotta niitä voidaan käyttää pimeänä aikana talvisin.

Kuten kuvio 35. osoittaa kuntoradat jakaantuvat hyvin epätasaisesti koko maahan ja Pohjois-Suomessa on pienet peittoprosentit verrattuna Etelä-Suomeen. Lounais- ja Etelä-Suo-

Kuvio 35. (Puru) Kuntoratojen suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
3,5 km säteellä ELY-alueittain

men liikunnan ELY-alueilla lähes puolet väestöstä on keskimääräisen 3,5 km:n käyttöetäisyyden sisällä. Länsi- ja Sisä-Suomessa peittoprosentti lähestyy 40 %:ia, mutta Itä-Suomen peittoprosentti on vain 1/4 osa väestöstä ja Pohjois-Pohjanmaalla hieman yli 1/5 väestöstä. Lapissa pitkien käyttöetäisyyksien sekä pienen väestötiheyden vuoksi ei keskimääräiseen käyttöetäisyyteen pääse kuin selvästi alle 10 % väestöstä, jolloin Lapissa kuntoratoja ei voi pitää lähiliikuntapaikkoina.

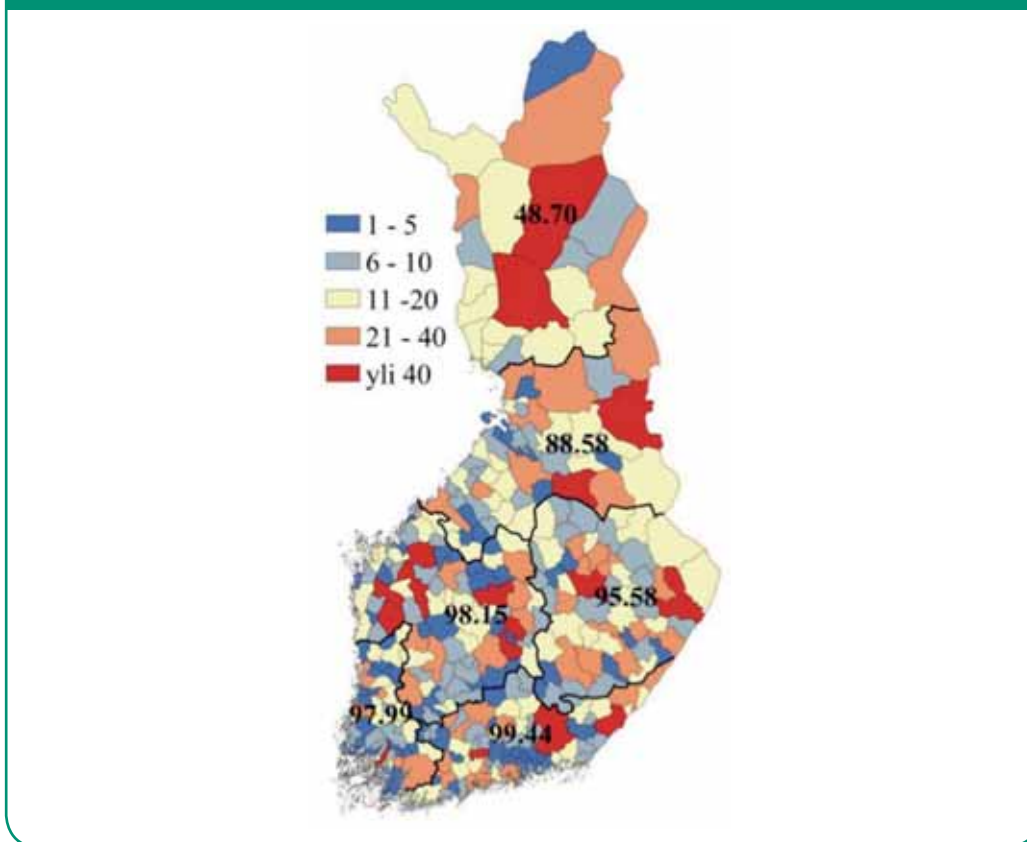
Kyseessä on kuitenkin liikuntapaikka, jonka käyttäjät arvioivat keskimäärin lähimmäksi liikuntapaikaksi, joten kuntoratoja voi pitää lähiliikuntapaikkoina, koska keskimääräinen käyttöetäisyys on niin lyhyt.

17. Hiihtoladut

Hiihtoladut kuviossa 36. ovat sellaisia liikuntapaikkoja, jotka ovat yleisessä käytössä ilman käyttömaksua ja määrättyjä käyttöaikoja ja niiden ylläpitäjänä on useimmiten kunta, joka ei peri latujen käyttäjiltä maksua. Ylläpitäjä on myös joskus kolmannen sektorin toimija kuten Suomen Ladun latuyhdistykset.

Kuvion 36. hiihtoladut ovat yksi käytetyimpiä liikuntapaikkoja ja niiden peittoprosentti samalla on yksi kattavimpia koko maassa. Eteläisimmillä liikunnan ELY-alueilla peittoprosentti

Kuvio 36. Hiihtolatuksen suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
7 km säteellä ELY-alueittain

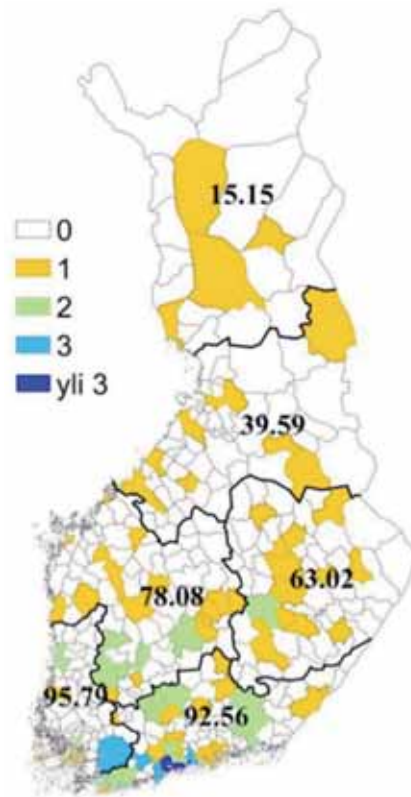
on lähellä 100 %:ia neljässä eteläisimmässä liikunnan ELY-alueella. Pohjois-Pohjanmaallakin yletään lähes 90 %:n peittoon ja Lapissakin keskimääräisen käyttöetäisyyden piirissä on lähes puolet väestöstä.

Hiihtolatuksen tulevaisuus liittyy siihen onko Suomessa tulevaisuudessa lunta ja kuinka pitkä on lumisen kausi, jolloin ulos maastoon voidaan tehdä ja huoltaa hiihtolatuksia. Väestötiheimille alueille on synnytetty myös hiihtoputkia ja ns. keinolumilatuksia, joihin lumi saadaan joko varastoimalla edellisen kauden lunta tai tykittämällä vedestä lunta latualueilla kuten laskettelurinteisiin. Varastointi ja tykytys voivat pitkittää kautta vain minimaalisesti – usein vain enintään pari viikkoa hiihtokauden alkupäästä. Kannattavia hiihtoputkia tai vastaavia rakennelmia on onnistuttu tekemään vain sellaisiin paikkoihin, joissa muutenkin käy paljon väkeä kuten turistikeskuksiin. Uusimmissa Suomen hiihtoputkissa ja vastaavissa rakenteissa ollaan suurissa vaikeuksissa saada kokoon käyttökustannuksia.

Tulevaisuudessa ns. tuhannen taalan kysymys on; onko meillä jatkossa kasvihuonekaasuvaikutusten ja ilman lämpenemisen johdosta ja kuinka kauan vuodessa hiihtämiseen tarvittavaa lumimäärää? Useat kysyvät lisäksi, että jos luonnollista lunta ei ole riittävästi, niin onko oikeus tehdä keino-olosuhteilla lunta hiihtämistä varten vai onko esim. koululiikunnassa luovuttava hiihton pitämisestä opetusohjelmassa säännöllisesti? Kuinka paljon keino-olosuhteita voidaan tehdä, jos halutaan toteuttaa kestävä kehityksen periaatteita ja toimia niin, että jätämme jälkipolville vähintään samanlaiset luonto-olosuhteet kuin meillä itsellämme on ollut?

18. Golfkentät

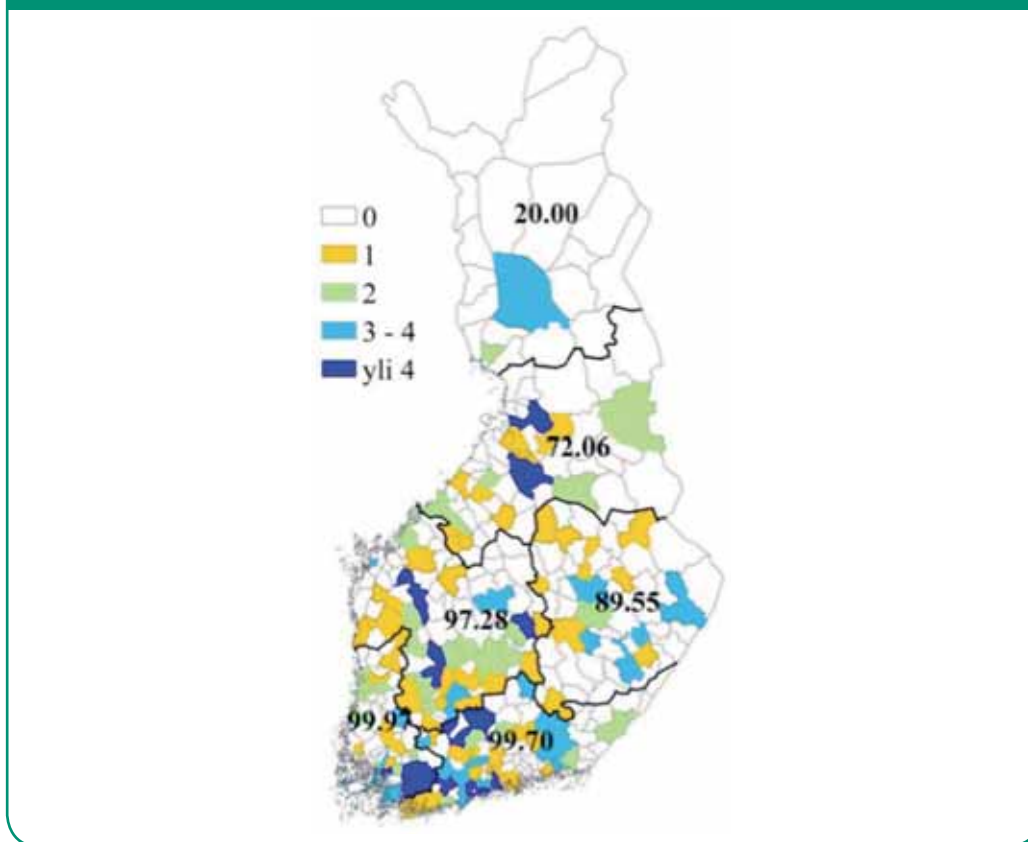
Kuvio 37. Golfkenttien suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
36 km säteellä liikunnan ELY-alueittain

Kuvion 37. mukaan golfkenttä on luontoon muokkaamalla tehty luonnon nurmikenttä, jota hoidetaan aktiivisesti, jonka käyttö maksaa ja jonka omistus on pääsääntöisesti yksityistä vaikka kunnatkin omistavat golfkenttiä. Keskimääräinen käyttöetäisyys on 36 km, joten golfkenttä ei ole lähiliikuntapaikka vaan autolla saavutettavissa keskimäärin puolen tunnin ajomatkan päässä kotoa. Eteläisin Suomi Etelä-Suomen ja Lounais-Suomen liikunnan ELY-alueilla on lähes 100 %:sesti kyllästetty golfkentillä ja Länsi- ja Sisä-Suomenkin liikunnan ELY-alueella päästään lähes 80 % peittoon. Itä-Suomessa hieman alta 2/3 väestöstä voi käyttää golfkenttää 36 km:n sisällä ja vielä Pohjois-Pohjanmaallakin lähes 40 %:sesti. Lapin liikunnan ELY:n alueellakin päästään yli 15 peittoprosentin vaikka luonnon nurmen kasvu aika on lyhyt verrattuna Etelä-, Länsi- ja Sisä-Suomeen.

Uusia golfkenttiä ei tarvita lisää Vaasa–Lappeenranta -linjan eteläpuolelle peittoprosenttien mukaan eikä liikunnan harrastuksen lisäämiseksi, mutta todennäköisesti lisää kenttiä rakennetaan sinne missä on suuret väestöhentymät, jolloin esim. käyttöetäisyys ei ole enää kilpailutekijä vaan muut palvelujen laatuun liittyvät asiat kuten pelaamaan pääsyn helppous, golfpro- toiminta, oheispalvelut tai hintakilpailu nousevat merkittäviksi kilpailutekijöiksi.

Kuvio 38. Hevosurheilualueiden suhteellinen alueellinen peittävyys (%)
34 km säteellä liikunnan ELY-alueittain

Hevosurheilu-kuvion 38. tarkoittamalla tavalla määritellään tässä pääasiassa raviradoiksi, mutta mukaan on laskettu myös ratsastuksen sisä- ja ulkomaneesit, sekä maastoratsastusreitit, joihin on keskimäärin 34 km:n käyttöetäisyys. Suomessa on hevostyövoimalla ja hevosjalostuksella pitkät vuosisataiset perinteet, mikä näkyy edelleen varsin tiheänä hevosurheiluverkostona.

Neljä eteläisintä tarkastelualuetta on lähes kokonaan kyllästetty pääasiassa raviradoilla, mutta väestökeskusten alueilla ja läheisyyteen ovat erilaiset ravitallit ja ratsastukseen liittyvät palvelut kasvaneet huomasti viime vuosina. Pohjois-Pohjanmaallakin päästään varsin kattavaan peittoprosenttiin – yli 70 %, mutta maatalouteen liittyvää hevosurheilun laajuutta kuvastaa hyvin 20 % peitto Lapissa, jossa hevosurheilu varsinkin on lyhyestä kesäkaudesta johtuen haastavaa toimintaa. Kokonaisuutena katsottuna hevosurheilualueet ovat yksi tiheimmin rakennut liikuntapaikkainfrastruktuuri Suomessa, jonka kasvua edistävät tulevaisuudessa entistä hienommat ja palvelurikkaimmat raviurheilukeskukset kaupungeissa. Toisaalta kasvukeskusten läheisyyden hevosharrastustoimintamahdollisuudet liittyvät ”takaisin luontoon” ajatteluun ja on merkittävää, että hevosurheilussa on selkeästi kaksi sukupuoliin liittyvää linjaa erityisesti lasten ja nuorten keskuudessa: raviurheilu on pitkälti miehistä puuhaa kun taas ratsastustoiminta on selkeämmin naisten ja tyttöjen toimintaa.

Taulukko 24. Suomen 9 suurimman kaupungin, maakuntien keskiarvon ja koko maan kuntien keskiarvon vertailu kuntien liikuntatoimen talousluvuissa v. 2009 kuntien tilinpäätöstietojen mukaan

**BRUTTO=KOKONAISBUDJETIT, TUOTOT=KÄYTTÄJILTÄ KERÄTYT RAHAT,
NETTO=KAUPUNGIN OMA PANOSTUS VEROVAROISTA, INVESTOINNIT ja
AVUSTUKSET=PÄÄASIASSA SEUROILLE 2009 €/asukas**
Suomen 9 suurimman kaupungin vertailu
Kimmo Suomi 2009

Alue	BRUTTO	TUOTOT	NETTO	Investoinnit	SEURA- AVUSTUKSET
Koko maa	105,42	19,20	86,22	2,50	8,92
Maakunnat X	103,24	22,45	80,79	1,85	3,03
Espoo	117,08	14,73	102,34	0,66	7,31
Helsinki	160,30	28,41	131,89	1,30	29,72
Jyväskylä	4. 130,69	1. 34,60	7. 96,09	4. 1,26	9. 2,78
Kouvola	172,77	16,52	156,25	0,29	3,70
Kuopio	122,75	25,27	97,48	1,26	5,05
Oulu	121,33	20,32	101,01	0,47	3,22
Tampere	131,86	20,10	111,76	0,19	5,80
Turku	105,08	12,02	93,06	0,36	13,42
Vantaa	95,51	23,76	71,75	0,05	6,28

Edellisen taulukon 24. mukaan Suomen yhdeksän suurimman kaupungin liikuntatoimen talous vuoden 2009 kuntien tilinpäätöstietojen mukaan vaihtelee suuresti. Luvut on saatu LIPAS-paikkatietokannasta, jossa on kuntien liikuntatoimesta jokaisesta kunnasta vastaavat tilinpäätöstiedot ja ne voidaan saada erilaisten raporttien muotoon vertailuja varten LIPAS-tietokannan raportointiosiota, jossa on raporttgeneraattori, joka voi tulostaa tiedot koko maasta, liikunnan ELY-alueittain, maakunnittain, kunnittain tai kustakin halutusta kuntaryppäystä ja vertailuja voi tehdä eri vuosien välillä.

Paikkatietojärjestelmän sijaintitietona ovat jokainen Suomen kunta ja ominaisuustietoina edellisessä taulukossa olevat muuttujat. Nykyään LIPAS-tietokannassa ovat siis kaikkien Suomen kuntien liikuntatoimen tilinpäätöstiedot, jonne ne on saatu Suomen Kuntaliitosta, jonne kunnat toimittavat tilinpäätöstiedot, kun ne on kuntien valtuustoissa vahvistettu vuosittain kunnan tilinpäätöksen hyväksymisen ja vastuuvapauden myöntämisen jälkeen. Kuntaliitossa yksittäisten kuntien tietoja muokataan samaan tilikarttaan, jotta ne olisivat edes jollain tavoin vertailtavissa. Jokaisella kunnalla on kuitenkin omat erityispiirteensä.

Kun suurimmat kaupungit Suomessa poikkeavat melkoisesti toisistaan, niin todellisuudessa kaikkien kuntien väliset tilinpäätöstiedot poikkeavat todella paljon toisistaan, koska vuosittain löytyy n. 20 kuntaa, jotka eivät laita liikuntaan euroakaan ja toisaalta löytyy kuntia, jotka laittavat 3 – 4 % kaikista menoistaan liikuntaan. Jyväskylä on otettu tässä tarkastelussa esimer-

kiksi siitä kuinka vaikeaa on löytää vertailukelpoista tietoa vertailujen tekemiseksi. Jyväskylän kohdalla sarakkeissa olevat luvut ilmoittavat millä sijalla (4., 1., 7., 4., 9.) Jyväskylä on kussakin sarakkeessa yhdeksän Suomen suurimman kaupungin joukossa.

Tärkein muuttuja on nettokäyttömeno (NETTO), joka ilmaisee rahasumman, jonka kunta panostaa liikuntaan omista tuloistaan eli pääsääntöisesti kuntaverosta ja valtionosuudesta.

Tällä hetkellä kuntien valtionosuus on 12 €/asukas, jota kuitenkin rikkaimmat kunnat saavat vain 10 % eli 1 € 20 senttiä ja köyhimmät kunnat 100 % eli 12 €. Valtioneuvosto tekee esityksen vuosittain valtionosuuden määrästä valtion tulo- ja menoarvion hyväksymisen yhteydessä. Viimeksi hallitus on korottanut kuntien liikuntaan suunnattua valtionosuutta Matti Vanhasen toimiessa pääministerinä ja sitä ennen edellinen korotus tehtiin yli 10 vuotta sitten. Liikunnan valtionosuutta ei ole sidottu mihinkään indeksiin vaikka muiden Veikkaus Oy:n valtiolle tulouttaman voiton edunsaajat voivat lukea hyväkseen indeksisidonnaisuutta. Todelisuudessa liikunnan valtionosuus on huomattavasti jälkeenyäännyt taloudellisesta kehityksestä ja käytännössä parin euron kymmenvuositarkestus liikunnan kuntien valtionosuuteen merkitsee huomattavasti vähempää ostovoimaa kuin 10 vuotta sitten. Valtionosuuden merkitys kunnissa vaihtelee, mutta on köyhimmissäkin kunnissa enintään 15 % kaikista kunnan liikuntamenoista niissä kunnissa, joissa käytetään ylipäätään rahaa liikuntaan. Rikkaimmissa kaupunkikunnissa valtionosuus on vain 1–2 % kunnan kaikista liikuntamenoista.

Tarkastelukunnissa Kouvola laittoi liikuntaan eniten rahaa asukasta kohden n. 156 €, maan kuntien keskiarvo oli 86 € ja pienin satsaus oli Vantaalla tarkastelukaupungeista 72 € asukasta kohden vuodessa. Maakuntien keskiarvoluku on laskettu maakuntien keskiarviosta 81 € asukasta kohden vuodessa. Investointirahaa ei ole järkevää tarkastella yhden vuoden aikana, koska investoinneissa ei ole mitään säännömukaisuutta vaan menoja ker tyy investointeihin silloin kun saadaan kunnassa tehtyä ylipäätään investointihankkeita ja järkevämpi tarkasteluväli on esim. valtuuskaudet 4 vuoden aikasarjoissa, jolloin esiin tulee kuntien liikuntainvestointihalukkuus tai -haluttomuus.

Tuotot-sarake kertoo siitä kuinka paljon kunnat keräävät tuloja lähinnä liikuntapaikkojen käyttäjiltä erilaisina käyttömaksuina. Jyväskylä on ollut tässä maan "paras" lähes koko 2000-luvun eli tuloja on eniten asukasta kohden. Pienin tuotto on Turussa, joka on ollut jo useita vuosia liikuntapaikkojen käyttäjille "edullisin" kunta.

Viimeinen sarake taulukossa on kuntien liikuntaan jakaman avustusten määrä asukasta kohden vuodessa. Helsinki on lähes 30 €/asukas -luvullaan ollut 1980-luvun alusta saakka johtava avustusten jakaja maassamme toisaalta usealle urheiluhallille ja Olympiastadionin säätiölle suunnatuilla avustuksilla, mutta myös voimakkaina urheiluseura-avustuksina. Yleisin avustuksen muoto on urheiluseura-avustus, jossa Jyväskylä on selkeä hännän huippu maamme suurimpien kaupunkien joukossa alle 3 €/asukas vuodessa.

Jyväskylä "kunnostautuu" siis sekä maamme tuloksellisimpana liikuntapaikkamaksujen kerääjänä että kitsaimpana urheiluseura-avustajana. Liikuntaväen ponnisteluista huolimatta avustukset ja liikuntapaikkamaksut ovat pysyneet samalla tasolla 1990-luvun alusta saakka. Jyväskylän panostaa liikuntaan omia varoja n. 96 €/asukas vuodessa. Jyväskylän avustusluvuista puuttuvat esim. avustus Kilpa- ja huippu-urheilun (KIHU) tutkimuskeskukselle 130 000 € vuodessa, avustus Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiölle (LIKES) 80 000 € vuodessa ja avustus WRC:n eli World Rally Councilin Rallin MM-osakilpailujen järjestämisoikeuksien haltijalle AKK-Sport Oy:lle 260 000 € vuodessa, jotka Helsingin tapaan laskettuna nostaisivat Jyväskylän avustusten määrää kaksinkertaisiksi eli 6 €:n tuntumaan, mutta luku olisi selkeästi alle maan kuntien keskiarvon, joka on lähes 9 €/asukas.

Lukuja tulkittaessa pitää siis tuntee hyvin yksityiskohtia kuntien liikuntatoimen taloudesta, mutta ne osoittavat esim. pitkässä aikasarjatarkastelussa suunnan ja liikuntapolitiikan painopisteitä kuntakohtaisesti.

20.1. Maksullisten liikuntapaikkojen käyttö

Liikuntapaikkojen maksullisuuden on arvioitu vaikuttavan liikuntapaikkojen käyttöön väestön liikuntaharrastuneisuutta alentavasti. Edellisessä 10 vuoden takaisessa arvioissa tulkittiin liikuntapaikkojen maksullisuuslukuja siten, että suomalainen aikuisväestö valitsee kukkarolleen sopivan liikuntamuodon ja koska käytetyimmät aikuisten liikuntapaikat ovat maksuttomia – kevyenliikenteen väylät ja luontoympäristö – niin liikuntapaikkojen maksullisuus ei ole häiritsevää tekijä aikuisväestön liikunnan harrastamiselle.

Taulukon 25. mukaan naiset käyttävät maksullisia liikuntapaikkoja selkeästi enemmän kuin miehet – 10 vuoden aikana ero on jonkin verran kasvanut, sillä 1998 naisista 59 % oli maksullisten liikuntapaikkojen käyttäjiä ja miehistä 54 %. Kymmenen vuotta myöhemmin vastaavat luvut olivat naisilla n. 2/3 eli 67 % ja miehissä maksullisten liikuntapaikkojen käyttäjiä oli 58 %. Liikuntapaikkojen maksullinen käyttö eroaa alueellisesti siten, että Pohjois-Suomessa maksullisten paikkojen käyttö on vähäisempää erityisesti naisilla ja maksullisten paikkojen käyttö lisääntyy Etelä-, Länsi- ja Sisä-Suomen alueilla merkittävästi verrattuna Lappiin (Oulu) ja Pohjois-Pohjanmaahan. Naisten ja miesten eroa selittää naisten yksityisten palveluntarjoajien kuntosalityyppisten liikuntapaikkojen aktiivisempi käyttö. Naisten aktiivisuus on lisääntynyt kaikilla liikunnan ELY-alueilla – voimakkaimmin kasvua on ollut Lapissa ja Itä-Suomessa. Vastaavasti miesten maksullisten liikuntapaikkojen käyttöaktiivisuus on vähentynyt juuri Pohjois- ja Itä-Suomessa.

Taulukko 25. Maksullisten liikuntapaikkojen käyttö

	Käyttökö maksullisia liikuntapaikkoja				
	1998		2009		Kyllä muutos %
Naiset	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	
Lappi	47 %	53 %	65 %	35 %	17 %
Oulu	57 %	43 %	65 %	35 %	8 %
Länsi/Sisä	59 %	41 %	62 %	38 %	3 %
Itä-Suomi	51 %	49 %	64 %	36 %	13 %
Lounais	63 %	37 %	69 %	31 %	6 %
Etelä-Suomi	61 %	39 %	70 %	30 %	9 %
Yhteensä	59 %	41 %	67 %	33 %	8 %
Miehet	1998		2009		Kyllä muutos %
	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	
Lappi	46 %	54 %	34 %	66 %	- 12 %
Oulu	59 %	41 %	53 %	47 %	- 6 %
Länsi/Sisä	54 %	46 %	59 %	41 %	5 %
Itä-Suomi	51 %	49 %	43 %	57 %	- 8 %
Lounais	46 %	54 %	57 %	43 %	11 %
Etelä-Suomi	58 %	42 %	66 %	34 %	8 %
Yhteensä	54 %	46 %	58 %	42 %	4 %

Taulukossa 26. arvioidaan nykyisten liikuntapaikkojen käyttömaksujen suuruutta kolmessa luokassa eli ovatko ne 1) kalliita, 2) sopivia vai 3) halpoja? Naiset pitivät miehiä enemmän liikuntapaikkojen käyttömaksuja kalliina, sillä kalliina käyttömaksuja pitää nykyisellään 41 % naisista ja hieman yli 1/3 eli 37 % miehistä.

Naisten keskuudessa kymmenen vuoden aikana on tapahtunut muutosta miehiä enemmän siihen suuntaan, että kaikilla liikunnan ELY-alueilla naisten arviot kallista liikuntapaikkamaksuista ovat kasvaneet keskimäärin 13 %. Miesten keskuudessa Pohjois-Pohjanmaan (Oulu) ja Itä-Suomen liikunnan ELY-alueilla miehet arvioivat liikuntapaikkojen käyttömaksujen jopa halventuneen ja kokonaisuudessaan miesten arvio muutoksesta kalliimpaan suuntaan oli naisia pienempi, koska kallistumisen suuntaan lisääntyminen oli miehillä 7 %, kun vastaava luku naisilla oli 13 %. Keskiarvona aikuisväestö arvioi liikuntapaikkamaksujen kallistuneen.

Kyselyajankohdalla on vaikutusta luonnollisesti arviointiin, sillä 1998 elettiin 1990-luvun alun laman jälkeisessä taloudellisessa noususuhdanteessa, mutta 2009 Suomessa vaikutti selkeästi koko Euroopan laajuinen talouslaman. Tutkimuksellisesti aikuisväestö arvioi tässä kysymyksessä kokemukseräisesti liikuntapaikkojen käyttömaksujen muutosta kalliimpaan suuntaan. Naisista yli 1/5 ei osannut arvioida onko käyttömaksut kallistuneet vai halventuneet – vastaava luku miesten keskuudessa hieman yli ¼ eli 25 %.

20.2. Liikuntapaikkamaksut

Taulukko 26. Arvio maksullisten liikuntapaikkojen käyttömaksujen suuruudesta

Naiset	Ovatko nykyiset liikuntapaikkojen käyttömaksut								
	1998				2009				
	Kalliita	Sopivia	Halpoja sanoa	En osaa	Kalliita	Sopivia	Halpoja sanoa	En osaa	Kallis muutos
Lappi	29 %	34 %	0 %	38 %	42 %	33 %	6 %	19 %	13 %
Oulu	28 %	45 %	2 %	25 %	41 %	33 %	5 %	21 %	13 %
Länsi/Sisä	31 %	34 %	5 %	30 %	44 %	30 %	1 %	25 %	12 %
Itä-Suomi	28 %	38 %	2 %	32 %	35 %	41 %	1 %	22 %	8 %
Lounais	25 %	43 %	4 %	28 %	30 %	46 %	1 %	24 %	4 %
Etelä-Suomi	27 %	40 %	2 %	31 %	44 %	38 %	1 %	17 %	17 %
Yhteensä	28 %	39 %	3 %	30 %	41 %	37 %	2 %	21 %	13 %
Miehet	1998				2009				
	Kalliita	Sopivia	Halpoja sanoa	En osaa	Kalliita	Sopivia	Halpoja sanoa	En osaa	Kallis muutos
Lappi	13 %	47 %	0 %	39 %	24 %	35 %	5 %	35 %	11 %
Oulu	27 %	44 %	2 %	27 %	21 %	47 %	2 %	30 %	- 6 %
Länsi/Sisä	24 %	41 %	4 %	31 %	34 %	32 %	9 %	25 %	10 %
Itä-Suomi	37 %	28 %	3 %	33 %	25 %	39 %	2 %	34 %	- 11 %
Lounais	19 %	40 %	4 %	37 %	36 %	37 %	2 %	24 %	17 %
Etelä-Suomi	27 %	40 %	1 %	32 %	37 %	38 %	4 %	21 %	10 %
Yhteensä	26 %	39 %	3 %	32 %	33 %	37 %	5 %	25 %	7 %

Taulukon 27. mukaan naisista 57 % ja miehistä hieman enemmän 70 % katsoo, että liikuntamaksujen suuruus ei vaikuta kielteisesti liikuntapaikkojen käyttöön. Muutos kielteisen vaikutuksen suuntaan 10 vuoden aikana on hieman lisääntynyt; naisten keskuudessa keskimäärin 9 % ja miesten keskuudessa vain 2 %. Naisista yli puolet katsoo, etteivät liikuntapaikkamaksut ole vaikuttaneet kielteisesti kaikilla muilla liikunnan ELY-alueilla paitsi Lapissa, jossa "ei kielteisiä vaikutuksia" on vastannut 49 % naisista.

Miesten keskuudessa "ei kielteistä vaikutusta" vastaukset saavat suuremman suhteellisen osuuden, sillä kaikilla liikunnan ELY-alueilla miehistä yli 2/3 katsoo, ettei suurilla liikuntapaikkamaksuilla ole kielteistä vaikutusta. Vastaajista suuri "ei osaa sanoa" eli naisista 15 % ja miehistä 12 % ei osaa sanoa vaikutusta. Suurin merkitys on sillä, etteivät vastaajat tiedä liikuntapaikkamaksujen suuruutta ja tällöin eivät voi ottaa kantaa maksujen suuruuden vaikutuksiin. "Kyllä vaikuttaa" vastaukset eivät noudata mitään alueellista säännönmukaisuutta, mutta Lapissa naisista jo 1/4 katsoo suurten liikuntapaikkamaksujen vaikuttavan kielteisesti liikuntaharrastukseen. Yleensä tällä muuttujalla ei ole merkittävää vaikutusta ja erot liikunnan ELY-alueiden välillä ovat pienet. Tulokseen vaikuttaa voimakkaasti se, että aikuisväestön suurimmat ja käytetyimmät liikuntapaikat – kevyenliikenteen väylä – ja luontoympäristö – ovat käyttäjilleen maksuttomia.

Taulukko 27. Vaikuttaako liikuntapaikkojen käyttömaksujen suuruus kielteisesti liikuntaharrastukseenne

Naiset	1998			2009			Kyllä muutos %
	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	
Lappi	32 %	42 %	26 %	29 %	49 %	23 %	- 4 %
Oulu	15 %	76 %	9 %	27 %	62 %	11 %	12 %
Länsi/Sisä	20 %	64 %	16 %	30 %	53 %	17 %	10 %
Itä-Suomi	21 %	62 %	17 %	22 %	59 %	19 %	1 %
Lounais	19 %	68 %	13 %	29 %	60 %	11 %	10 %
Etelä-Suomi	18 %	66 %	16 %	29 %	58 %	13 %	11 %
Yhteensä	19 %	66 %	15 %	28 %	57 %	15 %	9 %
Miehet	1998			2009			Kyllä muutos %
	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	
Lappi	8 %	75 %	17 %	19 %	65 %	16 %	11 %
Oulu	16 %	74 %	10 %	15 %	76 %	9 %	- 2 %
Länsi/Sisä	17 %	65 %	18 %	19 %	66 %	15 %	2 %
Itä-Suomi	19 %	65 %	17 %	17 %	71 %	11 %	- 2 %
Lounais	12 %	72 %	16 %	23 %	68 %	9 %	11 %
Etelä-Suomi	17 %	66 %	17 %	17 %	71 %	11 %	0 %
Yhteensä	16 %	68 %	16 %	18 %	70 %	12 %	2 %

20.3. Rahan käyttö liikuntapaikoilla ja liikuntaan

Rahan käyttöä tarkastellaan kahdessa taulukossa samanaikaisesti – taulukko 28. ja 29. Rahan käyttö liikuntapaikoilla ei ole kovin usein kysyttyä tutkimustietoa. Se on kuitenkin kokonaisuhamäärän selville saamiseksi välttämätöntä, koska rahan käyttö liikuntapaikoilla edustaa ”palveluihin panostusta” taulukossa 28. ja taloudelliset luvut taulukossa 29. edustavat ”varusteita ja välineitä. Tämä jako vastaa myös kansainvälisissä kulutustutkimuksissa käytettyä jakoa ”Sport Services” ja ”Sporting Goods and Wears”, jotka jakavat liikuntabisneksen Service-puoleen ja Industry-puoleen eli palveluiden ja tavaroiden tuotantoon.

Taulukko 28. Rahan käyttö liikuntapaikoilla keskimäärin/kk (€)

Rahan käyttö liikuntapaikoilla keskimäärin/kk (€)								
	N 1998	N 2009	N Muutos	M 1998	M 2009	M Muutos	Yht 1998	Yht 2009
Lappi	14	18	5	13	19	7	13	19
Oulu	15	20	5	22	40	18	18	30
Länsi/Sisä-Suomi	23	34	10	35	37	3	29	35
Itä-Suomi	15	25	10	28	18	- 10	22	22
Lounais-Suomi	25	30	5	21	28	7	23	29
Etelä-Suomi	24	40	16	38	40	3	31	40
Yhteensä	21	33	12	31	35	4	26	34

Taulukko 29. Rahan käyttö urheiluvälineisiin/varusteisiin €/vuosi

Rahan käyttö urheiluvälineisiin/varusteisiin €/vuosi								
	N 1998	N 2009	N Muutos	M 1998	M 2009	M Muutos	Yht 1998	Yht 2009
Lappi	51	116	64	82	195	114	63	156
Oulu	62	122	60	138	187	48	99	154
Länsi/Sisä	91	136	45	215	236	20	153	187
Itä-Suomi	56	149	93	161	178	17	113	163
Lounais	84	120	36	128	163	35	106	140
Etelä-Suomi	84	149	65	167	262	95	125	206
Yhteensä	78	138	60	165	225	60	121	181

Taulukoiden 28. ja 29. mukaan suurin osa menee liikuntapalvelupuoleen, koska kun keskiarvo kuukaudessa oli 34 €, niin ollakseen vertailukelpoinen se pitää kertoa 12 kuukaudella eli liikuntapalveluraha on vuodessa 408 € ja tavarapuolelle panostetaan taulukon 29. mukaan keskimäärin 181 € vuodessa, jolloin henkilökohtaiseksi panostukseksi liikuntaan vuodessa tulee 589 € vuodessa. Taulukon 28. palveluihin lasketaan mukaan varsinaisen liikunnanohjauspalvelun lisäksi matkakulu liikuntapaikalla, liikuntapaikkamaksu ja muut palvelut kuten esim. kahviopalvelut liikunnan harrastamisen yhteydessä. Kymmen vuotta sitten vastaava kokonaisluku oli 333 € vuodessa aikuista kohden, jolloin kasvu kymmenen vuoden aikana oli yhteensä 256 € per capita.

20.4. Työnantajat ja liikunta

Taulukossa 30. viimeisenä aikuisia koskevana kysymyksenä tiedustelimme kuinka koehenkilöiden työnantajat osallistuvat liikuntakustannuksiin yleisluontoisella kysymyksellä osallistuvatko työnantajat vai eivät liikunnan kustannuksiin? Tämä työyhteisöliikunta on yksi kasvavimmista alueista koko liikuntakulttuurissa ja siinä mielessä tärkeä useita aikuisia koskeva luku, koska työssäkäynti on yleistä vaikka aikuisväestöstä opiskelijat, eläkkeelle olevat ja työttömät laskeaan pois, koska tähän kysymykseen vastasivat tietenkin ne, jotka olivat mukana työelämässä.

Kuvion 30. mukaan työnantajien rooli kasvanut merkittävästi, sillä keskimäärin kymmenen vuoden takaisesta (27 %) luvusta oltiin noustu 43 %, mikä tarkoittaa, että työntekijöistä lähes puolet oli sellaisen työnantajan palveluksessa, joka tuki työyhteisöliikuntaa. Alueelliset edut eivät ole kovin suuria, mutta Pohjois-Pohjanmaan eli Oulun ELY:n alueella yli puolet (51 %) työnantajista osallistuu työntekijöidensä liikunnan kustannuksiin. Lapissa luku oli heikoin eli 30 %, mutta sielläkin oli kasvuprosentti 8 %. Muutoin kaikissa muissa liikunnan ELY-alueilla vastaava luku oli 40 % tai enemmän.

Taulukko 30 Työnantaja osallistuu liikunnan harrastamisen kustannuksiin (työntekijät)

	1998	2009
Lappi	22 %	30 %
Oulu	34 %	51 %
Sisä-Suomi	28 %	41 %
Itä-Suomi	25 %	40 %
Länsi-Suomi	26 %	42 %
Etelä-Suomi	26 %	45 %
Yhteensä	27 %	43 %

21. Lasten ja nuorten liikunta

Koehenkilöitä eli lapsiperheiden vanhempina molempina tutkimusvuosina vuosina 27 % vastaajista. Heillä oli yhteensä viimeisessä postikyselyssä lapsia yhteensä 1 041 ja 10 vuotta sitten 1497. Lapset jakaantuivat siten, että 6-vuotiaita ja nuorempia oli n. ¼, samoin 7–9-vuotiaita n. ¼ ja sitä vanhempia 10–17-vuotiaita n. ½. Jaotuksella pyrittiin jakamaan lapset ja nuoret alle kouluikäisiin, alakouluikäisiin ja heitä vanhempiin oppivelvollisuusikäisiin, jolloin 18 vuotta täyttäneet kuuluivat ikänsä puolesta aikuisväestöön.

Kyselylomakkeessa vanhempia pyydettiin täyttämään vastauslomake yhdessä lastensa kanssa, jolla haluttiin saada vastaukset lapsilta ja nuorilta itseltään. Mitään kontrollia ei luonnollisesti ole ollut ja tällöin vain luotettiin vastaajiin.

Taulukko 31. Lasten ikäjakauma

	1998		2009	
	N	%	N	%
0–6 v	367	24 %	250	24 %
7–9 v	383	26 %	276	27 %
10–17 v	747	50 %	515	49 %
Yhteensä	1497		1041	

Kuviossa 32 nähdään sukupuolijakauman onnistuneen varsin hyvin siten, että käytännössä vastaajista puolet oli poikia ja puolet tyttöjä. Edelliseen kyselyyn verrattuna jakauma oli tasanaisempi nyt sukupuolijakaumassa kuin aikaisemmin tehdyssä postikyselyssä 10 vuotta sitten.

Taulukko 32. Lasten sukupuolijakauma

	1999	2009
Pojat	56 %	51 %
Tytöt	44 %	49 %

Taulukko 33. Lapset liikunnan ELY-alueittain

ELY:T	1999		2009	
	N	%	N	%
Lappi	31	2 %	22	2 %
Oulu	211	14 %	124	12 %
Länsi/Sisä	356	24 %	212	20 %
Itä-Suomi	237	16 %	129	12 %
Lounais-Suomi	163	11 %	192	18 %
Etelä-Suomi	499	33 %	362	35 %
	1497		1041	

Kuviossa 33. kerrotaan vastaajien jakautuminen eri liikunnan ELY-alueisiin, josta havaitaan, että Lappi väestömäärältään pienimpänä sai koehenkilöiden lapsista suhteellisesti 2 % ja Etelä-Suomen liikunnan ELY-alueella oli vastaajalapsista yli 1/3. Jakauma noudatti melko hyvin vastaava jakaumaa liikunnan ELY-alueittain 10 vuotta sitten.

Aluellisuusmuuttujalla, iällä ja sukupuolella arvioituna voidaan sanoa lasten edustavan hyvin lapsiväestöä, joka lasten ja nuorten osalta vallitsee Manner-Suomessa.

21.1. Lasten käyttämä aika liikuntapaikoilla

Taulukko 34. Kuinka paljon lapsenne viettää viikossa aikaa eri liikuntapaikoilla

	Lappi -98	Lappi -09	Muutos	Oulu -98	Oulu -09	Muutos	Itä- Suomi-98	Itä- Suomi-09	Muutos
Ei harrasta ollenkaan	8 %	8 %	1 %	12 %	16 %	4 %	14 %	4 %	- 10 %
Alle tunnin	0 %	0 %	0 %	12 %	12 %	0 %	12 %	10 %	- 2 %
1-3 tuntia	73 %	67 %	- 6 %	45 %	37 %	- 9 %	40 %	37 %	- 3 %
4-7 tuntia	12 %	25 %	13 %	24 %	22 %	- 2 %	22 %	27 %	5 %
Yli 7 tuntia	8 %	0 %	- 8 %	7 %	13 %	6 %	12 %	21 %	9 %
	Sisä- Suomi -98	Sisä- Suomi -09	Muutos	Länsi- Suomi -98	Länsi- Suomi -09	Muutos	Etelä- Suomi -98	Etelä- Suomi -09	Muutos
Ei harrasta ollenkaan	17 %	16 %	- 1 %	12 %	10 %	- 2 %	16 %	12 %	- 4 %
Alle tunnin	11 %	11 %	0 %	13 %	5 %	- 8 %	10 %	4 %	- 6 %
1-3 tuntia	49 %	39 %	- 9 %	41 %	50 %	9 %	43 %	40 %	- 3 %
4-7 tuntia	15 %	17 %	2 %	26 %	18 %	- 8 %	23 %	27 %	4 %
Yli 7 tuntia	8 %	16 %	8 %	8 %	17 %	9 %	8 %	17 %	9 %

Taulukon 34. mukaan yleiskuva on, että siellä missä aikaisemminkin on ollut alhaiset luvut eli liikuntaan käytetty aika on vähäinen liikuntaharrastuneisuudessa, siellä myös liikuntaharrastuneisuus on pysynyt ennallaan tai vähentynyt.

Aikaisemminkin vähän liikuntaa harrastavat eivät ole sitä lisänneet ja siellä missä liikuntaan käytetty aika on ollut suhteellisen runsasta, on myös liikuntaharrastuneisuus entisestään kasvanut.

Länsi/Sisä-, Itä-, Lounais- ja Etelä-Suomessa on liikkumattomien lasten suhteellinen osuus vähentynyt, mutta Oulun (Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu) liikunnan ELY-alueella ja Lapissa liikkumattomien lasten suhteellinen osuus on entisestään lisääntynyt.

Paljon liikkuvien eli yli 4 tuntia viikossa liikuntaa harrastavien suhteellinen osuus on selkeästi kasvanut. Vain Länsi-Suomessa paljon eli 4 tuntia viikossa harrastavien osuus on laskenut, kun se muissa liikunnan ELY-alueilla on kasvanut.

Yleinen johtopäätös on, että liikuntakulttuuri lasten ja nuorten keskuudessa on jakaantunut vähintään kahteen leiriin siten, että paljon liikuntaharrastaneet lisäävät entisestään liikunnan harrastuneisuuttaan ja vähän harrastavat ovat pysyneet ennallaan tai vähentäneet liikuntaan käytettyä aikaa eli liikuntaharrastuneisuuttaan. Tätä tukee havainto, että yli 7 tuntia viikossa liikkuvien osuus on kasvanut merkittävästi muualla paitsi Lapissa ja liikunnan ELY-aluekohtainen kasvuprosentti vaihtelee 8–9 %:iin.

Taulukko 35. Kuinka paljon kuluu aikaa lasten matkoille liikuntapaikoille viikossa

Lasten matkoihin käytetty aika viikossa (h:mm)

ELY:t	1998	2009	Muutos
Lappi	1:10	0:35	– 0:35
Oulu	1:02	1:25	0:23
Länsi/Sisä-Suomi	1:15	1:03	– 0:12
Itä-Suomi	1:18	1:23	0:05
Lounais-Suomi	1:13	1:32	0:19
Etelä-Suomi	1:19	1:43	0:24

Taulukko 35:n tulokset ovat merkittäviä tarkasteltaessa kuinka etäällä lapset käyvät liikuntapaikoilla kotoaan harrastamassa ja ovatko matkaan käytetty aika lisääntynyt vai vähentynyt. Yhdyskuntien kasvaessa yleensä palveluetäisyydet ovat kasvaneet ja ajoneuvoriippuvuus lisääntynyt. Lapissa liikkumattomien lasten ja nuorten suhteellinen osuus oli hieman kasvanut edellisen taulukon 34. mukaan ja taulukossa 34. havaittiin myös, että liikuntaan käytetty aika on vähentynyt muissa luokissa paitsi 4–7 tuntia/viikoissa keskuudessa. Taulukko 35. osoittaa, että liikuntamatkaan käytetty aika Lapissa on vähentynyt hieman yli puoli tuntia viikossa.

Tulokset merkitsevät Lapissa aktiivisuuden kerääntyvän enemmän liikuntaa harrastavien osalle, mutta myös nuorten ja lasten jakaantumista enemmän liikkeviin sekä vähän tai ei lainkaan liikkeviin. Kaikilla muilla liikunnan ELY-alueilla liikuntaan käytetty aika on vähentynyt paitsi ei siis Lapin sekä Länsi- ja Sisä-Suomen liikunnan ELY-alueilla. Eniten matka-aika liikuntapaikalle on lisääntynyt Etelä-Suomessa 24 minuuttia/viikko ja Oulussa Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun liikunnan ELY:ssä 23 minuuttia/viikko.

Lapin tulosta ainakin osittain selittää vähentynyt liikuntapaikkojen käyttö edellisen taulukonkin tulosten perusteella, jolloin koulujen liikunnan infrastruktuurin poistuessa käytetään yhä enemmän kuntakeskuksissa olevia paikkoja ja toisaalta taas lähiluontoon, laduille ja ulkoilureiteille päästään lähes kotiovelta. Etelä-Suomen tulosten perusteella viikossa 1 tunti 43 minuuttia ei ole kaukana ja ehkä merkittävin tulos tästä taulukosta 35. on, että Suomessa lasten käyttämät liikuntapaikat ovat varsin lähellä kotoa, kun viikossa käytetty aika vaihtelee liikunnan ELY-alueittain 1 tunti 43 minuuttia Etelä-Suomen liikunnan ELY-alueella ja 35 minuuttia Lapin liikunnan ELY-alueella. Lounais- ja Itä-Suomen liikunnan ELY-alueilla sijoitetaan liikuntapaikkojen käyttöajoina Etelä-Suomen tuntumaan.

Kokonaisuutena Suomessa on varsin kattava liikuntapaikkaverkosto lapsille ja nuorille.

21.3. Lasten liikuntapaikkojen käytön esteet

Taulukko 36. Kolme tärkeintä syytä mitkä estävät lasten liikuntapaikkojen käyttöä

	Lappi			Oulu			Itä-Suomi		
	1998	2009	Muutos	1998	2009	Muutos	1998	2009	Muutos
Välimatka	7 %	13 %	7 %	20 %	11 %	- 8 %	16 %	8 %	- 8 %
Raha/hinta	13 %	0 %	- 13 %	9 %	5 %	- 4 %	12 %	11 %	- 1 %
Vanhempien työ	13 %	13 %	0 %	9 %	2 %	- 7 %	11 %	8 %	- 3 %
Ikä	7 %	13 %	7 %	12 %	6 %	- 6 %	4 %	4 %	0 %
Ei sopivaa liikuntapaikkaa	7 %	13 %	7 %	11 %	4 %	- 7 %	6 %	6 %	0 %
Kuljetusongelmat	7 %	0 %	- 7 %	10 %	4 %	- 6 %	8 %	7 %	- 1 %
Ei omaa halua	13 %	7 %	- 7 %	1 %	9 %	8 %	7 %	1 %	- 6 %
Ei sopivaa ryhmää	7 %	0 %	- 7 %	6 %	8 %	2 %	7 %	7 %	0 %
Sopimaton aika	0 %	0 %	0 %	5 %	8 %	3 %	4 %	3 %	- 1 %
Koulu	7 %	7 %	0 %	4 %	5 %	1 %	8 %	1 %	- 7 %
Sairaus/vamma	0 %	7 %	7 %	1 %	0 %	- 1 %	3 %	3 %	0 %
Laiskuus	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	2 %	0 %	2 %	2 %
Sää	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %
Muu	20 %	13 %	- 7 %	9 %	14 %	5 %	14 %	12 %	- 2 %
	Sisä-Suomi			Länsi-Suomi			Etelä-Suomi		
	1998	2009	Muutos	1999	2009	Muutos	1999	2009	Muutos
Välimatka	16 %	15 %	- 1 %	15 %	11 %	- 3 %	17 %	13 %	- 3 %
Raha/hinta	11 %	13 %	1 %	6 %	10 %	4 %	9 %	11 %	2 %
Vanhempien työ	8 %	8 %	0 %	8 %	11 %	3 %	10 %	6 %	- 4 %
Ikä	8 %	9 %	1 %	13 %	7 %	- 5 %	12 %	8 %	- 4 %
Ei sopivaa liikuntapaikkaa	13 %	3 %	- 9 %	11 %	8 %	- 3 %	10 %	6 %	- 4 %
Kuljetusongelmat	10 %	8 %	- 2 %	11 %	6 %	- 5 %	7 %	5 %	- 2 %
Ei omaa halua	7 %	5 %	- 1 %	7 %	7 %	0 %	4 %	8 %	4 %
Ei sopivaa ryhmää	7 %	4 %	- 3 %	4 %	3 %	- 1 %	5 %	7 %	2 %
Sopimaton aika	7 %	6 %	- 1 %	4 %	5 %	1 %	11 %	9 %	- 1 %
Koulu	1 %	4 %	3 %	5 %	5 %	0 %	2 %	4 %	3 %
Sairaus/vamma	1 %	3 %	2 %	2 %	3 %	1 %	2 %	3 %	0 %
Laiskuus	0 %	2 %	2 %	0 %	2 %	2 %	0 %	4 %	4 %
Sää	0 %	2 %	2 %	0 %	2 %	2 %	0 %	2 %	2 %
Muu	9 %	23 %	13 %	13 %	10 %	- 2 %	10 %	21 %	11 %

Taulukossa 36. välimatkaeste on edelleen yksi suurimmista esteistä käyttää liikuntapaikkoja ja ongelma on selkeästi suurempi kuin aikuisväestöllä, joka luonnollisesti pystyy kulkemaan omin avuin enemmän liikuntapaikoille. Vaikka meillä on kattava liikuntapaikkaverkosto, tulisi lähiliikuntapaikkaverkoston luomiseen kiinnittää entistä enemmän huomiota. Välimatkaeste

on kuitenkin vähentynyt kaikissa muissa liikunnan ELY-alueissa paitsi Lapissa, jossa se on kasvanut. Raha on muodostunut kasvavaksi esteeksi eteläisillä liikunnan ELY-alueilla. Tämä este on pienentynyt Lapissa, Pohjois-Pohjanmaan ja Itä-Suomen liikunnan ELY:ssä. Vanhempien työ esteenä on kasvanut keskimääriin 7–8 %, mikä tarkoittaa tietenkin lähinnä käyttöestettä siten, että osa lapsista ei pääse vanhempien työn johdosta liikuntapaikoille riittävästi. Kovennevat työelämän arvot vaikuttavat tähän siten, että työ saattaa nousta vanhempien arvoasteikossa korkeimmalle sijalle, siitäkkin huolimatta, että kaikilla tarkastelussa olevilla alueilla kuljetusongelmat ovat vähentyneet aikaisemmasta. Etelä-Suomen väestörikkailla alueilla sopivan liikuntapaikan löytäminen tuottaa myös ongelmia. Myös lasten oma halu ongelmana on vähemmän päin vaikka se on ongelma 6 – 7 % lapsista ja nuorista. Koulu muodostaa liikuntaharrastusongelman vain muutamalle prosentille lapsista ja nuorista – samoin sopimaton aika. Sopimaton aika on sidoksissa kulkemismahdollisuuksiin, mutta sitä ei koeta ongelmaksi kuin muutamalle prosentille lapsista ja nuorista. Tämä heijastaa myös sitä, että lasten ja nuorten liikkumisajoissa on tapahtunut hienoista parantumista ja esim. liian aikaisin (vanhempien työaikana) tai liian myöhään ”lepakkoaikoina” ei järjestetä harrastustuokioita siinä määrin kuin aikaisemmin. Sairaudet ja vammat ovat muutamalle prosentille este liikkuu. Sää ja oma saamattomuus eivät juuri ole este. Tässä tulee esille se, että lapset ja nuoret osaavat liikkua sellaisella säällä, että siitä ei ole haittaa liikuntaharrastuneisuudelle.

21.4. Tyttöjen liikuntapaikkojen käyttö

Taulukko 37. Tyttöjen käyttämät liikuntapaikat

	1998	Tytöt	2009	Tytöt	Muutos %
	N	%	N	%	
koulun liikuntasali	270	41 %	185	36 %	– 5 %
uimahalli	62	9 %	67	13 %	4 %
iso liikuntahalli	38	6 %	66	13 %	7 %
lajikohtainen sisäliikuntatila	15	2 %	48	9 %	7 %
hevosurheilualue	31	5 %	37	7 %	3 %
kuntoliikuntasali	21	3 %	37	7 %	4 %
ulkoilualue	18	3 %	36	7 %	4 %
pallokenttä	21	3 %	24	5 %	2 %
kävelytie	21	3 %	22	4 %	1 %
pyöräilytie	10	2 %	20	4 %	2 %
yleisurheilukenttä	21	3 %	19	4 %	1 %
jäähalli	17	3 %	19	4 %	1 %
tekojää	15	2 %	18	4 %	1 %
hiihtolatu	12	2 %	14	3 %	1 %
luonnonjää	19	3 %	7	1 %	– 2 %
rinnehiihtokeskus	11	2 %	4	1 %	– 1 %
muu sisäliikuntatila	10	2 %	2	0 %	– 1 %

Taulukon 37. mukaan tyttöjen suosituimmat liikuntapaikat ovat edelleen koulun liikuntasali vaikka sen suosio oli vähentynyt kymmenen vuoden takaiseen verrattuna 5 %. Tämä vahvistaa sitä, että koululiikunta sekä vapaa-ajanharrastuksissa koulujen saleilla on suuri merkitys tyttöjen liikuntaharrastuneisuudessa. Eniten nousua tyttöjen keskuudessa oli isoissa liikuntahalleissa ja lajikohtaisissa sisäliikuntatiloissa, molemmissa 7 %, jolloin lajikohtainen liikunta on saanut tyttöjen keskuudessa enemmän jalansijaa kuin aikaisemmin.

Luonnollisesti tässä suuri tarjonta aiheuttaa myös kysyntää, koska koululiikuntasaleilla on eräs suurimmista peittoprosenteista koko maassa. Koulujen liikuntasalien suosion vähäisyyteen vaikuttaa myös lakkautettujen koulujen yhteydessä menetetyt liikuntasalit, jolloin tarjonnan vähentyminen on aiheuttanut myös kysynnän vähentymistä.

21.5. Poikien liikuntapaikkojen käyttö

Taulukko 38. Poikien käyttämät liikuntapaikat

	1998	Pojat	2009	Pojat	Muutos
	N	%	N	%	
koulun liikuntasali	286	34 %	148	28 %	- 6 %
iso liikuntahalli	60	7 %	76	14 %	7 %
pallokenttä	62	7 %	65	12 %	5 %
uimahalli	69	8 %	58	11 %	3 %
ulkoilualue	20	2 %	51	10 %	7 %
jäähalli	40	5 %	39	7 %	3 %
kuntoliikuntasali	18	2 %	37	7 %	5 %
yleisurheilukenttä	27	3 %	25	5 %	1 %
rinnehihtokeskus	18	2 %	25	5 %	3 %
tekojää	56	7 %	24	5 %	- 2 %
pyöräilytie	10	1 %	17	3 %	2 %
kävelytie	15	2 %	13	2 %	1 %
hiihtolatu	21	3 %	12	2 %	0 %
lajikohtainen sisäliikunta-tila	17	2 %	12	2 %	0 %
luonnonjää	41	5 %	9	2 %	- 3 %
muu sisäliikuntatila	16	2 %	3	1 %	- 1 %

Taulukon 38. mukaan poikien suosituin liikuntapaikka on koulun liikuntasali vaikka siinäkin on tapahtunut samansuuruista suhteellisen osuuden heikkenemistä kuin tytöillä. Voidaan kuitenkin sanoa, että liikunnanopetuksen johdosta ja pitkän pimeän, liukkaana, lumisen ja kylmän sesongin johdosta Suomessa tärkein lasten ja nuorten liikuntapaikka varsinkin talvisaikaan on koulun sisäliikuntasali. Ison liikuntahallin suosio on analoginen tyttöjen vastaavan liikuntapaikan suosion kasvuun ja isoissa liikuntapaikoissa poikien osalta korostuvat joukkuepallolajit, joita pyritään harrastamaan entistä enemmän sisäliikuntatiloissa. Myös uimahallit ovat molempien sukupuolten suosituimpia liikuntapaikkoja. Tyttöjen keskuudessa suosittuja paikkoja ovat hevosurheilualueet, jotka eivät poikien suosituimmuuslistassa pääse mukaan lainkaan. Talviset lajit ovat menettäneet paljon suosiota kuten hiihtolattujen ja tekojäiden käyttö, kos-

ka niitä ei ole tai ne ovat olleet heikossa kunnossa ja tässäkin mielessä siirtymä sisäliikuntaan päin on ymmärrettävää. Hiihtolatu saa poikien ja tyttöjen keskuudessa vain parin prosentin kannatuksen, mikä selittyy muuttuvilla ilmastoseikoilla. Poikien keskuudessa rinnehihto on selvästi suositumpaa kuin tyttöjen suosituimmuuslistalla. Yksi eniten suosiotaan lisänneitä liikuntapaikkoja ovat kuntosalit molempien sukupuolten keskuudessa, johon lisääntynyt yksityinen tarjonta on ollut vaikuttamassa. Poikien keskuudessa sekä tekojää (– 2 %) että luonnonjää (– 3 %) ovat menettäneet suosiotaan ja yhä enemmän esitetään vaatimuksia saada ns. lämmintä sisäjää lisää, jonka kasvulle ei näy loppua, jos ilmastomuutoskehitys jatkuu vähintään samanlaisena. Esim. koululiikunnassa joudutaan ilmastomuutoskehityksen vuoksi miettimään pidetäänkö luonnon jäällä luistelua ja luonnon lumella hiihtämistä silloinkin liikunnanopetuksen kohteena, jos ympäristöolosuhteet eivät anna luonnostaan tähän mahdollisuuksia. Tällä on merkitystä myös lasten ja nuorten ympäristötietoisuuteen, koska keinotekoinen jää ja lumi merkitsevät yhä kasvavaa ympäristöuhkaa kasvavina energiakuluina, jolloin muutoin yleisesti hyväksyttävät kestävän kehityksen arvot joutuvat uudelleen pohdinnan alle. ”Kestävä kehitys on OK! kunhan sitä ei toteuteta minun takapihallani!”

21.6. Tyttöjen liikuntalajit

Taulukko 39. Tyttöjen harrastamat lajit

	1998		2009		muutos
	N	%	N	%	
Uinti	64	10 %	64	13 %	3 %
Tanssi	48	7 %	64	13 %	5 %
Jalkapallo	18	3 %	49	10 %	7 %
Hevosurheilu	34	5 %	39	8 %	2 %
Luistelu	35	5 %	36	7 %	2 %
Naisvoimistelu	16	2 %	31	6 %	4 %
Yleisurheilu	37	6 %	27	5 %	0 %
Kuntokoulu/-jumppa	57	9 %	25	5 %	– 4 %
Leikki- ja satuliikunta	83	13 %	23	5 %	– 8 %
Lentopallo	13	2 %	23	5 %	3 %
Koripallo	12	2 %	18	4 %	2 %
Salibandy/Sähly	30	5 %	16	3 %	– 1 %
Liikuntakerho	12	2 %	13	3 %	1 %
Aerobic	11	2 %	9	2 %	0 %
Telinevoimistelu	12	2 %	8	2 %	0 %
Tennis	8	1 %	8	2 %	0 %
Taitoluistelu	11	2 %	4	1 %	– 1 %

Taulukossa 39. arvioidaan harrastettavien liikuntamuotojen ja lajien suosiota ja niiden muutosta 10 vuoden aikana tyttöjen keskuudessa. Tyttöjen keskuudessa jalkapallo on eniten kasvattanut suosiotaan, mutta tanssi ja uinti ovat edelleen suosituinta tyttöjen liikuntaa kuten 10 vuotta sittenkin. Suurin kasvuprosentti on jalkapallossa (+ 7 %) vaikka uinti ja tanssikin ovat

kasvu-uralla. Suurimmat putoajat suosituimmuuslistassa ovat leikki- ja satuliikunta, jonka tytöt arvioivat laskeneen (– 8 %) suosiotaan, kuntokoulu/jumppa (– 4 %), salibandy/sähly (– 1 %) ja taitoluistelu (– 1 %). Aerobic, telinevoimistelu ja tennis ovat pysyneet ennallaan.

21.7. Poikien liikuntalajit

Taulukko 40. Poikien harrastamat lajit

	1998		2009		Muutos %
	N	%	N	%	
Jalkapallo	113	13 %	95	18 %	4 %
Salibandy/Sähly	115	14 %	74	14 %	0 %
Jääkiekko	83	10 %	49	9 %	– 1 %
Uinti	72	9 %	49	9 %	1 %
Yleisurheilu	37	4 %	32	6 %	2 %
Koripallo	20	2 %	31	6 %	3 %
Luistelu	45	5 %	24	5 %	– 1 %
Hiihto	26	3 %	24	5 %	1 %
Kuntokoulu/-jumppa	25	3 %	13	2 %	– 1 %
Lentopallo	15	2 %	12	2 %	0 %
Palloilu	10	1 %	12	2 %	1 %
Leikki- ja satuliik.	59	7 %	11	2 %	– 5 %
Liikuntakerho	14	2 %	6	1 %	– 1 %

Taulukon 40. mukaan poikien keskuudessa eniten suosiotaan on lisännyt jalkapallo, koripallo ja yleisurheilu. Eniten suosiotaan on menettänyt Leikki/satuliikunta kuten tyttöilläänkin. Jääkiekko ei ole enää lisännyt kannatustaan poikien keskuudessa ollen nyt ei-kasvavalla uralla kuitenkin pienellä miinusprosentilla (– 1 %) ja ennallaan ovat pysyneet myös esim. lentopallo ja salibandy/sähly, joka oli vähentynyt tyttöjen keskuudessa. Merkillepantavaa on, että jalkapallo on kaksi kertaa niin suosittua poikien keskuudessa kuin jääkiekko. Koko aineistosta laskettuna jalkapalloa harrastavien poikien osuus koko 0–18-vuotiaasta ikäluokasta on hieman alle 9 % ja lasku-uralla olevan jääkiekon n. 4 % koko tästä ikäluokasta. Molempia lukuja voi pitää merkittävinä vaikka toisena oleva salibandy/sähly saa koko ikäluokassa prosenttiosuudekseen n. 7 %, mikä on toiseksi suosituinta poikien keskuudessa.

22. JOHTOPÄÄTÖKSET

Keskeinen iso kysymys on; Miten liikuntapaikkapalvelujen tasa-arvoinen saatavuus on muuttunut 10 viime vuoden aikana Suomessa? Tämä kysymys tulee tarkastelluksi jokaisen yksittäisen tutkimuskysymyksen osalta.

1. Miten liikuntapaikkapalvelujen tarjonta ja kysyntä vastaavat toisiaan alueellisesti tarkasteltuna?

Tasa-arvo liikuntapaikkapalveluiden käytössä on mennyt huonompaan suuntaan. Ne joilla on parempi sosioekonominen asema ja jos tämä väestönosa asuu muualla kuin Lapissa, Pohjois-pohjanmaalla, Kainuussa tai Itä-Suomessa, on heillä huomattavasti paremmat mahdollisuudet liikuntapaikkojen laajan valikoiman käyttöön kuin Pohjois- ja Itä-Suomessa asuvilla heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevilla. Kuilu Etelä-, Länsi-, Lounais- ja Keski-Suomen eduksi on lisääntynyt entisestään verrattuna Pohjois- ja Itä-Suomen.

Alueellisuus tasa-arvotekijänä on selkeästi eniten epätasa-arvoa luova tekijä liikuntapaikkojen käytölle. Jos ajatellaan, että liikuntalain keskeinen poliittinen sisältö – tasa-arvo – otetaan oikeasti liikuntapolitiikan tavoitteeksi, ei nykyiset liikuntapaikkarakentamisen valtionapujärjestelmät lisää liikunnallista tasa-arvoa – pikemminkin päinvastoin. Erityisesti tämä tulee ilmi siinä, että heikommassa asemassa olevat alueet eivät itse pysty tuottamaan alueellisesti liikuntapaikkainfrastruktuuria siinä määrin, että alueellinen tasa-arvo lisääntyisi. Nykyinen järjestelmä ei ole hyvä, jossa liikuntapaikasta ja alueesta riippuen valtion avustus on kohdennettu yksittäisiin hankkeisiin, joita ei voida tuottaa niin paljoa että niillä olisi merkitystä liikuntapaikkojen tasa-arvoisen käytön kannalta. Esim. pienten liikuntapaikkojen osalta yhtenä alueelle kohdistuvan rahan kriteerinä on avustushakemusten määrä. Epätasa-arvo vain lisääntyy nykyisessä liikuntapaikka-avustusjärjestelmässä, koska taloudellisesti heikommassa asemassa olevat alueet tuottavat suhteellisesti heikommin avustushakemuksia, koska niillä ei ole omarahoitteisuusosuutta liikuntapaikkoihin, koska kaikki kuntien varat ovat hyvin paljolti sidottu subjektiivisen oikeuden omaavien palvelujen tuottamiseen kuten opetus-, sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Tasa-arvoa tuottaakseen tulisi järjestelmien tuottaa huomattavasti enemmän taloudellista tukea heikommille alueille, koska nykyjärjestelmä tuottaa liikuntapaikkoja niille, joilla näitä jo entuudestaan on. Kansallinen ja alueellinen liikuntahallinto ei nykyjärjestelmän puitteissa pysty tuottamaan tasa-arvoistavaa liikuntarakentamispoliittikkaa.

Tähän on useita syitä. Liikuntapolitiikkaa ei ole pystytty arvioimaan kunnolla Suomessa kuin yhden kerran ja sekin vain valtion liikuntapolitiikan kannalta vaikka se on ollut vuodesta 1998 lähtien valtion liikuntaneuvoston ensimmäinen tehtävä. Maamme ylimmällä liikuntapolitiikkaa toteuttavalla elimellä ei ole ollut käytettävissään riittävästi tutkimustietoa harjoittamansa politiikan vaikutuksista. ”Tiedolla johtaminen” opetus- ja kulttuuriministeriön tasolla on ollut kuollut kirjain, joka liikuntarakentamisen alueella ei ole toteutunut.

Liikuntarakentamisen tutkimukseen ja kehittämiseen on ollut 10 viime vuoden aikana käytettävissä vuosittain n. 700 000 € – 800 000 €. Tällaisella rahamäärällä saataisiin tutkittua

huolellisesti esim. liikuntarakentamispolitiikan vaikutuksia, mutta varoja ei ole suunnattu tällaiseen. Nämä tutkimusvarat eivät ole olleet esim. vertaisarvioitua ja tutkimuksellisesti kilpailtua rahaa vaan niitä on ohjannut virkakoneisto, jolloin se on ruokkinut itseään tutkimuksilla, joilla ei ole ollut esim. tasa-arvoistavan liikuntarakentamispolitiikan kanssa mitään tekemistä.

Vähintä mitä voidaan tehdä näillä rahoilla, on ohjelmoida niiden käyttö tieteellisillä kriteereillä palvelemaan koko julkista liikuntahallintoa sekä tehdä niistä päättämisen läpinäkyväksi ja demokraattiseksi, jolloin esim. niitä jaettaisiin samoilla perusteilla kuten tutkimusvarat Suomessa kilpaillaan, mutta joiden jakaminen perustuisi pitkjänteiseen tutkimusohjelmaan. Liikuntarakentamisen suunta-asiakirjat eivät ole voineet olla luonnollisesti liikuntarakentamisen tutkimusohjelmia, mutta tällainen tutkimusohjelma kriteereineen tarvitaan ohjaamaan alan tutkimusta, joka hyödyttäisi koko maan julkista liikuntahallintoa. Poliittisesti tällaiset vaatimukset on tyrmätty hallinnon paisuttamisena, mutta demokraattinen kontrolli nykyisen virkamiesveitoisen päätöksenteon rinnalla on aina läpinäkyvämpi ja demokraattisempi kuin virkakoneiston oma päätöksenteko.

2. Miten liikuntapaikkojen tarjonta ja kysyntä vastaavat toisiaan sukupuolittain?

Naiset ovat selkeästi saavuttaneet miehiä ja sukupuolinen tasa-arvo näyttää lisääntyneen viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tätä tukee myös tarkastelu, joka tehtiin nuorten lapsiperheellisten ja lapsettomien osalta. Lapsiperheellisyys ei vaikuta liikuntaan käytettyyn aikaan siinä määrin kuin aikaisemmin, joten tässä mielessä tasa-arvoisuus on lisääntynyt sukupuolten osalta. Nuorten ikäryhmässä sen sijaan työssäkäyvät käyttivät liikuntaan selkeästi enemmän aikaa kuin opiskelevat nuoret. Tämä on yksi selkeimmistä muutostrendeistä sukupuolisessa tarkastelussa. Kymmenen vuotta sitten opiskelevat nuoret miehet olivat se yksittäinen ryhmä, joka harrastaa eniten liikuntaa. Nyt työssäkäyvät samanikäiset ovat ohittaneet opiskelevat nuoret liikuntaan käytetyn ajan määrässä. Kiristyneet opintoajat ja opiskelijoiden ”läpäisytuotanto” ovat vaikuttaneet selkeästi opiskelijoiden vähentyneeseen liikunnalliseen ajankäyttöön työssäkäyviin samanikäisiin verrattuna.

3. Miten liikuntapaikkojen tarjonta ja kysyntä vastaavat toisiaan sukupolittain eli iän mukaan tarkasteltuna?

Tulokset osittavat selkeästi, että aikuisväestön käytetyimmät liikuntapaikat eivät ole oikeastaan liikuntapaikkoja laisinkaan. Käytetyin ja suosituin liikuntapaikka aikuisille on kasvamassa määrin kevyenliikenteen väylät. Karkeasti voidaan sanoa, että n. 2/3 aikuisista liikkuu pääasiassa kevyenliikenteen väylillä ja luontoympäristössä. Varsinaisia liikuntapaikkoja lisäämällä ei saada aikuisväestöä liikkumaan nykyistä enempää. Tästä ovat selkeinä poikkeuksina ulkoilualueet ja ulkoilureitit, uimahallit ja kuntosalitaltyypinen liikunta.

Tässä mielessä aikuisväestöä varten olisi rakennettava kokonaan uusi liikuntapaikkapolitiikka, jolloin aikuisväestön tarpeet voidaan ottaa paremmin huomioon. On merkittävää, että aikuisväestön käytetyimpiä liikuntapaikkoja hallinnoi kokonaan joku muu hallintokunta kuin liikuntaan erikoistunut yksikkö niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti. Kevyenliikenteen väylät kuuluvat hallinnollisesti liikennesuunnitteluun ja luontoympäristö ympäristöhallintoon. Ulkoilulaki onkin liikuntalakia tärkeämpi laki aikuisille. Kevyenliikenteenväylien käyttöön vaikuttaa ensisijaisesti säätila. Kevyenliikenteen väylien suunnittelussa tulisi niiden jatkuvuus ja kohtaaminen ulottaa koko kuntaan ja kuntien rajoilla myös toiseen kuntaan. Säätilan vaikutus mer-

kitsee sitä, että kevyenliikenteenväyliä tulisi huoltaa nykyistä enemmän, torjua liukkautta, puhdistaa lumesta ja saattaa väylämerkit kuntoon.

Jos aikuiset pystyisivät kulkemaan enemmän kevyenliikenteenväylillä työmatkojaan, olisi sillä erittäin myönteinen vaikutus aikuisväestön terveyteen, koska työmatkalla saatu jopa päivittäinen liikunta-annos riittää ylläpitämään aikuisväestön toimintakapasiteettia säännöllisen liikunnan avulla.

Nuoret aikuiset ovat liikuntapaikkojen käyttäjinä kilpa- ja huippu-urheilun harrastajia, mutta myös aktiivisia penkkiurheilijoita. Liikuntapaikoiksi rakennetut liikuntapaikat ovat juuri nuoren aikuisväestön käyttämiä liikuntapaikkoja ja tietenkin heidän lastensa käyttämiä liikuntapaikkoja. Nykyinen liikuntarakentamispolitiikka palvelee parhaiten juuri nuoria aikuisia, lapsia ja nuoria.

4. Miten taloudellinen tasa-arvo toteutuu liikuntapaikkapalvelujen tarjonnassa ja kysynnässä tarkasteltuna ammattiaseman ja tulotason mukaan tarkasteltuna?

Ylemmässä ammattiasemassa olevat käyttävät pääsääntöisesti enemmän aikaa liikuntaan kuin heikommassa ammatillisessa asemassa olevat. Meillä on kuitenkin erittäin laaja ”keskiluokka”, joka on liikuntapaikkojen suurkuluttaja, mutta aikuisväestö ei käytä samassa määrin rakennettuja liikuntapaikkoja kuin nuoret aikuiset, lapset ja nuoret.

Suomalaiselle liikuntapaikkojen käytölle on tyypillistä se, että väestö käyttää kukkarolleen sopivan hintaisia liikuntapaikkoja ja liikuntapalveluita, jolloin esim. korkeat maksut liikuntapaikoilla eivät nouse liikuntaharrastuksen esteitä kysyttäessä kovin suureksi esteeksi, koska kalliita liikuntapaikkoja ei yksinker taisesti käytetä. Liikuntapaikkojen kalleus ja välimatkat liikuntaharrastusta estävinä tekijöinä eivät itse asiassa ole väestötasoisissa tuloksissa nousseet vaan laskeneet pari prosenttia.

Kuinka laajat ovat ihmisten muodostamat liikunnan markkinat euromääräisesti henkilöä kohden euroina Suomessa ja mikä osa liikunnan markkinoilla on liikuntapaikoilla ja niistä aiheutuvista menoista sekä kuinka paljon ihmiset laittavat rahaa liikuntavarusteisiin ja välineisiin?

Jos kulutuksessa lasketaan yhteen liikunnanohjauksen, liikuntapäsylippujen, liikuntamatkojen (liikuntapaikoille kulkeminen), liikuntavarusteiden ja – välineiden sekä – vaatteiden kokonaisvaikutus vuotuisena kulutuksena päästään laskutavasta riippuen n. 3 000 M€ – 2 400 M€:n taloudelliseen kokonaismäärään.

Yksittäistä kuluttajaa tutkittaessa saadaan vuosikulutukseksi hieman alta 600 €/vuodessa per capita (589 €/vuosi/aikuinen). Tässä on tapahtunut nousua kymmenen vuoden aikana 256 €.

Miten lasten ja nuorten liikuntapaikkapalveluiden kysyntä voidaan tyydyttää tarjonnalla? Miten käytettävissä olevat liikuntapaikat vastaavat lasten ja nuorten liikuntaharrastuneisuuden eli kysyntään?

Tyttöjen eniten käyttämiä liikuntapaikkoja ovat koulun liikuntasali, uimahalli, isot liikuntahallit, lajikohtaiset sisäliikuntatilat ja hevosurheilualueet. Vastaavasti poikien käytetyimmät liikuntapaikat ovat koulun liikuntasali, iso liikuntahalli, pallokenttä, uimahalli, ulkoilualue ja jäähalli.

Poikien liikuntapaikat tuovat esiin tyttöjä selkeämmin palloilukulttuurisidonnaisuuden siten, että pojille tärkeiksi liikuntapaikoiksi ovat nousseet pallokenttä (jalkapallo) ja jäähallit, jotka eivät olleet päässeet tyttöjen suosituimpien liikuntapaikkojen listoille laisinkaan. Pallokenttä ja uimahalli ovat molempien sukupuolten ahkerassa käytössä.

Tasa-arvoisuustekijä kokonaisuudessaan liikuntapaikkojen käytössä liittyy liikuntapaikkojen esiintymistiheyteen ja niiden käyttöetäisyyksiin, joita on käsitelty ns. peitto prosentteina liikunnan ELY-alueittain juuri siitä syystä, koska alueellisuus oli selkein tasa-arvoeroja tuottava

yksittäinen tasa-arvomuuttuja. Tällä on luonnollisesti selkeät yhteydet kuntatalouteen, koska kunnat hallitsevat n. 75 % koko liikuntapaikkakannasta ja tällöin kuntien taloudellisella kapasiteetilla on vaikutusta liikuntapaikkojen runsauteen tai vähyyteen. Useimmissa liikuntapaikkaryhmissä Pohjois- ja Itä-Suomen liikunnan ELY-alueet saivat osakseen heikommat liikuntapaikkojen peittoprosentit kuin etelämpänä olevat väestötiheimmät alueet.

23. ENGLISH SUMMARY

Despite the latest recession period in the late 90's, physical activity participation and use of chargeable sport facility services have increased. Among socioeconomic classes, available time and physical demanding work conditions resulted to be relatively more associated to the participation in physical activities than other factors. In addition, the results did not support those studies indicating that upper employees would practice more physical activity than lower employees. Students have remained to be one of the highest groups but had decreased the most in physical activity participation. Other groups which resulted higher participation than others were the workers and the pensioners. Farmers and housewives/fathers were the least to practice physical activity among socioeconomic groups. Increases in time spend at sport and leisure facilities resulted to be a trend also among income groups. However, income seems to define more the use of chargeable sport facilities than ten years ago. In contrary to ten years ago, high-income groups practiced physical activity the most and were also the greatest consuming groups of all kinds of sport commodities. Respectively, high-income groups also tend to spent more money on physical activity than low income groups than before. Outdoor sport facilities were the most popular facilities among all income and gender groups. Swimming hall, fitness gym and power gym were most wished to be cheaper which from gyms had increased clearly the most. Especially women had increased their expenditure in sport facilities and intangible sport commodities. Expenditure on sport equipment and accessories had decreased due to savings and individual consuming behaviour during recession periods but increased in sport facilities services due to raises in participation fees.

In this study, quantitative methodology was used to explore whether equality in using sport facility services meets the criteria of the Finnish Sport Act in years 1999 and 2009. New forms of physical activity have emerged and also habits and preferences have become more personalised than before. Perhaps, these factors have enhanced joy of practicing physical activity but in the same time it poses more pressure to the municipalities to meet the demand of all inhabitants. Public authorities have focused more on non-competitive sports than before and efforts on information-guidance and different target-based programs to enhance physical activity have been rather successful which can be seen in the results of old age groups and pensioners. However, due to the notable decrease of physical activity participation of students, public programs could be established next to enhance or maintain participation of the students.

Despite the efforts and positive results of public authorities in sports, the Finnish sport policy is criticised to be relatively money oriented and also lacking expertise in physical activity and to have long-term objectives and expertise in sport. Perhaps Finland should implement some elements from the Swedish sport policy and give more decision-making pow-

er to head sport organisations as they have more expertise in the field of sports and their objective is particularly to enhance physical activity in Finland.

The Finnish Sport Act is said to be too general and implementation of the prerequisites of sports facility services have varied among municipalities which causes inequality in practicing physical activity in different regions. Differences in the supply are mainly caused by the autonomy of the municipalities which restrains the fulfilment of the Sport Act. Even though one of the roles of the sport regulations and decrees is to provide direction and guidance to the Finnish sport culture, there should still be a common interpretation of the Sport Act. The government should define the basic concepts which are written in the paragraphs. In addition, it would be reasonable to consider those factors which are not controlled by the Sport Act. For example, the use of time which appeared to be one of the biggest barriers to practice physical activity in the empirical results is not influenced by the Sport Act. This way the government would be able to influence more on equality in sports and on basic services established in the municipalities.

The supporting literature and empirical research indicate that the recession has no significant impacts on participation in physical activity and sport related expenditure. Despite the recession, expenditure on sport facilities has increased due to raising participation fees and savings in both sectors, in the private and public sectors. Prices are lower in the public sector, but there are still pressures to meet the all demands physical activity and for a lower price. As a suggestion, the government could establish partnerships and health enhancing programs together with popular private sport facilities which could lead to cheaper prices and offer better possibilities for low-income groups to practice physical activities.

Socioeconomic status can be more likely seen to be associated to participation to physical activity by available time and level of physical work of the person. Perhaps level of education which in many times is associated to socioeconomic status which can explain the level of activity in sports. For example those who participate more in physical activity than others have a better knowledge of health benefits driven from physical activity. Even though income was found to have a clear relation to the choice of physical activity type and to the use of chargeable sport facilities, notably, studies of Puronaho et al. (2000, 5) and Valtonen et al. (1993, 25-26) both suggest that prices alone cannot fully determine the demand for physical activity or whether sport activities are expensive or cheap. Suomi (2000, 7) supports this by stating, that Finnish people are seen to choose their physical activity according to their wealth. In other words, they do not necessarily find money as a barrier for participation in physical activity and are more likely to choose their type of physical activity which suits their own wealth. Money on the other hand can be seen as an excuse for not practicing physical activity as it can substitute with other commodities and social benefits.

The findings suggest that inequality between genders have decreased. Supposedly, increasing work positions of women has led to better income and perhaps explains why women have increased sport facility expenses and sport commodities. Perhaps partially, due to better circumstances in women's working life, women have less pressure to contribute in work and home duties than before and value more personal time. Women have also been seen to be more health conscious than men and therefore common improvements in gender inequalities have improved the possibility for women to participate in physical activity. However, men still earn relatively more than women but masculinity in sports is no longer a barrier for equality in sports.

There are few factors which may have influenced the reliability of the empirical results. Understanding of the concept of physical activity could have differed among respondents and therefore physical activity may have been perceived as competitive sports so some respondents. Those activities which are less popular (e.g. hunting, fishing), require less physical effort (e.g. billiard) or are extreme sports (e.g. hiking) were not included in the list. As the weekly time spent on physical activity was estimated by the respondents themselves it can be assumed that some respondents might have had difficulties in estimating their participation time. Similarly, when asked the respondents to estimate how money they spend on sport related activities and commodities, some might have over or under estimated the real value. It is also noteworthy, that many respondents did not mark their income on the survey-questionnaire and also when asked about their expenditure, many marked only their total expenditure and did not separate the expenditures. Even though most of the results were logical and even predictable, it must be noted that the results can only provide directions careful consideration of the changes and current situation.

For further research it would be reasonable to study other parties which are obligated to the Finnish Sport Act, such as the Ministry of Education and Culture, the municipalities and other decision-making authorities. For example, how do Finnish municipalities interpret the Finnish Sport Act and how do the interpretations differ. In addition, it would be also interesting to study how the regulations and recommendations are implemented in each municipality. In order to gain a deeper understanding of the decisions to practice physical activity and perceptions of sport facility services of the inhabitants, a qualitative study could be conducted. In this case also regional differences could be more deeply analysed. By this kind of study more information could be gathered for example of how much income does have an impact on physical activity after all.

Lähteet

- Aaltonen Kimmo (toim. 2004). Urheilun ja liikunnan oikeus käytännössä. 2. uudistettu laitos. Tietosanom Oy Helsinki 2004. KL 33.03, ISBN 951-885-213-8
- Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalaisen (2009) artikkeli Helsingin Sanomissa 3.9.2009. Perusoikeuksien toteuttamien ei ole kustannus vaan investointi.
- Coset, H. (2010) *Positive Conflict*. Pearson Education, USA.
- Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö (1997) (SiVM 11/1998 vp – HE 236/1997 vp). Hallituksen esitys liikuntalaiksi.
- Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan lausunto (1994) perusoikeussäännösten muuttamisesta (StVL 5/1994).
- Engels, F. (1951) *Selected Works*, vol. I. Progress Publishers, Moscow.
- Eurooppalaisen tasa-arvon peruskirja (2009). Sitoumus naisten ja miesten tasa-arvon toteuttamiseksi paikallishallinnossa. Suomen Kuntaliitto Helsinki 2009. Euroopan kuntaliittojen kattojärjestö CEMR (Council of European Municipalities and Regions).
- Hallituksen esitys Eduskunnalle (2009) aluehallinnon uudistamiseksi koskevaksi lainsäädännöksi. (HE 59/2009).
- Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (2009).
- Howard, E. (1998) *Tomorrow: a peaceful path to real reform*, Swan Sonnenschein.
- Huhtanen K. (2009 toim.). Kunta- ja palvelurakenne uudistuu, mitä tapahtuu kulttuuripalveluille? Kirjasto-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut Paras-uudistuksessa. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 2009. ISBN 978-952-213-477-6, ISBN 978-952-213-479-0.
- Keating, D. & Krumholz, M. (2000) *Neighborhood Planning*. In *Journal of Planning*. Middlesex. UK.
- Kenni, M. & Asikainen, J. (2011) *Kohti uuden sukupolven organisaatioita*. Suomen kuntaliitto. Oy Audiopro Ab. Helsinki.
- Kuntalain 8 a § 1375/2007.
- Kuntalaki 365/1995.
- Lagus, P. (1981) toim. *Liikuntasuunnittelu*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu.
- Laki aluehallintovirastoista 896/2009.
- Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista 897/2009.
- Laki kunta- ja palvelurakenneuudistuksesta 169/2007.
- Laki liikuntalain muuttamisesta 902/2009.
- Laki lääninhallituslain 2 ja 4 §:n muuttamisesta 348/2000.
- Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta 609/1986.
- Laki valtion aluehallinnon uudistamista koskevan lainsäädännön voimaantulosta 903/2009.
- Liikuntalaki 1054/1998.
- Lääninhallituslaki 2271/1997.
- Lääninhallitusten keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2007. Valtiovarainministeriön julkaisuja 23/2008 ISSN 1459-3394, ISBN 978-951-804-827-8, ISBN 978-951-804-828-5.
- Majoinen, K. (2009) Kuntakentän muutokset ja tasa-arvon haasteet alkaneella valtuustokaudella. Kuntien naisvaikuttajafoorumin luentomoniste 27.8.2009. Helsinki.
- Marx, K. (1967) *Capital*. Vol. I International Publishers, New York. USA.
- Meurman, O.-I. (1947) *Asemakaavaoppi*. Otava. Helsinki.
- Mikkola, K. (1984) Eliel Saarinen aikansa kaupunkisuunnittelunäkemyksen tulkkinä. Suomen aika. Yhdyskuntasuunnittelun jatkokoulutuskeskuksen julkaisuja no 14 A. TKK Offset. Teknillinen korkeakoulu. Otaniemi. Espoo.
- Mikola S. (2009) Euroopasta vauhtia naisten ja miesten tasa-arvon edistämiseen kunnissa. Kuntien naisvaikuttajafoorumin luentomoniste 27.8.2009.
- Mumford, L. (1938) *The Culture of Cities*. New York, Harcourt, Brace. USA.

- Nachdruck Köln 1973. Germany.
- Oulun kaupunki. Liikuntavirasto. Liikuntaviraston talousarvion 2009 suvaus. Leena Teräs SINNI voimavarakeskus.
- Oulun kaupunki. Liikuntavirasto. Liikuntaviraston tasa-arvo-suunnitelma 2008. Niina Epäily, Arja Pietola.
- Oulun kaupunki. Liikuntavirasto. Talousarvion suvaus. Heinäkuu 2009. SINNI voimavarakeskus.
- Oulun kaupunki. Liikuntavirasto. Tasa-arvoselvitys liikuntatoimen palveluista ja niiden käyttäjistä 2008. Tiina Hyttinen 30.9.2008.
- Oulun kaupunki. Liikuntavirasto. Tasa-arvoselvitys liikuntatoimen palveluista ja niiden käyttäjistä. Tiina Hyttinen 27.2.2006
- Peruspalvelubudjetti tarkastelu 2010. Valtiovarainministeriön julkaisu 33a/2009. ISBN 978-951-804-001-3, ISSN 1797-9714.
- Peruspalvelujen tila -raportti. Valtiovarainministeriön julkaisu 14/2008. ISSN 1459-3394, ISBN 978-951-804-807-0, ISBN 978-951-804-808-7.
- Peruspalveluohjelma 2008–2011. Peruspalveluohjelmaa valmisteleva ministerityhmä 25.5.2007 Helsinki.
- Peruspalveluohjelma 2009–2012. Valtiovarainministeriön julkaisu 15/2008. ISSN 1459-3394, ISBN 978-951-804-809-4, ISBN 978-951804-810-0.
- Peruspalveluohjelma 2010–2013. Valtiovarainministeriön julkaisu 15/2009. ISBN 978-951-804-941-1, ISSN 1459-3394, ISBN 978-951804-942-8, ISSN 1797-9714.
- Sjöholm K. (2001) Liikunnan asema lainsäädännössä. Teoksessa Aaltonen, K. (toim.) 2001. Urheilun ja liikunnan oikeus käytännössä. Juva: Tietosanoma Oy.
- Suomen perustuslaki 731/1999
- Suomi, K. (1989) Yhdyskuntasuunnittelusta liikunnan elinpiirisuunnitteluun. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no 121. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Suomi, K. (1989a) Liikuntasuunnittelun uudistaminen yhteissuunnittelulla. Raportti Liikunnan Mallikuntakokeilun ja SOFY-projektin yhteissuunnittelukokeilusta Jyväskylän Huhtasuon lähiössä. Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun Täydennyskoulutuskeskuksen (YTK) julkaisu no 58 B. TKK – Offset. Otaniemi. Espoo.
- Suomi, K. & Vasankari, J. & Puronaho, K. (1992) Liikuntasuunnitelma. Espoon kaupunki. Liikuntavirasto. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopiston Liikuntarakentamisen tutkimuskeskus. Liikuntasuunnittelun laitos. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Jyväskylä.
- Suomi, K. (1998) Liikunnan yhteissuunnittelumetodi. Studies in Sport, Physical and Health no 52.. University of Jyväskylä. Finland.
- Suomi, K. (2007) On the Job Learning as a Part of the Degree Program in Social Sciences of Sport (Sport Management) julkaisussa CO-OP International Research 2007 on the Development of Career Training Program for Sporting Professions. National Institute of Fitness and Sports in Konoye. Kagoshima. Japan.
- Suomi, K. & Vehkakoski, K. (2011) www.liikuntapaikat.fi Liikuntapaikat.fi – Suomalaisen liikuntapaikkojen tietopankki. Liikuntatieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä
- Suomi, K. (toim.) (2011) & Kajannes, K. Ymmärrys Hoii! Kirja, läppäri verkko. HAI-kustantamo. Joensuu.
- Wagner, H. (1931) Sport und Arbeitersport, Berlin. Sport, Arbeit, Gesellschaft, Bd.
- Valtioneuvoston periaatepäätös (2009) Liikunnan edistämisen linjoista. Opetusministeriön julkaisu 2009:17. ISBN 978-952-485-707-0, ISSN 1458-8110.
- Valtioneuvoston periaatepäätös (2008) Terveystieteiden edistävän liikunnan ja ravinnon kehittämissuunnitelmista. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2008:10. ISSN 1236-2123, ISBN 978-952-00-2641-7.
- Vasankari, J. & Puronaho, K. & Suomi, K. (1992) Liikunta Espoon kehittäjänä. Jyväskylän yliopiston Liikuntarakentamisen tutkimuskeskus. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Jyväskylä
- Vuolle, P. & Telama, R. & Laakso, L. (1986) Näin suomalaiset liikkuvat. LIKES.
- Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu no B 58. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.

Arvoisa vastaanottaja,

Jyväskylän yliopiston Liikunnan Kehittämiskeskuksessa tutkitaan valtakunnallisia *liikuntapaikkapalveluja ja kansalaisten tasa-arvoisia mahdollisuuksia liikuntapalvelujen käytössä*. Tarkoituksena on arvioida liikuntapaikkapalvelujen saatavuutta ja kansalaisten tasa-arvon toteutumista eri kuntien liikuntapaikkapalveluissa. Arvioinnin kohteena ovat yleisimmin harrastettujen liikuntalajien liikuntapaikat. Tämä kysely on keskeinen osa tutkimusprojektin tiedonhankintaa. Tutkimuksella kootaan tietoa, jonka perusteella pystyttäisiin lisäämään kansalaisten tasa-arvoisia liikuntapalvelujen käyttömahdollisuuksia. Tutkimus toteutetaan opetusministeriön toimeksiantona ja yhteistyössä sen kanssa.

Tutkimukseen on valittu 15-74-vuotiaista suomalaisista 6000 henkilöä, joille on postitettu kyselylomake. Täyttämällä sen voit vaikuttaa kansalaisten tasa-arvon toteutumiseen liikuntapaikkapalvelujen osalta. Tutkijat työskentelevät virkavastuulla. Antamanne vastaukset käsitellään Liikunnan Kehittämiskeskuksessa ehdottoman luottamuksellisina ja nimettöminä. Lomakkeet on numeroitu voidaksemme tehdä uusintakyselyn niille, jotka eivät ole vastanneen kyselyyn ensimmäisen kirjeen perusteella. Toivomme teidän palauttavan kyselylomakkeen oheisessa vastauskuoressa mennessä XX. XX. XXX. Postimaksu on maksettu etukäteen.

Osoitelähde: Väestötietojärjestelmä
Väestörekisterikeskus
PL 7
00521 HELSINKI

Yhteistyöstä kiittäen

Kimmo Suomi	Virva Glan
Professori	Tutkija
	Puh. 014-602037

VASTAAJAN TAUSTATIEDOT

1. Sukupuolenne 1 Nainen
 2 Mies

2. Kansallisuutenne _____

3. Ikänne _____ vuotta

4. Asuinpaikkanne Asuinkunnan nimi _____

5. Asuinympäristönne. Ympyröikää yksi vaihtoehto.

Kaupunki:

1 Taajama

2 Haja-asutusalue

Maaseutu:

1 Taajama

2 Haja-asutusalue

6. Kuinka kauan olette asuneet nykyisellä asuinalueellanne?

1 Alle vuoden

2 1-5 vuotta

3 6-10 vuotta

4 Yli 10 vuotta

7. Asumismuotonne

1 Kerrostalo

2 Rivitalo

3 Omakotitalo

4 Muu, mikä _____

8. Taloudessanne asuvien henkilöiden lukumäärä?

_____ aikuista _____ lasta (14 v. ja nuoremmat lapset)

9. Asuntonne asuinneliöt _____

10. Vuositulonne (brutto)

- 1 Alle 10 000 euroa
- 2 10 001-20 000 euroa
- 3 20 001-30 000 euroa
- 4 30 001-40 000 euroa
- 5 40 001 - 50 000 euroa
- 6 50 001 - 60 000 euroa
- 7 60 001 - 70 000 euroa
- 8 Yli 70 000 euroa

11. Koulutuksenne (Ympyröi yksi vaihtoehto)

- 1 Kansa- tai kansalaiskoulu
- 2 Keski- tai peruskoulu
- 3 Ammattikoulu
- 4 Keski- tai peruskoulupohjainen ammatillinen opistotutkinto
- 5 Ylioppilas
- 6 Ylioppilas pohjainen ammatillinen tutkinto
- 7 Akateeminen loppututkinto
- 8 Muu, mikä? _____

12. Nykyinen työtilanteenne (Ympyröi yksi vaihtoehto)

- 1 Olen ansiotyössä
- 2 Olen maanviljelijä tai maatalon emäntä
- 3 Olen perheenemäntä, kotirouva tai koti-isä
- 4 Opiskelen tai olen koululainen
- 5 Olen eläkkeellä ikäni perusteella esim. vanhuuseläke
- 6 Olen sairauslomalla tai työkyvyttömyyseläkkeellä
- 7 Olen äitiyslomalla
- 8 Olen työttömänä
- 9 Olen varusmiespalveluksessa/siviilipalveluksessa
- 10 Muu, mikä? _____

13. Sosioekonominen asemanne (Ympyröi yksi vaihtoehto)

- 1 Työntekijä
- 2 Alempi toimihenkilö
- 3 Ylempi toimihenkilö
- 4 Johtaja
- 5 Yrittäjä
- 6 Maanviljelijä
- 7 Opiskelija/Koululainen
- 8 Kotiäiti/Koti-isä
- 9 Eläkeläinen
- 10 Muu, mikä? _____

14. Onko teillä liikuntapaikan käyttöä ehkäisevä tai rajoittava vamma tai pitkäaikaissairaus, mikä?

15. Ympyröikää luku, joka vastaa nykyistä liikunnan harrastustanne eri liikuntapaikoilla. Ympyröikää jokaisesta liikuntapaikasta 1, 2, 3 tai 4.

Liikuntapaikkojen käyttö arvioidaan seuraavan asteikon mukaan:

- 1 Käytän säännöllisesti vähintään kerran viikossa
- 2 Käytän harvemmin kuin kerran viikossa
- 3 Käytän satunnaisesti
- 4 En käytä ollenkaan

A. ULKOKENTÄT

-yleisurheilukenttä	1	2	3	4
-pallokenttä	1	2	3	4
-pesäpallokenttä	1	2	3	4
-tenniskenttä	1	2	3	4
-tekojää	1	2	3	4
-luonnonjää	1	2	3	4

B. SISÄLIIKUNTATILAT

-kuntoliikuntasali (aerobic yms.)	1	2	3	4
-koulun liikuntasali	1	2	3	4
-iso liikuntahalli	1	2	3	4
-jäähalli	1	2	3	4
-squash-halli	1	2	3	4
-voimailusali (voimailu, kamppailu)	1	2	3	4
-tennishalli	1	2	3	4
-sulkapallohalli	1	2	3	4
-lajikohtainen sisäliikuntatila, mikä? _____	1	2	3	4
-muu, mikä? _____	1	2	3	4

C. UIMALAT

-uimahalli	1	2	3	4
-maauimala	1	2	3	4
-ranta-uimala	1	2	3	4
-kylpylä	1	2	3	4

D. MAASTOLIIKUNTAPAIKAT

-rinnehihtokeskus	1	2	3	4
-hyppyrimäki	1	2	3	4
-hiihtolatu	1	2	3	4
-pururata	1	2	3	4
-ulkoilualue	1	2	3	4
-ulkoilureitti	1	2	3	4
-suunnistusalue	1	2	3	4

-maastohiihtokeskus 1 2 3 4

E. ERITYISURHEILULAITOKSET

-keilahalli..... 1 2 3 4
-ampumarata..... 1 2 3 4
-pyöräilyrata..... 1 2 3 4
-autourheilualue... 1 2 3 4
-moottoripyöräilyalue..... 1 2 3 4
-moottorikelkkailureitti..... 1 2 3 4
-golfkenttä..... 1 2 3 4
-vesiurheilualue... 1 2 3 4
-urheiluilmailualue 1 2 3 4
-curlingrata..... 1 2 3 4
-petanquealue..... 1 2 3 4
-skeittailupaikka.. 1 2 3 4

F. ELÄINURHEILUALUEET

-hevosurheilualue.. 1 2 3 4
-koiraurheilualue.. 1 2 3 4
-muu eläinurheilualue, mikä?
..... 1 2 3 4

G. KEVYEN LIIKENTEN VÄYLÄT

-kävelytie..... 1 2 3 4
-lenkkeilytie..... 1 2 3 4
-pyöräilytie..... 1 2 3 4
-rullaluistelualue. 1 2 3 4
-rullasuksihiihtoalue..... 1 2 3 4

H. VENEILY..... 1 2 3 4

-soutamisalue..... 1 2 3 4
-melonta-alue..... 1 2 3 4
-surffausalue..... 1 2 3 4
-purjeveneilyalue.. 1 2 3 4
-moottoriveneilyalue..... 1 2 3 4

16. Kenen kanssa käytte liikuntapaikoilla? Merkitkää tärkeysjärjestyksessä enintään neljä tärkeintä vaihtoehtojen edessä oleviin sulkuihin (1=tärkein, 2=toiseksi tärkein, 3=kolmanneksi tärkein, 4=neljänneksi tärkein).

- () Yksin
- () Ystävän/Ystävien kanssa
- () Perheenjäsenen/Perheen kanssa
- () Koululais/Opiskelijaryhmässä
- () Työyhteisön kanssa
- () Ohjatussa ryhmässä
- () Urheiluseuran kanssa
- () Muuten, miten? _____

17. **Arvioikaa** kuinka paljon käytätte aikaa keskimäärin viikossa *liikuntapaikoilla* omakohtaiseen liikunnan harrastamiseen.

_____ tuntia/viikko

18. **Arvioikaa** kuinka paljon käytätte aikaa keskimäärin viikossa *matkoihin* liikuntapaikoille.

_____ tuntia/viikko

19. **Arvioikaa** kuinka paljon käytätte aikaa keskimäärin viikossa *vapaaehtoistyöhön* liikuntapaikoilla erilaisissa liikuntatoiminnoissa.

_____ tuntia/viikko

20. **Arvioikaa** kuinka paljon käytätte aikaa keskimäärin kuukaudessa *penkkiurheiluun liikuntapaikoilla*.

_____ tuntia/kuukausi

21. Nimetkää liikuntapaikat, joita käytätte säännöllisesti vähintään kerran viikossa sekä liikuntapaikan etäisyys kotoasi tietä pitkin. Käyttäkää kysymyksessä 15 nimettyjä liikuntapaikkojen nimikkeitä.

Liikuntapaikan nimi

Etäisyys kotoanne

1	_____	_____	km
2	_____	_____	km
3	_____	_____	km
4	_____	_____	km
5	_____	_____	km
6	_____	_____	km
7	_____	_____	km
8	_____	_____	km
9	_____	_____	km
10	_____	_____	km

22. Mitä liikuntapaikkoja toivotte lähemmäksi kotianne? Merkitkää liikuntapaikat tärkeysjärjestyksessä (1=tärkein, 2=toiseksi tärkein, 3=kolmanneksi tärkein) ja käyttäkää kysymyksessä 15 nimettyjä liikuntapaikkojen nimikkeitä. Jättäkää vastaamatta, jos ette toivo mitään.

1 _____
 2 _____
 3 _____

23. Puuttuuko asuinkunnastanne jokin keskeinen liikuntapaikka, joka ei mahdollista liikunnan harrastamistanne? Jos puuttuu, mikä?

Merkittäkää liikuntapaikat tärkeysjärjestyksessä (1=tärkein, 2=toiseksi tärkein, 3=kolmanneksi tärkein).

1 _____
 2 _____
 3 _____

24. Miten menette liikuntapaikalle? Merkitkää tärkeysjärjestyksessä enintään neljä tärkeintä vaihtoehtojen edessä oleviin sulkuihin (1=tärkein, 2=toiseksi tärkein, 3=kolmanneksi tärkein, 4=neljänneksi tärkein).

- () Kävelen/juosten
 () Pyöräillen
 () Rullaluistimilla
 () Yksityisellä moottoriajoneuvolla (henkilöauto, mopo, moottoripyörä)
 () Julkisella kulkuvälineellä
 () Muuten, miten
-

25. Arvioikaa kuntanne liikuntapaikkojen tämän hetkinen kunto kaikkien liikuntapaikkojen osalta 1-8.

	Melko hyvä	Erittäin hyvä	En osaa sanoa	Erittäin huono	Melko huono
1. Ulkokentät	1	2	3	4	5
2. Sisäliikuntatilat	1	2	3	4	5
3. Uimalat	1	2	3	4	5
4. Maastoliikuntapaikat	1	2	3	4	5
5. Erityisurheilulaitokset*	1	2	3	4	5
6. Eläinurheilualueet	1	2	3	4	5
7. Kevyen liikenteen väylät	1	2	3	4	5
8. Veneilyalueet	1	2	3	4	5

*Erityisurheilulaitoksia ovat esim. keilahallit, ampumaradat, pyöräilyradat, autourheilualueet, moottoripyöräilyalueet jne. (katsokaa kysymystä 15).

2 _____
 3 _____
 4 _____
 5 _____

31. Perusliikuntapalvelu tarkoittaa esimerkiksi sellaista liikuntapalvelua, joka tulisi olla **jokaisen saatavilla** (esim. erityisryhmien ohjattu liikunta). Mitkä liikuntapalvelut pitäisi nimetä *perusliikuntapalveluiksi*? Nimetkää viisi tärkeysjärjestyksessä (1=tärkein, 2=toiseksi tärkein, 3=kolmanneksi tärkein, 4=neljänneksi tärkein, 5=viidenneksi tärkein).

1 _____
 2 _____
 3 _____
 4 _____
 5 _____

32. Käytättekö maksullisia liikuntapaikkoja?

1 Kyllä 2 En

33. Ovatko nykyiset liikuntapaikkojen käyttömaksut

1 Kalliita 2 Sopivia 3 Halpoja 4
 En osaa sanoa

34. Mitkä liikuntapaikat pitäisi olla käyttäjille mielestänne nykyistä halvempia? Käyttäkää kysymyksessä 15 nimettyjä liikuntapaikkojen nimikkeitä.

1 _____
 2 _____
 3 _____

35. Nimetkää kunnastanne puuttuvat sellaiset liikuntapaikat, joiden käytöstä olisitte valmis maksamaan. Käyttäkää kysymyksessä 15 nimettyjä liikuntapaikkojen nimikkeitä.

1 _____
 2 _____
 3 _____

36. Vaikuttaako liikuntapaikkojen käyttömaksujen suuruus kielteisesti liikuntaharrastukseenne tällä hetkellä?

1 Kyllä 2 Ei 3 En osaa sanoa

37. Jos käytätte rahaa liikuntapaikoilla, **arvioikaa** kuinka paljon teiltä henkilökohtaisesti kuluu rahaa liikuntapaikoilla keskimäärin kuukaudessa?

1 Kahvioon yms. _____ euroa/kk

2 Pääsyliput liikunnan harjoittamiseen _____ euroa/kk

3 Pääsyliput penkkiurheiluun _____ euroa/kk

4 Liikunnan ohjaus/valmennus _____ euroa/kk

5 Matkat liikuntapaikalle _____ euroa/kk

6 Muut, mihin _____ euroa/kk

YHTEENSÄ _____ euroa/kk

38. **Arvioikaa** kuinka paljon henkilökohtaisesti käytätte rahaa vuodessa urheiluvälineisiin/varusteisiin.

_____ markkaa/vuosi

39. **Arvioikaa** kuinka paljon työnantajanne tukee eri liikuntapaikoilla tapahtuvaa liikunnan harrastustanne kuukaudessa.

_____ markkaa/kuukausi

40. Miten asuinkuntanne liikuntapaikkapalvelut vastaavat odotuksianne liikunnan harrastajana? Ympyröikää mielipidettänne parhaiten kuvaava luku.

1 Hyvin

2 Melko hyvin

3 Kohtalaisesti

4 Melko huonosti

5 Huonosti

41. Mainitkaa kolme vähintään kerran viikossa harrastamaanne liikuntamuotoa/lajia (esim. pyöräily, lentopallo, tennis) tärkeysjärjestyksessä (1=tärkein, 2=toiseksi tärkein, 3=kolmanneksi tärkein).

1 _____

2 _____

3 _____

42. Mainitkaa kolme liikuntamuotoa/lajia (esim. ulkoilu, pesäpallo, marjastus, jääkiekko jne.), joita haluaisitte tulevaisuudessa harrastaa enemmän (1=tärkein, 2=toiseksi tärkein, 3=kolmanneksi tärkein).

- 1 _____
 2 _____
 3 _____

43. Arvioikaa miten asuinkuntanne liikuntapaikkojen tarjonta on muuttunut viimeisen viiden vuoden aikana. Ympyröikää vain yksi vaihtoehto.

- 1 Parantunut selvästi
 2 Parantunut jonkin verran
 3 Pysynyt ennallaan
 4 Huonontunut jonkin verran
 5 Huonontunut selvästi

KYSELYLOMAKKEEN LOPPUOSA ON TARKOITETTU 0-14 VUOTIAIDEN LASTEN VANHEMMILLE. JOS MAHDOLLISTA VASTATKAA KYSYMYKSIIN YHDESSÄ LASTENNE KANS-SA.

44. Mitä liikuntapaikkoja lapsenne käyttää säännöllisesti viikoittain? Käyttäkää kysymyksessä 15 nimettyjä liikuntapaikkojen nimikkeitä. Merkitkää myös lapsen sukupuoli, ikä ja hänen liikuntapaikalla harrastamansa liikuntamuoto/laji.

LIIKUNTAPAIKAN NIMI	TYTTÖ/POIKA IKÄ	LIIKUNTAMUOTO/LAJI
TÄYTTÖESIMERKKI: KOULUN LIIKUNTASALI	TYTTÖ 12 v.	KORIPALLO
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

45. Rastita vaihtoehto (x), joka kuvaa parhaiten lapsenne viikossa viettämää aikaa eri liikuntapaikoilla.

	1. Lapsi	2. Lapsi	3. Lapsi	4. Lapsi	5. Lapsi
Ei harrasta ollenkaan	()	()	()	()	()
Alle tunnin	()	()	()	()	()
1-3 tuntia viikossa	()	()	()	()	()

)
 4-7 tuntia viikossa () () () () ()
 Yli 7 tuntia viikossa () () () () ()

46. **Arvioikaa** kuinka paljon keskimäärin kuluu aikaa viikossa lastenne matkoihin liikuntapaikoille.

Ensimmäinen lapsi ____ tuntia/viikko
 Toinen lapsi _____ tuntia/viikko
 Kolmas lapsi _____ tuntia/viikko
 Neljäs lapsi _____ tuntia/viikko
 Viides lapsi _____ tuntia/viikko

47. Minä vuorokauden aikana lapsenne useimmiten harrastaa liikuntaa liikuntapaikoilla? Merkitkää sekä alkamis- että päättymisajan kohta.

1 Arkisin klo _____ - _____ välisenä aikana.
 2 Viikonloppuisin klo _____ - _____ välisenä aikana.

48. Miten lapsenne yleensä menevät liikuntapaikoille? Merkitkää tärkeysjärjestyksessä enintään neljä tärkeintä vaihtoehtojen edessä oleviin sulkuihin (1=tärkein, 2=toiseksi tärkein, 3=kolmanneksi tärkein, 4=neljänneksi tärkein).

- () Kävelleen/juosten
 () Pyörällä
 () Rullaluistimilla
 () Yksityisellä moottoriajoneuvolla (henkilöautolla)
 () Julkisella kulkuvälineellä
 () Muuten, miten _____

49. Mainitkaa lapsenne liikunnan harrastamista vaikeuttavat seikat tärkeysjärjestyksessä (1=tärkein, 2=toiseksi tärkein, 3=kolmanneksi tärkein).

1 _____
 2 _____
 3 _____

KIITOS VASTAUKSESTA!

Jyväskylän yliopiston liikuntasuunnittelun professori Kimmo Suomi on ollut viimeiset 12 vuotta Liikunta- ja tasa-arvo -tutkimusohjelman johtajana ja nyt käsillä oleva kirja on projektin viimeisin julkaisu "Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo – Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009". Professori Suomi sanoo tutkimuksen pääsanoman olevan, että "Suomi jakaantuu liikuntapaikkapalveluissa alueellisesti kahtia: Pohjois- ja Itä-Suomeen, jossa kaikki tasa-arvomittarit näyttävät kurjistumista sekä Länsi-, Sisä- ja Etelä-Suomeen, jossa on moninkertaiset mahdollisuudet käyttää liikuntapaikkoja Pohjois- ja Itä-Suomeen verrattuna. Alueellinen epätasa-arvo on voimistunut viimeisen 10 vuoden aikana suomalaisen liikuntapolitiikan keskeisimmäksi epäkohdaksi. Tasa-arvon lisäämiseksi suomalaista liikuntapaikkapolitiikkaa olisi muutettava radikaalisti kirjan osoittamalla tavalla."

Tutkimusryhmä on ollut laaja, jossa ovat olleet mukana Kuntaliiton erikoisasiantuntija Kari Sjöholm artikkelillaan kunnista, FM Pertti Matilainen on vastannut tutkimuksen metodikasta sekä LitM Virva Glan on vastannut kyselytutkimuksen toteutuksesta yhdessä LitM Laura Nuutisen kanssa.

Myös oppilaitoksen kurssikirjaksi tarkoitettussa opuksessa käytetään ensimmäisen kerran liikuntatieteissä näin laajasti paikkatietoaineistoja (GIS eli Geographical Information Systems) ja geokoodattua väestökyselyaineistoa, jolloin on saatu suomalaisen liikunnan tasa-arvotutkimuksen käyttöön uudenlaista tutkimusmetodiikkaa mm. kuvailemalla tutkimuksen tuloksia laajasti tilastoteemakartoilla, jotka hainnollistavat tasa-arvoa liikuntakulttuurissa entistä paremmin. Paikkatietoasiantuntijoina ovat toimineet MMT Jouni Vettenranta ja LIPAS-projektipäällikkö FM Kirsi Vehkakoski.

Tohtorit – VTT Susanna Myllylä on toiminut yhteiskuntapoliittisena asiantuntijana ja LitT Béla Pavelka ympäristöasiantuntijana, joka käytti projektin tuotoksia hyväkseen väitöskirjassaan "Open Water as a Sportscape – Analysis of Canoeing in Finland for Developing Sport Infrastructure and Services (Studies in Sport, Physical Education and Health, University of Jyväskylä 2011). Pavelkan mukaan "Suomi on Ramsayn sanoin melontaurheilun luvattu maa, jossa Sylvi Saimon, Chydeniuksen ja Ramsayn perinnettä pitäisi jatkaa Helsingin olympialaisten hengessä. LitM Anna Lee on tehnyt aineistoista liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielman "Socioeconomic, income and gender equality in participation in physical activity and consumption in sports in Finland – Follow up study 1999–2009 Jyväskylän yliopiston englanninkielisessä maisteriohjelmassa Master's Degree Programme in Sport Science and Management (SpoSMaPro 2012). Leen sanoma löytyy tutkimuksen englanninkielisestä summarystä, jossa naisten todetaan mm. olevan selkeästi liikunta- ja terveystoimittuneempia kuin miehet.